

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILARIN FARKLILIKLA BİR
ARADA YAŞAMA DENEYİMİ (BURSA-ORHANGAZİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül ZOR

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Handan AKYİĞİT

OCAK – 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ SIĞINMACILARIN FARKLILIKLA BİR
ARADA YAŞAMA DENEYİMİ (BURSA-ORHANGAZİ ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşegül ZOR

Enstitü Anabilim Dalı : Sosyoloji

**“Bu tez sınavı 28/01/2021 tarihinde online olarak yapılmış olup aşağıda isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Doç. Dr. Emrullah TÜRK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Handan AKYİĞİT	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUVEREN	Başarılı

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	Ayşegül ZOR
Öğrenci Numarası	:	Y176013009
Enstitü Anabilim Dalı	:	Sosyoloji
Enstitü Bilim Dalı	:	Sosyoloji
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ SİĞINMACILARIN FARKLILIKLA BİR ARADA YAŞAMA DENEYİMİ (BURSA- ORHANGAZİ ÖRNEĞİ)
Benzerlik Oranı	:	%5
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.		
28/01/2021 İmza		
☒ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbeteszler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.		
Bilgilerinize arz ederim.		
28/01/2021 İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Handan AKYİĞİT		
Tarih: 28/01/2021		
İmza:		
☐ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

ÖNSÖZ

Suriyelilerin “sığınmacı olma”ya ilişkin deneyimlerini ve bu deneyimlerle beraber şekillenen kendilik algılarını onların sesinden duyabilmeyi ve açıklayabilmeyi amaçladığım bu çalışmada; çalışmamın her aşamasında bana yol gösteren, yardımlarını hiçbir zaman eksik etmeyen, desteğini her zaman hissettiğim değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Handan Akyiğit’e emeği ve bana kattıkları için teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca öneri ve yapıcı eleştirileriyle tezime katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Yaşar Suveren’e ve Doç. Dr. Emrullah Türk’e teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans eğitimim süresinde, sorunlarla karşılaştığım zamanlarda çözümcü ve mütevazı yaklaşımıyla desteğini esirgemeyen Öğr. Gör. Tolga Uslu’ya, tıkanıp noktalarda vakit ayırarak sorularımı cevaplayan Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Kurnaz’a teşekkürlerimi sunarım. Sosyoloji ile birlikte yollarımızın kesiştiği, dostluğuyla yükümü hafifleten, hep yanımda hissettiğim sevgili arkadaşım Eylem Bucan’a çok teşekkür ederim. Ayrıca, umudumu her zaman diri tutmamı sağlayan ve desteğini her zaman arkamda hissettiğim canım anneme, babama ve varlığıyla bana güç veren sevgili kardeşim Sümeyra’ya bu çalışma vesilesiyle teşekkür etmeyi borç bilirim. Sabır, emek ve fedakârlıkları için minnettarım.

Ayşegül ZOR

28.01.2021

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1: KİMLİK, BİZ'LİK VE ÖTEKİ.....	9
1.1. Kimlik Nedir?	9
1.2. Kimliğin Temel Boyutları	14
1.3. Kimlik İnşa Süreci.....	16
1.4. Hiyerarşik Olarak Aşağıda Kurgulanma: Ötekileştirme	21
1.4.1. Kategorizasyon.....	25
1.4.2. Kalıpyargı ve Ayrımcılık	29
1.4.3. Ötekileştirmeye Bağlı Olarak Yeniden Üretilen Kimlik	33
1.4.4. Öteki Kavramının Başlıca Unsurları	35
1.4.4.1. Önyargı Bağlamında Öteki	37
1.4.4.2. Biz ve Onlar Ayrımında Öteki	39
1.4.4.3. Irkçılık Bağlamında Öteki.....	41
1.4.4.4. Asimilasyon Bağlamında Öteki	44
1.4.4.5. Entegrasyon Bağlamında Öteki.....	47
1.4.5. Öteki İle İlişkinin Temel Biçimleri: Kuram Bağlamında	48
1.4.5.1. Sosyal Kimlik Kuramı	49
1.4.5.2. Sosyal Mesafe Kuramı.....	54
1.4.5.3. Sosyal Baskınlık Kuramı	56

BÖLÜM 2: ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA SURİYE GÖÇÜ VE	
TÜRKİYE	58
2.1. Uluslararası Göç ve Kavramları.....	58
2.2. Suriyelilerin Türkiye Göçü ve Genel Durumu	63
2.2.1. Suriye Savaşı ve Türkiye	63

2.2.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu	64
2.2.3. Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Güncel Veriler	67
2.2.4. Türkiye’deki Suriyelilerin Sosyokültürel Süreçleri	69
2.3. Bursa İlindeki Suriyelilere İlişkin Genel Bilgiler	73

BÖLÜM 3: METODOLOJİ, ANALİZ VE BULGULAR 77

3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	77
3.1.1. Araştırma Deseni ve Kullanılan Araştırma Tekniği.....	78
3.1.2. Araştırmanın Örneklemi	79
3.1.3. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği ve Analiz Süreci.....	82
3.1.3.1. Veri Toplama Tekniği.....	82
3.1.3.2. Veri Analizi.....	84
3.1.4. Araştırma Sürecinde Yaşanan Zorluklar ve Araştırmanın Sınırlılıkları	86
3.1.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliliği.....	88
3.2. Bulgular ve Yorumlar.....	89
3.2.1. Çalışma Grubunu Oluşturan Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Demografik Bilgiler.....	89
3.2.2. Sığınmacılık Deneyiminin Başlangıcı: Göçe Karar Verme ve Zorunlu Göç Süreci.....	93
3.2.3. Kendini İfade Biçimleri	96
3.2.4. Sığınmacılık Deneyimi ile Beraber Yeniden Üretilen Kimlikler	98
3.2.5. Biz ve Onlar: İç Gruba Bağlılık-Dış Grupla Farklılığı Vurgulama	100
3.2.6. Çok Bilinmeyenli Bir Hâl: Sığınmacı Olmak	103
3.2.7. Suriyeli Sığınmacılar ve Algılanan Sosyal Dışlanma Deneyimleri	107
3.2.8. Farklılıkla Bir Aradalık: Sosyal İlişki Düzeyleri	113
3.2.8.1. Sosyal Mesafe	113
3.2.8.2. Türklerle Evliliğe Bakış.....	116
3.2.8.3. Birlikte Yaşam: Komşuluk İlişkileri-Yardımlaşma	117
3.2.8.4. Sosyalleşilen Ortamlar ve Olumlu İlişkiler.....	119
3.2.9. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’de Yaşama Üzerine Algıları.....	121
3.2.10. Vatan ve Aidiyet.....	127
3.2.11. Entegrasyon ve Uyum.....	129

3.2.12. Suriyeli Sığınmacılar İçin Gelecek.....	133
3.2.13. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Güvenlik Algıları	136
3.2.14. Suriyeli Sığınmacılara Göre “Öteki” Kim?	137
3.2.15. Türkiye ve Türk Toplumuna Yönelik Algılar	139
3.2.16. Suriyelilerin Birbirlerine Bakış Açısı	140
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	143
KAYNAKÇA.....	155
EKLER.....	165
ÖZGEÇMİŞ	168

KISALTMALAR

BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
IŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
IOM	: International Organization for Migration
OED	: Oxford English Dictionary
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nations Development Programme
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yıllar İçindeki Sayısı.....	68
Tablo 2: Bursa İlindeki Suriyelilerin Yıllar İçindeki Sayısı ve İl Nüfusu İçindeki Oranları	75
Tablo 3: Katılımcıların Demografik Özellikleri	89
Tablo 4: Katılımcıların Göç Ettikleri Bölge, Zaman ve Kişiler	91
Tablo 5: Katılımcıların Suriye’deki Meslekleri ve Türkiye’deki Çalışma Durumları...	92
Tablo 6: Katılımcıların Etnik Grupları.....	92

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Veri Analizi Sonucunda Oluşturulan Temalar	86
Şekil 2: Katılımcıların “Sığınmacı Olma”ya İlişkin Algılarının Gruplandırılması.....	153

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Farklılıkla Bir Arada Yaşama Deneyimi (Bursa-Orhangazi Örneği)			
Tezin Yazarı: Ayşegül Zor		Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Handan Akyiğit	
Kabul Tarihi: 28.01.2021		Sayfa Sayısı: viii (ön kısım)+ 164 (tez)+3 (ek)	
Anabilim Dalı: Sosyoloji			
Suriye’de 9 yıldan beri devam eden çatışma ortamı, insanlar için yaşanabilir yerleri yaşanmaz kılmış, milyonlarca insanın yerinden olmasına sebep olmuştur. Güvenlik endişeleri nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler, bugün dünyadaki en fazla sayıdaki mülteci grubunu oluşturmaktadır. Türkiye ise 3,6 milyon Suriyeliye kapılarını açarak dünyanın en fazla sayıda Suriyeli barındıran ülkesi olmayı sürdürmektedir. Göç eden bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan farklı bir yaşam tarzıyla karşılaştıkları düşünüldüğünde bu sürecin onlar için birçok yeni mücadele alanı oluşturacağı açıktır. Suriyelilerin mücadele alanlarındaki deneyimlerinden yola çıkılarak yapılan bu çalışma, sosyal gerçekliklerin ve farklılıkla kurulan ilişkilerin Suriyeliler tarafından nasıl anlamlandırıldığını anlamayı amaçlamaktadır. Bu sebeple çalışmada temel olarak Suriyelilerin “sığınmacı olma” deneyimlerine, kimlik örüntülerini kurgulayan yapısal ve sosyal etkileşim süreçlerine odaklanılmıştır. Araştırmanın temel amaçları doğrultusunda nitel araştırma yöntemine dayalı fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Saha araştırması Bursa ilinde 10 Suriyeli katılımcı ile yarı-yapılandırılmış sorularla derinlemesine mülakat tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler tematik veri analizi ile analiz edilmiş ve araştırma bulgularına ulaşılmıştır. Araştırma verilerine göre, “sığınmacı olmak” birçok zorluğu beraberinde getirmekte, Suriyelilerde “yalnızlık”, “çaresizlik”, “kusur”, “mahcubiyet”, “minnettarlık” gibi duygulara sebep olmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların kimliklerini “misafir”, “yabancı”, “mülteci” gibi kategorilerle yeniden tanımladıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca Suriyelilerin iyi komşuluk ilişkileri, yardımseverlikle karşılaşma gibi olumlu süreçleri deneyimlerken, diğer yandan önyargıların etkili olduğu dışlama ve ötekileştirme süreçlerine maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. “Biz” ve “onlar” ayrımının ortaya çıktığı süreçlerin ve Suriyelilerin kimliklerinin onlar için ne ifade ettiğinin anlaşılması farklılıkla bir arada yaşamın güven ve barış içinde sürdürülmesi açısından önemlidir.			
Anahtar Kelimeler: Suriyeliler, Sığınmacı, Kimlik, Öteki, Farklılıkla Yaşam			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.		
Title of Thesis: Experience of Coexistence with Diversity of Syrian Asylum Seekers in Turkey (Bursa-Orhangazi Example)				
Author of Thesis: Ayşegül Zor		Supervisor: Assist. Prof. Handan Akyiğit		
Accepted Date: 28.01.2021		Number of Pages: viii (pre text)+164 (main body)+ 3 (app.)		
Department: Sociology				
The conflict in Syria, which has been going on for 9 years, has made livable places uninhabitable for people and has caused millions of people to be displaced. Syrians, who had to leave their country for security concerns, constitute the largest number of refugee groups in the world today. Turkey, on the other hand, continues to be the country hosting the largest number of Syrians in the world, opening its doors to 3.6 million Syrians. Given that migrating individuals face an economically, socially and culturally different lifestyle, it is clear that this process will create many new areas of struggle for them. Based on the experience of Syrians in the field of struggle, this study aims to understand how social realities and relationships established by difference are made meaningful by Syrians. In line with the main objectives of the research, a phenomenological approach based on qualitative research method was adopted. The field survey was conducted with 10 Syrian participants in Bursa province by in-depth interview technique with semi-structured questions. The data obtained as a result of the interviews were analyzed by thematic data analysis and the research findings were reached. According to research data, ‘being an asylum seeker’ brings with it many difficulties, causing feelings such as ‘loneliness’, ‘helplessness’, ‘imperfection’, ‘embarrassment’, ‘gratitude’ in Syrians. However, it is understood that participants redefined their identity with categories such as ‘guest’, ‘stranger’, ‘refugee’. In addition, it has been concluded that Syrians experience positive processes such as good neighbourly relations and benevolence, while on the other hand, they are subjected to processes of exclusion and otherness in which prejudices are effective. Understanding the processes in which the "us" and "them" distinction emerged and what the identities of Syrians mean to them is important in terms of maintaining a life together with difference in safety and peace.				
Keywords: Syrians, Asylum Seekers, Identity, Other, Life With Difference				

GİRİŞ

Gittikçe artan küreselleşme hareketleriyle birlikte ulus devlet sınırları ve ulusal yapılar eski işlevini kaybetmekte, ulusların belirledikleri sınırlar ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda etkisini yitirmektedir. Teknoloji ve ulaşım alanında yaşanan gelişmeler var olan sınırlara meydan okurcasına küresel bir dünyanın kapılarını insanlara açmaktadır. Yaşanan bu gelişmelerin yanı sıra sınırların savaşlar, doğal afetler ve baskıcı rejimler gibi zorunlu sebeplerle aşılması, dünya üzerinde milyonlarca insanın yerinden olmasına sebep olmuş, insanların sınırları geçerek daha güvenli alanlara göç etmesi ve sınırların gevşemesi sonucunu doğurmuştur. Dünya, bugüne kadar zorla yerinden edilmiş en yüksek sayıda insan nüfusuna tanıklık etmektedir ve bu sayı giderek artmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 2019 raporuna göre dünya genelinde 80 milyona yakın insan yerinden edilmiştir. Yaşanan bu göç hareketleri artık küresel düzeyde bir etki uyandırmakta, birçok ülkeyi iç içe geçmiş süreçlerle birbirine bağlamaktadır. Göç, makro ölçekte göç veren ve göç alan ülkeyi, mikro düzeyde ise göçü gerçekleştiren kişinin hayatını birçok yönden değiştirip dönüştürmektedir. Ayrıca göçü isteğe bağlı gerçekleştirmek bile birçok karmaşık ve zorlu süreci beraberinde getirirken bu süreç zorunlu sebeplerle gerçekleştiğinde iyice içinden çıkılması güç bir hal almaktadır. Göç, hem ülkelerin siyaseti, ekonomisi ve sosyal hayatında meydana getirdiği değişiklikler hem de göç eden bireyin gündelik hayatında ve anlam dünyasında sahip olduğu etkiler sebebiyle sosyolojik bir olgudur.

Yaygınlaşan göç hareketleri sonucunda ulus devletlerin arzuladıkları ulusal kimlikler ve homojen yapılar esnekleşmiş, aynı ulusal sınırlar içinde çeşitli kültürel gruplar ve farklılaşan aidiyetler görünür olmaya başlamıştır. Bu durumda ise çoklu aidiyetlerin ve farklı yaşayışların bir arada bulunduğu yeni bir toplum yapısı ortaya çıkmıştır. Chambers'a (2019) göre, görünür bir ortaklıkta farklı dünyalarla, geçmişlerle, kültürlerle ve yaşanmışlıklarla karşılaşmak çok yüklü ve gerilimli bir deneyimdir. Bu karşılaşmalar genellikle belirsizlik ve tedirginliği beraberinde getirir (s. 52). Sığınmacı olan birey hiç de hazır olmadığı bir anda geçmişini, aidiyetlerini, alışık olduğu çevresini arkasında bırakır ve yola çıkar. Bu haliyle bile birçok kayıp yaşayan mülteci/sığınmacı yeni geldiği yerde sosyal, ekonomik, kültürel ve hukuki açıdan birçok yeni zorluklar karşı karşıya

kalır. Bilinmeyen olmayı, farklı olmayı, ait hissetmemeyi, “dışarıdan” olmayı farklı sosyal ve kültürel süreçler içinde deneyimler.

9 yılı geride bırakan ve biteceğine dair hiçbir işaret vermeyen Suriye savaşının başladığı 2011 yılından bu zamana kadar 5,6 milyon insan güvenlik ihtiyacıyla başka ülkelere kaçmış, milyonlarcası ülke içinde yerinden edilmiştir. Kaçan kişiler, çoğunlukla Suriye sınırında bulunan ülkelerin kapısını çalmış, bu ülkelerden biri olan Türkiye ise Suriye ile sınır olması sebebiyle milyonlarca Suriyeliye kapılarını açmıştır. Bugün Türkiye’de bulunan geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyelilerin sayısı 3,6 milyondur. Son 6 yıldır en çok mülteciyi¹ barındıran ülke olması sebebiyle Suriyeliler konusu Türkiye’nin en önemli konu başlıklarından biri olmuştur.

Gürbilek (2020), zorla yerinden edilmeyi şu şekilde ifade etmiştir: “Bu çağın kitlesel yerinden etmelerinin karanlık perspektifinden bakıldığında, bir insanın doğup büyüdüğü yerle arasında zorla açılmış bir çatlaktır sürgün. Ne geldiği yerden kopabilmek ne gittiği yere bağlanabilmek, hayatın yitirdiklerine yanarak yaşamak, çoğu durumda yitik yurdu muzaffer bir toprak ideolojisi içinde yeniden kurma isteği.” (s. 20). Ait olduğu, bildiği, maddi ve manevi çeşitli kazanımlar elde etmiş olduğu yerden ayrılmak zorunda kalan kişiyi, artık bildiklerinin işlevsel olmadığı, birçok şeyi yeniden öğrenmesi gereken ve her günü bir mücadele gerektiren bir yaşam beklemektedir. Birçok şey gibi toplumsal ilişkileri de farklı olan bu yeni yaşamın göç eden kişinin kendi anlam dünyasında da meydana getirdiği değişim ve dönüşümden hareketle araştırmanın temel sorusu ortaya çıkmıştır. “Suriyeliler için sığınmacı olmak ne ifade ediyor?” Sığınmacılığın Suriyelilerin gözündeki anlamını sorgulayan bu soru, araştırma yaklaşımını ortaya çıkarmış ve araştırmaya bir yol haritası çizmiştir.

Son yıllarda kimlik kavramı herkesin özellikle de sosyal bilimlerin üzerinde çokça düşündükleri ve konuştukları bir konu haline gelmiştir. Ayrıca günümüz koşullarında göç konusu ele alındığında etnisite ve kimlik konusu da değerlendirilmesi gereken konular arasındadır. Göç sadece sınırların geçildiği, yer bağlamında bir ayrılma hareketi değildir, farklılıklar içeren yaşayışların, kültürel örüntülerin ve kimliklerin etkileşimini barındırır.

¹ Suriyelilerin uluslararası hukuk alanında mülteci statüsünde tanımlanmaları sebebiyle yayınlanan uluslararası raporlarda Türkiye, en fazla mülteci bulunduran ülke olarak nitelendirilmektedir. Bu ifadeye yer verirken, araştırmada Suriyeliler için kullanılan “sığınmacı” kavramının cümle içerisindeki anlamı karşılamayacağı sebebiyle “mülteci” kavramı kullanılmıştır.

Kimliklerin, kültürlerin ve değerlerin hareketliliğini içeren bu süreçte insanların anlam ve kültürel dünyalarında bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın ikinci sorusu ortaya çıkmıştır. “Sığınmacı olmak”, Suriyelilerin kimlik algılarında nasıl karşılık buluyor? / Kimlik örüntülerinde bir değişiklik meydana getiriyor mu?

Göçle beraber kişi alışageldiğinden başka bir yaşam biçimini yüklenir. Sığınmacı olmak, zorunlu ve dramatik olaylar sonucunda farklı yaşayışların, kuralların, kültürel örüntülerin kısacası farklı bir dünyanın içinde “farklı” olmayı, “yabancı” olmayı çeşitli yönleriyle deneyimlemektir. Bauman’ın (2018) ifadesiyle yabancı, daima *ante portas*’tır (kapıdadır). Bauman kapıyı var eden şeyin güvenli alana girmeyi bekleyen yabancının varlığı olduğunu söyler (s. 189). Yaşamlarını yeniden kurmaya çalışan bu “yabancılar” evlerini, işlerini, günlük yaşamın aşinalığını ve duygularının serbestçe dışa vurumlarını kaybettikleri, özel yaşamlarının parçalandığı bir mücadele alanı içinde bulunmaktadır (Arendt, 2017). Bu mücadele alanından hareketle, Suriyelilerin farklı bir toplumsal yaşayıştaki deneyimlerine hangi süreçlerin etki ettiği, ötekileştirme-me süreçlerinin gerçekleşip gerçekleşmediği araştırmayı şekillendiren üçüncü soru olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, Suriyelilerin sığınmacılık deneyimlerini “fenomenoloji” yaklaşımıyla ele almak, sığınmacılık deneyiminin kimlik örüntüleriyle olan ilişkisini ve bu deneyimin hangi süreçler çerçevesinde şekillendiğini anlamaya ve aktarmaya çalışmaktır. Suriyeliler tarafından inşa edilen anlamlara “sığınmacı olma” fenomeni çerçevesinde ulaşabilmek araştırmanın ana meselesidir.

İçduygu (2017), 2011 yılından itibaren sayıları artan bir şekilde Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin, sosyal, ekonomik ve siyasi birçok etkisi olmasına rağmen, konunun siyasallaşması -üzerine dikkat yöneltilerek farklı fikirlerin belirtilmesi- meselesinin 2014 yılı sonrasında belirginleşmeye başladığını ifade etmiştir. Buna göre Suriyeliler Türkiye’ye geldikten 3 yıl gibi bir süre sonra, “misafir” gibi resmi olmayan düşünce yapısından geçici koruma statüsünün tanımlandığı daha resmi bir anlayışa doğru yol alınmıştır. Suriyeliler meselesinin siyasallaşması, ilgi yöneltilerek ele alınması da bu süreç itibarıyla yoğunlaşmıştır (s. 36). Türkiye’de son yıllarda Suriyelilerle ilgili birçok alanda çeşitli boyutlarıyla çalışmalar yapılmıştır. Son zamanlarda özellikle uyum konusunda yapılan çalışmalara ağırlık verilmiş; İl Göç İdaresi, çeşitli sivil toplum kuruluşları ve akademik alanda birçok araştırma yürütülmüştür. Uluslararası göçü konu

edinen çalışmalarda göç süreci, göçün sonradan gelinen ülkeye sosyal, siyasi ve ekonomik etkileri, göçmenin yeni geldiği toplumdaki ilişkileri, gündelik yaşamı ve içinde bulunduğu süreçler gibi birçok konu ele alınıp tartışılmaktadır. Kaya (2017), mültecilik çalışmalarının 1980’li yıllarda başlayan yeni bir alan olduğunu ifade etmekte ve günümüzde var olan çalışmaların da çoğunlukla sayısal verilerle güncel sorunlara odaklandığını belirtmektedir (s. 48). Suriyelileri daha sayısal verilerle ve makro kuramlarla ele almanın yanı sıra yapılan çalışmaların çoğu meseleye yerli halkın gözünden yaklaşmıştır. Bu çalışma, Suriyelilerin gözünden, Türkiye’de sığınmacı olmanın onlar için ne ifade ettiğini anlam dünyalarına inerek ele almayı amaçlamıştır. Dolayısıyla bu araştırma, Suriyelileri sayıların ötesinde ele alarak onları anlamaya yönelik bir gayrettir.

Araştırmada, Suriye’deki savaş sebebiyle zorunlu göçü deneyimleyen bireylerin kendilik tariflerine ve farklılıkla bir arada yaşamın onların dünyasındaki anlamına odaklanılmıştır. Araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulurken gruplararası ilişkileri anlayabilmek amacıyla geliştirilmiş olan Sosyal Kimlik Kuramı, Sosyal Mesafe Kuramı ve Sosyal Baskınlık Kuramından yararlanılmıştır. Çalışmada ayrıca bulguların ele alındığı bölümde Bourdieu (Habitus-Sermaye), Park (Marjinal insan), De Landa (Öbikleşme teorisi), Certeau (Strateji-taktik) çözümlemelerinden yararlanılmıştır.

Bu araştırmada, birinci bölümde, daha çok sosyal bilimlerin bakış açısıyla kimlik kavramı ve kimliğin inşa süreci, kimliğin inşasında zorunlu unsur olan “öteki” ile birlikte ele alınmıştır. Ayrıca kimliğin oluşumunda tanıma ve tanınma süreçlerine bağlı olarak ortaya çıkan kategorizasyon, kalıpyargı, önyargı, ayrımcılık kavramlarına yer verilmiştir. Birinci bölümün son kısmında ise gruplararası ilişkileri anlama noktasında yardımcı olan Sosyal Kimlik, Sosyal Mesafe ve Sosyal Baskınlık kuramları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise makro düzeyde uluslararası göç ve mikro düzeyde Suriye göçü üzerinde durulmuştur. Sonrasında ise daha özel ölçekte Bursa ilindeki Suriyelilere ilişkin genel bilgilere ve devamında araştırma grubu olarak da belirlenen Orhangazi ilçesindeki Suriyeli sığınmacılara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü olan metodoloji, bulgular ve analiz kısmında, öncelikle araştırmanın bağlı bulunduğu niteliksel yöntem ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Daha sonra

ise derinlemesine mülakat sonuçları kapsamlı bir şekilde ortaya koyulmuş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu çerçevede araştırmanın amacına dayalı olarak, Suriyelilerin sığınmacılığı nasıl deneyimlediği, sığınmacı kimliğinin onlar için ne ifade ettiği ve kimlik algılarında ve örüntülerinde bir değişim olup olmadığı, olduysa ne yönde olduğu ve hangi faktörlere bağlı olarak bir değişim gerçekleştiği aktarılmaya çalışılmıştır. Diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışma, belirli bir sahaya yani Bursa ilinin Orhangazi ilçesine odaklanarak ve aynı zamanda bugünün süreci içerisinde, bireysel düzeyde kişilerin sığınmacılık deneyimlerini, kimlik algılarını ve bu algıların şekillenmesinde ötekileştirme/me süreçlerinin etkili olup olmadığını anlamaya yöneliktir.

Suriyeliler içinde bulundukları durum itibarıyla kavramsal açıdan ve uluslararası hukukta mülteci olarak tanımlansalar da bu tanımlama ülkelerin sözleşmelere koydukları kısıtlamalar doğrultusunda değişmektedir. Bu çalışmada geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler için “sığınmacı” ifadesi kullanılmıştır.

Araştırmanın Konusu

Dünyada zulüm, çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri ve halkı ciddi boyutta sıkıntıya sokan olaylar sonucunda milyonlarca insan zorla yerinden edilmiştir. Bu yerinden edilme ülke sınırları içinde olabildiği gibi ulusal sınırlar aşılıp da gerçekleşmektedir. 10 yıldan beri devam eden ve bugün hala etkileri süren Suriye Savaşı yerinden edilen nüfusun önemli bir parçasını oluşturmaktadır (UNHCR, 2020). Suriye’de meydana gelen iç karışıklıklar, bitmeyen bir savaşa dönüşmüş, yüz binlerce insanın hayatını kaybetmesine, milyonlarca insanın yerinden edilmesine sebep olmuştur. Suriyeliler son yıllarda en fazla yer hareketliliğini gerçekleştiren grup olurken, 3,6 milyon Suriyeliye kapılarını açan Türkiye ise, dünyada en fazla mülteci barındıran ülke olmuştur. Güvenlik endişesiyle milyonlarca insanın göç etmesi sonucunda, göçle ilgili kavramlar sıklıkla ülkelerin gündeminde yer etmiştir. 2011 yılından bu yana Suriye göçü başta ulusal güvenlik, ülke ekonomisine etkileri, politika üretme konuları olmak üzere birçok açıdan ele alınıp tartışılmıştır.

Göç eden kişi doğup büyüdüğü, aidiyet hissettiği yerden ayrılırken, “yanına aldığı bavulunda üç beş parça kişisel eşyasından ziyade” (Adıgüzel, 2016, s. 172), o zamana kadarki deneyimlerini, hayat tarzını, amaçlarını, beklentilerini de yanına alarak

götürmektedir. Göç süreci, kişinin fiziksel olarak başka bir yerde bulunuşunun yanı sıra o zamana kadar benimsediği değerleri, kültürel özelliklerin de hareket ettiği bir süreçtir. Bu nedenle göç olgusu, göç eden kişinin yaşamının her yanını etkileyen maddi ve manevi unsurlara etki etmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 173).

Araştırmanın konusu en genel ifadeyle, Suriyelilerin sığınmacı olmayı nasıl deneyimledikleridir. Araştırmanın temel problemi, farklılıkla bir arada yaşama deneyiminde yerli halkın “öteki”si olan ve orada olmaması gereken olarak görülen Suriyelilerin bu süreci nasıl deneyimledikleri ve “sığınmacı olma”nın onlar için ne ifade ettiğidir. Bu çalışmada makro teorilerin yön verdiği çalışmaların aksine mikro bir yaklaşımla Suriyelilerin öznel anlamları ve kendilik algıları, üzerinde durulması gereken bir konu olarak görülmüştür. Öznel anlamlara ise “sığınmacı olma” deneyiminden hareketle ulaşmak amaçlanmıştır. Bu deneyim, sığınmacı bireyin kendilik algısı üzerindeki etkisi ve hangi sosyal süreçlerden etkilendiği çerçevesinde ele alınmıştır. Sığınmacılık deneyiminde ötekileştirme-me süreçlerinin etkili olup olmadığı anlaşılmaya çalışılan diğer bir noktadır. Bu bağlamda sığınmacılık deneyimi; kimlik, kalıpyargı, önyargı, ötekileştirme kavramları ve gruplararası ilişkileri anlama noktasında yardımcı olan kuramlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bu amaçla Suriyelilerin sığınmacı olma deneyimleri, kendilik algıları, entegrasyon ve dışlanma süreçleri elde edilen bulgular bağlamında ayrı başlıklar altında aktarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, zorunlu göçü deneyimleyen Suriyelilerin anlatılarına odaklanarak, sığınmacı olmanın onlar için ifade ettiği anlam, sığınmacı olmayı nasıl deneyimledikleri, Türkiye’ye geldikten sonra kimlik algılarında bir değişim olup olmadığı, olduysa ne yönde olduğu ve bütün bunların hangi süreçlerle beraber şekillendiğini anlamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki temel sorulara cevap aranmış ve ayrıntılı bir kesit sunmak amaçlanmıştır.

- Suriyelilerin gözünde ‘sığınmacı olmak’ ne ifade etmektedir?
- Sığınmacı olmak, Suriyelilerin kimlik algılarında ne şekilde karşılık bulmaktadır?
- Sığınmacı olma deneyimi hangi süreçlerle şekillenmektedir?

Ayrıca sığınmacı olma fenomeninin, kimlik algılarında ne şekilde karşılık bulunduğunu ve etkili olan süreçleri ele almak amacıyla araştırma kapsamında aşağıdaki alt sorulara cevap aranmıştır:

- İçinde bulundukları sürece bağlı olarak kimlik algılarında ve kültürel örüntülerinde bir değişim olmuş mudur?
- Kimlik algılarında bir değişim olduysa ne yönde olmuştur ve hangi faktörlere bağlı olarak gerçekleşmiştir?
- Ötekileştirme/me gerçekleşiyor mu? Gerçekleşiyorsa bu süreçte hangi faktörler belirleyici olmaktadır?
- Suriyeli sığınmacılar kendilerini hâkim kültürün (biz'in) gözünden görüyor mu?

Araştırmanın Önemi

Farklılıkla bir arada yaşamının ahlaki bir konu olduğu ve bu sürecin Türk toplumunun geleceği ile ilgili bir mesele olduğu göz önünde bulundurularak; katılımcıların “sığınmacı” olmayı nasıl deneyimledikleri, bu deneyimin kendilik algılarını nasıl şekillendirdiği ve iki farklı kültürel grubun sosyal ilişkilerini geliştiren ya da sınır çizen süreçlerin anlaşılması Türkiye'nin toplumsal şartları göz önünde bulundurulduğunda araştırılmaya değer bir konu olarak görülmüştür. Farklı kültürlerin bir arada uyum içinde yaşayabilmesi ve göçün yönetilebilmesi noktasında Suriyelilerin deneyimlerinin ve anlam dünyalarının anlaşılması oldukça önemlidir. Suriyelilerin kendilik algılarının, gündelik deneyimlerinin ve bütün bunları etkileyen süreçlerin anlaşılması, bu konuda çalışan uzmanların da belirttiği gibi bir kısmı gitse de bir kısmı ülkemizde kalacak olan Suriyelilerle uyum içerisinde yaşama noktasında bize yol gösterecektir. Ayrıca araştırma bize sığınmacı olma deneyiminin anlamını, hangi süreçlerle gerçekleştiğini ve kimlik örüntüleriyle olan ilişkisini ayrıntılı bir şekilde inceleme fırsatı verdiği için değerlidir. Bu çalışma ayrıca yapılacak olan çalışmalara ve entegrasyon politikalarına bir bakış açısı sunması ve yol gösterici olabilmesi açısından önemlidir.

Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada araştırmaya yön veren “Suriyeliler için sığınmacı olmak ne ifade ediyor?” sorusu, araştırmanın yaklaşımı ve nasıl ilerleyeceği konusunda belirleyici olmuştur. Birçok farklı boyutu olan ve oldukça müphem ve karmaşık süreçler içeren göç olgusunu

yalnızca araştırmacının belirlediği perspektiften görmek yerine, yeni sosyal dünyasının karmaşık süreçlerini deneyimleyen bireyin bu süreci nasıl anlamlandırdığına kendi anlatılarından ulaşma çabası niteliksel yöntemin temelini oluşturmaktadır. Sosyal bilimlerde araştırmanın amacı kesin doğrulara ulaşmak değil, anlaşılacak istenen konuyla ilgili derinlemesine kesitler sunmaktır. Göç alanında yapılan niteliksel çalışmalarda göçün bireyler üzerindeki etkisi, bu sürecin onların hayatını ne yönde değiştirdiği, hangi süreçlerin etkili olduğu ve bütün bunların alışılmaya çalışılan yeni yaşamı nasıl şekillendirdiği araştırılırken amaç bireylerin kişisel deneyimlerine bir pencere açmak, anlamak ve yorumlamaktır (Kümbetoğlu, 2012, s. 59).

Neuman’a (2014) göre, bireyler diğerleriyle kurdukları sosyal etkileşimler sırasında inşa ettikleri anlamlara dayanan bir gerçeklik anlayışını üretmekte ve devam ettirmektedirler (s. 136). Bu bakış açısından yola çıkarak, fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde Suriyelilerin anlatılarından hareketle sığınmacılık deneyiminin özü ve anlamı anlaşılmaya ve aktarılmaya çalışılmıştır. Yapılan derinlemesine görüşmeler aracılığıyla, zorunlu göç sürecini deneyimleyen Suriyelilerin göçten sonraki hayat hikâyelerine, yaşamlarının nasıl şekillendiğine, kendilik tariflerine, duyguları ve düşünceleri gibi birçok bilgiye ulaşılabilmektedir.

Araştırmanın örneklem seçiminde, durumların derinlemesine çalışılmasına olanak veren “amaçlı örnekleme” yöntemlerinden biri olan, “*kartopu örnekleme*” ile verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada veri elde etme yöntemi olarak Suriyelilerin hikâyelerine ve onların anlam dünyalarına ulaşmayı kolaylaştıran derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, “sığınmacı olma” fenomenini açık edebilecek 10 Suriyeli ile yarı-yapılandırılmış, açık-uçlu sorularla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM 1: KİMLİK, BİZ'LİK VE ÖTEKİ

1.1. Kimlik Nedir?

Parekh (2014), ele alınması gereken bir soru olarak, “Bizi bireyselleştiren, tanımlayan diğerlerinden farklı kılan ve bizim herhangi bir diğeri değil de “bu” olmamızı sağlayan etken nedir?” sorusunu sormaktadır (s. 54). Bu sorunun cevabı ise bizi bireyi başkalarından ayıran, onu kendisi yapan *kimlik* kavramına götürür. 16. yüzyıl itibarıyla İngilizcede kullanılan bir kavram olan kimlik, Latince *idem* (aynı) kökünden gelmektedir. Oxford English Dictionary (OED) kimlik kavramını “bir şeyin her koşuldaki aynılığı; bir şeyin kendisi olduğu gerçeği” olarak tanımlamaktadır (akt Gleason, 2014, s. 23). Maalouf (2019) da benzer şekilde kişinin kimliğinin onu biricik yapan, herkesten farklı kılan şey olduğunu belirtir (s. 16). Türk Dil Kurumu’na (TDK) (2020) göre ise kimlik, sosyal bir varlık olarak bireyin, nasıl biri olduğunu tanıtan, bildiren işaret ve niteliklerin toplamıdır.

Bilgin (2007), kimlik tanımlaması yaparken “bir kişinin kendini o kişi olarak tanımlaması” der ve kimliğin kendimizle ilgili edindiğimiz çeşitli fikirler, imajlar, bilgilerin tamamını kapsadığını ifade eder. Kimlik kişinin kendini anlayışının-algılayışının bir ifadesidir. İnsan bir anda kim olduğunu anlamadığı gibi kim olduğu da zamanda sabit kalan bir anlayış değildir. Sosyal ortamlar aracılığıyla hayat boyu öğrenilen ve geliştirilen bir idraktır (s. 78).

Hall (1998), kimliklerin hiçbir zaman tamamlanmayacağını ifade etmekte, sürekli olarak kurgulandıklarına ve oluşum halinde olduklarına dikkat çekmektedir (akt Bezirgan Arar, 2009, s. 4). Alpman (2015) ise kimlik için, “boşlukta dile gelmez ve kendiliğinden var olmaz” derken, kimliğin ortaya çıkmasında etkili olan birçok faktörün varlığından bahseder. Öyle ki kimliği görünür kılan bu etkenler birbirleriyle ilişki içinde var olarak, “hem kimliğin taşıyıcısı hem de kimliğin ötekisi için, bir ‘gösteren’ haline getirir” (s. 46). Bireylerin sahip oldukları kimlikler; dil, din, etnik köken ve meslek gibi birçok ögeye bağlı olarak oluşmaktadır. Kimlik aidiyeti oluştuken bu öğelerden daha fazlası da vardır. Bir kasaba, bir akrân grubu, bir toplum kuruluşu, aynı amaçlar için bir araya gelmiş bir topluluk, cemiyet gibi sayısız birçok unsur kimlikleri şekillendirmektedir (Maalouf, 2019, s. 16). Ayrıca insan kimlik duygusuna bir kez sahip olduğunda, bu duygu kendisi ile dünya arasında aracı olma görevini üstlenir, olup bitenleri değerlendirmede bir düzenek

gibi çalışır. Bu sayede bireyin tutum ve davranışlarında çok önemli bir fonksiyona sahip olur (Bilgin, 2007, s. 91).

Kimlik kavramının modern anlamıyla kullanılması ise sosyo-politik sebeplerle olmuştur. Kimlik kavramı bu anlamıyla 1950'li yıllardan sonra meydana gelen sosyal ve siyasal olayları tanımlamak amacıyla kullanılmıştır (Mollaer, 2019, s. 41). Diğer yandan kimlik kavramı, 1960'lar itibariyle Erik Erikson'la popüler hale gelmiş ve sosyal bilimler alanında çalışılmaya başlanmıştır (Mollaer, 2014, s. 8). Erikson'a göre modern toplumlarla beraber görünür olan kimlik probleminde bireysel etkenlerin yanı sıra toplumsal etkenler de belirleyicidir (Göker, 2015, s. 84). 1950'lerden itibaren yaygın bir terim haline gelen kimliğin, sosyal bilimlerde çalışma konusu olması, Amerikan toplumunda yaşanan problemlerle yakından ilişkilidir. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde, milli karakteri anlamak, toplum olarak kendini tanımak ele alınması gereken unsurlar olarak görülmüştür (Gleason, 2014, s. 41). Bir diğer deyişle ülkelerin içinde bulundukları krizler ve bu krizlere çözüm bulma arayışı, birey ve toplum ilişkisinin yeniden sorgulanmasına sebep olmuştur (Gleason, 2014, s. 49). Böylece zaman içerisinde kimlik kavramı sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi başta olmak üzere birçok sosyal bilim alanında oldukça geniş bir yer işgal eden işlevsel bir kavram haline gelmiştir (Alpman, 2015, s. 46). Ulusların karakterleri üzerine yapılan çalışmalarda en yaygın olanı ise Amerika olmuştur. Amerika'da yapılan çalışmaların, birey-toplum etkileşimini incelemesi ve kültürlerin kişiler ve kimlikler üzerindeki etkilerini araştırması, kimlik kavramı açısından önemli bir noktayı ifade etmektedir (Gleason, 2014, s. 43).

Psikolojide kimlik kavramı betimlenirken sıklıkla benlik (self) kavramından yararlanır. Benlik, bireyin kendisinde bulunduğunu düşündüğü nitelikleri kapsayan kim olduğunu tanımlama biçimidir. Bireyin kendi benliğine ilişkin tanımlamaları sosyal yaşam içinde diğerleriyle birlikte şekillenmektedir. İnsanın kim olduğuna dair düşünceleri, inanç ve değerleri, başkalarının ve kendi gözünde nasıl biri olduğu diğer insanların varlığını ve eylemlerini zorunlu kılan bir nitelik taşımaktadır. Bireyin kim olduğuyla ilgili bu sorular oldukça önemlidir. Çünkü kişinin eylemleri, bu sorulara bulduğu cevaplarla şekillenmektedir. İnsanın yapıp ettikleri kafasındaki kendisi tarafından belirlenmektedir. Diğer bir deyişle kişinin kim olduğuna dair cevapları ve bu cevaplara yüklediği kişisel anlamları davranışlarına yön vermektedir (Bilgin, 1996, s. 158). İnsan aynı sosyal

ortamda diğerleriyle kurduğu iletişim sonucunda kim olduğunu teyit eder. Kim olduğuna dair aradığı sorulara cevabı bu sosyal yaşamda bulmaktadır. Benliğini ise bu süreçten pozitif veya negatif etkilenecek kurgular. Diğerlerinin onaylayıcı veya reddedici tepkileri karşısında kişinin kendini algılayışı da değişmektedir (Bilgin, 1996, s. 159). Bir başka ifadeyle “İnsanın öz-algısı, diğerlerinin bizi algılayışı tarafından belirlenmekte ve diğerlerinin bizi algılayışına ilişkin algımız, kendi benlik algımıza bağlı olarak şekillenmektedir” (Bilgin, 1996, s. 164). Kimlik inşa sürecinde “sorulan “ben kimim” sorusu, “ben kim değilim” sorusu ile birlikte cevaplanarak kişiye dair bir kavramsal alan oluşturulur. Buradaki “ben kim değilim” sorusunun cevabında yer alanlar, özne açısından “diğeri”dir” (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 2). Douzinas (2014), bireyin kimliğinin, diğerlerinin kendi nitelikleri ve yetkinliklerini bilmesinin bir çıktısı olduğunu söyler. Kişinin, “öteki”nin benliğine yaptığı katkıyı onaylaması, onu evrenle uzlaştırmaktadır. Ötekinin de bilmesiyle açığa çıkan kimlik, kişinin kendi biricikliğinin ve farklılığının bilincinde olmasını sağlar. Bu durumda ise özne, toplumsal düzende kendi konumunun farkına varır (s. 226).

Connolly (2020) kimlik tarifi yaparken kimliğin kişinin istediği ve kabul ettiği şeylerden çok ne olduğu ve nasıl tanındığı ile ilişkili olduğunu belirtir. Aynı zamanda kimlik toplumsal olarak onaylanmış farklılıklarla olan ilişkisi yoluyla inşa edilir. Bu farklılıklar bireyin kimliği açısından hayati öneme sahiptir. Farklılıkla bir arada ve ilişki halinde olamaması halinde kimliğin de kendi sağlamlığı içinde var olamayacağını vurgulayan Connolly, insanın farklılıkla kurduğu bu ilişkiyi ‘ötekilik’ üzerinden kurguladığını ifade etmektedir (s. 103-104). Bu sebeple kimlik, “farklılığı tanımlama yetisine bağımlı olan ve farklılık olarak tanımladığı kendiliklerin onlara uyarlanan tanımlara karşı çıkma, direnme, onları alaşağı etme ya da tersyüz etme eğilimlerine karşı zayıf, kaypak ve güvenilmez bir deneyimdir.” (s. 104). Hall (2014), kimliklerin, içine sokuldukları kalıbın aksine farklılığın dışında değil farklılık aracılığıyla oluşturulduğunu söyler. Bu ise her ne kadar istemesek de şu gerçeği görmemizi gerektirir: Bir şeyin pozitif ve arzu edilen anlamı, yani kimliği, ancak “Öteki”yle, olmadığı şeyle, neyden mahrum olduğuyla, *kurucu dışarısı* olarak ifade edilen kavramla olan ilişkisi aracılığıyla oluşturabilir. “Kimlikler, yaşadıkları sürece, özdeşleşme ve bağlılık noktasında işlev görürler; bunu da başka unsurları dışlama, dışarıda bırakma, “dışarısı” olarak, “kendilerinden aşağı” olarak tanımlama kapasiteleri sayesinde yaparlar.” (s. 282). Benlikler ve diğerleri arasında

zıtlıkta bile devam eden canlı bir etkileşim söz konusudur. “Her belirlenim, bir varlığın öz unsurlarının öz olmayanlardan ayrıldığı bir olumsuzlama” (Fay, 2017, s. 76) gerektirmektedir.

Mollaer ise Said’e (2006) referansla, kimliği tamamlayan iki yaklaşımdan biri olan *kontrapuntal* terimine vurgu yapar. Sesleri uzlaştırma ihtiyacı duymadan bir arada diğerine karşı çalınan bir ses ilişkisini ifade eden *kontrapuntal*, Said’de *çok katlı bir kimliğe* işaret etmektedir. Bu noktada kimlik birbirinden farklı seslerin çalınması üzerinden yapılan bir benzetim ile açıklanmaya çalışılır. Tek sese indirgenemezlik ilkesi bu benzetimin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Buna göre kimlik ne kadar tikelci iddialara sahip olsa da diğer sesleri tanıma ve tanınma üzerinden var olur. Dolayısıyla birey ancak öteki aracılığıyla kendi kimliğini kurabileceği bir potansiyele sahip olur (Mollaer, 2019, s. 32-34).

“Öteki’ne yapığı vurgunun tonundan ve yönünden beslenerek inşa edilen” (Bezircan Arar, 2009, s. 2). kimlik, bir yere kadar, belli şekillerde diğerleriyle ilişkili olma, aynı zamanda kişinin de bu ilişkiyi kavramasıdır. Hatta biz diğerlerinin mevcudiyetini kabul etmesek dahi devam eden bir süreçtir. Reddetme süreci diğerlerini daha açık hale getirir. Kendisinden olmayan bu ‘öteki’, kişinin kendisini tanımlamasında yöneldiği bir nesnedir (Fay, 2017, s. 75). Bir kişi karşısındakinin varlığını veya kabul ettiği şeyleri kesin surette reddedebilir, ancak bu reddedilen şey, kişinin kendi kimliğini ortaya koyma sürecinde temel bir parçası haline gelir.

Sosyal süreçler içinde yaygın olarak kullanılan kimlik kavramı, bireylerin toplumsal yaşamdaki konumlarının karşılığı olan çok boyutlu bir kavramdır. Basitçe, “Kimsin?” sorusuna verilen bir cevap olan kimlik, sosyal yaşam içinde diğerleriyle girdiğimiz etkileşimlerle şekillenir. Tarih boyunca, toplumların içinden geçtiği süreçlere bağlı olarak kimlik kavramı da değişim ve dönüşümden geçmiştir. Toplumsal yapılar değiştikçe, giyindiğimiz bir kıyafete benzetebileceğimiz kimliklerimiz de değişmektedir. Geleneksel toplumlarda kimlik, bireyin aidiyet duyduğu topluluklar aracılığıyla şekillenirken, modern toplumlarda bireyin kendisi ön plana çıkmıştır. Postmodern dönemde ise kimlikler artık parçalanmış, akışkan bir karaktere sahip olma özelliği göstermektedir (Karaduman, 2010, s. 2886-2887).

Kimliğin yükselişe geçmesi, geleneksel toplumdan modern topluma doğru yaşanan çözülmeyle ve bireyin ön plana çıkmasıyla olmuştur. Modernizmle artık kimlik, grup bağlarından ziyade ‘özgür bireyin’ kendisi tarafından oluşturulmaktadır. Bu oluşumda toplumsal yapıda meydana gelen ekonomik ve sosyal dönüşümler etkili olmuştur, artık birey eskiye göre daha fazla sorumluluk almakta ve toplumsal rolleri de değişmektedir. Bu süreçte modern birey, toplumsal rolleri ve sorumlulukları arasında bir bölünme ve kendi içinde çatışmalar yaşamaya başlamıştır. Böylece geleneksel dönemde fazla gündeme gelmeyen kimlik, modern toplumlarda dinamik, değişken ve çoklu yapısıyla ortaya çıkmıştır (Karaduman, 2010, s. 2889-2890). Dinamik ve belirsizlik içeren kimlikler tarafsız değildir. Kişinin kendilik arayışında çoğu zaman çelişkili değerler bulunur. Kim olduğumuzu ifade ederken, aslında ne olduğumuzu, neye değer verip neyi önemseyeceğimizi, neyi istediğimizi anlatmaya çalışırız. Ancak asıl mesele bu inanç, ihtiyaç ve isteklerin bir çatışma içinde bulunmasıdır. Bu çatışma durumu, yalnızca farklı gruplar arasında değil, bireyin iç dünyasında da yaşanmaktadır. Bütün bu süreç, kültürel özellikler ve değerler üzerinden yapılan tartışmaların seviyesini yükseltmekte ve hassaslaştırmaktadır. Bu tartışmalar, bizim dünyada edindiğimiz yer ile ilgili basit kurgulardan ziyade, kim olduğumuz ve ne olmak istediğimiz ilgili temel ve içten hissedilen meselelere odaklanmaktadır (Selçuk, 2011, s. 12).

Modern dönem, Tanrı’nın merkeze oturduğu ve her şeyin Tanrı temelinde açıklandığı yerden insana geçiş dönemi olarak ifade edilebilir. Bu dönemde güç, Tanrı’dan bireye geçmiştir. Ortaya çıkan bu yeni ruh, bireyin dünyaya bakma biçimini de değiştirmiştir. “Bireyler artık merkez haline gelmiştir, kendi yaşamlarına bir anlam vermek onların işidir.” (Bilgin, 2007, s. 50). 1960’lı yıllar modernizm için ikinci bir kırılma anı olarak görülmekte; bu dönem itibarıyla, her şeyi merak eden birey kendisini ontolojik bir arayış içinde bulmaktadır. Bu sırada kimlik kavramı önemli bir kavram olarak sahneye çıkmış, bireyin anlamı ve değerleri sorguladığı bir dönem başlamıştır. Üretim dünyasındaki değişim bireyin toplumsal dünyasını da etkilemiş, sorumlulukları artmıştır. Artık “ben” kimliği, bireyin çevresiyle kurduğu aidiyetleri temelinde kurgulanmaya başlanmıştır (Karaduman, 2010, s. 2890). Öte yandan bir merkezi olmayan, bir bağlama bağlanmayan postmodern dönem ise kuralsızlık ve belirlenemezlik üzerinden temellenmektedir. Modernizmin ele aldığı her şey postmodernizm tarafından sorgulanmaktadır. Postmodernizmin özündeki parçalanmışlık, bölünmüşlük, farklılık kavramları kimlik

kavramına da yansımıştır. 1980’li yıllar itibariyle artık kimlik kavramı benzerlikler ve farklılıklar temelinde tartışılır hale gelmiştir. Bu dönemde kimlik inşasında, kırılğan bir toplumsal yapı içinde biçimlenen müphemlik, farklılık, heterojenlik kavramları belirleyicidir (Karaduman, 2010, s. 2894). Bauman’ın ifadesiyle “hayatın akışkan modern sahnesinde kimlikler, müphemliğin belki de en yaygın, en akut, en derinden hissedilen ve en zahmetli tecessümleridir.” (Bauman, 2019, s. 44).

Kimliği, kişinin doğduğu andan itibaren, onun bir sorumluluğu olarak, sınırları ve kesinliği olmayan bir sorunu olarak gören Bauman, kimlik kavramına şu şekilde işaret etmiştir:

“Kişi, ne zaman kendinin nereye ait olduğundan şüphe duyuyorsa, kimlik üzerine o zaman düşünüyor. Yani, ortada görünen davranış biçimleri ve kalıpları arasında kendisinin nerede durduğundan ve etrafındaki insanların kendisinin bu duruşunu/yerini doğru ve uygun kabul edeceklerinden nasıl emin olacağından ...emin olmadığı zaman. “Kimlik” işte bu belirsizlikten kaçış arayışına verilen addır” (Bauman, 2018, s. 117).

1.2. Kimliğin Temel Boyutları

Kimlik kavramının ‘kişisel kimlik’ ve ‘toplumsal kimlik’ olmak üzere birbirinden farklı ve ayrılmaz iki boyutu bulunmaktadır. Kişisel kimlik, bireyin yaşamda kendisini nasıl konumlandığını, bakış açısını ve inançlarını belirtirken; toplumsal kimlik, kişinin kendisini betimlemesine aracılık eden ilişkilere karşılık gelmektedir (Parekh, 2014, s. 53). Bireyi diğerlerinden ayıran onun mevcudiyetidir. Bireysel kimlik, bireyin kişiliğine ilişkin göstergeler ve bu göstergeler yardımıyla oluşturulan biyografisinin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır (Goffman, 2014, s. 94). Kişinin kim olduğu, tavırları, düşünceleri, yetenekleri, onu diğerlerinden farklı kılan özellikleri kişisel kimliğini ifade eder. ‘Ben sınırlı bir insanım’, ‘Cana yakın biriyim’ gibi söylemlerle bireysel kimliğimizi ifade ederiz. Fakat bir de sosyal ortamlarda, gruplara olan aidiyetlerimizle kendimizi tanımladığımız sosyal kimliğimiz vardır. ‘Ben bir Budistim’, ‘Ben bir Gürcüyüm’ söylemleriyle ise sosyal kimliğimizi ortaya koyarız (Madran, 2018b, s. 77). Toplumsal süreçte bir simge bir toplumsal bilgiyi aktarabilir ve bu durumda söz konusu kişiyle ilgili zihnimizdeki resmin boşlukları tamamlanabilir. Ayrıca bir sembolün bize ulaştırdığı

toplumsal bilgi, kategorize edilmiş konuma dair özel iddiaları kapsayabilir (Goffman, 2014, s. 80).

Kendisini anlamak ve tanımlamak isteyen birey açısından benimsediği inanç, değerler ve kabuller kişisel kimliğini oluşturur. Kişisel kimliği tanımlarken kişilerin öznel bir dünyalarının olduğu, her birinin gerçek ve kendine özgü deneyimler yaşadığı kabul edilir. Toplumsal kimlikte ise kişiler dilsel, dinsel, kültürel birçok ögeyle topluma, toplumdaki diğer bireylere bağlıdırlar ve sosyal kimlikleri yoluyla diğerlerine karşı bir bakış açısı oluştururlar (Parekh, 2014, s. 55). Sosyal yaşamda birey bir yandan diğerleri ile bütünleşme eğilimi gösterirken diğer yandan onlardan farklılaşma duygusunu da içinde taşımaktadır (Bilgin, 1996, s. 55). Görünmeme/silinme duygusuna karşı bir çözüm yolu bulmaya çalışan birey kendi biricikliğini ortaya koyabilmek için diğerlerinden farklılaşmaya yönelir. Ancak bu farklılaşmanın derecesi önemlidir, çünkü birey aynı zamanda sosyal hayatta bir gruba dâhil olmak, aidiyet hissetmek, kabul görmek ve diğerleriyle dayanışma içinde bulunmak ister. Kısacası bütünleşme ve farklılaşma süreçleri insanın kim olduğunu bulması yolculuğunda sosyal kimliğinin oluşumunda etkili süreçlerdir (Bilgin, 1996, s. 59).

Birey öncelikle kendi şahsını belli bir sınıfa dâhil ederek kişisel kimliğini oluşturur. Bu süreçte kişi “toplumdaki yerim neresi”, “ben kimim”, “nasıl bir insanım” (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 21) gibi sorulara karşılık bulma çabasıdır. Böylece bireylerin toplumsal kimlikleri kendilerini tanımlamalarına yardımcı olmakta ve bireysel kimliklerin inşasına katkı sağlamaktadır (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 21). İnsanın sosyal bir dünya içine doğması ve kültürle beslenerek yaşamına devam etmesi sebebiyle bireysel kimlik ve toplumsal kimlik birbirleriyle etkileşim içinde inşa edilir. Göka (2006), insanın ontolojik olarak bir grup-varlık olduğunu ifade etmiştir. ‘Ben kimim?’ sorusuna verilen cevabın, ‘Biz kimiz?’ sorusuna verilen cevabı, belli grup üyeliklerini ve aidiyetlerini de içermesi gerekir (akt. Selçuk, 2011, s. 14). Toplumsal kimliklerimiz, bizleri belli gruplara dâhil ettiği, ortak bir geçmiş etrafında anlam kattığı sürece, kimliklerimizle birlikte birbirine uyum sağlayan yaşantılar inşa etmeyi sağlamaktadır (Parekh, 2014, s. 67).

Bireyin sosyal ve kişisel kimliği, ona karşı diğerleri tarafından yöneltilen endişe ve tanımlamalardan oluşmaktadır. Bu endişe ve tanımlamalar kişi dünyaya gelmeden önce

başlayabilir ve öldükten sonraki süreçte de sürüp gidebilir (Goffman, 2014, s. 151). Bir kişinin toplumsal süreçte onu küçük düşürecek bir sığata sahip olması veya toplum içindeki kötü ünü onun toplumsal kimliği ile ilgilidir. Bu durumla başa çıkma meselesi ise bireysel kimlik sorunudur (Goffman, 2014, s. 102).

1.3. Kimlik İnşa Süreci

İnsanlar yaşamları boyunca toplum içinde amaçlı veya amaçsız birçok ilişki kurup gelişirler. Bireylerin aile, eğitim hayatı, arkadaş çevresi, iş ilişkileri, kültürleri ve inançları şekillenmeleri üzerinde oldukça etkilidir. Bunun yanı sıra gündelik yaşamda tecrübe edilen olaylar ve durumlar da bireylere etki edip, kimliklerini şekillendirmektedir (Parekh, 2014, s. 55). Kimlik canlıdır ve sürekli olarak devinim halindedir. Kimlik, diğerlerinin kişiyle ilgili fikirlerini dönüştüren, kişinin kendisine bakış açısını şekillendiren ötekilerle ilişki içerisinde olma halidir. Burada tanınma çabamızı etkileyenler olarak karşı grupta yer alanlar, en yakınımızda olan anne-babamızdan yürürken yanımızdan geçen tanımadığımız bir kişiye dek uzanır (Douzinas, 2014, s. 214). Temel olarak kimlik, bir öz değil, inşa edilmiş kişisel niteliklerin edinilmesidir (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 16). Dolayısıyla kimlik bir anda oluşmamakta, yaşam devam ettiği sürece değişmekte ve dönüşmektedir (Maalouf, 2019, s. 25).

Erikson da kimliğin inşasının hayat boyu devam eden, değişime açık bir süreç olduğunu ifade eder. Bu sürecin açık-uçlu kapsamı, kimliğin açık ve dinamik bir oluşum olması ile neticelenmektedir. Kimlik asla katı, değişmez, korunaklı bir şey olarak inşa edilmez. Erikson ayrıca kimliğin birey ve koşullar arasındaki etkileşimsel niteliğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla kimliğin kurgulandığı süreç, bireysellik ve toplumsallık merkezli bir süreçtir (akt Selçuk, 2011, s. 20).

Bauman (2019) ise kimliği bir yapboz alegorisi üzerinden, yapbozla kıyaslayarak açıklamaktadır. Buna göre, bir yapboz satın alındığında, üzerindeki verili resme ulaşabilmek için gerekli tüm parçalar paketin içindedir. Paketin içindeki parçalardan başka bir resim yapılamaz. Yapboz ilerledikçe üzerinde verili olan resimden kontrol edebilir, ne yapılması gerektiği kestirilebilir. Ancak kimliğimizi oluştururken bu kolaylıkların hiçbirine sahip olmayız. Elimizde bir resim oluşturmak için çeşitli parçalar olsa da son noktada ortaya çıkacak resim belli değildir. Dolayısıyla gerekli tüm parçalara

sahip olup olamadığımızdan, kullandığımız parçaların bizi resme ulaştırarak parçalar olup olmadığından hiçbir zaman emin olamayız. Satın alınan yapbozda ‘amaç yönelimli’ bir çözüm vardır. Resmin bütününe ulaşabilmek amacıyla hamleler kontrol edilerek ilerlenir ve gösterilen resme ulaşılacağından şüphe duyulmaz. Buna karşılık kimliğimizi oluştururken bütün gayretimiz ‘araç yönelimlidir’. Elimizde resmin son hali yoktur. Önceden edindiğimiz veya elde etmeye değer bulduğumuz belirli sayıda parçalar vardır. Sonrasında ise sahip olduğumuz bu parçalarla memnun olacağımız resimleri elde etmek için onları sık sık yeniden kurgularız. Elimizdekilerle bir deney yürütürüz. Meselemiz belirlenen hedef için gereksinim duyduğumuz şey değildir; “daha ziyade zaten sahip olduğumuz kaynaklarla hangi noktalara ulaşabileceğimiz ve hangi kaynaklara sahip olmanın çabamıza değeceği ile ilgilidir.” (s. 62-63).

Castells (1997), kimliklerin tamamının kurgulandığını, bir inşa sürecinden geçtiğini vurgulamaktadır. Castells’e göre bu bağlamda dikkat edilmesi gereken asıl kısım, kimliklerin nasıl, neden, kim tarafından ve hangi sebeple inşa edildikleri sorularıdır. Kimlikler oluşurken tarih, toplumsal hafıza, politik süreç, sosyal kurum ve kuruluşlar, dinler gibi birçok olay ve olgudan etkilenerek meydana gelmektedir. Dolayısıyla kimliklerimiz, sosyal süreçlerin ürünüdürler ve zamanla yinelenerek öğrenilirler (akt. Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 16). Daha önceki bilgi, dil, benlik anlayışı ve kültürel mirasımızı bir anda kenara atamayız, yokmuş gibi ve artık başka biriymişiz gibi davranamayız. İçinde bulunduğumuz kültür tarafından bize aktarılan şeyler -dil, din, gelenek ve görenekler- yok edilemez ancak sorgulanabilir ve zaman içerisinde yeniden şekillenebilir. Bu süreçte kimlik de kendini sürekli olarak yeniden üretir. Kimlik bir devingenlik içerir ve kimlik inşa süreci hayat boyu bir yolculuktur, varış noktası olmadan devam eden bir oluşumdur (Chambers, 2019, s. 44-45).

Kişileri kapalı ve hudutları belirlenmiş varlıklar olarak değerlendiren atomcu² anlayışın aksine benlik, “deneyimler yaşayan verili bir şey değil, belli deneyimleri yaşama etkinliğinin kendisidir. O halde benlik, kesin sınırları olan sabit bir varlık değil doğası özgöndermeli etkinliklerin türlerine bağlı olarak değişebilen ve akışkan olan bir süreçtir. Bütün bunlar şöyle özetlenebilir: Benlik bir isim değil, bir fiildir” (Fay, 2017, s. 65). Bu

² “Atomculuğun iddiasına göre her birimiz, yalnızca kendimizin girebildiği eşsiz bilinç durumları ile başkalarından bağımsız olarak sahip olduğumuz kapasite ve gereksinimler tarafından oluşturulan ayrı bir bireyiz.” Bkz. Brain Fay, 2017, s.56

bağlamda benlik önceden mevcut olan yaşanmışlıkların toplamı değil, devam eden kendini yaratım süreci olarak düşünülmelidir (Fay, 2017, s. 66).

Hall (1998), kimlik inşa sürecinin zorunlu unsuru olan “öteki”yi, kişinin içine ait olan olarak ifade etmiştir. Kişi baktığı yerde önce öteki’yi görür ve daha sonra onun bakışından kendini görür. Böylece Öteki daima kimlikle bir arada bulunur. Ötekinin varlığı ne kadar belirginse kimlik de o ölçüde belirginleşecektir. ‘Ben’ yalnızca ‘öteki’ ile var olabilir. Çünkü ben, o olmayandır (akt Karaduman, 2010, s. 2888). Hegel’e (1977) göre ise benlik, ötekiliğin üstesinden gelebilmek için verilen çaba sonucunda oluşur. Sonraki süreçte kişi öteki ile bir aradalığı kabul etmekte fakat aradaki ilişkiyi harici şekilde devam ettirmektedir. Takip eden süreçte ise karşılıklı olarak iki benlik de birbirlerinin varlıklarını ve farklılıklarını kabul ederek ‘karşılıklı tanınmayı’ gerçekleştirmektedirler (akt Douzinas, 2014, s. 212-213).

Bilgin (2007) kim olduğumuza karar vermemizde etkili olan kendini tanımlama yollarından bahseder ve Martinot’tan hareketle kişinin kendini tanımlama sürecinde etkili olan unsurları vurgular. Öncelikle kişinin kendisini tanımlamasında diğerleri tarafından yansıtılan imajların etkili olduğundan bahseder. Yani kişi diğerlerinin kendisi hakkındaki izlenimlerinden yararlanarak kendisine birtakım özellikler tanımlar. Örneğin yardımseverlik, diğerleri tarafından yansıtılan imgelerin sonucunda kendimizi tanımladığımız bir niteliğimiz haline gelir. Bir diğeri ise kişinin kendisini diğer bireylerle karşılaştırarak ve farklı özelliklerinin farkına vararak tanımlama şeklidir. Kendini tanımlamada üçüncü bir yol grup aidiyetleri üzerinden yapılan tanımlamadır. Birey aidiyet hissettiği grubu diğer gruplarla kıyaslayarak ve kendi grubuna birtakım özellikler atfederek gruplar temelinde bir farklılaştırma sürecine girer. Son olarak Bilgin, sosyal hayatta edindiğimiz rollerin kendimizi tanımlamamız üzerindeki etkisinden bahseder. Sosyal etkileşim süreçlerinde üstlendiğimiz, benimsediğimiz roller -anne rolü, yönetici rolü gibi- de kendimizi tanımlama sürecimizde etkilidir. Nihayetinde kim olduğumuzu belirlediğimiz süreç, bizim dışımızdakilerle kurduğumuz ilişkiler sonucunda sosyal etkileşim sürecinde şekillenmekte ve diğerlerinin katkısıyla oluşmaktadır (s. 69).

Theborn da (1996) benzer şekilde, kimlik inşa sürecinde üç önemli alana vurgu yapmaktadır: Farklılaştırma, kişinin kendini tanıması ve ötekiler tarafından tanınma (akt Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 17).

Farklılaştırma

Farklılaştırma sürecinde bireyin kendi kimliğini oluşturmada, “öteki” önemli bir yere sahiptir. Theborn bu süreci, ‘diğeri’nden farklı olarak ben veya ‘biz’in ortaya koyulması olarak ifade etmektedir (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 17). Bir diğeri deyişle ‘diğeri’ne dair bilgi oluşturulup bir tanımlama yapılırken ‘ben’-‘biz’ çizgisi belirlemekte, oluşturulan bu sınır ise kimliğin inşa edilmesine yardımcı olmaktadır.

Kimlik, birey ve grup ilişkilerinde temel bir etkiye sahiptir. ‘Öteki’, kişiler tarafından oluşturulan biz algısının zıddını oluşturmaktadır. Bireyler kendi ait oldukları biz grubuna dair olumlu bir kimlik algısı oluştururken, “öteki” grup söz konusu olduğunda bu durum tersine dönmekte ve süreç olumsuz olarak ilerlemeye başlamaktadır. Kimlik bireyin kim ve nereye ait olduğunu nitelediğinden ve doğrudan kişinin benliğiyle ilgili olduğundan; kişiler iyi-olumlu özellikler atfettikleri gruplara dâhil olmak istemektedirler. Böylece kendi gruplarını olumlarlarken, karşı tarafta yer olan öteki grubuna olumsuz nitelikler atfederler. Grupların birbirlerini tanımladıkları kategorize etme sürecinde, iç grup (biz grubu) ve dış grup (onlar grubu) olarak iki farklı grup ortaya çıkar (Bezirgan Arar, 2009, s. 10-11). Böylece kimlik genellikle, karşı tarafta yer alanın üzerine aksi yönde oluşturulur (Maalouf, 2019, s. 19).

Çoğumuz farklılıkları, sadece kendi dilimiz, zihinsel kabullerimiz ve kontrolümüz çerçevesinde kabul ederiz (Chambers, 2019, s. 52). Bilinmeyenle karşılaşmak, farklılıkları bilmek yalnızca mekânsal bir karşılaşma değildir. Bu durum kimliklerimizin, dilimizin, yaşayışımızın çerçevesi içinde öteki’yi anlama üzerine gerçekleştirdiğimiz bir karşılaşmadır (Chambers, 2019, s. 138). İnsanlığın eski zamanlarından beri ‘öteki’ var olagelmıştır. Farklı dinlere inanan, ten rengi farklı olan insanlar farklılıkları sebebiyle birbirinden ayrılmışlardır. Kendisi gibi olmayı farklı, başkası, diğeri olarak algılama durumu, tarihte birçok savaşa hem sebebiyet vermiş hem de savaşla birlikte iyice somut hale gelmiştir. Antropoloji ve siyaset biliminin ortaya çıktığı süreç, ‘öteki’ni tanımlama, ‘o’na dair bilgi oluşturma ve edinilen bilgiler doğrultusunda denetleme ile paralel ilerlemiştir (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 10).

Kişinin Kendini Tanıması

Kimlik bize kendimizi anlama ve kendimiz üzerine bir yorumlama yapma seçeneği sunmaktadır (Parekh, 2014, s. 56). Toplum içerisinde bulunan gruplar, kimliklerini kurgularlarken bir Öteki'ne gereksinim duyarlar. Ayrıca Öteki olarak adlandırılan tanımlayacak ve hedef gösterecek birçok psikolojik taktiğe başvururlar (Bezirgan Arar, 2009, s. 1). Doğduğu andan itibaren sosyal bir yaşam içerisinde büyüyen ve gelişen insan, birçok ilişkiye dâhil olur. Bu süreçte içinde bulunduğu gruplar ve benimsediği çeşitli rollere göre kendisini tanımlar ve diğerleri tarafından da bu doğrultuda tanımlanır (Parekh, 2014, s. 61).

Birbirinin karşısı iki kavram olan biz ve onlar birbirini tamamlar ve ancak birbirleriyle mücadele ederek anlaşabilirler. Bu iki grup arasında tutarlılığı oluşturan şey aslında uzlaşmazlıktır. Bu uzlaşmazlık karşıtlığın olduğu iki tarafı da nitelemektedir. Bauman (2010), bu değerlendirmeleri göz önünde bulundurarak, “dış grup, tam da iç grubun kendi hayali zıddıdır ve iç grubun öz kimliği, tutarlılığı, kendi içindeki dayanışması ve duygusal güvenliği için ona ihtiyacı vardır” tespitini yapmaktadır (s. 51-52).

Kimlik yalnızca bizden olmayanın negatifliğiyle ele alınmamalıdır. Bu süreç dayanışma, bütünleşme ve çeşitlilik söz konusu olduğunda olumludur. Bir gruba ya da topluluğa ait olan, onu diğer gruplardan farklılaştıran alışkanlıklar, gelenek ve görenekler, grup içerisinde dayanışmayı ön plana çıkarmaktadır (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 17). Birbirinden farklılaşan sosyal gruplar, diğer yandan gruplara özgü fiziksel özellik, inanç ve ritüel, fikir birliği gibi çeşitli unsurlara bağlı olarak grup içerisinde kendilerini bir arada ve güven içerisinde hissetmektedirler. Bu durum ise bireyin toplumsal kimliğine katkı sağlamaktadır.

Ötekiler Tarafından Tanınma

Kimliğin oluşmasında üçüncü süreç, ötekiler tarafından tanınmadır. Kimlik sadece diğeri'ni bilmeyele ilgili değildir. Aynı zamanda diğeri yani ‘öteki’ tarafından bilinmeye-tanınmaya gereksinim duymaktadır (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 17). Bireyin kimliği, niteliklerinin, özelliklerinin, yeterliklerinin ötekiler tarafından tanınmasıyla oluşur. Bu durumda tanımayı gerçekleştirecek olanlar diğer bireyler, toplumsal gruplar, resmi-resmi olmayan toplumsal kurumlardır. Tanınmanın yetersiz

veya yanlış bir şekilde gerçekleşmesi durumunda ise, bu durum kişinin benliğine olumsuz olarak yansımakta ve kimlik duygusunu zedelemektedir. Esasında ötekiler tarafından tanınma bir sosyal entegrasyon biçimidir. Biz ve onlar ayrışmasında ‘onlar’, benliğin oluşumuna ciddi boyutta destek vererek insanları yaşadıkları evrenle uyumlu hale getirmektedirler (Douzinas, 2014, s. 212).

Kişinin mevcudiyeti, ancak bir öteki için de bir mevcudiyet olarak görüldüğü sürece, kendi mevcudiyetidir. “Ötekiler tarafından tanınma ve onları tanıma”, hayatımız boyunca bizi inşa eden temel bir unsurdur (Fay, 2017, s. 70). Bu durumu en iyi anlayan kişi olarak Hegel’in (2001) tanınma ihtiyacı olarak adlandırdığı şey, dünyadaki varlıkların temelde diğer bilinçli varlıklar tarafından tanınmayı arzulamalarını ifade etmektedir. Öz farkındalığı olan bir varlık, hem mevcudiyetinden hem de değerli olduğundan şüphe duymamak ister. “Bunun için gereken mantıksal durum da, kim ve ne olduğunun ötekiler tarafından tanınmasıdır” (akt. Fay, 2017, s. 71). Diğerleri tarafından tanınma gereksinimi temelde toplumsaldır, çünkü bu ihtiyacı karşılayabilecek olanlar yalnızca ötekilerdir (Fay, 2017, s. 71). Bilgin (2007) ise kendilik imajımızın sosyal ortamda edindiğimiz deneyimlerin olumlu veya olumsuz gerçekleşme süreçlerine bağlı olarak gelişip değiştiğini ifade eder. Benliğimiz “diğerleri” tarafından desteklenme ihtiyacı içindedir ve dolayısıyla kişinin kendiliğine yönelik aldığı olumlu iletiler, olumlu bir benlik algısı geliştirmesi açısından oldukça önemlidir (s. 82).

Bir diğer yandan kimliğimizin kurumsal ifade edenleri olarak, hukuk ve insan hakları, başkaları tarafından bilinme mücadelemizde önemli kozlardır. Kişiliğin hukuki olarak tanımlanması bir mevcudiyet durumunu ifade etmektedir (Douzinas, 2014, s. 216-217). Douzinas, hakların temel fonksiyonunun benlik için zorunlu olan tanınmanın bir bölümünü oluşturmaya destek olmak olduğunu söyler. Böylece haklar sosyal tanınmanın ana parçasını oluşturmakta (s. 221), bireyin tanınma sürecine etki ederek kimliğin inşasına katkıda bulunmaktadır.

1.4. Hiyerarşik Olarak Aşağıda Kurgulanma: Ötekileştirme

“Öteki” kavramı birçok bilim tarafından ele alınmış, çeşitli perspektiflerle yorumlanmıştır. Esasında Öteki, kimliği tamamlayan ‘ben’in zıddını temsil etmektedir (Bezirgan Arar, 2009, s. 2). Hentch, ötekiliğin daima bireyin kendini tanıtmada veya

reddetmesinde bir yol olduğunu ifade etmiştir (Hentch, 1996'dan akt. Selçuk, 2011, s. 42). Bizden olmayan “Öteki”, eski zamanlardan beri korkulacak ve kendisine karşı tedbir alınacak, içsel olmayan özne olarak görülmüştür (İnce, 2011, s. 180). Bu bakış açısından hareketle Öteki'ne çeşitli sebeplerle ve mecburi olarak olumsuz anlamlar yüklenir. Ötekileştirme her şeyden önce kimliğimizi tanımlamamızı ve muhafaza etmemizi sağlar. Ben'in ben olmayanla, biz'in de biz olmayanla var olabildiği noktada öteki, kim olduğumuzu ortaya koymamızda vazgeçilmez bir unsurdur. Diğer yandan ‘Öteki’ ötekileştirme ile beraber kendimizde görmek istemediğimiz olumsuz nitelikleri atfetmek istediğimizdir. Böylece olumlu özellikleri kendimize yüklerken olumsuz özellikleri karşımızdakine yüklemek; kendimizi yüceltmek ve kişisel memnuniyetimizi sağlamak açısından büyük bir öneme sahiptir (Bilgin, 2007, s. 197).

Toplum içerisinde birbirinden farklı grupların, farklı olma durumlarına, ayrıştırıcı ve hiyerarşik bir anlam yüklenilmesi durumunu ifade eden ötekileştirme, toplumda bazı grupların, diğerlerinden daha üstün veya aşağı oldukları varsayımını temel alan bir düşünce biçiminden kaynaklanmaktadır. Bu düşünce biçimi aynı zamanda grupları, üyeleri itibariyle homojen olarak değerlendirmektedir (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 2-3). Goffman (2014), ‘Damga’ kitabında, ileri düzeyde itibar kaybına uğramışlığı temsil eden sıfatları “damga” terimiyle ifade etmekte ve üç ayrı sınıflandırma yapmaktadır. Bunlardan ilki, fiziksel durumu olumsuz olarak değişen ve bozulan durumdakiler, ikinci kategoridekiler kişisel karakter bozukluğu olanlar ve son olarak üçüncü kategoridekiler, ırk, ulus, inanç gibi etnik damgalara sahip olan kişilerdir. Ayrıca etnik, dini bir damgalama söz konusu olduğunda, bu durum aile bağlarıyla üyelerine aktarılmakta ve aile mensuplarını niteleyebilmektedir (s. 31). Böyle bir durum söz konusu olduğunda, olumsuz olarak etiketlenen bireylerin ait oldukları gruplar homojen olarak algılanmakta ve olumsuz özellikler bütün bir gruba atfedilmektedir.

Kişiler veya gruplar arasındaki öteki algısı, bazı zamanlarda birlik ve beraberlik, yardımlaşma gibi duyguları çağırırsa da genellikle öfke, kin, düşmanlık ve anlaşmazlığı içermektedir. Söz konusu bu algı, çoğunlukla öteki olarak görülen birey veya gruplara karşı bir bilinmezlik ve güvensizlik sonucunda oluşmaktadır (Bezirgan Arar, 2009, s. 1). Diğer yandan ortak bir yaşayışı ve değerleri paylaşmayan, siyasi olarak muhalif, maddi

kaynaklar söz konusu olduğunda rakip olan kişiler veya gruplar arasında ayrıştırma ve dışlama süreciyle birlikte düşmanlaştırma eğilimi artabilmektedir (Parlak, 2015, s. 26).

Öte yandan diğerleri ile kurduğumuz ilişkilerde her zaman aynı noktada durmaz, onlara hep aynı mesafeden bakmayız. Dâhil olduğumuz veya dış grup olarak gördüğümüz gruplar zamanla değişebilir. Böylece onlara atfettiğimiz olumlu veya olumsuz sıfatlar iyi ve kötü iki uç arasında gidip gelir (Bilgin, 2007, s. 109). Todorov (1982), Öteki ile kurulan ilişkilerin üç farklı şekilde gerçekleşebileceğini ifade etmektedir: *Değerler Planı* adını verdiği ilk ekseninde, ötekiler, normatif olarak değerlendirilir. Değer yargıları onları iyi veya kötü olarak algılamaya yol açar. *Davranış ve Eylemler Planı* ise Öteki ile ilişki biçimini açıklayan ikinci eksenidir. Bu tipte diğerlerine karşı korunan mesafe önemlidir. Bizden olmayana karşı mesafeli olabilir ya da daha yakın olmayı tercih edebiliriz. Ötekine karşı mesafeli değilsek eğer iki ihtimal söz konusudur. Birinci ihtimalde diğerleri tanımaya çalışılır, onların hayat tarzları benimsenir, ikinci ihtimalde ise kendi tarzımız ve kurallarımız benimsetilmeye çalışılır ve asimilasyon tercih edilir. Son tip ise *Bilgi veya Tanıma Planı*'dır. Bu planda “bizden olmayanları”, hakkında pek fikir sahibi olmadığımız “ötekileri” tanımak ve onlara dair bilgi edinme çabası söz konusudur. Todorov’un belirttiği bu ilişki tipleri bir arada bulunabilir, biri diğerini destekleyici bir etki sağlayabilir (akt. Bilgin, 2007, s. 185).

Yılmaz (2010) ise, ötekileştirme sürecinde, tümevarım ve tümdengelim yöntemlerinin, bilimsel olarak ifade ettiği anlamın dışında, bozulmuş olarak kullanıldığını vurgulamaktadır. Geçerli olan tanımla tümevarım, yeterli sayıda öznel bilgilerin genel bir topluluğa uyarlanabileceğini-atfedilebileceğini ifade eden bir yöntemdir. Bu bilimsel yöntem, geneli temsil edebilecek sayıda yapılan gözlemlerle büyük ölçüde tutarlılık içermektedir. Ötekileştirme söz konusu olduğunda ise tümevarımın daha asılsız bir tabanda gerçekleştiği söylenebilir. “*Temelsiz tümevarım*” olarak adlandırılacak bu yöntem, çoğunlukla önyargılarımızı da devreye soktuğumuz, bir gruba dâhil olan birkaç kişide gözlemlediğimiz niteliklerin, grubun tüm üyelerince paylaşıldığı fikrini içerir. Bilimsel tümevarım ile temelsiz tümevarım birkaç noktada farklılaşmaktadır: Temelsiz tümevarımda gözlemlenen bireylerin sayısı genelleme yapmak için eksiktir. Ötekileştirme sürecinde yapılan gözlemlerden elde edilen sonuçlara, ihtimali durumlar göz ardı edilerek, mutlak-kesin bir çerçeve çizilir. Son olarak yapılan genel

değerlendirmelerde içerisinde bulunan zaman ve mekânın sınırlılığı göz önünde bulundurulmamaktadır (s. 2). Bu duruma örnek verecek olursak, yolculuk sırasında roman birkaç bireyin saldırgan davrandığını gören bir kişi, romanların genellikle uyumsuz, sorunlu, çatışmacı olduklarını düşünebilir. Bu durumda olumsuz niteliklerin, gözlemlenen birkaç kişi üzerinden temelsiz bir tümevarım yapılarak, grubun tümüne atfedildiği görülmektedir.

Tümdengelim ise genel hakkında doğru olduğu varsayılan önermelerin, genelin her bir özelinde yani elemanında temsil edildiğine dayanan bir akıl yürütmedir. Mantık, matematik gibi bilimlerde oldukça sık kullanılan bir yöntem olmasına karşın toplum bilimlerinde tümdengelim dayalı bir akıl yürütme yapmak pek mümkün değildir. Buna karşın, ötekileştirme anlatılarında “*özcü tümdengelim*” olarak adlandırabileceğimiz bir genelleme yöntemi kullanılabilmektedir. Bu yöntemle bir toplum, millet, ırk hakkında, hayatın bir döneminde edinilmiş yargılar geçerli olmaktadır. Edinilen yargılar, herhangi bir deneyime ya da gözleme dayanmaz, bir toplumla ilgili duyulan bir anlatı, deyiş, efsane, haber gibi unsurlar o toplumla ilgili önyargılar geliştirmemize sebep olurlar. Böylelikle, “Kürtler kabadır”, “Sarışınlar aptaldır”, “Araplar pistir” gibi birçok önkabul ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, 2010, s. 3).

Bizler hayali cemaatin üyeleri olarak, grup üyelerine, grup inanç ve ritüellerine, grup yaşantısına ve benimsenen ideolojilere, kendi ailemize hissettiğimize benzer bir yakınlık hissedebiliriz. Bu da grubumuzun dışında kalan diğerlerini öteki olarak algıladığımız sürece destek vermektedir. ““Diğerini” “biz”den olanla aynı gözlükle görmez, aynı kriterle yargılamaz ve aynı mesafeden bakmayız” (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 18). Olumlu bir kimlik anlayışına sahip olmanın en kestirme yolu, toplum içinde diğer grupların konumunu alçaltarak, kendi grubuna üstün özellikler atfetmek ve böylece kendi konumunu yükseltmekten geçmektedir. Onlar grubunu mimleyerek onları ayırtırmak, belli alanlar haricinde tutmak; birey veya grubun kendine has alanlar oluşturmasını, etkili bir kimlik elde etmesini sağlar (Bilgin, 2007, s. 185). Ötekileştirmenin başka bir fonksiyonu ise var olan düzeni korumaya yardımcı olmasıdır. Mevcut düzende problemler üstesinden gelinemeyecek bir hal aldığına, ötekiler bütün sorumluluğu yüklenmek için oradadır. Lazım geldiğinde kullanılmak için bir “günah

keçisi” olarak hazır tutulan ötekiler, toplumsal düzenin korunmasında oldukça önemli olmaktadır (Bilgin, 2007, s. 188).

Diğer yandan ötekilik, bireyler ve gruplar üzerinden olduğu gibi toplumlar üzerinden de kendini var etmektedir. Modern toplumlar kendi gelişmişliklerini gösterebilmek için aşağıda kurguladıkları bir ‘Öteki’ye ihtiyaç duymaktadırlar. Batılı toplumlar kendilerini gelişmiş olarak tanımlarken onların ‘öteki’si olan gelişmemiş ülkeler üzerinden tanımlamışlardır. Çağdaş, gelişmiş, ileri, modern batı kimliğini; geri kalmış, modern olmayan ülkeler üzerinden tanımlama yoluna gitmişlerdir. Bu düşünce yapısında Batılı olmayan toplumlar, Batının kimlik inşasında ‘öteki’ olarak yer edinmiştir. Bu durum sonucunda ise modernleşme, Batılı olmayan toplumlar için bir tercih değil zorunluluk olmuştur. Ötekileştirme, tanıma ve bilme şekli olmasının yanı sıra aşağı olarak kurgulama, şeytanlaştırma, dışlama, mesafe koyma gibi birçok olumsuz süreci de beraberinde getirmektedir. Bu anlamda öteki, “etnosentrizm”in beslendiği bir kaynak durumundadır. 19. yüzyıl itibarıyla artık milletler, diğer milletler üzerinden, kendi olumlu ve benzersiz özelliklerini merkeze koyarak bir ötekileştirme sürecine girmişlerdir (Selçuk, 2011, s. 44-45). Böylece egemenlik iddiasında bulunmak amacıyla kurgulanan Öteki, güçsüz ve azınlıkta kalan diğerlerini baskı altına almak ve kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak için gerekçeler oluşturmaya yaramaktadır (Selçuk, 2011, s. 46).

1.4.1. Kategorizasyon

Doğdukları ilk andan itibaren sosyal bir dünyayla karşılaşan bireyler, kendilerini buradaki ilişkileri çerçevesinde konumlandırmaya çalışmaktadır. Bu konumlandırmaya yönelik ilk teşebbüsleri, sosyal kimlik inşasıdır. Sosyal kimlik inşasının ilk evresi ise “kategorileştirme”dir. Bireyler bilişsel süreçleri itibarıyla da, sosyalleşme süreçlerinde etkileşime girdiği şeyleri benzerlik ve farklılıkları bağlamında kategorize etmektedirler. Bireylerin bu şekilde kendilerini ve diğerlerini bir kategoriye dâhil etmeleri, esasında belirsizlik ve düzensizlikle mücadele etme sürecidir (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 20-21). Kategorize etmek, mevcut sınırlar içine mümkün olduğunca çok şeyi dâhil etmeyi barındırır. Böylece zihnimiz çok fazla çalışmadan kolay yoldan iş görür hale gelir. İnsan düşünürken olabildiğince kolayına kaçarak sorunları o şekilde çözmek ister. Bir sorunla karşılaştığımızda onu öncelikle bir kategori içine alıp daha sonra dâhil

ettiğimiz kategoriyle onun hakkında bir yargıya ulaşırız. Zihnimiz çevremizdeki şeyleri en kısa yoldan kategorilendirme yönelimine sahiptir (Allport, 2016, s. 51).

Allport, yaşamda her bir şey için farklılaştırılmış kavramlara sahip olunamayacak kadar az zaman olduğu fikriyle temellenen “*en az çaba ilkesi*”nden bahseder ve bunun grup ilişkileri içinde de geçerli olduğunu söyler. Bir otomobil örneği vererek açıklama yapar. Kişi alacağı otomobil için bir markanın yeterli özelliklerini öğrendikten sonra diğerlerinin hepsini sınır dışında bırakır ve bu şekilde hayatını kolaylaştırıp daha verimli hale getirir. Kategorilerin farklılaşmış olmadığı durumlarda hayat bizim için daha kolaydır. Böylece grup üyelerinin her birinin kendine özgü, farklılaştırıcı özelliklerinin olmadığını kabul etmek her bir kişiyi tek tek değerlendirme yükünden bizi kurtarır. Ayrıca kategoriler üzerinden yapılan değerlendirmelerin hepsinin olumsuz olması gerekmez. Birey, bir kategorideki bireylerin tamamına olumlu veya olumsuz özellikler atfedip ilişkilere de bu kanı doğrultusunda yön verilebilir (Allport, 2016, s. 214).

Hakkında bilgi sahibi olmadığımız “diğerlerinin” kişisel kimlikleri yoktur. Onlar kimliklerini dâhil edildikleri kategorilerinden alırlar. Bu kişileri tanımayız fakat kategorileri aracılığıyla birtakım bilgiler ediniriz (Çatak, 2018, s. 17). Diğer yandan kategorilendirme kişinin içinde bulunduğu gruba olumlu bir imaj yükleme ve bunu koruma işlevinde de sahiptir. Bu sayede birey diğer bireyler arasında kendi yerini belirler ve tanımlar. Kategorilendirme aracılığıyla birey kendisinin biricik ve yeterli olduğu anlayışına sahip olarak olumlu bir sosyal kimlik geliştirme peşindedir (Bilgin, 2007, s. 139). Goffman (2014), insanların herhangi bir özel çaba içerisine girmeden, doğal olarak birbirleriyle etkileşime geçtikleri sürecin aynı zamanda öteki ile ilişkinin de zemin bulduğu ve ortaya çıktığı süreç olduğunu belirtir. Hakkında pek bir şey bilmediğimiz biriyle karşılaştığımızda, çok yüksek olasılıkla karşılaştığımız kişinin ait olduğu kategoriye, sahip olduğu özellikleri tahmin ederiz. Bu süreç ise o kişinin toplumsal kimliği ile ilgili hüküm vermemize ortam hazırlar (s. 28).

Park’a (2019) göre insanların dış görünüşleri ve giyim tarzları söz konusu kategorizasyon sürecini daha da ileriye taşımaktadır. Böylece bireylerin birbirlerini ait oldukları varsayılan gruplara yerleştirme süreci daha kolay bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu tespitten sonra ise birbirlerini geçmiş deneyimlerine dayanarak varsaydıkları kategorilerle özdeşleşen anlayış ya da düşmanlık geliştirirler. Park, bunların kendiliğinden gelişen,

içgüdüsel, bireyin farkında olmadan ulaştığı yargılar olduğunu ifade eder. Öyle ki ötekilerle karşılaşmalarımız sırasında, “zihinlerimizde olup bitenleri gözlemleyecek olursak, bu eylemin, göze bir cisim yaklaştığında göz kapaklarının aniden tepki verışı gibi çabucak gerçekleştiğini, biz henüz farkına varmamışken bittiğini görürüz.” (s. 87-88).

Hint asıllı bir sosyal teorisyen olan Ashis Nandy’ye (1990) göre, bilinmeyenle karşılaştığımızda ve onu tanımlamaya çalıştığımızda bunu daha önceki bildiklerimiz çerçevesinde yaparız. Edindiğimiz kategorilerin eksik olabileceğini kabul etmektense, daha önceki bilgi sınıflarımıza uyan hatalı sınıflar yapmayı yeğleriz. Kültürel çalışmalar alanının önemli kuramcılarında biri olan Iain Chambers’ın, Ashis Nandy’den (1990) alıntılıdığı şekliyle,

“Böylesi tercüme sorunları sadece Batı’ya özgü değildir. İlk defa bir domuzla karşılaşan insanların anlatıldığı bir yerli halk hikâyesi vardır. Bu insanlar ilkin şaşakalırlar. Sonra içlerinden biri gayet kendinden emin bir halde, bunun yemeyi abartmış bir fare olduğunu iddia eder. Bir başkası ise buna itiraz eder ve yine aynı bilmişlikle, bunun aç kaldığı için bu hale gelmiş bir fil olduğunu söyler. Hiçbiri mevcut kategorilerini bir kenara bırakıp da bunun yeni bir deneyim olduğunu kabul etmeye yanaşmaya niyetli değildir.” (Chambers, 2019, s. 48).

Bilinmeyen bir kişiyi iç grup-dış grup ayrımında bir kefeye koyabilmek için birtakım farklılıkların algılanması temeldir. Kategorize edebilmek için görünür bir ipucu lazımdır. İnsan açısından tanınmayı kategorize etme önemli bir gerekliliktir, görünür bir farklılık algılanmadığı zaman dahi görünür olduğu varsayılan özellikler kabul edilebilir. Örneğin giyim, beslenme, konuşma tarzı veya ten rengi gibi özellikler grup üyelerinin sahip olduğu düşünülen, algılanan farklılıkları arasında yer almaktadır (Allport, 2016, s. 170).

Toplumsal kimlikler, biz ve onlar kurgusunun altyapısını oluşturan benzerlik ve farklılıkların üzerinde durulduğu bir tür zihinsel sınıflandırmalardır. Bireyler, grup aidiyetleri söz konusu olduğunda, karşı tarafta yer alan kişilerin hepsini bir ve benzer kabul edip, onar grubunda yer alan ‘öteki’leri bu çerçevede toplumsal bir algıyla tanımlamaktadırlar (Parlak & Tunçer, 2015, s. 370). Maalouf’un (2019) da belirttiği gibi, “Kolayına kaçıp birbirinden farklı insanları aynı kefeye koyuyoruz, gene kolaylık olsun diye onlara cinayetler, toplu eylemler, ortak görüşler yüklüyoruz- “Sırplar katliam yaptı...”, “İngilizler yağmaladı...”, “Yahudiler el koydu...”, “Siyahlar ateşe verdi...”,

“Araplar reddediyor...” (s. 24). Bu tür bir bakış açısı sonucunda, Goffman’ın da ifade ettiği gibi, karşılaşılan bir yabancı ile ilgili bir hatayı temel alarak, ona birçok yanlış ve günahı yakıştırmaya meyilli oluruz (Goffman, 2014, s. 32).

Damgalama söz konusu olduğunda, birey bir çeşit kategori içinde tutulur. Daha önce hiç karşılaşmadığımız bir insanla yolumuz kesiştiğinde onun kişisel özelliklerini, kimliğini bu sözde kategori üzerinden tahmin etmemiz muhtemeldir. Etiketlenen ve ayrıştırılan öteki ile olumlu özellikler atfedilen biz arasında, toplumsal hafızayla birlikte sosyal hayatta bir çeşit kategorizasyon süreci oluşmaktadır (Parlak, 2015, s. 26). Schnapper (2005), insanın kategoriler aracılığıyla, hükmetmek istediği gerçeği düzene soktuğunu ifade eder. Kategorileştirme, tanınmayanı tanınır kılarak ve bireyin yaşamına etki ederek, bireyin şeyleri ve kişileri kategoriler aracılığıyla anlamlandırmasını sağlamaktadır. Kategorizasyon sonucunda, kategorileştirilen gruplarda yer alan bireyler üzerine genelleştirilen özellikler atfetme, kategoriler arasındaki farklılıklara dikkat çekme ve sonuç olarak da olumlu-olumsuz değer yargıları oluşturma ortaya çıkmaktadır (s. 154).

Bireyi kategorisi ile birlikte değerlendirdiğimizde kişisel özelliklerinden ziyade kategorisine yüklenen özelliklerle değerlendiririz. Temelde ise aynı kategoriye ait olan kişilerin hepsinin aynı olduğu fikri vardır. Bu düşünce ise bizi birini bildiğimizde hepsini bilebileceğimiz sonucuna götürür (Bilgin, 1996, s. 78). Bireyin hayatını kolaylaştıran ve psikolojik bir süreç olan kategorizasyon süreci, etrafımızdaki unsurları benzerlikleri ve farklılıkları doğrultusunda bir araya toplamayı, tanzim etmeyi sağlar. Böylece birey, ona anlamlı gelen, tahmin edilebilir ve açıklanabilir bir bilişsel dünya kurar (Bilgin, 1996, s. 79). Kategoriler, başta algılama ve anlamlandırma açısından fonksiyonel ve motivasyonel olsa da, bu süreçte gruplara değer yükleme yapıldığından, ait hissedilen gruba karşı imtiyazlı olmaya sebep olmakta (Bezirgan Arar, 2009, s. 16), diğer bir değişle taraflı sosyal kıyaslamalar ve sosyal inşalar sonucunda oluşmaktadır (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 29).

Ayrıca sosyal ortam içerisinde bilinmeyen bir kişi ile karşılaşıldığında, insanlar tarafından o kişiye dair bir beğeni oluşsa da, karşılaşılan kişi hakkında bilinmeyen bir özellik, onun diğer özelliklerini arka plana atabilir ve insanların o kişiye karşı şüphe duymasına yol açabilir (Goffman, 2014, s. 31). Bauman’a göre, tanınıp bilinmemesinden kaynaklı şüphe edilen kişi olarak yabancı, “bulunduğu kategoriye omuzlarında taşır.

Kategorisi hayatta kaldıkça yabancının bu yükten kurtulması imkânsızdır” (Bauman, 2003, s. 98).

1.4.2. Kalıpyargı ve Ayrımcılık

Ötekileştirme sürecinin önemli bir aşamasını, kalıpyargılar, bir diğer deyişle stereotipler oluşturmaktır. Esasında insanlar arasında temel olarak ayırıcı olan şey onlara ilişkin tariflerimizdir. Sosyal sınıflandırma sonucunda bireyler, gruplarla ilgili bilgi, inanç ve beklentilerini kapsayan bir zihinsel yapı oluştururlar. Oluşan bu zihinsel yapı kalıpyargıyı ifade etmektedir. Kalıpyargı kavramını ilk defa kullanan Lipmann’a (1922) göre, kalıpyargılar, bir toplumsal grubu tasvir eden zihnimize oluşan resimlerdir, grup üyelerinin tamamı tarafından taşındığına inanılan inançlardır (akt. Madran, 2018a, s. 32). Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar ise kalıplaşmış yargıları belirli gruplar hakkında edindiğimiz bilgilerin özeti olarak ifade etmiştir. Hakkında az şey bildiğimiz bir grupla ilgili bir tutum geliştirmek için daha önce duyduğumuz bilgileri bir araya getiririz. Böylece geliştirdiğimiz kalıplaşmış tutumlar sayesinde o kişi ile ilgili yeniden bir öğrenme sürecinden geçmeden kolay yoldan fikir sahibi oluruz (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2014, s. 147). Giddens (2012), kalıpyargıların kültürel anlamlarla iç içe geçtiğini belirtmekte; yeni bir bilgi karşısında yanlışlığı ortaya koyulsa bile değişime karşı oldukça dirençli olduklarını ifade etmektedir (s. 538).

Bizden olmayan, genellikle bir bilinmezlik içerdiğinden, kısa yoldan bilgilenme sürecinde kalıpyargılar devreye girmektedir. Grupların homojenmiş gibi algılanması, kalıpyargıların temelini teşkil etmektedir. Kalıpyargıların en belirgin özellikleri, öteki ile ilgili hem fikir olunmuş, doğru- yanlış düşünceleri yansıtma ve yansıtmalarıdır (Parlak & Tunçer, 2015, s. 371). Önyargılar genellikle kalıpyargılarla (stereotipler) karıştırılır. Ancak önyargı ve kalıpyargı birbirini tümleyen iki kavramdır. Kalıpyargılar, bir nesneye ya da topluluğa ilişkin edinilen bilgileri tamamlayan, böylelikle onlarla ilgili bir sonuca varmayı kolaylaştıran, evvelinden inşa edilmiş birtakım fikirler, nitelikler ve izlenimler olarak zihnimize kurguladığımız imajlardır. Bu imajlar insanda nesnelerin gerçek niteliklerini ifade ediyormuş gibi bir izlenim uyandırır. Böylece bir olguyu, olayı, kişiyi, grubu, ırkı aslında olduğu gibi değil, ön fikir ve ön kabullerimiz doğrultusunda algılarız. Kalıpyargılar, bir sınıfı diğerinden iyi veya kötü özellikler yükleyerek ayırıp, farklılaştırır. Bu işleyiş sosyal dünyayı tanımlama sürecini kolaylaştırır da,

önyargıların oluşumuna ortam hazırlar. Kalıpyargıların inşa süreci, “biz” grubuna karşı duygudaşlığı ve taraftarlığı yükseltirken, “onlar” grubuna karşı dışlamayı önemli ölçüde artırmaktadır (Göregenli, 2018, s. 23-24). Schnapper, kişilerin “mülteciler”, “yabancılar”, “Müslümanlar” şeklinde tanımlanması ve bir grup içine dâhil edilmesinin bile dış gruba karşı negatif tavır ve tutum geliştirmek için yeterli olduğunu ifade etmiştir (Schnapper, 2005, s. 153).

Olumlu veya olumsuz kalıplaşmış yargılar, bir kategoriye dair abartılmış fikirlerdir ve söz konusu kategoriye yönelik tutum ve davranışlarımızı gerekçelendirmemizi sağlarlar. Kalıpyargılar kategorilerden farklı olmakla birlikte genellikle kategori ile bir arada bulunan sabit fikirlerdir. Kalıpyargı bir kategoriye kabul etme veya reddetme işlevine sahip olmasının yanı sıra algılamayı ve yorumlamayı da kolaylaştıran bir seçme yöntemidir. Ancak abartılmış ve dayanağı olmayan kalıpyargıların, geçerli genelleştirmelerden ayırmamız gerekir. Somut veriler temel alınarak bir gruba ilgili uç noktalara dayanmayan genelleştirmeler yapılabilir. Örneğin yapılan araştırmalar sonucunda bir grubun bir davranışa eğilimli olduğu yönünde bir kanıya varılabilir (Allport, 2016, s. 233-234).

Ayrımcılık ise bir grubun üye veya üyelerine, sadece o gruba karşı sahip olunan olumsuz yargılar sebebiyle olumsuz davranışlarda bulunmaktır. Bir kişiyi belirli bir gruba mensubiyetiyle haklardan mahrum bırakmak, imkânlarla erişimini engellemek, o grubun üyelerine karşı ayrımcı davranışı ortaya çıkarır (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2014, s. 148). Ayrımcılık kavramı temelde, her insanın eşit olduğunu savunan, eşitlik prensibinden kaynaklanmaktadır. Bu kavram bir gruba veya üyelerine karşı önyargılardan kaynaklanan negatif düşünce ve davranışların tamamını kapsayan bir süreçtir (Göregenli, 2018, s. 21). Ayrımcılık, öteki olarak nitelendirilen birey veya gruplara karşı bir davranış ifade etmektedir ve ötekileştirilen birey ya da grupların imkânlardan mahrum edilmesi gibi uygulamalarda kendisini gösterir (Giddens, 2012, s. 539).

Hortaçsu, üç tür ayrımcılıktan bahsetmektedir. Ayrımcılığın en bilinen türü insanların belirli özellikleriyle dışlanmaları veya kendi davranışları doğrultusunda değerlendirilmeden olumsuz olarak nitelendirilmeleridir. Bu ayrımcılığa fiziksel özellikler, etnik köken, diğerlerinden farklı olan kültür gibi özellikler sebep olmaktadır. İkinci tür ayrımcılık ise ters ayrımcılıktır. Bu ayrımcılık türünde, belirli bir konumu veya

avantajları hak etmeyen insanlara gerekli koşulları sağlayarak hak etmedikleri konumları elde etmeleri sağlanır. Kayırmacılığın söz konusu olduğu bu ayrımcılık tipinde, insanlar kendilerine yakın kişileri kayırırlar. Üçüncü tip ayrımcılık ise, örnekçiliktir (tokenizm). Bu ayrımcılık türü, bir kişiye gösterişte haklar vererek o kişiye ayrımcılık yapılmadığının vurgulanması durumudur. Bu ayrımcılık türü göçmenler ve azınlıklar üzerinde etkili olabilmekte, ayrımcılığı görünürlülüğünü yok etme açısından işlevsel olabilmektedir (Hortaşu, 2007'den akt. Göker, 2015, s. 121).

Öteki, toplum içerisinde gücü elinde bulunduran kesim tarafından, karışıklık çıkarmaya gücü yeten ve çeşitli olumsuz özellikler barındıran bir tehdit unsuru olarak inşa edilmektedir. Bu şekilde inşa edilerek, kalıpyargılarla damgalanan ötekinin sosyal hayattan da dışlanması oldukça muhtemeldir (Parlak, 2015, s. 26). Kalıpyargılar yoluyla ötekileştirilen kişi ya da gruplara karşı düşmanlaştırma, “bizdeki olumsuzlukları temizleyerek, iç grubu pür-ü pak kılma olanağı sağlamaktadır” (Parlak, 2015, s. 76). Ötekileştirme küçümsemek, aşağı görmek, tenezzül etmemek yoluyla farklı olanı güçsüzleştirmeyi hedefleyen bir ifade biçimidir. Dolayısıyla ötekileştirme süreci biz ve onlar arasındaki farklı niteliklerin, “biz” lehine ve “diğerleri” aleyhine işleyen bir ayrımcılığa dönüşmesi eğilimini ifade eder” (Yılmaz, 2010, s. 3).

Akıl ve bilimin önem kazanmasıyla birlikte, ulus devlet anlayışının benimsenmesi gibi süreçler, çoğunluğu oluşturan bazı grupları egemen kılarken, azınlıkta kalan grupları ise ayırıcı, asimile edici süreçlere sürüklemiştir (Çayır, 2018, s. 8). Küresel alanda meydana gelen gelişmelerle birlikte, ulus devletin içinde barındırdığı azınlıklara kaşı çizdiği sınır katılaşa da diğer yandan bu süreç farklılıkların bir arada bulunma sürecini hızlandırmış, ülkeler arasındaki sınırları kaldırmıştır. Öte yandan sınırların kalktığı daha heterojen yapıların bulunduğu yeni toplum yapıları oluşmaya başlasa da, farklılıklar bir arada bulunduğu “biz” ve “onlar” karşıtlığında kategorizasyon, kalıpyargı ve önyargı temelinde şekillenen çeşitli süreçler kendini göstermektedir. Yürütücülüğü Hakan Yılmaz tarafından yapılan, Açık Toplum Vakfı ve Boğaziçi Üniversitesi tarafından desteklenen ötekileştirme ve ayrımcılığı konu edinen bir araştırma projesinde, insanların yüzde ellisinin farklı olanı bir çeşitlilik veya zenginlik olarak değil potansiyel tehlike olarak gördükleri, inşa edilen biz ve onlar algısının da bu yaklaşımlar üzerinden, ayrımcılık temelinde şekillendiği sonucuna ulaşılmıştır (Yılmaz, 2010, s. 6).

Çayır (2018), ayrımcılığın, sosyal süreçlerden bağımsız düşünölemeyecek bir olgu olduğunu vurgulamış, toplumsal işleyişteki gruplararası bağlantıları anlamlandırabilmek ve sosyolojik olarak değerlendirebilmek için bazı çıkarımlar yapmıştır. Buna göre, gruplararası eşitsizliklerin egemen olduğu günümüz toplumlarında, bazı gruplar diğer gruplara kıyasla daha baskın ve nüfuzludur. Hâkim konumda bulunan gruplar, azınlıkta kalanları baskılayabilir veya onlara olumsuz özellikler atfedebilir. Bu durumda ise toplumsal güce sahip olmayan, zayıf olarak konumlandırılan gruplarla ilgili damgalama süreci devreye girer. Yapılan etiketleme ile birlikte, gücü elinde bulunduran gruplar, itaat eden küçük gruplar hakkında kalıpyargılar oluşturur. Belirli bir grubu olumsuz anlamda hedef alan çoğu önerme bir kalıpyargı temelinde oluşturulmaktadır. ‘Kadınlar’, ‘Mülteciler’, ‘Araplar’ diye başlayan cümleler genellikle kalıpyargılar barındırmaktadır. Esasında kalıpyargılarla mücadele etmek kolay değildir. Çünkü bazen oluşturulan kalıpyargılarda bir parça doğruluk değeri olabilmektedir. Örneğin, Araplar arasında gerçekten pis olanlar vardır. Ancak kalıpyargılar grubun bütününe yüklenir ve her grup üyesi aynı kalıpyargıyla damgalanır. Bu durum sosyal hayat içerisinde birçok aşamada azınlıkta kalan veya farklı etnik gruplar açısından zorlukları beraberinde getirmektedir. Aslında hem zayıf hem de hâkim grup, olumlu-olumsuz özellikler taşıyan insanlar söz konusu olduğunda heterojendir. Fakat güçlü konumda bulunan grup, kendi grubuna en üstün niteliklerle yükleme yaparken, azınlık grubuna, grubun en kötü üyesinin özellikleriyle yükleme yapmakta ve bu kalıpyargıları grubun tamamı üzerinde genelleştirmektedir (s.11-12).

Öte yandan önyargı genellikle ayrımcılığın temelini oluştursa da bu iki süreç ayrı olarak meydana gelebilir. Kişileri davranışa yönlendirmeyen önyargılı tutumlar olabileceği gibi bir ayrımcılık uygulaması da önyargı süreci oluşmadan başka sebeplerle meydana gelebilir (Giddens, 2012, s. 539). Kişilere karşı oluşturulan önyargılar, olumsuz düşünceleri ifade etme ortamında ortaya çıksa da ayrımcı olarak nitelendirilebilecek davranışa yol açmayabilir. Önyargının ayrımcılığa dönüşmesinde toplumsal konum, ilişki kurma biçimi gibi çeşitli faktörler etkili olabilmektedir (Schnapper, 2005, s. 144). Habermas, ayrımcılığın ortadan kaldırılması süreciyle ilgili şunları söylemektedir: “ulusal bağımsızlıkla değil, bireysel ve sınıfsal farklılığın kültürel tabanına yeterince duyarlı kalarak onları da topluma dâhil etmekle ortadan kaldırılabilir” (Habermas, 2005, s. 53).

1.4.3. Ötekileştirmeye Bağlı Olarak Yeniden Üretilen Kimlik

“Biz” tarafından inşa edilen, kurgulanmış Öteki kimliği, sosyal hayatta Öteki olarak görülen kişi veya grupların somut kimlikleri haline gelmektedir. Bu durum sonucunda ise toplumun çoğunluğu tarafından, Öteki grubuna karşı ortak yargılar oluşmaktadır (Zick, Küpper ve Heitmeyer’den akt. İnce, 2011, s. 182). Taylor, kimliğin *tanınma*, *tanınmama* ve çoğu zaman da *yanlış tanınma* yoluyla şekillendirildiğini ifade etmiştir. Yanlış tanınma süreci sonunda bireylere veya gruplara kendileriyle ilgili kurtulması zor, hoşlanılmayan, aşağı görülen kimlikler dayatılır ve bireye zarar verebilecek bu kimliklere birey adeta sıkıştırılır. Tanınmama veya yanlış tanınma sonucunda ortaya çıkan gerçekliği olmayan, kalıplaşmış kimlikler kişi üzerinde bir baskıya dönüşebilir (Taylor, 2005’ten akt. Selçuk, 2011, s. 43). Goffman (2014), kişinin bilkuvve yani varsayılan kimliği ile asıl kimliği arasında bir uyumsuzluk olabileceğinden bahsederken, bu uyumsuzluk durumunun, birey tarafından fark edilmesiyle toplumsal kimliğinin örselenebileceğini söyler (s. 49). Olumsuz olarak nitelendirilmiş kişi, kendi öz benliğine döndüğünde, kişisel kimliği üzerine anlatıların ve yargıların mücadele ettiği bir alanla karşılaşmaktadır (Goffman, 2014, s. 173). Ayrıca etnik kökeninden, ırkından veya dininden dolayı damgalanmış kişinin acı çekmesi, sadece kendi kimliği ile ilgili belirsizlik içinde olduğundan değil, diğerlerinin bakış açısıyla, dönüştüğü ve temsil ettiği şeyi iyi bir şekilde bilmesinden dolayıdır (Goffman, 2014, s. 184).

Fraser’ın “kimlik modeli” olarak adlandırdığı yaklaşım Hegel’in tanınma şeması üzerinden şekillenir. Hegel’in tanınma kavramı ideal bir karşılıklı tanınma sürecine işaret eder. Kişi ancak diğerini tanınma ve onun tarafından da tanınmanın gerçekleşmesiyle bireysel özne haline gelmektedir. Bu bağlamda *tanınmamış* ya da *yanlış tanınmış* olmak bireyin benliği ile ilişkisini bozmakta, kendilik algısına zarar vermektedir. Kimlik modeli yaklaşımını benimseyenler Hegel’in tanınma kavramını kültürel ve politik alana uygularlar. Hâkim grup tarafından aşağılanmış bir gruba ait olmanın yanlış tanınmış olmayı ifade ettiğini ve bireyin de bu ilişkideki çarpıklıktan dolayı acı çektiğini öne sürerler. Buna göre değersizleştirilmiş, aşağıda kurgulanmış gruplar, kültürel olarak hâkim olan grubun damgalayıcı ve aşağılayıcı bakışlarıyla sürekli olarak karşılaşmaları sonucunda kendilerine yansıtılan negatif imajları içselleştirirler ve böylece sağlıklı bir kültürel kimliğe sahip olma fırsatı bulamazlar (Fraser, 2014, s. 262). Saygınlığı ve statüsü

düşürülmüş birey, biz grubundakilerin kimlikle ilgili düşüncelerini kabul etme eğilimindedir. Bu çok ciddi bir durumdur. Yani öteki olarak görülen bireyin kendisi ile ilgili değerlendirmeleri, normal bir birey olduğu ve gereken muameleyi görmesi gerektiğine dair olabilir. Ancak her ne kadar bu duygular ağırlıklı olsa da esasında toplumdaki diğer bireyler tarafından tam manasıyla kabullenilmediği ve mesafeli durmak istenildiği yönündeki algıyı zihninin bir köşesinde tutmaktadır (Goffman, 2014, s. 34).

Bauman (2019), kimliklerin güvensiz veya kullanışsız olmaları durumunda, bireyin duygusal ihtiyaçlarına cevap veremeyeceğinden yeri geldiğinde bir aksesuar gibi çıkarıp atmanın makul olabileceğini söyler (s. 43) ve kişinin kimlik ve aidiyet ilişkisini şu şekilde ifade eder:

“Kişi zamanla ‘aidiyet’ ve ‘kimliğin’ alinyazısı olmadığı, ömür boyu garanti sağlamadığının, fazlasıyla müzakereye açık ve vazgeçilebilir şeyler olduğunun farkına varır; kendi kararlarının, attığı adımların, eyleme biçiminin –ve tüm bunları sabitleyecek kararlığın- hem aidiyet hem de kimlik için hayati faktörler olduğunu fark eder.” (s. 20).

Bu haliyle kimliklerimiz dilediğimizde değiştirebileceğimiz, vazgeçebileceğimiz son derece değişken bir unsur olarak görülse de Bauman daha sonra kimlikler üzerinde tercih hakkı ile ilgili hiyerarşik bir yapı ortaya koymaktadır. Buna göre, kimlik tabakalaşmayı belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Küresel bir hiyerarşiden bahseden Bauman, bu düzlemde iki uç nokta belirler: kimliklerini çeşitli seçenekler içinden kendi arzuları doğrultusunda seçebilenler ve kendilerine bir seçme şansı verilmeyenler olarak onlara yüklenen kimlikleri sırtlanmak zorunda kalanlar. İkinci kupta yer alanlar yani kendi kimliklerini tercih etme fırsatı verilmeyenler, onlara yüklenmiş olan bu kimlikleri taşımak istemeseler de kimliklerinden kurtulamazlar. Bauman bu kimlikleri “tektipleştirici, aşağılayıcı, insandışılaştıran ve damgalayan kimlikler” olarak ifade etmiştir (Bauman, 2019, s. 51).

Göçmen/ sığınmacı/ mültecilerin nasıl tanımlandıkları ve hangi statüde konumlandıkları hâkim toplum tarafından algılanma ve değerlendirilmeleri ölçüsünde belirlenmektedir. Sonradan gelenler ve azınlıkta kalanlar olarak kim oldukları sorusunun cevabı önce yerli ve çoğunlukta olan toplum tarafından verilmektedir. Bu sebeple de genellikle göçmen,

‘sınırları aşan’ ve ‘o yerin yerlisi olmayan’ olarak “öteki”nin temsilcisidir (Göker, 2015, s. 108).

1.4.4. Öteki Kavramının Başlıca Unsurları

İlhan Tekeli’ye göre, “Öteki”nin olmadığı bir toplum arayışı anlamsızdır. Anlamli olan arayış, bir toplumda çatışma yaratmayan, dışlayıcı olmayan “öteki” anlayışlarının nasıl kurulacağıdır”. Burada asıl mesele, kişi ve grupların birbirlerine karşı üstünlük kurmayı düşünmemeleridir (Tekeli, 1996, s. 106). İnsanı “o” yapan çoğu düşünce ve davranışın temelinde ötekiler vardır. Benliğin esasında toplumsal olduğunu savunan Fay’e (2017) göre, ötekiler, benliğimizin mevcudiyetinde zorunlu unsurlardan biridir (s. 69).

Wittgenstein (1963), kişinin bir nesne olma tecrübesini deneyimlemeden, bir benlik olarak kendi farkındalığında olamayacağını vurgulamış, öteki bilincin gerekliliğine dikkat çekmiştir (akt. Fay, 2017, s. 69). “Bir ötekinin benim farkında olduğunun farkına varmakla, benim onun için öteki bir ben olduğumu öğreniyorum. İşte bu öğrenme dolayısıyla, gerçekten bir ben olduğumu keşfediyor ve bu şekilde bir ben oluyorum” (Fay, 2017, s. 70).

Ünsaldı (2019), öteki’yi bir “ilişki biçimi” olarak tanımlar. Öteki’yi hem içerde hem dışarda olarak ifade eden Ünsaldı, ötekinin yerli grubun kimliği üzerindeki tanımlayıcı ve belirleyici etkisinin yanı sıra yerli grubun da ötekinin kendi kimlik unsurlarının oluşmasında etkili olduğunu vurgulamaktadır. Yani söz konusu iki grup arasında ilişkisel bir dinamik vardır. Örnek verilirse, milli ve yerli olan, milli olmayan- o yerin yabancı olanın mevcudiyeti üzerinden kendi tanımlamasını gerçekleştirirken, yerli olmayan da yerli olan üzerinden kimliğini kurgular. İki grup arasındaki bu ilişki biçimi toplumsal, siyasi, ekonomik alanların görünümüleri üzerinden bir tahakküm mekanizmasını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca gruplar arasındaki ilişki sonucunda ortaya çıkan bir diğer ifadeyle kurgulanan kimliksele bileşenler de her defasında yeniden oluşturulabilmekte ve içleri farklı biçimlerde doldurulabilmektedir (s. 8-9).

Kültürel farklılıklarıyla çoğunluktan ayrılan toplulukların ötekileştirilmesi, esasında bir zihniyet kurgusuna dayanmaktadır (Aydın & Oğuz, 2015, s. 305). Ötekileştirme süreci, bizden olmayanları kendi ölçütlerimize göre değerlendirdiğimiz bir süreçtir. Bu süreçte

pozitif özellikleri kendi iç grubumuza layık görürken, negatif özellikleri, diğerlerinden oluşan ‘karşı gruba’ yakıştırırız (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 2).

Ülkelerin temel aldığı homojenlik içeren bir bütünlük anlayışı karşısında ötekiler, istikrar ve düzeni tehdit eden bir simgeleştirmeye var olmuşlardır (Aydın & Oğuz, 2015, s. 330).

“Böylelikle mekansal olarak “dışarıda olan” ve “dışarıdan gelen”, kültürel olarak da “dışarıda” bırakılmış olur. Kültürel olarak dışarıda bırakılanın kaderi, onun bizde olmayan ve çoğu zaman olumsuz çağrışımlar içeren niteliklerle donatılması ve ona ilişkin imgenin zihinsel olarak bu yolla inşa edilmesidir” (Aydın & Oğuz, 2015, s. 316).

Bauman (2003), “dostlar var, düşmanlar var bir de yabancılar” derken dostları ve düşmanları iki zıt konumlanış olarak değerlendirir. Dostlar grubu, olumlu özelliklerle içeriye, düşman grubu kusurlu nitelikleriyle dışarıyı temsil etmektedir (s. 74). Bir de yabancılar vardır. Yabancılar toplumun bütünlüğüne karşı bir tehdit unsurudur. Hakkında bir karara varılamayanlar olarak belirsizliği ve anlaşılmazlığı barındıran yabancılar, “ne dost ne de düşmandır; belki de her ikisidir. Çünkü biz gerçekte ne olduğunu ve bu nu bilmenin yolunu dahi bilmiyoruz” (Bauman, 2003, s. 77). Chambers da benzer şekilde bizden olmayanın, “yabancı” olanın belirli uçlarda bulunmaması sebebiyle bizi belirsizliğin güvenilir olmayan yer değiştirmesiyle karşı karşıya getirdiğini ifade etmiştir (Chambers, 2019, s. 20). “Karar verilemezlerin hepsi ne-o/ ne-de-şu’dur....Eksik belirlenimleri bunların gücüdür. Çünkü, bunlar hiçbir şeydirler ve her şey olabilirler....Dışarıyı içeriye getirir ve düzenin rahatını kaosun kuşkusu ile zehirler” (Bauman, 2003, s. 78). Bu bakış açısından yola çıkan ve belirsizliği en aza indirmeyi hedefleyen moderniteyle birlikte “öteki”, toplum tarafından bir kategoriye dâhil edilir. Hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmayan ötekiler, her şey olabilirler. Bu sebeple genellikle ‘düşman kategorisi’ne yerleştirilirler (İnce, 2011, s. 181).

Diğer yandan sınırlardan içeri giren olarak göçmen/sığınmacı/mülteci, “yabancıdır” ve deneyimleri de bu yabancılık algısı çerçevesinde şekillenmektedir. Levi-Strauss (2010), bize yabancı olan kültürel ve sosyal bir yaşayışla karşılaştığımızda “bu bizden değil”, “buna izin verilmemeliydi” gibi endişe ve nefreti yansıtan tepkiler gösterdiğimizi ifade etmektedir (akt. Göker, 2015, s. 108-109). Bilinmeyenle karşılaştığımızda vakit kaybetmeden gardımızı alıp, önyargılı bir bakış açısıyla tarafımızı belirleyip, iki taraf

arasına (biz grubu-onlar grubu) yeterli mesafeyi koyduğumuzdan emin olmaya çalışarak kendimizi güvenli alanda tutmak için çabalarız.

Öteki kavramı çerçevesinde birçok toplumsal olgu ve eğilimden bahsedilebilir (Tekeli, 1996, s. 106). Bu başlık altında öteki ile ilişkisi çerçevesinde iç grup bağlamında ‘biz’ ve ‘onlar’ ayrımına, önyargı kavramına ve ırkçılık, asimilasyon ve entegrasyon süreçlerine yer verilecektir.

1.4.4.1. Önyargı Bağlamında Öteki

Gordon W. Allport (2016), önyargı ile ilgili yapılacak tanımlardan en kısasını Lafarge’dan (1945) alıntılıdığı şekliyle, yeterli dayanağa sahip olmadan diğerleri hakkında olumsuz düşünme olarak ifade etmiştir. New English Dictionary ise insanların başkaları hakkında olumsuz yargıların yanında olumlu yargılarda da bulunabilecekleri durumunu kabul ederek bir tanım yapmaktadır. Buna göre önyargı, “Bir kişi ya da şey hakkında fiili deneyimden önce ya da fiili deneyime dayanmayan lehte ya da aleyhte duygu” olarak tanımlanmıştır (s. 35). Diğerleri hakkında olumlu önyargıda da bulunulabileceği düşüncesi varlığını sürdürse de özellikle etnik gruplar söz konusu olduğunda önyargı genellikle aleyhte bir yargı özelliği taşır. Allport, dayanağı olmayan önyargı için “*bilmediğiniz bir şeye kanca takma*” ifadesini kullanmıştır. Önyargı çoğunlukla istenmeyen ve kaçınılan grupların bireysel üyelerine yönelik ortaya çıkar. Bu süreçte oluşan önyargı, bir kişiye bir gruba üyeliği ve mensup olduğu bu grubun varsayılan niteliklerini taşıdığı gerekçesiyle yöneltilen düşmanca tavır olarak nitelenebilir. Böyle bir durumda önyargı kişilere yönelikmiş gibi görünse de bu sürecin arkasında gruplar temelinde kabul edilen dayanaksız olumsuz yargılar vardır (Allport, 2016, s. 35-36).

İnsanlar çeşitli önyargılar biriktirerek, yaşamlarına devam etmektedir. Kişilere ya da gruplara karşı önyargıların gelişmesi, kalıpyargıların oluşmasıyla yakından ilgilidir (Tekeli, 1996, s. 107). Kalıpyargılar hem olumlu hem olumsuz düşünceleri yansıtırken, önyargılar sadece olumsuz düşünceleri yansıtmaktadır (Parlak & Tunçer, 2015, s. 372). Önyargılar, hakkında önden bir fikir sahibi olduğumuz kişilerle aramıza zihinsel ve fiziksel olarak mesafe koymamıza sebep olan ve ayrımcılıkla doğrudan bağlantılı tutumlardır (Göregenli, 2018, s. 22).

Bir başka ifadeyle önyargılar, diğerlerini kişisel mevcudiyetlerinde değil, dâhil oldukları gruplar itibarıyla değerlendiren, olumsuz-kesin düşüncelerdir (Göregenli, 2018, s. 21). Kişiler, diğer bireylerle etkileşime geçtiklerinde onları genellikle grup özellikleri üzerinden tanımlamaktadırlar ve bu durum da önyargının oluşmasına ortam hazırlamaktadır. Bir grubun iç düzenine ve birliğine karşı hissedilen tehdit, güvensizlik ve endişe gibi duygular karşı tarafta yer alan gruba karşı önyargı oluşturma sürecini hızlandırmaktadır (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 28). Önyargılar genellikle değişmez ve stereotipleşmiş kalıpyargılar üzerine oluşturulmaktadır (Giddens, 2012, s. 538). Bireyler tarafından yapılan genellemeler, basmakalıp hüküm vermeler ve etiketlemeler önyargının neticeleri olarak değerlendirilmelidir. “Tamamen bir kurgusallığa dayanan önyargı söylemleri, ‘Öteki’nin ‘Öteki’liğe mahkûm edilişinin anahtarıdır” (İnce, 2011, s. 185).

Öteki’ni tanımlayacak olduğumuzda, aklımıza öncelikli olarak, onun karışıklık çıkarma potansiyeli gelmektedir. Biz grubundaki kişiler, kurallara uyan ve toplum içerisinde düzen sağlamaya çalışan kişileri temsil ederken, ‘öteki’, kuralları ihlal eden, dengesizlik getiren ve güvenilir olmayı temsil eder. Bu açıdan toplumun çoğunluğu tarafından, öteki grubu, düzen bozucu ve tedirgin edici görünüme sahip olduğu için korkulan ve yok edilmesi gereken kişi olarak görülmektedir. Öteki niteleyici özellikleri sebebiyle, sorun çıkaran kimliğiyle kendini göstermektedir (İnce, 2011, s. 182). Önyargı ile ilgili çalışan Crandall ve Stangor, grup kurallarını daha çok benimseyen kişilerin diğer grup üyelerine karşı daha fazla önyargı geliştirdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca karşı tarafta yer alan ‘öteki’ne karşı bilinmezlik durumu da kişilerin diğer bireyler hakkında kısa yoldan bilgi oluşturmalarına ve genellemeler yapmalarına sebep olan başka bir etkidir (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 29).

Önyargı barındıran birey diğer insanları kendilerine has, onları biricik kılan özelliklerinden ziyade toplumsal konumlarını ve dâhil oldukları etnik grubu tasvir eden kalıpsal yargılarla değerlendirme yapar. Kendi grubundan olmayan bireyler hakkında değişmesi zor düşüncelere sahiptir ve onlardan bahsederken genellikle sert bir üslupla bahseder. Böyle bir bakış açısına sahip birey, dünyadaki kötü ve tehlikeli eylemlerin onlar tarafından yapıldığına inanarak kendini veya kendi grubunu temizler (Bilgin, 1996, s. 126-127).

Önyargıya sebep olabilecek bir diğer etken ise bireyler arasında oluşması muhtemel kaynak rekabetidir. Bu bağlamda göç olgusu ele alınabilir. Ülke vatandaşları, ülke kaynaklarını, sonradan gelenlerle yani göçmen, sığınmacı, mülteci statüsündeki kişilerle paylaşmak istememektedirler (Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 28). Ayrıca ekonomik kaynak rekabetinin sebep olduğu önyargının yanı sıra sığınmacılar/mülteciler söz konusu olduğunda; yerli halk kültürel olarak da kendisini tehdit altında hissetmekte, farklılıkla bir arada yaşamda önyargılar istenmeyen gruplara yöneltilmektedir.

1.4.4.2. Biz ve Onlar Ayrımında Öteki

20. yüzyılın son çeyreğinden bu yana sosyal ve siyasi tartışmalarda yer alan kimlik kavramı, karşı kategorisinde yer alan Öteki'lik ile birlikte kurgulanmaktadır. Bizlik temelinde iç grubun kendini var edebilmesi için elzem olan ötekinin (dış grup) tasvir edilmesi ve anlaşılması gerekmektedir (Parlak, 2015, s. 27). Birey ait olduğu biz grubu içerisinde, kişilerle ilişkilerini nasıl düzenleyeceğini ve anlamlandıracağını bilmekte ve kendini güvende hissetmektedir. Onlar grubu ise, bireyin grup içinde neler olduğuna ve ilişkilerin nasıl geliştiğine dair pek bir fikrinin olmadığı, dolayısıyla ait olmayı istemediği grubu ifade etmektedir (Bauman, 2010, s. 51). Biz ve onlar arasındaki ayrım, her türlü zorluğu göze alarak savunulan ve en çok dikkat edilen alandır. “Onlar” olarak adlandırılan dış grup, iç grubun yani “biz”in kim olduğunu ortaya çıkarmakla birlikte iç grup arasında birlik ve beraberlik duygusunu desteklemektedir. Bu anlamda dış grubun varlığı iç grup için gereklidir (Bauman, 2010, s. 69).

Birey ait olduğu grupla daha yakından ilişkiler kurduğu için iç grupla ilgili temsiller dış gruba kıyasla daha detaylıdır ve heterojendir. Buna karşılık daha mesafeli olduğumuz dış grup üyelerini ise zihnimizde daha homojen olarak düşünürüz. Dış grupla ilgili duyumsadığımız belirli nitelikler veya yargılar yeterlidir. Grupla ilgili yeterli bilgiye ulaştığımızı düşünür ve onları daha fazla tanımak için çabalamayız (Bilgin, 2007, s. 126). Gündelik yaşamda yaşanan gerilimli toplumsal olaylar, o zamana kadar dillendirilmemiş sorunların grup üyeleri tarafından gün yüzüne çıkarılmasına sebep olabilir. Bu durumda grup üyeleri aidiyet hissetmediği dış grubun farkına varır ve gruplar arasındaki karşıtlıklar netlik kazanmaya başlar. Karşıt nitelikler atfedilerek bir dış grup kurgulanır. Böyle bir durumda iç grup ve dış grup arasındaki farklılıklar büyütülürken iç grup

üyelerinin kendi arasında homojen olduğu düşünülür. Ancak algılanan kategoriler arası farklılıklar ve grup içi benzerliklerin algılandığı gibi olmamakta, benzerlikler ve farklılıklar gerçekte olandan farklı bir şekilde abartılmaktadır (Bilgin, 1996, s. 75).

Park’a göre, iç grup arasındaki birlik ve beraberlik duygusu ile iç grup tarafından dış gruba karşı yöneltilen düşmanlık arasında bir bağlantı bulunmaktadır. “Dışardakilerle savaşıma zorunluluğu, iç uyumsuzluğun grubun savaş gücünü zayıflatacağı düşüncesinden ötürü içeride barışı sağlar.” Bu tür mecburiyetler “biz grubu” içindeki anlaşmazlıkları ve çatışmaları engellemek, disiplini sağlamak adına bir yönetimin oluşmasını sağlar. Park, iç grup ve dış grup ilişkisinde “onlar grubu”nun yakın ve güçlü olduğu ölçüde çatışmanın şiddetleneceğini; buna bağlı olarak da gruplar içindeki dayanışma ve disiplinin o kadar güçlü olacağını söyler. Böylece “biz grubu”na karşı duyulan sadakat ve fedakârlık ile onlar grubuna yöneltilen nefret ve aşağılama aynı durumun sonuçları olarak bir arada bulunmakta ve birlikte gelişmektedir (Park, 2019, s. 86-87).

Biz ve onlar sadece toplumda var olan iki farklı grubu ifade etmemektedir. Ayrıca “tümüyle farklı iki tutum arasındaki, duygusal bağlanma ve antipati, güven ve kuşku, güvenlik ve korku, işbirliği ve çekişme arasındaki ayrımı temsil eder” (Bauman, 2010, s. 51). “Aynı topluluğa ait olanlar “bizimkiler” olur, yazgılarına arka çıkmak istenir, ama “onlara” karşı zalimce davranmaktan da kaçınılmaz; “ılımlı” görülürlerse kınanır, yıldırılır, “hain” ya da “döneklikle” suçlanırlar” (Maalouf, 2019, s. 30). Bizler olarak, kendimizi öteki grupta olanların yerine koymaya ve anlamaya çalışmayız. Çoğunlukla onların karşılaştıkları, olumsuz davranışlar ve haksızlıklar karşısında empatik olmaktan kaçınıyoruz (Maalouf, 2019, s. 30). Bilgiyi işleme sürecinde, herhangi bir sebeple oluşturulan ‘biz’ ve ‘onlar’ ayrımı, biz grubunun lehine eylemde bulunmak için yeterli bir şart gibi değerlendirilir. Bunun sonucunda ise iki grup arasındaki sınırlar keskinleşir, ayrımcılığa sebep olan mesafe-soğukluk kendiliğinden oluşur (Göregenli, 2018, s. 24). Bireyler, topluluk içerisinde hissettikleri “biz” duygusu ile kendi mevcudiyetlerini ortaya koyarlar. Hissedilen biz duygusu, grup içinde dayanışmayı arttırırken “onar grubu”nda yer alanları tehdit olarak algılamaya yol açmaktadır. Bunun sonucunda ise, iki grup arasında rekabete girme, şiddet uygulama gibi çeşitli eylemler görülebilmektedir (Schnapper, 2005, s. 152).

Maalouf, insanın yaşam boyunca çoklu aidiyetler geliştirdiği üzerinde ısrarla dursa da, diğer yandan kimliğin tek olduğundan ve kişinin onu bir bütün olarak yaşadığından bahsetmektedir. Bir insanın kimliği başıboş aidiyetlerin bir arada varlığı değildir, “kimlik bir “yamalı bohça” değildir, gergin bir tuval üzerine çizilen bir desendir; tek bir aidiyete dokunulmaya görsün, sarsılan bütün bir kişilik olacaktır”. Diğer yandan bireyler çoğunlukla kendilerini, en fazla tepki alan aidiyetleriyle özdeşleşmektedirler. Bu durumda aynı aidiyet duygusunda birleşenler, birbirleriyle dayanışma içinde olup, birbirlerini harekete geçirirler. Oluşan biz duygusuyla, onlar grubunda yer alanlara, karşı dururlar (Maalouf, 2019, s. 27). Goffman, insanlarla etkileşime geçme durumlarında olumsuz karşılıkların alınmasının kişiyi zamanla kaygılı, motivasyonsuz, asosyal, şüpheli biri haline getirebileceğinden bahseder. Hakkında olumsuz nitelendirmelerde bulunulan birey, baskın olan “biz grubu”ndakilerin onu nasıl tanımlayacağı ve nasıl bir ilişki kuracağı yönünde şüphe duyabilmektedir. Öteki açısından oluşan bu belirsizlik durumu, hem ne tür bir sınıflandırma yapılacağının kestirilememesinden hem de olumlu bir sınıfa tabi tutulsa bile diğerlerinin içten içe onun hakkındaki olumsuz düşünme ihtimallerinden dolayıdır (Goffman, 2014, s. 41-42).

Diğer yandan sosyal hayatta karşılaşılan problemlerde temel sebepleri ele almak yerine, karşılaşılan olumsuzluklarda ötekini sorumlu tutmak, bireyler açısından bütünleştirici bir rol oynar. Dolayısıyla iç grup olan ‘biz grubu’nun, işbirliği ve dayanışma içinde olması, sorunların sebebi olarak mimlenmiş, ‘onlar grubu’na bağlıdır (İnce, 2011, s. 183).

1.4.4.3. Irkçılık Bağlamında Öteki

Tarihte toplumların birbirleriyle karşılaşmaları, Avrupalı ülkelerin, ürettikleri sağlam teknelerle bilinmeyen kültürlere doğru yola çıkmasıyla başlamıştır. Eyleme başlayan olması sebebiyle daha güçlü konumda bulunan keşfe çıkanlar, karşılaştıkları birey ve grupları kendilerince oluşturdukları kategorilere yerleştirmişlerdir. Tarihte ırk kavramı üzerine ilk çalışmaları, Immanuel Kant ve Friedrich Blumenbach yapmıştır. Aristo ile beraber yerleşen evrendeki tüm varlıkların sınıflandırıldığı model, zamanla Avrupa ülkeleri tarafından da örnek alınmış ve toplumlar arasında gelişmişlik seviyelerine göre, üst-alt ilişkisi içerisinde sınıflandırma yapılmıştır. Güçlü ve zengin konumda bulunan ülkeler daha üst konumda, gelişmemiş ülkeler ise daha alt konumlarda yer almışlardır (Somersan, 2018, s. 200-201).

İrk kavramı, 18. yüzyılda, dünya üzerindeki insan gruplarını coğrafi açıdan ifade etmek için kullanılan zararsız bir sözcüktür. Ancak bazı bilim insanları bu kavram çerçevesinde yanılığın içeren teoriler geliştirmişlerdir. Böylece üstün olma çabasındaki grup ve kişiler antropoloji ve biyoloji bilimlerinin, gruplar arasındaki üstün ve öncelikli olma durumunu ispat ettiğini öne sürmüşlerdir. Her ne kadar yapılan çalışmalarda saf bir insan ırkından söz edilemeyeceği, farklı insan grupları arasında, millet ve kültür açısından zekâ farklılığının olmadığı kanıtlanırsa da, bugün ırk kavramı yabancı düşmanlığı, yabancı korkusu vb. şekilde varlığını devam ettirmektedir (Tekeli, 1996, s. 107).

Daha önceki zamanlarda fiziksel özellikler üzerinden ortaya atılan ırkçılık, günümüzde varlığını örtük ideolojiler temelinde devam ettirmektedir. İrkçilik var olabilmek için ırka gereksinim duymamaktadır. Touraine'in (1993) bakış açısında ise ırkçılık, "bir halkın eyleminden ve iradesinden bağımsız ve doğal nedenlerle aşağı olarak temsilidir" (akt. Bilgin, 1996, s. 122). Kendisini daha üstün niteliklerle bezeyen ve karşısındaki halkı tehdit olarak gören ırkçı, bu halkı ayrıştırma yöntemleriyle kendisini ve toplumunu söz konusu tehditten korumaya çalışmaktadır (Bilgin, 1996, s. 122).

Uluslararası Göç Örgütü, belirli bir etnik gruba karşı önyargı ve ayrımcılığı içeren ırkçılığı, "*belirli bir ırkı ve/veya etnik grubu fiziksel ve kültürel özelliklerine dayanarak başkalarından üstün kılan, ekonomik hâkimiyet ve kontrol kazandıran ideolojik yapı (inşa)*" olarak tariflemiştir (IOM, 2013, s. 42). Castles ve Miller'a göre ise ırkçılık, toplum içinde bazı grupların diğerlerini görünür veya kültürel özellikleri temelinde farklı veya aşağı bir konumda sınıflandırmasıdır. Bu süreçte ekonomik, sosyal ve siyasi gücü elinde bulunduran bir grubun varlığı söz konusudur. Bu grup aşağı olarak konumlandırılan grupları sömürmesi veya dışlamasına yönelik gerekçeler oluşturur. Bu bakış açısında ırkçılık, toplumsal olarak kurgulanmış farklılıklar temelinde insanların kişisel özellikleri ve eylemleri hakkında kehanette bulunmak anlamına gelir. Hâkim grubun gücü, daha "zayıf" konumda olanların dışlanmasını sağlayacak çeşitli yapılarla devam ettirilir. İrkçiliğin bu boyutu *kurumsal (yapısal) ırkçılık* olarak bilinmektedir. Öte yandan gücü elinde bulunduran grubun üyeleri tarafından takınılan ırkçı tutumlar ve ırkçı davranışlarsa *enformel ırkçılık* olarak adlandırılmaktadır (Castles & Miller, 2008, s. 48).

Taguieff (1990) ise, ırkçılığı üç tipte tanımlamıştır: *önyargı* olarak ırkçılık, *davranış* olarak ırkçılık ve *ideoloji* olarak ırkçılık. Bu tanımlamaları kısaca açıklamak gerekirse,

önyargısal ırkçılık anlayış düzeyinde yer alır. Taraflı ve değişmesi zor duygular gibi niteliklere sahiptir. Ayrımcılığa dayalı ikinci ırkçılık şekli eylemsel, ayırma ve statülendirme düzeyinde yer alır. Baskın olma, itaat ettirme, sınıflama, ayrıştırma bu düzeyde görülen özelliklerdir. İdeolojik ırkçılık ise çeşitli edimlerin meşrulaştığı ırkçılık tipidir. Burada diğerlerine karşı yapılan olumsuz tavır ve davranışların meşrulaştırılması, geçerli sebeplerin bulunması, haklılaştırma gibi süreçler yer alır (akt. Bilgin, 1996, s. 126).

Giddens'in de ifade ettiği üzere günümüzde ırkçılığın temeli değişmiş, yeni bir ırkçılık ortaya çıkmıştır. Eskiden daha çok biyolojik temelli, kişilerin fiziksel özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan ırkçılık büyük oranda azalmıştır. ABD'de biyolojik ırkçılığın azaltılmasına yönelik yapılan hukuksal düzenlemeler biyolojik temelli ırkçılığın azaltılmasında etkili olmuştur. Ancak günümüzde daha çok toplulukların kültürel özellikleri temelinde ortaya çıkan, farklılıkların sebep olduğu yeni ırkçılık ortaya çıkmıştır. Bu yeni ırkçılıkta, biyolojik özelliklerin sebep olduğu ayrımcılığın yerini toplumların kültürel özellikleri almıştır (Giddens, 2012, s. 541). Castles ve Miller de ırkçılıkta genellikle farklılık olarak kabul edilen belirtilerin sadece biyolojik temelli olmadığını kültürel özellikler, inanç ve gündelik yaşam pratikleri, konuşulan dil gibi etkenlerin de bireylerin veya grupların farklı olduklarını bildirme işlevi gördüğünü belirtmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 49). Bu bağlamda gruplararası kültürel farklılıkları ele alarak yapılan çalışmalar kişiler ve gruplar arasında var olan duvarların fiziki mesafeler ve yapılar gerçek kadar gerçek olduğunu ortaya çıkarmıştır. “Dildeki, geleneklerdeki, örf ve adetlerdeki, alışkanlık ve ideallerdeki farklılıklar bireyleri ve toplumları birbirinden okyanuslar ve çöller kadar ayırır” diyerek Park, zihinsel farklılıkların bireyler arasındaki sosyal mesafeyi artırdığını ve sosyal temasın önünde büyük bir bariyer olarak bulunduğunu vurgulamaktadır (Park, 2019, s. 12).

Wieviorka (1997), eşitsizliğe dayanan klasik ırkçılıkla farklılıkları vurgulayan yeni ırkçılığın birbirinden ayrı değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Klasik ırkçılıkta, “öteki” toplumda en alt statüde konumlanabilecek aşağılık bir varlık görülür. Bu bakış açısına göre, bu insanlara kullanılabildikleri ve beğenilmeyen işlerin yaptırılabilirdiği ölçüde yer vardır. Yeni ırkçılıkta ise “öteki” temelde farklı kabul edilmekte, orada yeri olmayan ve uzaklaştırılması gereken olarak kabul edilmektedir. Onlar sınırları aşan bir işgalci, her an

zarar verebilecek potansiyele sahip tehlikedirler. Yeni ırkçılıkta “öteki”nin varlığına yer yoktur. Wieviorka’a göre çağdaş dünyada asıl ırkçılık, farklılıkçı yeni ırkçılıktır, klasik ırkçılık ikinci sırada gelmektedir (akt. Göker, 2015, s. 116).

Balibar ise yeni-ırkçılıkla ilgili şunları söylemiştir:

Yeni-ırkçılık, “sömürgeleikten kurtuluş” çağına, eski sömürgelerle eski metropoller arasındaki nüfus hareketlerinin tersine çevrilişi, insanlığın tek bir siyasal alan içinde parçalanışı çağına ait bir ırkçılıktır. Bizde göç karmaşığını merkez alan günümüz ırkçılığı ideolojik olarak, Fransa dışında, özellikle de Anglosakson ülkelerde çoktan beridir gelişmiş olan bir “ırksız ırkçılık” çerçevesi içinde yer alır: Baskın temanın biyolojik soya çekim değil, kültürel farklılıkların aşılabilirliği olduğu bir ırkçılık; ilk bakışta bazı grup ya da halkların diğerlerine üstünlüğünü değil, “sadece” sınırların kaldırılmasının sakıncasını, hayat tarzlarının ve geleneklerin bağdaşmazlığını savunan böyle bir ırkçılık, haklılık, farkçı-ırkçılık olarak adlandırılabilir (Balibar & Wallerstein, 2007, s. 32).

1990’lı yıllardan bu yana, toplum içerisinde farklı olana, ‘öteki’ye karşı ırkçı bir üslup artış göstermektedir. ‘Farklı olarak algılanan’a karşı damgalama yapılmakta ve bu durum ise kişilerin davranışlarını şekillendirmektedir (İnce, 2011, s. 177-178). Günümüzde ulus devletler, farklı kültürlere sahip grupların aynı ulusal sınırlar içerisinde bulunması ve küreselleşmenin bu süreci hızlandırması arasında sıkışmış kalmıştır. Bugünün modern toplumlarında, bir arada yaşayan farklı kültürel gruplar ve farklı dünya görüşleri gittikçe fazlalaşmaktadır ve bu sürecin dışına çıkmak, ülkelerin istekleri ve imkânları dâhilinde olmamaktadır (Habermas, 2005, s. 25-26).

1.4.4.4. Asimilasyon Bağlamında Öteki

Tek kelimeyle “benzeşme”yi ifade eden asimilasyon, “bir şeyi değiştirerek kendisine benzetmek demektir” (Adıgüzel, 2020, s. 163). TDK (2020) ise, asimilasyon kavramını şu şekilde tanımlamıştır: Farklı kökenden gelen azınlık veya etnik grupların kimliklerini ve değerlerini hakim yapı içinde eriterek yok etme. Asimilasyon kavramı, sosyolojik yaklaşımla, bireyin doğup sosyalleştiği kültürden farklı bir kültürel ortamda yerli toplumla girdiği etkileşim sonucunda sahip olduğu kültürel kimliğinde kayıpların olması, kültürel birikimlerinin yok olması, yerli ve hâkim konumda olan toplumun özelliklerini, değerlerini benimseyerek ona benzemesi olarak tanımlanabilir (Adıgüzel, 2016, s. 185).

Asimilasyonla birlikte “yabancı” tanımlaması artık ortadan kalkmıştır. Azınlıkların ve etnik grupların köken kültürünü tamamen arkalarında bırakmalarını talep eden bu anlayış, farklı kültürlerin varlığını devam ettirmesine imkan tanımamaktadır. Asimilasyon teorileri, baskın kültürün dışında kalan grup üyelerinin hakim değerlere uyum sağaması ve kendi aidiyetlerini reddetmesini öngörür. Bu bakış açısı ise farklılıkların onaylanmadığı, tanınmadığı ve desteklenmediği bir temelden hareket eder (Çağlar & Onay, 2015, s. 51).

Öteki ile ilişkinin, önyargılar ve kalıpyargılar ekseninde biçimlenen; ırkçılık, dışlama, asimilasyon gibi çeşitli görünüşleri bulunmaktadır (Bezirgan Arar, 2009, s. 2). Bir tehdit olarak görülen öteki, sosyal yaşamdan dışlanabilir ya da farklılıklar yok sayılarak hâkim kültüre benzetme yoluna gidilebilir. Farklılıkların yok sayıldığı ve benzetmenin esas alındığı bu süreçte, asimile etme süreci başlamaktadır (Parlak, 2015, s. 37). Asimilasyon süreci, göçmenlerin yeni toplumun yapısına ve kültürüne tek boyutlu olarak adapte olmalarının beklendiği bir süreçtir. Bu süreç aynı zamanda ülkeye sonradan gelenlerin/ göçmenlerin, kendilerini ait hissettikleri kültürel değerlerinden, dillerinden, yaşam tarzlarından kopmalarının ve toplumun genelinden ayırt edilemeyecek hale gelmelerinin beklendiği bir süreçtir (Castles & Miller, 2008, s. 362). 1950’li yıllarda Erikson, kimlik kavramını ele alırken, aynı zamanda göçmenlerin, kendilerini ait hissettikleri kültürlerinden bağlarını kopardıklarından bahsetmiştir (Gleason, 2014, s. 49). Kısacası asimilasyoncu yaklaşım, göçmenlerin farklı olan yeni düzenle bütünleşebilmesi için dillerini, hayat tarzlarını, günlük yaşam pratiklerini değiştirmeleri gerektiğini savunmaktadır (Giddens, 2012, s. 545).

Bauman’a (2003) göre asimilasyon süreci, yabancıların hayat tarzının aşağılığının, uygunsuzluğunun ve reddinin onaylandığı bir süreçtir. Bu süreçle birlikte, ötekilerin kendilerine özgü olan olumsuz özelliklerinin değiştirilmesi; arıtılması gereken bir leke olarak düşünüldüğünde ise temizlenmesi gerekmektedir. Bauman asimilasyon sürecinde yabancıyı yani öteki’yi, ““onaylanan,” fakat daima sorgulanan “bir dost,” sürekli gözetlenen ve olduğundan başka birisi olması için hep baskı altında yaşayan, olması gerektiği gibi olamamak suçundan utanması telkin edilen bir kişi” olarak tanımlamıştır (s. 98). Bauman’ın ifadesiyle söz konusu olan bu “kültürel yabancılar”ın kendilerini

sürekli olarak kontrol ederek ulaşmaları beklenen nokta, kültürlerinin ve etnik aidiyetlerinin tamamıyla yok edilmesidir (s. 98).

Diğer yandan farklı olanı benzetme, eski zamanlardan beri, “öteki”nin olumsuz etkisine karşı bir tedbir olarak kabul edilmiştir. Asimilasyon sürecinde temel hedef, azınlıkta olanların, kendi kültüründen vazgeçerek, çoğunlukta olan hâkim kültürün özelliklerini ve yaşayışını benimsemesidir. Bu süreçte asimilasyon uygulamalarından etkilenen ‘onlar grubu’ kendi sahip oldukları gelenek, görenek ve yaşayış tarzından farklı bir kimlik edinmelerinin yanı sıra yerli toplum tarafından kabul edilmeyen ‘ötekiler grubu’ olarak varlıklarını devam ettirmektedirler. Bundan dolayı, “asimilasyon olgusunda, beklenen özümlenme ve özümleme gerçekleşmediği için, iki kimlik arasında yeni bir kimlik, bir “ara kimlik” şekillenmeye başlamaktadır” (İnce, 2011, s. 189).

Göç bağlamında değerlendirildiğinde ise, asimilasyoncu yaklaşım, bir yere sonradan gelen olarak göçmenin, sığınmacının veya mültecinin o zamana kadarki aidiyetlerini ve kimliklerini arkasında bırakarak artık içinde bulunduğu sosyokültürel yaşama entegre olmasını bekler. Göçmenin önceki aidiyetlerini devam ettirmesinin bulunduğu ülkeye bağlılığını olumsuz etkileyeceği varsayılır. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar asimilasyon sürecinin beklenen şekilde gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ülkeler de uygulanan politikalar üzerinde yeniden düşünme yoluna gitmektedir. 1970’li yıllarda hâkim olan asimilasyoncu bakış açısı etkisini kaybetmiş, 1980’li yıllar itibarıyla çokkültürlülük politikaları gündeme gelmiştir. Çokkültürlü bir yaşayışı savunanlar, sonradan gelenlere geçmişlerini, aidiyetlerini, kimliklerini ve yaşayışlarını sürdürme olanağı verilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Öner, 2012, s. 19). Çokkültürlü politikalar, toplumdaki farklı kültürel grupların kendi dini, sosyal, kültürel yaşamlarına istedikleri gibi devam edebilmelerine fırsat tanır ve geleneksel, dini, kültürel kurumların kurulmasına olanak sağlar. Ancak bu anlayış da belirli çizgilerle ayrılmış, ortak noktalarda buluşamayan toplumsal gruplar yaratıldığı sebebiyle eleştirilmiştir. Avrupa’da onaylanmayan asimilasyon kavramı ile bütünleşmeyi sağlayamayan çokkültürlülük kavramı iki uç noktayı oluşturmuştur. Bu durumda ise sorunlara çözüm olabilecek yeni bir kavramın gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu kavram, topluma sonradan gelenlerin sosyal yaşam içine aktif ve eşit şekilde katılarak kültürel yaşayışa ve kurallara adapte olmasını istemeliydi ancak bunu isterken kendi geçmişinden, aidiyetlerinden,

kimliklerinden vazgeçmesini talep etmemeliydi. Bu yeni kavramın adı entegrasyondur (Unutulmaz, 2012, s. 142).

1.4.4.5. Entegrasyon Bağlamında Öteki

1960'lı yıllar itibariyle, asimilasyonun kültürel farklılıklara yaşama imkânı tanımadığı düşüncesinden hareketle entegrasyon kavramı ön plana çıkmıştır. TDK (2020) entegrasyonu “bütünleşme” ve “uyum” olarak tanımlamaktadır. (BMMYK) ise entegrasyonu iki yönlü dinamik bir süreç olarak tanımlar. Buna göre entegrasyon, mültecilerin veya göçmenlerin, yani bir topluma sonradan dahil olanların kendi kültürel kimliklerini koruyarak ev sahibi topluma uyum sağlamak için çabalamalarını içerir. Bunun karşılığında ev sahibi toplum ise, bu etnik grupların ihtiyaçlarını karşılamaya istekli ve hazırlıklı olmalıdır (UNHCR, 2014). Berry (1997) ise entegrasyonu, bir toplumda hâkim kültürden olmayan bireylerin kendi kültürel özelliklerini devam ettirmelerinin yanı sıra içinde bulundukları toplumla da uyumlu ilişkiler geliştirmelerinin kıymetli olduğu bir etkileşim stratejisi olarak ifade etmektedir. (akt. Türker & Yıldız, 2015, s. 29). Adıgüzel'in (2020) ifadesiyle ise entegrasyon, göçmenlerin kendi kültürel yaşayışlarını sürdürerek yerleşik kültürel yaşayışla bütünleşmesidir (s. 165).

Göksel (2019), küreselleşmeyle beraber artan insan hareketliliği sonucunda batılı ülkelerin etnik ve ırksal farklılıklar karşısında ciddi düzeyde kaygılı olduklarından bahseder. Ülkelerin endişeli oldukları konuların başında ise ulusal güvenlik, kimlik ve uyum meseleleri gelmektedir. Göçün ulusal düzeyde bir tehdit olarak algılanması, 11 Eylül ve 2015 Londra Metrosu saldırılarıyla kendini göstermiştir. Ülkeler ulusal güvenlikleri konusunda çeşitli önlemler almaya çalışsalar da tek sorun güvenlik meselesi değildir. Diğer yandan göçmenler bulundukları ülkede farklılık oluşturmakta, gittikleri toplumun üyeleri gibi davranmamaktadır. Ev sahibi ülkelerin gözünde sonradan gelen bu insanlar, batılı ülkelerin liberal değerlerine uyum sağlayamamaktadır. İçine göçmenlerin karıştığı her olay sonucunda şöyle bir kanıya varılmıştır: Sonradan gelen bu insanlar bizim kültürümüze asla uyum sağlayamayacakları gibi bizim değerlerimizin karşısında duracak ve belki de çatışmaya meyilli azınlıklar olacaklar. Birçok göçmeni barındıran bu ülkeler, bu kaygılarla bir çözüm arayışına gitmişlerdir. Bu bakış açısıyla, çözümün tek taraflı olmadığı ihtimali ve ev sahibi toplumların da değişmesi gerektiği düşüncesi meydana gelmiştir. Bu süreç sonucunda entegrasyon kavramı akıllardaki sorulara cevap,

var olan problemlere çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Böylece kavram birçok bilim insanı ve politikacının ana meselesi haline gelmiştir (s. 14-16).

Asimilasyonun farklılıkları yok etme ve benzeştirme politikasına karşı entegrasyonda, göçmenlerin veya azınlıkta kalan grupların içinde bulundukları toplumla uyumlu bir yol izlemesi beklenir (Göker, 2015, s. 140). Canatan, kültürel ve ekonomik olarak iki farklı entegrasyon düzeyini ifade etmektedir. Ekonomik entegrasyon, o topluma ekonomik refah elde etmek için göç etmiş göçmenlerin imkanlara ulaşabilmesi, üretim ve tüketim süreçlerine dâhil olmasıdır. Kültürel düzeydeki entegrasyon ise, o yere sonradan gelenlerle yerli halkın birbirlerinin kültürlerine saygı göstererek, karşılıklı etkileşimi gerçekleştirerek ve kendi kültürel özelliklerini de koruyarak bir senteze ulaşmaları sürecidir. Entegrasyonda azınlık-çoğunluk ilişkisi iki tarafın da ortak çabasını gerektirir. Bu bakış açısında kültürel veya etnik bir üstünlük yerine hoşgörü ve eşitlik esastır (Canatan, 1990; Canatan, 1995'ten akt. Göker, 2015, s. 140).

Ötekinin yer almadığı bir toplumsal düzen tahayyülü oldukça zordur. Bir toplumda kimliklerden bahsedebilmek için ötekinin varlığı zaruridir. Öteki bir yandan karışıklığa, anlaşmazlığa sebep olurken, diğer yandan sosyal hayat içerisinde dayanışmayı ve pozitif beraberliği meydana getirmektedir (Tekeli, 1996, s. 106). Azınlıkların veya göçmenlerin toplumun bir parçası olarak ortak bir yaşayış geliştirmeleri, daha etkili bir biçimde entegre olmaları, birlik ve beraberlik içinde sağlıklı bir toplum ortamı oluşturacaktır (Unutulmaz, 2012, s. 155). Karmaşık ve kademeli olan entegrasyon süreci, birbiriyle ilişkili sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlara sahiptir. Ev sahibi toplum azınlık ve etnik gruplara entegrasyon imkanı tanıması ev sahibi topluma yönelik yapılan katkıların kapasitesini artıracaktır (UNHCR, 2014).

1.4.5. Öteki İle İlişkinin Temel Biçimleri: Kuram Bağlamında

Bireyler 'biz' ve 'diğerleri' bağlamında bir sınıflandırma yaptıkları ve bir grup aidiyetini kendilerini tanımlamanın bir aracı oldukları gördükleri zaman gruplararası bir tavır ve tutum geliştirmektedirler (Şen, 2014, s. 11). II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda, gruplararası ilişkileri ele alıp açıklamaya çalışan çeşitli kuramsal yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu başlık altında gruplararası ilişkileri anlamak ve temellendirmek

açısından yol gösterici olan Sosyal Kimlik Kuramı, Sosyal Mesafe Kuramı ve Sosyal Baskınlık Kuramına yer verilecektir.

1.4.5.1. Sosyal Kimlik Kuramı

Kimlik, öncelikle semboller ve görünümlemlerle ilgilidir. Bir gruptaki insanlar fiziksel ve kültürel özellikleriyle kendilerine benzeyen, benzer kusurları olan insanlara karşı yakın hissetmekte ve onlar tarafından temsil edildiklerini düşünmektedirler. Oluşan bu aidiyet bağıyla gruplara tutunmaktadırlar (Maalouf, 2019, s. 100). İnsanlarda bir gruba ait olma ve ait olduğu grubu, diğer gruplar karşısında yüceltme yönünde bir eğilim vardır. Birey davranışı ve grup ilişkisi sosyoloji ve psikoloji bilimlerini kuramsal olarak bir araya getirmiştir. Yapılan birçok çalışmada grubun birey üzerindeki etkisi ele alınıp incelenmeye çalışılmıştır. Ancak sosyal psikoloji birey-grup ilişkilerine daha çok indirgemeci bir yaklaşım benimsemiş, Allport'un da etkisiyle bu alanda yapılan çalışmalar çoğunlukla bireysel boyutta ele alınmıştır. Birey-grup ilişkilerinin sadece bireyler bazında incelenmesi ve grup oluşumunu ikinci plana atılması birçok eleştiriyi beraberinde getirmiştir. 1950'li yıllarda yapılan çalışmalarda 'sosyal çatışma' konusu gündeme gelmiş, Şerif, ayrımcılık, önyargı gibi konular üzerine gruplar arası bir yaklaşım geliştirmiştir. Şerif'in gruplararası ilişkileri ve karşılıklı etkileşimleri ele alan çalışmaları, 1970'li yıllarda, İngiltere'de Tajfel ve Turner, Fransa'da Maslovici tarafından ele alınıp geliştirilmiştir. Geliştirilen bu yaklaşımlarda odaklanılan temel nokta, indirgemeci olmayan bir yaklaşımla, birey-toplum arasındaki etkileşimi incelemek, "insan davranışının toplumsal boyutunu keşfetmek" olmuştur. Böylece sosyal psikolojide daha çok bireyci olan indirgemeci yaklaşıma karşılık olarak 'Sosyal Kimlik Yaklaşımı'nın zemini oluşturulmuştur (Demirtaş, 2003, s. 124-127). Bu teorisyenler, bir gruba dâhil olmanın, bireylerin benlik algıları, anlamlandırma ve yorumlamaları üzerine etkisini incelemişler ve grup içinde bulunma durumunun bireylerin kimlik algılarında farklılaşma yarattığını belirtmişlerdir. Sosyal Kimlik Kuramına göre, bireyler çoğu zaman içerisinde sınıflandırıldıkları sosyal yapının üyeleri olarak davranışlarına yöne vermektedirler. Bir gruba dâhil olma, kişinin hem kendisini hem de diğerlerini tanımlamasına katkı sağlamaktadır (Demirtaş, 2003, s. 129).

Tajfel'e göre, kişinin kendisini ait hissettiği sosyal kategoriler kendisi için bir ilişkiler ağı oluşturur ve bireyin sosyal kimliğini ciddi bir boyutta etkiler. Birey referans çerçeveleri

aracılığıyla kendi kimliğini tanımlamaya çalışır. Sahip olunan bu toplumsal kategoriler, bireyi diğerlerinden farklı kılar ve onun toplumsal konumunu belirlemesine yardımcı olur (akt. Şen, 2014, s. 4). Sosyal Kimlik Kuramı, bireysel kimliğin etkisini tamamen göz ardı etmez ancak gruplararası ilişkileri ele alırken sosyal kimlik kavramı temelinde açıklamalar getirir. Bireyin grup aidiyeti, kendi özsaygısına da etki edeceğinden bu iki kimlik daima etkileşim içinde bulunmaktadır (Şen, 2014, s. 5-6). Bu kurama göre, “birey kendi kimliğini gruplarla özdeşleşerek hazırlıyordu”. Bireyin kendini ait hissettiği grup ile karşı tarafta yer alan grup arasında yüksek düzeydeki farklılaşma kendi olumlu kimliğini ortaya koymaya yönelik bir çabayı ifade ediyordu (Schnapper, 2005, s. 151).

Sosyal Kimlik Kuramına göre, kişilerin sosyal kimlikleri, toplum ve birey arasındaki bağlantıların-etkileşimlerin uzlaştırıcısı ve dengeleyicisidir. Bireyler ait hissettikleri gruplar aracılığıyla kendilerini toplum içerisinde üst konumda görebilmektedirler. Ancak bazen toplum içerisinde bireyin ait olduğu grubun itibarı sarsılabilir, birey bu durumda iç grup kayırmacılığına gidebilir ya da grup aidiyetini benimsemekten vazgeçebilir. Sosyal kimlik bireyler için bir zorunluluk içermez. Süreç içerisinde grubun gücüne ve statüsüne göre birey tarafından benimsenebilir veya ilişkisi kesilebilir (Madran, 2018b, s. 83). Kurama göre, iç grup duygudaşlığı yalnızca dış grupta yer alanları ayırtırmakla kalmaz aynı zamanda iç grupta yer alan her bireyin benzer fikir, tutum, inançları benimseyip, benzer niteliklere sahip olduklarını düşünmelerine sebep olur (Göregenli, 2018, s. 24).

Gruplar arasındaki etkileşim süreçlerinin önemini vurgulayan kuram temel olarak üç kavram üzerinde durmaktadır; *sosyal kimlik*, *sosyal sınıflandırma* ve *sosyal karşılaştırma*.

Sosyal Kimlik

Sosyal kimlik kavramı tanımlanırken genellikle sosyal kimlik ve bireysel kimlik arasında bir ayrım yapılmaktadır (Demirtaş, 2003, s. 130). Sosyal kimlik, bireyin benlik algısının, grup üyeliğinden kaynaklanan parçasıdır. Turner’a göre, kişinin benlik algısı, onun grup üyeliğine, hissettiği sosyal kimliğine sıkı sıkıya bağlıdır (Demirtaş, 2003, s. 131). Sosyal kimlik, “bireyin, kendisi için duygusal ve anlamlı olan bir sosyal gruba üyeliğine ilişkin bilgisidir” (Turner, 1982’den akt. Madran, 2018b, s. 77).

Kuramın başlıca hipotezlerinden birisi, kişilerin olumlu bir benlik imajına ulaşmaya çalıştıkları yönündedir. Bireyler bu amaçlarına ulaşabilmek, benlik algılarını

iyileştirebilmek için çeşitli girişimlerde bulunurlar ve bu süreçte sosyal kimlik kavramına başvururlar. Sosyal kimlik aracılığıyla kişinin itibar görme, kendini özel ve değerli hissetme, temsil edilme gibi ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ayrıca, kişinin hangi sosyal grup aidiyeti daha üstünse, kimliğini daha çok o grup aidiyeti ile tanımlama yoluna gidecek ve böylece diğerlerinin gözünde itibarını arttıracaktır (Şen, 2014, s. 6).

Sosyal Sınıflandırma

Sınıflandırmanın temel varsayımı, evrenin, her biri birbirinden farklılaşmış varlıklardan oluştuğudur. Dünyada yer alan her bir varlık bir gruba aittir ve bu gruplar da farklı varlık gruplarının karşısında yer alır. Birtakım hareket ve tavırlar bazı gruplarla ilişkilendirilerek, farz edilenleri gerçeğe dönüştürmektedir (Bauman, 2003, s. 10). İnsanlar yaşadıkları evreni anlamlandırabilmek için öngörülerde bulunmaya gereksinim duyarlar. Bu sebeple her yeni uyarıyı, önce gruplama yaparlar ve o şekilde bir değerlendirmeye alırlar. Toplumsal dünyayı anlamlandırırken yaptığımız sosyal sınıflandırma, kalıpyargı ve önyargıların inşasında temel bir zihinsel işleyiş süreci olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bu süreç, kişinin kendisi ve diğerleri hakkındaki bilgileri düzene koyduğu süreçtir (Göregenli, 2018, s. 23; Şen, 2014, s.9).

İnsanlar bilgiyi işleme süreçlerinde, tasarruflu olmayı ve kestirme yollar kullanmayı tercih ederler. Bilgi, zihne en pratik yoldan sınıflandırma yapılarak aktarılmaktadır. Sınıflandırma objeleri ve insanları benzer özellikler bağlamında ayırma ve gruplama işlemidir. Sosyal sınıflandırma ise kişileri bir sosyal grup dâhilinde algılama ve tanımlamadır. Bu durumda insanlar arasında, ‘Siyahlar’, ‘Almanlar’, ‘Kürtler’ olarak sınıflandırma yapılmaktadır. Cinsiyet, kültürel temeller ve yaş gibi temel belirleyiciler doğrultusunda insan grupları, “farklı”, “başka”, “değişik” olarak algılanmaktadır. İnsanları onlar hakkında oluşturduğumuz kalıpyargılardan yola çıkarak kategorize ederiz ve dâhil oldukları sosyal sınıfla benzer ortak özellikler taşıdıklarını farz ederiz (Demirtaş, 2003, s. 133). Milletlere ve kültürel gruplara ait kalıpyargılar zamanla içselleştirilerek, tavır ve davranış haline gelmekte ve gruplar arasında sosyal açıdan mesafe kuralları oluşturmaktadır (Tekeli, 1996, s. 107-108).

Sosyal sınıflandırmanın iki temel işlevi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, bireyin etrafında olanları gruplayarak düzenlemesi ve zihinsel bilgi yükünü hafifletmesi yoluyla,

dünya üzerinde kendi yerini ve yolunu belirlemesidir. İkinci işlev ise, bireyin sınıflandırma yoluyla kimliğini tanımlaması, diğerlerinden farklı ve biricik olduğunu hissetmesidir. Bu süreç kişinin olumlu sosyal kimlik geliştirmesi sürecinde oldukça önemlidir (Şen, 2014, s. 9).

Öte yandan sınıflandırma, bireyin bilişsel bir karmaşıklığın ve komplike bir dünyanın üstesinden gelmede önemli önkabullerinden biridir. Böylelikle yapılan sınıflandırma aracılığıyla, toplumsal dünya büyük oranda yalınlaştırılmaktadır. Sosyal Kimlik Kuramına göre, sosyal sınıflandırma, toplumsal dünyayı anlamaya katkı sağlar ve gruplararası davranışa yol gösterir. Turner'a göre, sosyal sınıflandırmanın iki önemli sonucu vardır; birinci olarak, sosyal sınıflandırma, kişilerin kendi gruplarıyla diğer gruplar arasındaki farklılıkları abartmalarına sebep olabilmektedir (abartma etkisi), ikinci olarak ise, bireyler sınıflandırma sonucunda, kendi gruplarıyla diğer gruplar arasında bir sosyal karşılaştırma yaparlar. Üyesi oldukları gruplara daha iyi bir bakış açısıyla ve pozitif olarak bakarlar, bu durum da diğer grubun aşağı görülmesine ve kendi grubunun kayırılması sebep olabilmektedir (iç grup kayırmacılığı). Yapılan sosyal karşılaştırma, iç grup lehine, dış grup aleyhine bir taraflılığa yol açmaktadır (Demirtaş, 2003, s. 134-135).

Yaşam boyunca çevremizde bulunan bütün nesneleri sınıflandırdığımız gibi, etrafımızdaki insanları da algılamak bir tasnifleme yaparız. İnsanlarla etkileşimde bulunduğumuz süreçlerde onlardan gelen bilgi ve iletileri anlamlandırırken zihnimize yardımcı olmaya çalışırız ve algıladığımız şeyleri benzer özellikler çevresinde gruplandırırız. Bu süreç, insanların gerçekte bireysel olarak kim olduğundan çok hangi kategorinin üyesi olduğunun önemli olduğu bir süreçtir. Böylece bireyler, insanlar değil, Kürtler, Çerkezler, Hristiyanlar olarak ifade edilir. Zihinsel işleyişimizi kolaylaştıran sosyal sınıflandırma süreci, diğer yandan insan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemekte, gruplara arasında çatışmalara ve adaletsizliklere ortam hazırlayan dışlama, damgalama, ayrımcılık gibi süreçlere ortam hazırlamaktadır (Madran, 2018a, s. 30-31).

Sosyal Karşılaştırma

Bireyler bir yandan diğerleriyle aynı duyguları paylaşmak, aynı amaç doğrultusunda hareket etmek, diğerlerine benzemek isterken; diğer yandan kendilerinin farklı olduğunu, daha iyi konumda olduğunu, daha itibarlı olduğunu görmek isterler. Bireylerin bu

gereksinimleri, başkalarıyla yaptıkları karşılaştırma aracılığıyla karşılanmaktadır. Sosyal karşılaştırma olarak adlandırılan bu süreç, sosyal psikolojinin en eski inceleme alanlarından biridir. Sosyal karşılaştırma, Festinger tarafından geliştirilmiş bir sosyal psikoloji alanıdır. Festinger’a göre, bireyler kendi nitelikleri, değerleri, becerileri hakkında bir fikir sahibi olabilmek için diğerleriyle karşılaştırma yoluna giderler (Şen, 2014, s. 13). Nuri Bilgin’e göre ise sosyal karşılaştırma “ben, diğerinden eksik değilim”den çok “ben, diğerlerinden daha fazlayım” demenin bir yolu olabilmektedir (Bilgin, 1996, s. 58).

Tajfel ve Turner, Sosyal Kimlik Kuramını oluştururken, Festinger’ın Sosyal Karşılaştırma Kuramından etkilenmişlerdir. Festinger’a göre, insanda, fikirlerini ve potansiyelini başkalarıyla kıyas yaparak kendini değerlendirme güdüsü vardır. Sosyal Kimlik Kuramı da bireylerin başkalarını sınıflandırdıkları gibi kendilerini de sınıflandırdıklarını, ait hissettikleri grupların olumlu özellikleriyle bir sosyal kimlik oluşturdıklarını öne sürmektedir (Demirtaş, 2003, s. 137-138).

Ancak Sosyal Kimlik Kuramı ve Festinger’ın tanımladığı ‘sosyal karşılaştırma’ kavramı farklılık göstermektedir. Sosyal Kimlik Kuramına göre, bireyler sadece diğer bireylerle bireysel düzeyde gerçekleşen karşılaştırmalar yapmazlar, aynı zamanda ait olduklarını hissettikleri gruplarla diğer gruplar arasında da kıyaslamalar yaparlar (Şen, 2014, s. 13). İnsanlar, kendi gruplarının fikirlerini ve değerlendirmelerini kabul etmeye, ortak kabullerinin ise en doğrusu olduğuna inanmaya meyillidirler. Kurama göre, edindiğimiz bilgilerin tamamı sosyal karşılaştırma aracılığıyla elde edilmektedir. Kendi grubuma yüklediğimiz olumlu özelliklerle benlik algımıza olumlu yüklemeler yaparız (Demirtaş, 2003, s. 138-139). Weber’e göre özellikle etnik gruplar arasındaki etkileşimler toplumsal düzeyde bir konumlanışla ilgiliydi. İnsanların aidiyet duyguları, bağlı oldukları grupları yüceltmelerinin veya değerli görmelerinin sebebi, kendi statülerine ve itibarlarına kesinlik kazandırma gereksinimiydi. Ancak bunu yaparken ‘öteki’ olarak nitelendirilen kişiler aşağılanma /değersizleştirme riski taşıyorlardı (akt. Schnapper, 2005, s. 91).

Tajfel ve Turner’a göre bireyler olumlu bir sosyal kimlik anlayışı için çabalayacaklardır. Bunun gerçekleşmesi ise gruplar arasındaki sosyal karşılaştırmaya dayandığından bireyler dış gruplardan farklı olarak dâhil oldukları iç grupları olumlu bir şekilde nitelemeye eğileceklerdir. Aksi bir durumda, yani aidiyet gruplarında pozitif bir sosyal

kimlik geliştirmekle gruplarından ayrılma yoluna gidecekler veya grupları için daha fazla olumlu nitelikler bulmak için çabalayacaklardır (Bilgin, 2007, s. 147). Sosyal Kimlik Kuramı, hem grup içi hem de gruplararası etkileşimleri yakın mercekte ele almış, sosyal kimlik kavramının anlaşılmasına büyük ölçüde katkı sağlamıştır.

1.4.5.2. Sosyal Mesafe Kuramı

Erikson, bireyin diğerlerine karşı olan mesafe gereksiniminden bahsetmektedir. Bu mesafelenme ise bireyin kendi varlığı, menfaatleri ve statüsü açasından riskli olduğunu düşündüğü “diğerlerine” karşı mesafe koyma ve dışlama eğilimlerini içermektedir. Mesafelenme ihtiyacının artması ise, iç grup ve dış grup arasındaki farklılıkların abartılmasına sebep olmaktadır (akt. Bilgin, 1996, s. 191) Bauman ise iki grup arasındaki yakınlaşmanın ne fiziki boyutunun ne de manevi boyutunun tercih edilir bir şey olmadığını ifade eder. Ayrıca söz konusu ayrı kalma çabasına öfke, kin ve çatışma gibi durumlar eşlik etmektedir. Grupların birbirleri hakkında oluşturdukları önyargı ve kalıpyargılar iç grup ve dış grup arasında görünmeyen duvarlar inşa edebilir. Dış gruba, hastalık taşımaları, ahlaki değerlere uymamaları gibi çeşitli olumsuz düşünceler atfedilerek onlara ait yaşam biçimine, gelenek ve göreneklerine kısacası onları temsil eden her şeye karşı bir hınç duyma durumu söz konusudur (Bauman, 2010, s. 74). Bogardus, gruplar arasındaki itme ve çekme duygularını ölçmek amacıyla ‘toplumsal mesafe ölçeği’ adını verdiği bir ölçek oluşturmuştur. Bu ölçekle, farklı etnik ve ırksal gruplar arasındaki mesafeyi ölçmeyi, empati ve sempati derecelerini belirlemeyi amaçlamıştır (Schnapper, 2005, s. 141).

Bogardus’a göre sosyal mesafe, kişilerin veya grupların birbirlerini dikkate alarak, birbirlerinin deneyimlerini anlayabilme ve hissedebilme düzeyini ifade eder. Buna göre düşük sosyal mesafe, yüksek düzeyli yakınlığın işaretidir. Bogardus, sosyal mesafenin, hem aralarında farklılık bulunan gruplar arasındaki etkileşimin mahiyeti hem de sosyal ilişkilerin nitelikleri hakkında bilgi verdiğini belirtmektedir. Böylece sosyal mesafe kavramı, kişilerin veya grupların hissettikleri yakınlık düzeylerinin bir göstergesi olabilmektedir. Bu yakınlık düzeyleri ise iç gruptan olmayan dış grup üyesi kişilerle kurulan arkadaşlık, komşuluk, evlilik gibi sosyal ilişkiler üzerinden değerlendirilir. Kişiler veya gruplar arasında sosyal mesafenin seviyesi düşükse fiziksel, sosyal ve psikolojik anlamda bir yakınlık söz konusudur. Bu durumda dış grup üyesi bir kişi ile

arkadaşlık kurmak, komşuluk ilişkileri geliştirmek, evlilik yoluyla yakın ilişkiler kurmak istenir bir şey olmaktadır. Buna karşılık sosyal mesafe düzeyinin yüksek olduğu durumlarda iç grup üyeleri ile dış grup üyeleri arasında uzak olma isteği ön plana çıkmaktadır (Bozoğlu, 2019, s. 24-25).

Yabancıların varlığı ortadan kaldırılamıyorsa kültürel gruplar arasına bir sınır çizgisi çekmek en azından onlara karşı bir mesafe koymaya ve sosyal ilişkileri en aza indirmeye, dolayısıyla yabancıdan gelmesi muhtemel kötülöklere-zararlara karşı bir koruma sağlamaya katkı sağlar. Kültürel çerçevede meydana gelen bu ayırım ve dışlayıcı süreç, bizim gibi olmayanları ‘öteki’ olarak kodlamamıza yol açar. Yabancıların, herkese uyan ve normal olarak nitelendirilen özellikler ve sınıflandırmalar dışında “öteki” olarak kurgulanması ve konumlanması aslında bir çeşit yerli/milli kimliği korumaya almak, “temiz” kalmasını sağlamaya çalışmaktır (Bauman, 2003, s. 91). Mesafe göz önünde bulundurulduğunda, “biz grubu” üyeleri grup içindeki birlik duygusunun, eylemlerin ve dayanışmanın tamamen grup çıkarları doğrultusunda düzenlendiği ölçüde gerçek bir grup olma özelliği göstermektedir. İç grubun kendi üyeleri üzerindeki bu kontrolü ise “onlar grubu” üyelerine karşı katılığa, güvensizliğe ve mesafeli ilişkilere sebep olmaktadır (Park, 2019, s. 74).

Tarihteki toplumsal örnekler, bireylerin sosyal kimliklerinin inşasında ve dönüşümünde önemli bir yere sahiptir. Bir ulus açısından geçmişte yaşanmış olaylar, efsaneler, hikâyeler özellikle ulusal ve kültürel kimliklerin edinilmesinde ciddi bir etkiye sahiptir. Sibley, Liu, Duckitt ve Khan, gruplar arası farklılıkları üreten ve yeniden üreten bu sürecin gruplar arası çatışmanın anlaşılabilirliği açısından dikkat çekici olduğunu vurgular. Bilewicz ise çalışmasında, geçmişte olumlu anlatılarla birbirleriyle temasa geçen grupların ilişkilerinin pozitif yönde gelişmekte olduğunu, aksi durumda ise grup etkileşimlerinin negatif olabileceğini ifade etmektedir. Özetle, toplumlar ve gruplar arasında tarihten beri süregelen olumsuz anlatılar ve temsiller sosyal mesafe düzeyini arttıran ötekileştirme, dışlama gibi çeşitli olumsuz süreçleri beraberinde getirmektedir (akt. Uyan Semerci, Erdoğan, & Sandal Önal, 2017, s. 19).

1.4.5.3. Sosyal Baskınlık Kuramı

Sosyal Baskınlık Kuramı, Sidanius ve Pratto tarafından gruplararası süreçleri ve grup hiyerarşilerini daha iyi anlamak üzere geliştirilmiştir. Kuramın asıl amacı, “ tarihsel ve sosyal süreç içerisinde oluşmuş bu grup temelli hiyerarşilerin arka planında yatan temel mekanizmaların işleyişini açıklamaktır” (Şen, 2014, s. 22). Baskınlık Kuramına göre, toplumların tamamında hiyerarşik olarak konumlanmış ve organize olmuş çeşitli tabakalar bulunmaktadır. Bu tabakalaşmış yapının üst kısımlarında gücü ve imkânları elinde bulunduran baskın gruplar yer alırken, alt kısımlarda ise daha zayıf ve imkânlardan daha yoksun olan gruplar yer almaktadır. Hâkim durumda olan toplumsal grup, ekonomik gücü elinde bulundurma, değer üretme, toplumsal süreçlere daha kolay müdahale etme gücünü elinde bulundururken, azınlıkta kalan gruplar, baskın olan grubun olanaklarına ulaşabilmek için bir mücadele içerisindeyler. Üst konumlarda yer alan gruplar, konumlarını ve imkânlarını koruyabilmek için mevcut olan grupsal ilişkileri sürdürmek isterler. Dezavantajlı konumda bulunan gruplar ise hâkim olan gruba katılmayı ümit ederlerken statülerini korumaya meyilli olmaktadır (Şen, 2014, s. 23). Habermas (2005), ‘alt sınıf’ta yer alanları, toplumsal statülerini kendi gayretleri doğrultusunda değiştiremeyen, kendi hallerinde ve yoksunlaştırılmış gruplar olarak ifade etmiştir (s. 31).

Birbirinden farklı sosyal, kültürel, etnik grupların eşit olmadığı, aralarında doğal bir hiyerarşinin olduğu yönündeki yerleşik inançlar, Sosyal Baskınlık Kuramının dayanağını oluşturmaktadır. Bu kurama kaynaklık eden sosyal baskınlık yönelimi ise, insanların kendilerini ve aidiyet hissettikleri grupları dış gruplardan üstün görmek, “biz grubu” karşısında konumlanan “onlar grubu” üzerinde sosyal baskınlık elde etmek olarak ifade edilmiştir. İç grup yanlılığını açıklamaya çalışan sosyal baskınlık yönelimi grupları hiyerarşik ve eşitsiz ilişkiler üzerinden açıklamaya yöneliktir (Sidanius, 1993’den akt. Bozoğlan, 2019, s. 21). Sosyal Baskınlık Kuramı gruplar temelinde gerçekleşen hiyerarşinin nasıl meydana geldiğini ve sürdürüldüğünü açıklama çabasıdır. Kuram, sosyal yaşamda üst konumda yer alan hakim gruplar ile aşağıda konumlanmış düşük statülü grupların var olduğunu öne sürmekte, önyargı ve ayrımcılığı oluşturan ve sürdüren nedenlere odaklanmaktadır (Sidanius ve Pratto, 1999’dan akt. Bozoğlan, 2019, s. 21).

Sidanius ve Pratto toplumsal sistemleri yaş, cinsiyet ve keyfi olarak yapılandırılmış sistemler olarak üç gruba ayırarak incelemiştir. Yaş ve cinsiyet biyolojik kökenli

yapılardan oluşuyorken, keyfi olarak oluşan yapılar ise daha değişken ve esnek sistemlerden oluşmaktadır. Sosyal Baskınlık Kuramı, toplumsal hiyerarşi içerisinde bulunan yaş, cinsiyet ve değişken yapılarda oluşmuş sistemlerin açığa çıkmasını açıklamayı amaçlayan bir kuramdır. Yaş, cinsiyet ve keyfi temelde oluşmuş bu üç sistemden her biri katmanlı toplumsal ilişkilerin ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde etkili olmaktadır. Yaş temelli sosyal yapılanmaya göre, yaşlı olan bireyler, daha genç olan bireylere göre daha tecrübeli ve toplumsal olarak daha değerli olduklarını düşünmektedirler. Buna göre, toplumda sosyal değer derecesini belirleyen faktörlerden biri yaş faktörüdür. Bir diğer belirleyici yapılanma cinsiyet temelinde oluşmaktadır. Cinsiyeti temel alan sosyal sistem, toplumda erkeklerin, kadınlara göre daha fazla toplumsal değer gördüğü kabulüyle şekillenmektedir. Son olarak Sosyal Baskınlık Kuramına göre, toplumda gruplar arasındaki hiyerarşiyi belirleyen keyfi olarak yapılanmış sistemler mevcuttur. Bu sistemler din, hukuk kuralları ve kurumsal değerler gibi unsurların etkisiyle oluşmaktadır. Sidanius ve Pratto, ırk ve etnik kökenleri, keyfi olarak oluşan bu sosyal yapılanma temelinde ele almaktadır. Birden fazla kültürün bir arada bulunduğu toplumlarda, esnek ve değişken sosyal yapılarla, gruplar arasında hiyerarşik bir sistem içerisinde bir konum alma gerçekleşmekte ve bu durum gruplar arasında karışıklıklara ve çatışmalara sebep olabilmektedir (Şen, 2014, s. 23-25).

Sosyal Kimlik Kuramı, Sosyal Baskınlık Kuramı ve Sosyal Mesafe Kuramının ortaya koyduğu açıklamalar ve geliştirdikleri yaklaşımlar, toplumsal süreç içerisinde etnik gruplar arasındaki etkileşimleri anlamada önemli bir yere sahiptir. Suriye’de yaklaşık 9 yıldır devam eden insani dram ve şiddet sonucunda Türkiye’de yaşayan 3 buçuk milyondan fazla Suriyeli vardır. Bu kuramların, Suriyeliler ile Türk toplumu arasındaki ilişkileri anlamlandırma ve açıklama noktasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 2: ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA SURIYE GÖÇÜ VE TÜRKİYE

2.1. Uluslararası Göç ve Kavramları

Ortaya çıkışını Taş Devri'ne kadar götürebileceğimiz göç olgusu, günümüzdeki anlamını ve kapsamını ulus-devlet, uluslararası göç ve küreselleşme olguları çerçevesinde kazanmıştır (Aydın & Oğuz, 2015, s. 302). Uluslararası göç, 1970'li yılların ikici yarısından itibaren anlaşılması zor bir süreç olarak, gittikçe hızlanan küreselleşme akımı içerisinde konum almaya devam etmektedir. Küreselleşme en genel tabiriyle, insanların, malların, düşüncelerin ulusları aşarak yayılmasını ifade eder. Ulusal sınırları aşan insan hareketliliği, önceki dönemlerden itibaren toplumları etkilemiştir. Ancak ulaşım ve bilişim hizmetlerinin gelişmesi ve sınırların ötesine geçişin hızlanmasıyla birlikte, sınır aşırı yaşanan hareketliliklerin birçok sosyal, ekonomik ve politik sonuçları ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu insan hareketliliği süreçleri, devletlerin denetimine karşı politik oluşumlar içerecek şekilde konumlanabilmekte ve çok sayıda insanın yaşamını dönüştürüp şekillendirmektedir. Bu bağlamda uluslararası göç, çoğunlukla hem meydana gelen karışıklık ve çatışmaların sebebi hem de sonucu olmaktadır (Castles & Miller, 2008, s. 3-5).

Erbaş'a göre küreselleşme sınırların olmadığı, herkesin dilediği yere gidebileceği serbestlik içeren bir iddia üzerine temellense de gerçekte durum farklıdır. Bu serbestlik mallar veya sermaye sahipleri için geçerlidir. Çoğunluk ve kitlelere karşı sınırlar belirginleşmekte hatta önceki zamanlarla kıyaslandığında bu sınırlar yükseltilmektedir (Erbaş, 2019, s. 12). Özellikle son yıllarda yaşanan göç hareketleri daha çok hedef ülkenin belli olmadığı olsa dahi sonucun belirsizlik içerdiği "gitme"den çok "kaçma" şeklinde gerçekleşen göçlerdir. İnsanlar gidecekleri yerlerle ilgili ayrıntılı plan yapmadan ani bir kararla kendisini veya sevdiklerini kurtarmak amacıyla "kaçmak" zorunda kalmışlardır (Erbaş, 2019, s. 14).

İçinde bulunduğumuz çağı göçler çağı olarak ifade eden Castles ve Miller'a göre ulusal veya küresel düzeyde yaşanan ekonomik değişim, politik baskılar ve savaşlar gibi sebeplerle göç biçimleri farklılaşmakta ve yeni biçimler altında gerçekleşmeye devam etmektedir. Castles ve Miller günümüz göç süreçlerindeki genel eğilimleri beş başlık altında tanımlamıştır. Günümüz çağına özgü göç hareketlerinin en belirgin özelliği

gittikçe artan şekilde daha fazla ülkeyi etkisi altına alarak *küreselleşmesidir*. Göçün küreselleşmesiyle beraber göç alan ve göçe kaynaklık eden ülkelerin sayısı artmakta ve böylece göç alan ülkeler farklı sosyal, ekonomik ve kültürel yaşayışa sahip göçmenlerin karşılaşmalarını içermektedir. İkinci bir göç eğilimi ise göçün *hızlanmasıdır*. Günümüzde yaşanan göçler ister gönüllü olarak ister yerinden edilme şeklinde gerçekleşsin niceliksel olarak büyümektedir. Bu hacimsel büyüme karşısında ise devletler çeşitli politikalar izleyebilir, göç yoğunluğunu azaltma ve kontrol altında tutma yoluna gidebilirler. Diğer bir göç eğilimi ise göçün *farklılaşmasıdır*. Günümüzde belirli bir göç ve göçmen tipinden bahsetmek giderek zorlaşmaktadır. Göç hareketleri başlangıçta bir türde başlayıp çeşitli formlarını ortaya koyarak devam etmektedir. Öte yandan geçmişte yaşanan emek göçü ve zorla yerinden edilerek yaşanan göçlerde erkek egemen bir göç süreci gerçekleşmekteyken 1960'lı yıllardan bu yana göç sürecine kadının dâhil olduğu düşünüldüğünde günümüz göçlerinin *kadinsallaşması* eğiliminden bahsedilebilir. Son olarak çağdaş göçlerin giderek *siyasallaşma* eğiliminde olduğu görülmektedir. Uluslararası göç, ülkelerin kendi politik süreçlerini, uluslararası düzeydeki ilişkilerini ve ulusal güvenlik uygulamalarını gittikçe artan bir şekilde etkilemektedir (Castles & Miller, 2008, s. 12-14).

Sirkeci ve Cohen (2015), göç yerine insan hareketliliği kavramını ileri sürmüş ve göç sürecinde belirleyici olan faktörün çatışmalar temelinde ortaya çıkan güvensizlik algısı olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda ifade edilen çatışma kavramı esnek ve geniş bir anlamda kullanılmakla birlikte, ortaya çıkan küçük veya büyük gerilimler ve çıkar uyuşmazlıkları, insanların hem ulusal sınırlar içindeki hem de ulusal sınırları aşan yer değiştirme hareketlerini etkilemektedir. Bu yer değiştirme hareketliliği ve güvensizlik algısı bireysel olduğu gibi grupsal ve kitlesel boyutlarda da olabilmektedir (s. 9).

Dünya üzerinde milyonlarca insan, ekonomik, politik, sosyal ve mecburi sebeplerle yaşadıkları ülkeyi terk etmiştir. Göçte başlangıçta zamansal veya mekânsal olarak geçici olma fikri hâkim olsa da zamanla kalıcılık fikri yerleşmektedir. İnsan hareketliliği hem göç veren hem de göç alan ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasi yapısını etkileyip dönüştürmekte ve kültürel farklılığı gündeme getirmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 7). Bir diğer deyişle gerçekleşen göç sonucunda, hem göçü veren hem de alan ülke oluşan ekonomik, sosyal, kültürel şartlardan etkilenmektedir. Diğer yandan göç kendi karmaşık

süreçlerini ortaya koyar ve toplum içerisinde hem makro hem mikro alanlarda, gerçekleştiği dönem sırasında ve sonrasında belirleyiciliği elinde tutar (Aydın & Oğuz, 2015, s. 312).

İnsanlık tarihinin eski zamanlarından beri, ülkeler ve bölgeler arasındaki kaynakların-fırsatların dengesiz dağılımı birçok eşitsizlik durumunu ortaya çıkarmıştır. Var olan ve devam eden bu eşitsizlik durumları, yaşanan göç hareketlerinin ortaya çıkmasına ve devam etmesine sebep olmuştur (Adıgüzel, 2016, s. 171). Çeşitli sebeplerle ortaya çıkan göç süreci, insanın kendisini bildiği, kimliğini inşa ettiği kültüründen ayırıp, birçok psikolojik ve sosyolojik süreci beraberinde getiren bir süreçtir (Adıgüzel, 2017, s. 112).

İdari değişiklikler, toplumun içyapısında veya ulusal sınırlar arasında meydana gelen çatışmalar, ülkelerin coğrafi şartları, özgürlük kısıtlamaları gibi çeşitli sebepler insanların yaşamlarını önemli oranda sekteye uğratmakta, doğuştan sahip oldukları hakların ihlallerine yol açmaktadır. Bu süreci yaşayan kişiler, doğup büyüdüğü, anılar ve değerler biriktirdikleri ülkelerinden, kültürünü, yaşayışını, dilini bilmedikleri başka bir coğrafi yere zorunlu sebeplerle göç etmektedirler (Bakioğlu, Artar, & İzmir, 2018, s. 7). Göç, kalkış ve varış noktalarının netlik içermediği, hareketliliği içeren bir süreçtir. Bu süreç, bireyin sadece fiziksel olarak bir yerden başka bir yere gitmesi değildir, göçü gerçekleştiren kişinin dilinde, kimliğinde, alışkanlıklarında da değişim meydana gelmektedir (Chambers, 2019, s. 17)

1950’li yıllardan beri, sığınmacı ve mülteci oranlarında ciddi boyutta artış yaşanmıştır. Sığınmacı/mülteci olanlar bir karışıklık, zorlama, savaş ortamından kaçan zorunlu göçmenlerdir. Bu yönleriyle daha çok ekonomik sebeplerle göç eden göçmenlerden ayrılmaktadırlar (Castles & Miller, 2008, s. 144). 1970’li yıllardan sonra göç hareketleri, sığınmacı göçleri ve illegal işçi göçleri olarak yoğunluk göstermiştir. Afrika, Asya ve Latin Amerika ülkelerinde savaşların çıkması, istibdat rejimlerinin halk üzerindeki etkisi, ekonomik yoksulluk gibi sebepler milyonlarca insanın hayatını tehlikeye atarak da olsa başka ülkelere, daha güvenli hissedecekleri alanlara kaçmasına sebep olmuştur (Abadan-Unat, 2017, s. 145). Ülkelerinden istemsiz olarak ayrılan sığınmacı ve mülteciler, daha çok önlem alınması gereken grupta yer almaktadırlar. Zorunlu göçün öznelere olan bu kişiler, ülkeler açısından sadece bütünlüğü riske atan yabancılar değil, amaçları belli olmayan, şüpheli ve güvenilir olmayan kişilerdir (Aydın & Oğuz, 2015, s. 303).

Dolayısıyla ulus devletlerin sığınmacıları-mültecileri belirsizlik ve güvensizlik temelinde değerlendirmesi insan hakları yerine güvenlik meselesine odaklanmasına sebep olmaktadır (Aydın & Oğuz, 2015, s. 321). Ülkesini terk etmesine sebep olan sorunların çözümünde bir etkide bulunamayan ve bir sorumluluğu olmadığı halde bu zorlu bir süreci deneyimlemek zorunda kalan bu kişilerin sığındıkları ülkeler tarafından güvenlik meselesi temelinde değerlendirmesi onların insan onuruna yakışır bir hayat sürmesinin önünde büyük bir engel oluşturmaktadır.

Uluslararası hukuk alanında, göçü gerçekleştiren bireyler göçü gerçekleştirme sebeplerine, gönüllü olup olmama durumlarına göre çeşitli şekillerde tanımlanmışlardır. Bu çerçevede göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramalarına yer verilmiş, kavramsal olarak birbirleriyle farkları ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Göçmen

Uluslararası alanda, evrensel olarak onaylanmış bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte göçmen, genellikle herhangi bir zorlayıcı sebep olmaksızın kendi isteğiyle aldığı kararlar sonucunda yer değiştiren kişi olarak anlaşılmaktadır. Göçmen ifadesi, “*maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler veya aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir*” (IOM, 2013, s. 37).

BM Göç Kuruluşu Raporu’nda göçmen, “ (1) kişinin hukuki statüsüne, (2) hareketin gönüllü olup olmadığına, (3) hareketin sebeplerine ya da (4) kalış süresinin uzunluğuna bakılmaksızın, ikamet ettiği yerden ayrılarak uluslararası sınırlar ötesine ya da bir devlet içerisinde bir yerden başka bir yere geçmekte olan ya da geçmiş kişi” olarak ifade edilmiştir (IOM, 2019, s. 9).

Sığınmacı

Göç terimleri sözlüğünde ifade edildiği şekliyle sığınmacı: “*zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi*”dir (IOM, 2013, s. 74). Sığınmacı konumunda olmak, kişilere göç ettikleri ülkedeki haklardan faydalanma açısından sınırlı ve geçici bir

koruma sağlamaktadır. Bir belirsizlik sürecinde bulunan sığınmacılarda, başka bir ülkeye yerleştirilme veya geldikleri ülkeye geri gönderilme söz konusudur (Aydın & Oğuz, 2015, s. 311). Sınırları içerisinde oldukları ülkede resmi olarak bir statü arayışında olan, hukuksal olarak haklarını elde etmeye çalışan sığınmacılar, bu amaçla yaptıkları başvuruları henüz sonuçlanmamış, belirsizlik içinde bekleyen kişilerdir (Castles & Miller, 2008, s. 145). Bu bağlamda sığınmacı, ülkesinden zorunlu sebeplerle ayrılmış, mülteci olmak için başvurduğu ülke tarafından kesin bir geri dönüş yapılmamış veya mülteci olarak tanınmamış kişidir (Aydın & Oğuz, 2015, s. 322).

Mülteci

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi 1951 yılında Cenevre’de imzalanmış, 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise söz konusu sözleşmeyi 1961 yılında, “ihtirazi kayıtla onaylamıştır”

Bu sözleşmede “mülteci”,

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs” olarak tanımlanmıştır (GİGM)

Mültecilikte, belge üzerinde de olsa verilen hukuki statüyle vatandaşlık için bir yol açılmaktadır (Aydın & Oğuz, 2015, s. 311). Hukuksal anlamda hakları tanınmış ve mülteci statüsü almış kişiler, resmi olarak yasal bir statüde bulunmaları ve Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği koruması altında olmaları sebebiyle, diğer göçmenlerle kıyaslandığında daha iyi standartlarda yaşayabilmektedirler. 1955 yılında, dünyadaki mülteci sayısı 2,4 milyon iken (Castles & Miller, 2008, s. 145), BMMYK 2019 raporuna göre günümüzde zorla yerinden edilenlerin sayısı 80 milyona yaklaşmıştır.

Batı ülkelerinin mültecilere yönelik tutumları göz önünde bulundurulduğunda, mülteci konumunda bulunan insanların içinde bulundukları insani şartların değil, mültecileri kabul edecek ülkelerin gereksinimleri doğrultusunda bir sürecin işlediği görülmektedir.

Yani ülkelerin çıkar ilişkileri, durumun insani boyutunun önüne geçmektedir (Adıgüzel, 2017, s. 112).

2.2. Suriyelilerin Türkiye Göçü ve Genel Durumu

2.2.1. Suriye Savaşı ve Türkiye

1980’li yıllardan sonra yaşanan gelişmeler sonucunda dünya büyük sayıda sığınmacı ve mülteci hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Son yıllarda yerinden olan insanların sayısı daha önce görülmemiş bir sayıya ulaşmıştır. Türkiye ise bu gelişmelerden en çok etkilenen ülke olmuştur. Türkiye öncesinde göç veren veya başka ülkelere göç etmek isteyenlerin geçtiği bir alan olarak konumlanıyorken, Suriye savaşı ile birlikte göç alan bir ülke durumuna gelmiştir. Nüfus mübadeleleri açısından değerlendirildiğinde Anadolu’nun göç tarihi çok eskiye dayansa da, Türkiye’nin Suriyelilerin göçüne kadar bir göçmen politikasına sahip olmadığı ifade edilebilir. Önceki dönemlerde SSCB, Doğu Avrupa ve Üçüncü Dünya ülkelerinden göç alıyor olsa da esas göç dalgası Suriyelilerin savaş sebebiyle kitleler halinde Türkiye’ye gelmesiyle başlamıştır. Erbaş’a göre, Türkiye’nin istikrarsız ya da istikrarsızlığı oluşturan ülkelerle Avrupa Birliği arasında bulunan coğrafi konumu, onu göç söz konusu olduğunda önemli bir mekân haline getirmektedir. Bu etki dolayısıyla Türkiye göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna gelmiştir (Erbaş, 2019, s. 277-278).

Suriye’de 2011 yılının Mart ayında başlayan ve giderek ciddiyeti artan hükümet karşıtı gösteriler kısa bir süre içerisinde büyük çapta olaylara dönüşmüştür. 29 Nisan 2011 tarihinden bu zamana kadar Türkiye yaklaşık olarak 3,6 milyon Suriye vatandaşına sınırlarını açmış ve bu sayıyla dünya çapında en geniş sayıya ev sahipliği yapan ülke olmuştur (UNHCR, 2020). 2011 yılında Suriye halkının rejim karşıtı gösterilere başlaması ve rejimin göstericilere karşı uyguladığı orantısız şiddet içeren eylemleri sonucunda içinden çıkılmaz bir hal alan Suriye savaşında halk, bir yandan her türlü yoksulluğu yaşarken diğer yandan sürekli olarak ölüm tehlikesi altında mücadele etmeye devam etmiştir. Bu insanlardan binlercesi bütün bu insan dışı trajedinin ortasında ölüm ve acıların kurbanı olurken, milyonlarcası da ülkelerinden ayrılmak zorunda olmanın ağır yükü altında şehrini, ülkesini terk etmiştir. Şiddetin, acının, bombaların olduğu bütün bu kaos ortamından kaçabilenler, uzaklaşabilenler ev bildikleri vatanlarından ayrılıp sınır

ülkelere sığınmışlardır (Ekinci, 2015, s. 48). Suriye’de karışıklıkların devam etmesi, ülkeyi iç savaşa sürüklemiş, çatışma ve şiddet olaylarının devam etmesi ile de Suriye’deki insanlar kitleler halinde Türkiye’ye göç etmiştir. İç savaşın devam ettiği bu süreç, dünyada en ciddi boyutta gerçekleşen insan hareketi ve sığınmacı krizlerinden birini ortaya çıkarmıştır. Ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan Suriyelilerin büyük çoğunluğu Suriye ile sınır olan komşu ülkelere (Türkiye, Ürdün, Lübnan, Mısır, Irak, Libya) göç etmiştir (Özdemir, 2017, s. 122).

Öte yandan Türkiye Suriyeli sığınmacılar için, 1989 yılında Bulgar Türklerinin ve 1991 yılında Kuzey Iraklı Kürtlerin kitlesel göçlerinden farklı bir politika izlemiştir. 2011 yılında Beşar Esad’ın kendisinin karşısında yer alanlara karşı uyguladığı baskının artması sonucunda Suriyeliler gruplar halinde Türkiye sınırından içeriye geçmeye başladılar. Türkiye ise bu süreçte Esad’ın karşısında yer alarak muhaliflere destek vermeye başladı. O zaman için beklenen Esad rejiminin kısa süre içinde etkisini yitirmesi ve bu çatışma ortamının son bulması yönündeydi. Kimse bu savaş ortamının bu kadar uzun süre devam edeceğini düşünmüyordu. Ancak süreç beklenen gibi olmadı ve ülkede yıllardan beri devam eden çatışmalar sonucunda Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin sayısı giderek arttı. Türkiye ise süreç boyunca Suriyelilere karşı “açık kapı” politikasını benimsedi ve onları “geçici koruma” statüsü altında konumlandırdı (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 298).

2.2.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu

II. Dünya Savaşı süresince ve sonrasında çok fazla sayıda insan hareketliliği meydana gelmiş, 60 milyon Avrupalı yerinden olmuştur. İnsanların yığınlar halinde yerlerinden olmalarıyla mültecilik birçok ülkenin karşı karşıya kaldığı bir sorun haline gelmiştir. Bunun üzerine mültecilik durumuyla karşılaşmış devletler tarafından Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği adıyla, hukuki bir düzenleme oluşturulmuştur. Ancak oluşturulan bu yapı, ortaya çıkan sorunlara çözüm olma noktasında yetersiz kalmıştır (Aydın & Oğuz, 2015, s. 310-311).

Türkiye’de ise zorunlu göçle ilgili, göçmen ve sığınmacılara karşı düzenlemelerin yapıldığı ve taktiklerin geliştirildiği ilk planlama 1943 yılında yayınlanan İskân Kanunu olmuştur (Aydın & Oğuz, 2015, s. 324). Kanun kapsamında Türkiye göçmenleri, “Türk soyundan ve kültüründen gelen kişiler” olarak tanımlamıştır (Şimşek, 2017, s. 17). 1994

yılında kabul edilen Sığınma Yönetmeliği ise Türkiye'nin ilk ulusal mevzuatını oluşturmaktadır. Bu yönetmelik kitlesel mülteci akınlarıyla karşı karşıya kalındığında, sınırların kapatılacağını öngörmüştür. Sığınma Yönetmeliği de önceki kanun ve sözleşmelere benzer olarak Avrupa dışından gelen sığınmacılar için koruma anlamında kısıtlı kalan düzenlemeler içermektedir (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 300).

Uluslararası hukuk alanında sığınmacılar ve mülteciler konusunda hakları düzenleyen ve statü tanımlayan 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi”, bu sözleşmeyi tamamlayan bir protokolle 1967 yılında son halini almıştır. Türkiye Cenevre Sözleşmesi’ni 1951 yılında imzalamış 1961 yılında “ihtirazi kayıtla” onaylamıştır. Bu sözleşme Türkiye tarafından coğrafi bir kısıtlama getirilerek kabul edilmiştir. Buna göre Türkiye Avrupa’dan gelen kişilere “mülteci” statüsü verirken, Avrupa ülkeleri dışından gelen kişileri “sığınmacı” olarak tanımlamaktaydı (Erdoğan, 2018b, s. 44-45). Yani “Türkiye, kendisine Batı ülkelerinden sığınanlara “mülteci”, Doğu ve Güney’den sığınanlara ise “sığınmacı” statüsü tanımaktadır” (Aydın & Oğuz, 2015, s. 311). Ancak YUKK çerçevesinde çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği’nde sığınmacı kavramı yerine “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” statüleri tanımlanmıştır (Erdoğan, 2018b, s. 45).

Suriye göçünden önce kendisini çoğunlukla göç alan bir ülke olarak değil, göç veren bir ülke olarak gören Türkiye, strateji ve politikalarını da bu doğrultuda belirlemiştir (Aydın & Oğuz, 2015, s. 330). Ancak 2011 yılından beri yoğun bir göç akımıyla karşı karşıya kalmasıyla bu durum değişmiş ve bu doğrultuda yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacı doğmuştur. Türkiye sınırları içinde bulunan Suriyelilerin sayısının büyük rakamlara ulaşması ve aynı zamanda ülkede bulunma sürelerinin beklenenin çok üstünde olması ve “geçiciliğin” anlamını yitirmesiyle yasal düzenleme gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaçla 2013’te kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), yabancıların çeşitli haklarını düzenlemek ve konumunu belirlemek için yürürlüğe konmuştur (Semerci & Erdoğan, 2018, s. 79-80). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 91. maddesi çerçevesinde Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) düzenlenmiştir. 22 Ekim 2014 tarihinde onaylanarak yürürlüğe giren yönetmeliğin amacı, “geçici koruma altında yaşayan kişilerin statüsüne ilişkin belirsizliği gidermektir” (Kaya & Kırac, 2016, s. 10). YUKK, 91. Maddesiyle “geçici koruma”dan bahsetmektedir:

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir” (YUKK, 2013).

YUKK, aslında Türkiye’de yabancıların düzenlemelerini kapsayan ilk iç hukuktur. Bu kanun 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’nden sonra, Türkiye’de sığınmacılara ve göçmenlere ilişkin uygulamaların planlanmasına yönelik önemli bir basamaktır. YUK Kanunu, sığınmacıların veya göçmenlerin, sınırlara giriş ve çıkışlarının ve bu kişilere sağlanacak uluslararası korumanın çerçevesini çizmektedir. Bu kanun esasında, düzenli veya düzensiz olarak ülke sınırları içerisinde bulunan göçmenlerin, eğitim, sağlık, istihdam, yerleşim gibi alanlardaki faaliyetlerini düzenlemeye yöneliktir (Kaya & Kıracı, 2016, s. 9). Bu kanunun onaylanmasından sonra Suriyelilere verilen hakları ve bu hakların nasıl kullanılabileceğini tanımlayan yönetmelikler uygulanmaya başlanmıştır: Geçici Koruma Yönetmeliği (2014), Yabancılara Yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri Genelgesi (2014), Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (2016) (Semerci & Erdoğan, 2018, s. 82).

GKY’de Suriyeliler için şöyle bir ifadeye yer verilmiştir:

“28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırına gelen veya sınırları geçen Suriye vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınacaklar. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde bireysel uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz.” (Geçici Mad.1)

Suriyelilerin özel olarak bu şekilde tanımlanması, onların mülteci olarak tanımlanabilmelerinin önünü kapatmış, “sığınmacı”, “misafir” gibi kavramlarla tanımlanmalarına yol açmıştır (Erdoğan, 2018a, s. 13). Böylece Türkiye’ye gelen Suriyeliler, “geçici koruma” statüsü kapsamında sığınmacı olarak kabul edilmişlerdir (Şimşek, 2017, s. 15).

Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında, “geçici koruma” statüsü altında tanımlanan yabancılara bir kimlik numarasının yazılı olduğu “Geçici Koruma Kimlik Belgesi” düzenlenmektedir (Erdoğan, 2018a, s. 12). Böylece bu statüdeki kişilerin ülkede kalışları

yasal olarak kabul edilmiştir. Yine de geçici koruma statüsü kapsamındaki kişilerin, “geçicilik” süresi belli değildir, Türkiye’de oturma izni alamaz vatandaşlığa başvuramazlar (Erdoğan, 2018b, s. 55). Bireyler sonradan geldikleri ülkelerde mülteci statüsünde olsalar bile, bu statü onların sadece asgari düzeyde ihtiyaçlarının karşılanmasına izin vermektedir (Aydın & Oğuz, 2015, s. 321). Bu kapsamda Suriyeli sığınmacılar düşünüldüğünde ise geçici statü ile en temel mülteci haklarından bile yararlanmadıkları görülmektedir. Geçici Koruma Statüsüyle beraber, ‘hak’ kavramının da geçicilik temelinde oluşturulması, Suriyeli sığınmacıların gündelik yaşam alanlarında bu geçiciliği hissetmelerine ve çevresel ilişkilerinde “öteki” olarak nitelenmelerine yol açmaktadır (Biner & Soykan, 2016, s. 9). Bütün bu süreç düşünüldüğünde Maalouf’un (2019), evrenselliğin temel dayanağının, insanlığın onuru ve gururu ile ilgili haklar olduğu, kişilerin dinleri, dilleri, renkleri, ait oldukları uluslar gibi sebeplerle söz konusu haklardan mahrum edilemeyeceği vurgusu önemli olmaktadır(s. 89).

2.2.3. Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Güncel Veriler

İnsanlar bireysel olarak göç etmektense topluluklar halinde göç etmeye meyillidirler (Castles & Miller, 2008, s. 9). Gerçekleşen bu kitlesel göçler sebebiyle de günümüzde ulus aşırı göçlerin çoğunda gerçek sayılar kayıt altına alınamamış ve yayınlanamamıştır. Türkiye’de ülke içindeki yabancıların kayıt altına alınması, 2014 yılının sonuna kadar Emniyet Genel Müdürlüğü sorumluluğundayken, kayıtlama YUK Kanunu ile T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir (Erdoğan, 2018a, s. 17).

Suriye Savaşı’ndan önce Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin sayısı yalnızca 635 kişidir (Kirişçi, 2014, s. 17). Ancak şiddet ortamı ve çıkan karışıklıklar sebebiyle Suriye’den ayrılan 252 kişilik bir grup 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye sınırına gelmiş ve bu süreçten sonra Suriye’den Türkiye’ye göç sürekli olarak devam etmiştir (Erdoğan, 2018a, s. 16). Savaş başladıktan yaklaşık 1 yıl sonra, 2012 yılının Ağustos ayında, Türkiye sınırları içinde tahmini olarak 92 bin sığınmacı vardır, zulüm ve çatışmanın devam etmesiyle bu rakam 2014 yılının Haziran ayında 900 bin gibi bir rakama yükselmiştir (Kirişçi, 2014, s. 24). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 25 Kasım 2020 tarihli güncel verilerine göre ise

bu sayı 3 milyon 638 bin 288 kişiye ulaşmıştır. Türkiye’deki geçici koruma statüsü kapsamında yer alan Suriyelilerin yıllar içindeki sayısı tabloda gösterilmiştir.³

Tablo 1: Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yıllar İçindeki Sayısı

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

2014 yılında kurulan Mülteciler Derneği, mültecilerin ve sığınmacıların sorunlarına çözüm bulabilmek ve ihtiyaçlarının giderilmesine destek olabilmek amacıyla kurulmuştur. Dernek, bu amaçla uyum faaliyetleri yürütmekte, çeşitli kurslar düzenleyip, projeler yürüterek ülkesinden ayrılmış, korunmaya ihtiyaç duyan bu kişilerin yaşam koşullarını iyileştirmeye çalışmaktadır. Birçok kuruluş ve kamu kurumlarıyla işbirliği içinde çalışan Mülteciler Derneği, aylık olarak geçici koruma altında bulunan Suriyelilerin sayısını güncellemekte, ayrıca demografik bilgileri; cinsiyet, yaş, şehir gibi parametreler bağlamında sayısal olarak yayınlamaktadır.

Mülteciler Derneği’nin 18 Kasım 2020 tarihli verilerine göre Türkiye’de geçici koruma altında bulunan kayıtlı Suriyelilerin sayısı 3 milyon 635 bin 410 kişidir. Verilen sayı, Göç İdaresi tarafından açıklanan tarihten bir hafta önce açıklanmıştır. Bu sebeple yaklaşık 3 bin gibi bir sayıyla daha azdır. Güncel sayısal ifadelerle 18 Kasım 2020 tarihi itibarıyla

³ Tabloda geçici koruma statüsü kapsamındaki Suriyelilerin sayısını ifade eden veriler, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün sayfasından alınmış, 25 Kasım 2020 tarihli güncel verilerdir. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 01.12.2020

açıklanan veriler kapsamında yer verilecektir. Buna göre Türkiye’deki Suriyelilerin 1 milyon 699 bin 107 kişisini -bu sayı Suriyeli nüfusun % 47,62’sını oluşturur- 0-18 yaş arasındaki çocuklar oluşturmaktadır. Bu demektir ki, Türkiye’deki Suriyeli nüfusun yaklaşık yarısı çocuklardan oluşuyor. Kadınlar ve çocukların sayısı birlikte değerlendirildiğinde ise oran % 70,5’e çıkmaktadır. Cinsiyet bağlamında açıklanan verilere göre, Suriyeli erkek nüfusun sayısı, 1 milyon 955 bin iken, kadın nüfusun sayısı, 1 milyon 679 bin kişidir. Kayıtlı olan Suriyelilerin yaş ortalaması ise, 22,6’dır (Mülteciler Derneği, 2020).

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin çok büyük bir kısmı geçici barınma merkezleri dışında yaşamaktadır. 18 Kasım 2020 itibariyle geçici barınma merkezlerinde yaşayan Suriyelilerin sayısı 59 bin 376 kişidir. Kamplarda kalan Suriyeli sayısı zamanla azalmıştır, güncel sayı ise Suriyeli nüfusun %1,6’sını oluşturmaktadır. Buna karşılık şehirlerde yaşayan Suriyelilerin sayısı, 3 milyon 576 bin 34 kişi olarak açıklanmıştır. Bu verilere göre, geçici koruma altındaki Suriyelilerin % 98,3’ü şehirlerde yaşamaktadır. Türkiye’deki Suriyeli nüfusu iller bazında ele alırsak, en çok Suriyeli barındıran şehir 515 bin 83 kişi ile İstanbul’dur. İstanbul’u ise sırasıyla, Gaziantep (451 bin 480 kişi), Hatay (435 bin 283 kişi), Şanlıurfa (420 bin 401 kişi), Adana (250 bin 830 kişi), Mersin (220 bin 578 kişi) ve Bursa (177 bin 869 kişi) izlemektedir. Verilen sayılara bakıldığında nüfusun daha çok sınır illerinde artış gösterdiği görülmektedir. Bursa ise sınır olmayan iller arasında Suriyeli nüfus açısından İstanbul’dan hemen sonra gelmektedir. Bursa’yı ise İzmir, Konya, Kilis, Ankara illeri takip etmektedir. Kayıtlı bulunan Suriyeliler Türkiye nüfusunun (83 milyon 154 bin 997) % 4,37’sini oluşturmaktadır (Mülteciler Derneği, 2020).

Ayrıca 2011 yılından beri Türkiye’de doğan bebeklerin sayısı 569 bin 956 olarak ifade edilmiştir. 2019-2020 yılında okullarda eğitim gören Suriyeli öğrencilerin sayısı ise 681 bin 581’dir (GİGM, 2020).

2.2.4. Türkiye’deki Suriyelilerin Sosyokültürel Süreçleri

Ulus sınırlarını aşan göç söz konusu olduğunda, yeni gelenler çoğunlukla göç alan ülkenin toplumundan farklı özellikler gösterirler. Bu farklılıklar konuşulan dil, dini ritüeller, gündelik yaşam pratikleri, giyim tarzları ve yeme alışkanlıkları gibi çeşitli

sosyokültürel faktörlerden oluşmaktadır. Barındırdıkları niteliklerle yerleştikleri ülkenin insanlarından ayrılan göçmenler, çoğunlukla içerisinde bulundukları sosyal ve ekonomik şartların elverişsizliğinden dolayı insanlardan ilişkisel ve mekânsal olarak ayrı bir yaşam inşa etmektedirler. Ayrıca göçmenlerin veya sığınmacıların hukuki statüleri de genellikle, özel yasal statülerle belirlenmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 18-19).

2011 yılından bu yana zorluk ve tahribatla geçen yıllar Suriye’de iki kişiden birinin yerinden olmasına sebep olmuştur (UNCHR, 2019). Türkiye, Suriye’deki çatışmaların devam etmesiyle “Açık Kapı Politikası” benimsemiş ve Suriyelilerin geçici bir süre sonra ülkelerine geri döneceklerini varsayarak onları “misafir” anlayışıyla sınırdan içeri almıştır. İlk geldiklerinde geçici oldukları düşüncesiyle kamplara yerleştirilen Suriyeliler, savaşın uzaması, kampların kalabalık olması gibi çeşitli sebeplerle kamplar dışında hayatlarını kurmaya çalışmışlardır (İçduygu, 2017, s. 29). Erdoğan (2018b) da benzer ifadeleri kullanmakta ve Suriyelilerin geçici olduğu varsayımıyla sınır illerine işleyişi ve donanımı son derece başarılı birçok kamp kurulduğunu ifade etmektedir. Ancak öngörülemeyen bir şekilde savaşın yıllardan beri devam etmesiyle kamp hayatı, kampta bulunan insanları sıkımsamaya başlamıştır. Kamp ortamındaki disiplin hali, erkeklerin iş hayatına katılamaması durumu ve muhafazakâr aileler tarafından da kamp ortamının tercih edilmemesi gibi sebeplerle (s. 35), ülke içine doğru dağılmaya ve kendilerine yaşayabilecekleri uygun yerler aramaya başlamışlardır (Kirişçi, 2014, s. 22).

Suriyeliler Türkiye’ye gelmeye başladıkları zamandan beri “geçici” olarak kabul edilmişler, savaşın biteceği ve geri dönecekleri varsayımına bağlı olarak bir yerleştirme planı yapılmamıştır. Bunun sonucunda ise Suriyeliler zamanla kendi belirledikleri illere yerleşmeye başlamışlardır. Bu durum ise onları “kent mültecileri” haline getirmiştir ve buna bağlı olarak Türk toplumuyla bir arada kent merkezlerinde yaşamaya başlamışlardır (Erdoğan, 2020a).

Özellikle 2012 yılının ortalarından itibaren kamp dışında yaşayan sığınmacıların sayısı önemli oranda artış göstermiştir. Bu süreç aynı zamanda Türkiye’nin tek başına üstesinden gelebileceğini düşündüğü sığınmacı krizi için uluslararası alanda destek çağrısında bulunduğu zamana denk gelmektedir (Kirişçi, 2014, s. 23). Günümüzde Türkiye, IOM, UNDP, UNICEF, BMMYK gibi birçok uluslararası kuruluşla dayanışma içindedir ve Suriyeli sığınmacılara yönelik birçok proje yürütülmektedir. Diğer yandan

geçicilik Suriyelilerin de bir varsayımı olmuştur. İlk geldikleri zamanlarda savaşın kısa bir süre sonra biteceğini ve ülkelerine geri döneceklerini varsaymışlardır. Bu varsayımla ihtiyaçları karşısında geçici çözümler bulmaya yönelmişlerdir. Ancak savaşın yıllardan beri devam etmesi ve bitecek gibi görünmemesi Türkiye’de kalıcılığı gündeme getirmiş, kalıcılık yönündeki eğilimlerini artırmıştır. Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı oldukları fikri giderek yaygınlık kazanmakta ve bu durum toplumsal işleyişi sosyal, ekonomik, siyasi birçok yönden etkilemektedir (Kolukırmık & Özcan, 2019, s. 194-195).

Kamplar dışında yaşayan sığınmacılar sağlık, barınma, eğitim gibi birçok alanda gereksinimlerini karşılama noktasında önemli sorunlarla karşılaşmaktadır. Ev kiralарının yüksek olması, Suriyelilerin içinde bulundukları olumsuz ekonomik şartlar, düşük standartlı, derme-çatma yerlerde veya da bir evde birkaç aile birlikte yaşamaya mecbur bırakmıştır. Yönetim ve ilgili STK’lar sığınmacıların sağlık, barınma, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılamaya dair çeşitli çalışmalar yapsalar da, cevap verebildikleri ihtiyaçlar yeterli olmamaktadır (Kirişçi, 2014, s. 30).

Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin çok büyük bir kısmının kamplar dışında yaşaması yerli olan toplumla doğrudan etkileşim sürecini beraberinde getirmiştir (Erdoğan, 2018b, s. 37). Suriyelileri koruma statüsünün geçicilik içermesi, yeli halk ve Suriyeliler arasında kurulan kültürel ilişkilerin de geçicilik duygusu çerçevesinde şekillenmesine yol açmaktadır (Biner & Soykan, 2016, s. 12). Toplum içinde hukuksal tanımlamanın dışında, “misafir” olarak tanımlanan Suriyelilerin ülkede kalma sürelerinin ve sayılarının artmasıyla başlarda ifade edilen misafir söylemi sorgulanmaya başlanmıştır. Misafir tanımlaması, haklar düzeyinde bir sahiplik içermediğinden ev sahibi toplumda “verilenle yetinme, çok fazla bir şey istememe, yerini bilme” algısı oluşturabilmektedir. Bu algı ise gündelik hayatta ev sahibi toplumla meydana gelen etkileşimlerde dışlama, ötekileştirme süreçlerine sebep olabilmektedir (Erdoğan, 2018b, s. 62-63). Diğer bir değışle gösterilen bu misafirperverlik anlayışı, nüfus artıp hizmetler ve kaynaklar zorlandıkça hızla aşınmaya başlamıştır (Kirişçi & Karaca, 2015, s. 299). Erdoğan’ın Türk toplumunun v Suriyelilerin sosyal algılarını ortaya koymak amacıyla belirli aralıklarla yaptığı barometre çalışması da bu ifadeleri desteklemektedir. Başlangıçta dindaşlık, kardeşlik gibi söylemler kültürel yakınlığı etkileyip farklı kültürler arasında olumlu duyguları ve dayanışmayı geliştirse de zaman içerisinde bu durum değışmektedir. Gruplar arasında

vurgulanan bu ortak özellikler etkisini kaybetmekte, toplumda kırılğanlıklar ortaya çıkmakta ve farklı olana yönelik tehdit algıları belirginleşmeye başlayabilmektedir. Çalışmanın 2019 yılı verileri, Türkiye’de kalma sürelerine bağlı olarak Suriyelilere yönelik ilk başta vurgulanan ortak veya olumlu özelliklerin etkisinin azaldığını ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2020b, s. 145).

Yerinden edilme, yalnızca başka sınırlar içerisine geçmek değildir. Yanı sıra birçok süreci beraberinde getirmektedir. İş bulma, barınmak için yer arayışı, sosyal ilişkilerin güvensizliği, toplumsal konumun değişmesi -ki bu çoğunlukla olumsuz yönde gerçekleşir- gibi ekonomik, sosyal, hukuksal ilişkileri kapsayan bir süreçtir ve bu süreç yerinden edilen bireylerin bulundukları ortamlar içinde kaygılı ve şüpheli olmalarına ortam hazırlamaktadır (Biner & Soykan, 2016, s. 1). Stuart Hall’ün (1987) de belirttiği gibi “Göç, tek yönlü bir yolculuktur. Geri dönecek bir “yuva” yoktur.” (akt Chambers, 2019, s. 23). Chambers’a (2019) göre, “başka yerlerden gelmek, “buralı” değil de “oralı” olmak ve dolayısıyla da aynı anda hem “içeride” hem de “dışarıda” olmak” bir yandan geçmiş yaşantıların, geleneklerin saçıp dağıtıldığı, diğer yandan yenilerinin düzenlendiği bir süreci deneyimlemektir (s. 19). Türkiye bağlamında Suriyeliler göçü söz konusu olduğunda bu süreç biraz daha farklı seyretilmiştir. Bu durumun sebebi ise, Anadolu’nun sahip olduğu misafirperverlik kültürü ve yansıması olarak zor durumda bulunanlara yönelik zorlukları paylaşan bir yaklaşımın benimsenmiş olabilmesidir. Bu durum Türkiyeliler ve Suriyelilerin bir arada yaşayışını kolaylaştırıcı bir rol oynamıştır. Bu sürecin kolaylaşmasında diğer bir unsur ise kamusal uygulamalar dışında sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü faaliyetlerin Suriyeliler göçü karşısındaki pozitif tutumu ve bu yönde verdikleri çabalarıdır. Bu etkenler Suriye’den Türkiye’ye doğru gelen kitlesel göçler karşısında büyük sorunların yaşanmasını engelleyici bir destek sağlamıştır (Kolukırk & Özcan, 2019, s. 194).

Adıgüzel’in (2016) ifadesiyle, “Göç, göçmenlerin doğal toplumsallaşma süreçlerini kesintiye uğratır. Göçmenin eski toplumsal normlara göre bildiği her şey geçerliliğini kaybeder.” Göçmen yeni yerleştiği toplumda gereksinim duyduğu şeylerin tamamını, o kültürün özelliklerini, davranış kalıplarını, yaşayışını yeniden öğrenen bir bebek gibi öğrenmek mecburiyetindedir (s. 173). Zorla yerinden edilen kişilerin sosyal ve kültürel yaşamında birçok değişme ve farklılaşmanın yaşanması kaçınılmazdır. Arkalarında

biraktıkları toplumsal yaşayış ile yeni geldikleri toplumun kültürü arasında etkileşim, uyum ve çatışma süreçleri çeşitli dinamikleriyle gerçekleşmektedir. Bu süreçte göç edenlerin zorluklar barındıran süreçleri kadar yerli halkın da algı ve tutumları göz önünde bulundurulmalıdır (Kolukırık & Özcan, 2019, s. 195). Toplumsal yapı ve sosyal bütünleşme kavramları açısından bir değerlendirme yapıldığında, Suriyelilerle etkileşimde olan bireylerin onlara yönelik algılara ve uygulamalara karşı daha pozitif bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Farklılıkla bir arada yaşamda güvenlik söz konusu olduğunda ise “yabancı” ve “öteki” kavramları ilk ortaya çıkan kavramlar olmaktadır (Kolukırık & Özcan, 2019, s. 195).

2014 yılına kadar Suriyeli sığınmacıların büyük çoğunluğu Sunni Araplardan oluşmaktaydı. Ancak 2014 yılında IŞİD’in de sürece dâhil olmasıyla Ezidi, Ermeni, Asuri, Kürt ve Alevi gibi birçok Suriyeli grup Türkiye sınırından içeriye girmiştir. Bu durum Türkiye’deki Suriyelilerin etnik ve dinsel açıdan çeşitlilik içeren bir nüfusa sahip olmasına sebep olmuştur (Erdoğan, 2015, s. 399). Suriye’de devam eden savaşın çok etkenli yapısı ve uzun bir süre daha devam edeceği öngörüsü, Türkiye’ye devam eden sığınmacı göçüne ve sınırlar içinde bulunanlarınsa Türkiye’de kalmak isteyeceklerine aşikar bir göstergedir (Kirişçi, 2014, s. 25).

2.3. Bursa İlindeki Suriyelilere İlişkin Genel Bilgiler

Bursa ili Türkiye’nin en kalabalık dördüncü şehri olarak Marmara Bölgesinde yer almaktadır. Doğuda Bilecik, kuzeydoğuda Sakarya ve Kocaeli, batıda Balıkesir, güneyde Kütahya ve kuzeyde Yalova ve Marmara Denizi ile çevrelenmiştir. Şehir ekonomik anlamda sağladığı imkânların yanında tarihi ve doğal güzellikleriyle de önem taşımaktadır (Vikipedi, 2020). Bursa, Osmanlı Devleti’nin İstanbul’u fethine kadarki zamanda en önemli merkez olarak varlığını korumuştur. 14. yüzyılda İran’dan gelen ipek ve Hindistan’dan gelen baharat aracılığıyla ekonomik alanda büyük çapta gelişmeler meydana gelmiştir. İpek ve baharat üzerinden yapılan ticaret Bursa iline önemli katkılar sağlamış ve canlılık kazandırmıştır. (Bursa Belediyesi, 2018, s. 25). Bugün Bursa’da yaşayan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Halep şehrinde geldiği bilinmektedir. Özellikle ipek üretimi ve tekstil sanayisinin Halep ve Bursa arasında tarihsel, kültürel ve ticari ortaklıkları oluşturması Suriyelilerin Bursa iline göç etmesinde etkileyici rol oynamaktadır (Kaya, 2020, s. 29). 2011 yılında başlayan Suriye savaşı sebebiyle

Türkiye'ye doğru yaşanan kitlesel göç hareketlerinde bir varış noktasını oluşturan Bursa'yı diğer şehirlerden farklı kılan özelliği tekstil kenti olmasıdır. Suriye'deyken tekstil alanında çalışan kişiler Türkiye'ye sınır kentlerinden giriş yaptıktan sonra bir süre orada kalsalar da sonrasında ikinci bir göç süreciyle Bursa ilini tercih etmektedirler. Bu duruma bağlı olarak Suriyelilerin yerleşme süreçlerinde istihdam konusundaki tercihlerinin belirleyici olduğu söylenebilir (Kaya, 2020, s. 28).

Ciğerci (2012), Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve Türkiye'nin kurulmasıyla birlikte, daha önce Osmanlı topraklarında yaşayan Türk ve Müslüman nüfusun Balkanlar'dan göç dalgalarıyla Türkiye'ye geldiklerini; yerleştikleri illerin başında ise Bursa'nın geldiğini ifade etmiştir. Gelenlerin Bursa ilini tercih etme sebeplerinin başında sanayi imkânları dolayısıyla birçok iş fırsatına sahip olması gelmektedir. Ayrıca Bursa ilinde akrabalarının veya tanıdıklarının olması da Bursa'nın göçmenler için yerleşim yeri olmasında etkili olmuştur (s. 108). Bunun yanında 1950 ve 1989 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç hareketlerinde Bursa'nın hedef nokta olmasında yine benzer sebepler etkilidir. O dönemde Bursa ilinde göçmenler için yeni yerleşim yerleri kurulmuş ve göçmenlerin istihdam problemlerine yönelik çözümler bulunmuştur (Kaya, 2020, s. 28). Bugün Suriyelilerin Bursa iline göçü değerlendirildiğinde de benzer sebeplerin varış yeri belirleme noktasında belirleyici olduğu görülmektedir. Kentin turizm ve sanayi açısından gelişmiş olması dolayısıyla göç eden kişilere istihdam alanları yaratabilecek potansiyele sahip olması Bursa'yı Suriyeliler için bir varış noktası yapmıştır. Diğer yandan kentin eğitim, sağlık, barınma gibi hizmetleri ve çokkültürlü bir ortama sahip olması Suriyelilerin Bursa iline göç etmesinde çekici faktörleri oluşturmaktadır (Kaya, 2020, s. 29).

Mülteciler Derneği'nin 18 Kasım 2020 tarihli verilerine göre Bursa, Suriyeli nüfusun en fazla olduğu iller arasında yedinci sırada gelmektedir. İlk sırada İstanbul yer almakta, İstanbul'u ise sınırda bulunan Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa gibi iller izlemektedir. Bursa sınır olmayan iller arasında İstanbul'dan sonra gelmekte ve en çok Suriyeli nüfusa sahip ikinci il olma özelliği göstermektedir. Bursa'da yaşayan Suriyeli nüfus 177 bin 869 kişidir. Bu sayı, Bursa'daki toplam nüfusun % 5,8'ine denk gelmektedir (Mülteciler Derneği, 2020).

Tablo 2: Bursa İlindeki Suriyelilerin Yıllar İçindeki Sayısı ve İl Nüfusu İçindeki Oranları

Yıl	Suriyelilerin Nüfusu	İl Nüfusu İle Karşılaştırma (%)
2020	177. 869	5,8
2019	176. 728	5, 9
2018	163. 929	5, 58
2017	134. 490	4, 64

Kaynak: Mülteciler Derneği, 2020

Tablo 2’deki veriler Mülteciler Derneği’nin düzenli aralıklarla yayınladığı güncel verilerden yararlanılarak oluşturulmuştur.⁴ Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) verilerine göre, 2019 yılı itibariyle Bursa İli nüfusu, bir önceki yıla göre, 61 bin 599 kişi artarak, 3.056.120 kişiye ulaşmıştır (TÜİK, 2019). Tabloya bakıldığında, Bursa ili nüfusu içindeki Suriyelilerin sayısının yıllar içinde arttığı görülmektedir. İl nüfusu içindeki oran bir önceki yıla göre azalmış olsa da Türkiye’deki Suriyelilerin iller nüfusu içindeki yoğunluk sıralamalarına bakıldığında, Bursa’nın yoğunluk olarak sınır illerinden sonra ilk sırada geldiği görülmektedir.

Araştırmanın örneklem seçiminin yapıldığı Bursa’nın Orhangazi ilçesi, Marmara Denizi’nin güneyinde bulunan, İznik Gölü’ne kıyısı olan ve verimli topraklar üzerinde bulunan bir yerleşim yeridir. Tarım ve sanayi alanında yapılan faaliyetlerle ekonomik yapısını canlı tutan ilçeye bağlı bulunan köylerin büyük çoğunluğu zeytincilik yapmaktadır. Ayrıca turşu yapımı, hayvancılık ve ormancılık ilçenin diğer gelir kaynakları arasında yer almaktadır. Diğer yandan Orhangazi ilçesi konum olarak, Bursa-İstanbul yolu üzerinde önemli bir kesişme noktası üzerinde yer almaktadır. Göç olarak büyüyüp gelişen bir yerleşim yeri olarak Orhangazi ilçesi geçmişinde, Kafkasya ve Rumeli’den göçen birçok göçmene ev sahipliği yapmıştır. Kurtuluş Savaşı’ndan sonra Ermeni kökenlilerin bölgeden çıkmasıyla yerlerine Yunanistan’dan göç eden kişiler yerleştirilmişlerdir. 1950- 1951 yılları arasında gerçekleşen, Bulgarların, Bulgaristan’da bulunan Türklere yaptıkları baskı sonucunda yaklaşık olarak 150 bin kişi Türkiye’ye göç

⁴ Tabloda ifade edilen Bursa ilindeki Suriyelilerin yıllar içindeki sayıları ve Bursa ili nüfusuna oranları, Mülteciler Derneği’nin düzenli aralıklarla yayınladığı verilerden alınarak oluşturulmuştur. <https://multeciler.org.tr/?s=suriyeli+say%C4%B1s%C4%B1> Erişim Tarihi: 16. 11.2020

etmiştir, Bulgaristan ve Makedonya'dan yapılan göçler, Orhangazi ilçesinin de yapısını etkilemiş, Hürriyet Mahallesi göçler sonucunda oluşmuştur. (Orhangazi Belediyesi, 2017). 79. 145 kişilik bir nüfusa sahip ilçede, yaşanan göçler sonucunda, Arnavut, Pomak, Laz, Kürt gibi çeşitli halklar nüfusun önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Vikipedi, 2020).

Orhangazi belediye başkanı kendisiyle yapılan bir görüşmede, Orhangazi'nin geçim kaynağının tarım ve sanayiye dayalı olduğunu, sanayi kuruluşlarında çalışan sayısının 20 bin kişi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca zeytin, kivi ve diğer tarım ürünlerine dayalı tarım ilçedeki insanlara iş imkânı sağladığını söylemiştir. İlçede 50 bin ton turşu üretildiğini ifade eden Neşet Çağlayan, ilçede üretilen turşuların, Türkiye'deki turşu ihtiyacının % 50'sini karşıladığını belirtmiştir (Harmoni, 2017). Göç olgusunu açıklamaya çalışan Ravenstein'a göre, gerçekleştirilen göçler kısa mesafeli yerlere, sanayi ve ticaret merkezinin geliştiği bölgelere doğru yapılır. Bir yerin sanayisinin gelişmiş olması ve bu gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkan iş imkânları o yerin nüfus yoğunluğu üzerinde etkili olmaktadır (İnce, 2019, s. 2584). İlk başta çatışmalar ve güvensizlik sebebiyle Suriye sınırında bulunan yakın illere göç eden Suriyeliler, göç sürecinin uzamasına bağlı olarak ekonomik koşulları ve imkânları göz önünde bulundurarak sanayinin ve ticaretin geliştiği merkezlere doğru yeniden bir göç hareketi gerçekleştirmektedirler.

Orhangazi ilçesinin hem sanayi hem tarım alanında iş imkânlarına sahip olması Suriyeliler için Orhangazi'yi hedef noktası yapmıştır. Görüşme yapılan katılımcılardan bazıları Türkiye'ye ilk geldiklerinde bir süre sınır illerinde ikamet ettiklerini ancak iş imkânı dolayısıyla Bursa'ya geldiklerini ifade etmişlerdir. Meryem adlı katılımcının, *“Antep'te akrabamız çok, evvelden Antep'te kaldım 3 ay kaldım. İş var dediler burada, tarla işi çok dediler... orada da fazla eşimin zanaati yok. Dediler tarla işi diyerek geldik, iş var diyerek”* ifadesi Orhangazi ilçesinin iş imkânları dolayısıyla tercih edildiğini gösterir niteliktedir. Katılımcının ifadesi ayrıca göç eden kişiler arasında oluşan ilişkiler ağının varlığına da bir örnektir. Göçmenler arasındaki ilişkiler ağının varlığı, onları göç sürecinde cesaretlendirmekte ve hedef yerlerin seçilmesi noktasında belirleyici olmaktadır. Türkiye'ye göç eden Suriyeliler oluşturdıkları ilişkiler ağı aracılığıyla bulundukları yerlerin durumlarını birbirleriyle paylaşarak göçün yeniden nereye yapılacağı konusunda belirleyici olmaktadır (İnce, 2019, s. 2603).

BÖLÜM 3: METODOLOJİ, ANALİZ VE BULGULAR

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Sosyal bilimlerde genel olarak iki temel paradigmanın varlığından söz edilmektedir: pozitivist paradigma ve anlamacı/yorumlayıcı paradigma. Pozitivist paradigma nicel yönetime kaynaklık ederken, anlamacı/yorumlayıcı paradigma nitel yöntemin temelini oluşturmaktadır. Yalnızca olguların ve somut olanın bilgisine ulaşılabilirliğini savunan pozitivist yaklaşımın aksine yorumlayıcı yaklaşım; sosyal eyleme, özne konumundaki insanın deneyimlerine ve zihinsel inşasına vurgu yaparak onu tarihsel ve toplumsal gerçekliği içinde anlamayı amaçlar (Bal, 2014, s. 16-18). Bu bakış açısıyla sosyal bilimlerin başlıca hedeflerinden biri içinde yaşadığımız dünyayı anlama ve anlamlandırmadır (Semerci, 2013, s. 88).

Yorumlayıcı sosyal bilim, toplumsal dünyanın insanlar onu ne olarak algılıyorsa o olduğunu savunur. Toplumsal yaşam insanlar tarafından deneyimlendikçe ve anlam yüklendikçe var olmaktadır. Bu sürecin aynı zamanda akıcı ve kırılğan olduğunu belirten Neuman'a (2014) göre toplumsal yaşam diğerleriyle kurulan etkileşim süreçleri boyunca inşa edilmektedir (s. 132). Neuman, yorumlayıcı yaklaşımı genel olarak şu şekilde ifade etmiştir: "İnsanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizidir." (s. 131). Bu yaklaşıma göre, "Gerçek bilgiye ulaşmak için insanların anlam dünyalarına/ anlamlandırmalarına bakılması gerekmektedir" (Bakioğlu, Artar, & İzmir, 2018, s. 13).

Nitel araştırma yöntemi esasında insanın deneyim dünyasına odaklanarak, kabul edilen gerçekliklerin derinlemesine analiz edilmesine, öncesinde değinilmemiş, farkına varılmamış noktaları tabir yerindeyse mercek tutarak göstermeye yardımcı olmaktadır (Semerci, 2013, s. 95). Çevremizde olup bitenleri olduğu gibi göremeyebiliriz. Genellikle gördüklerimizle gerçekte olanlar arasında bir boşluk, bir ara vardır. Nitel araştırma, insanların bu boşluklar hakkında fikir edinmelerine, o alanı açıklanabilir düzeye getirmelerine dolayısıyla da anlaşılır kılınmasına yol açmaktadır. Burada bahsedilen boşluk, açıklamak ve anlamak istediğimiz olayın/nesnenin/durumun kendisidir (Arkonaç, 2014, s. 28-29). Nitel araştırma temelde kabul edilen gerçeklikleri derinlemesine analiz

edebilmeyi, öncesinde değinilmemiş, farkına varılmamış gerçeklikler hakkında bilgi edinmeyi amaçlar. Creswell'e göre nitel araştırmalar, "sadece literatüre katkıda bulunmakla kalmayıp, yeterince temsil edilmeyen grupların sesi olur, bir merkezi fenomenin derinliklerindeki anlamları araştırır ve hikâyeler" (Creswell, 2013, s. 131). Arkonaç (2014) ise niteliksel araştırmayı, konuşma üzerinden bir etkileşim yaratan, "konuştuklarımızda kendini inşa edip konumlanan *anlamı yakalama teşebbüsü*" olarak ifade etmektedir (s. 14).

Fay (2017), sosyal bilimler bağlamında üretilen bilgileri açıklamayı amaçlar ve bu noktadan hareketle kişi veya grupların toplumsal eylemlerinin ve ilişki örüntülerinin anlamının sözcüklerle ifade edilebildiği durumları ele alır. 'Bilme' ve 'olma'yı birbirinden ayıran Fay'e göre, bir kişinin deneyimleri gerçekleştiren kişi olarak kendisi olması, kendisini veya deneyimlerini bilebileceği anlamına gelmez. Burada bir şeyi deneyimlemek o şeyi bilmekten ayrı tutulmaktadır. Fay, bilginin deneyimin kendisini yaşamaktan ziyade o deneyimin ifade ettiği anlamın kavranmasına ve anlaşılır terimlere çevrilmesine dayandığını vurgulamaktadır. Bu noktada sosyal bilimcinin ürettiği bilgi, deneyimi yaşayan kişilerle bir özdeşim değil, yorumlayıcı bir anlamadır. Diğerlerini bilmek, "bir şifre çözme, açıklama ve açıklama örneği"dir (s. 46-49).

Bu çalışma Suriyelilerin sığınmacılık deneyimlerini bilmeyi/anlamayı amaçlayan bir çalışmadır. Bundan dolayı göç sürecini deneyimleyen bireylerin bireysel yaşamışlıklarına dair anlatılarına yer verilmiştir. Ayrıca bu çalışmada göç süreci sadece bir yer değişikliği hareketi olarak değil, sonrasında devam eden bir süreç olarak ele alınacaktır. Göçü gerçekleştiren ve farklı sosyal ilişkiler içerisinde yer alan bireyin, yeni yaşam alanındaki sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan deneyimleri ve bu deneyimlerin onun kendilik algısı üzerindeki etkisi bu çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu süreç içerisinde işleyen çeşitli mekanizmalarla birlikte bireylerin kimlik algılarını ve sığınmacılık deneyimlerini ele alan bu çalışmada, Suriyeli bireylerin toplumsal gerçekliklerini anlayabilmek için niteliksel yöntemin kullanılması uygun görülmüştür.

3.1.1. Araştırma Deseni ve Kullanılan Araştırma Tekniği

Araştırma deseni araştırma sorularını belirlemekten, veri toplama, analiz etme ve yorumlamaya kadar araştırma sürecinin tamamını kapsamaktadır (Creswell, 2013, s.

294). Fenomenolojik yaklaşım, bilgisine sahip olduğumuz ancak derinlemesine ve detaylı bir kavrayışa sahip olmadığımız olay, yaşantı ve durumlara odaklanmaktadır. Fenomenoloji, günlük yaşantımızda karşılaştığımız, aşına olduğumuz olguları araştırmayı hedefleyen çalışmalarda benimsenen bir yaklaşımdır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 69). Fenomenolojik yaklaşımı da içine alan yorumlayıcı yöntemi benimseyenler için araştırmanın amacı, “toplumsal yaşama dair bir anlayış geliştirmek ve insanların doğal ortamlarda nasıl anlam oluşturduğunu keşfetmektir.” Yorumlayıcı bir araştırmacı, araştırılan bireylerin ifade ettiği anlamlara, bu anlamların önem derecesine ve gündelik yaşamdaki deneyimlerine ulaşmayı hedefler (Neuman, 2014, s. 131).

Fenomenolojik çalışmada önemli olan nokta, fenomeni deneyimlemiş az sayıda birey için deneyimin anlamını tanımlamaktır (Creswell, 2013, s. 162). Bu yaklaşımı benimseyen araştırmalar, kişilerin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşantılarının ortak anlamını ortaya koymayı amaçlar. Creswell’e göre fenomenolojik araştırmalarda, fenomeni çeşitli yönleriyle deneyimlemiş, büyüklüğü 3-4 ile 10-15 arasında değişen bir grup ile çalışılır (s. 77-78).

Bu çalışmada araştırmanın temel sorusu araştırmanın yaklaşımını da belirlemiştir. “Suriyeliler için sığınmacı olmak ne ifade ediyor?” sorusu yaklaşımı da beraberinde getirmiştir. Suriyelilerin “sığınmacı olma”yı nasıl algıladıkları, bu deneyimin onlar için ne ifade ettiği, hayatlarına nasıl etki ettiği gibi sorular araştırmanın yaklaşımını ve bulguları ortaya koyma biçimini etkilemiştir. “Sığınmacılık deneyimi”nin fenomen olarak belirlendiği araştırmada, fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde veriler analiz edilirken bireylerle gerçekleştirilen görüşmelerden önemli ifadeler ve anlam birimleri yakalanmaya çalışılarak sığınmacılık deneyiminin özü ve anlamı betimlenmeye çalışılmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Örneklemi

Niteliksel yöntemin benimsendiği araştırmalarda, bulgular üzerinden bir genelleme yapılmadığı için bir örneklem kullanmaktan ziyade toplumsal olarak inşa edilen anlamlara ulaşabilmek amacıyla belirli bir katılımcı profili seçilmektedir. Nitel araştırmada asıl söz konusu olan nüfustan alınan örneklem değil, açıklamayı ve anlamayı umduğumuz konu ilgili yaşantılara ve açıklamalara erişebilmektir (Arkonaç, 2014, s. 33-

34). Creswell (2013) de nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğüne karar vermede önemli olan noktanın bireyler hakkında ayrıntılı ve geniş bilgiler edinilmesi olduğunu ifade eder. Asıl amaç bilgileri genellemek değil özellikle belirli, özel açıklamaların yapılabilmesidir (s. 157).

Bu araştırmada, zengin bilgi içeren olay, durum ve olguların derinlemesine ve detaylı olarak çalışılmasına imkân tanıyan “amaçlı örnekleme” yöntemlerinden “kartopu örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Karlar üzerinde yuvarlandıka kar toplayıp büyüyen bir kartopuna benzerliğinden temellenen kartopu örneklemede, araştırmanın başlangıcında diğer kişilerle irtibat kurmayı sağlayabilecek bir ya da birkaç kişiye ulaşılır. Daha sonra ise ulaşılan bu kişiler aracılığıyla başka kişilere ulaşmak hedeflenir. Araştırmacı belirlediği sayıya ulaşana kadar bu süreç bağlantılar yoluyla zincirleme bir şekilde devam eder. Kartopu örneklemede, örnekleme oluşturan kişiler birbirleriyle doğrudan veya dolaylı olarak bağlıdırlar. Ancak bu durum örnekleme oluşturan bir kişinin diğerlerini tanıdığı veya etkileşime girdiği anlamına gelmemektedir. Araştırmanın örneklemini oluşturan kişiler bir bütün olarak düşünüldüğünde kişiler doğrudan veya dolaylı bağlantılar ağı içerisinde bulunmaktadır (Neuman, 2014, s. 324-325).

Araştırmacının katılımcılara ulaşmayı hedeflediği tarihlerde meydana gelen olaylar,⁵ süreci Suriyelileri ve Türk toplumunu etkileyen iki yönlü hassas bir sürece dönüştürmüştür. Bu süreç örnekleme ulaşmayı zorlaştırmıştır. Araştırmacı bu zorluklar sebebiyle Suriyelilere ulaşmayı sağlayabilecek anahtar bir kişiye ulaşmaya çalışmıştır. Bu amaçla önce Bursa Belediyesi’nde çalışan bir sosyologla görüşülmüş, onun aracılığıyla ise Orhangazi Belediyesi’ne bağlı Mülteci İletişim Birimi’nde çalışan bir kişiye ulaşılmıştır. İletişim birimindeki kişi, araştırmanın örnekleme açısından anahtar kişiye oluşturmuş ve Suriyelilere ulaşmayı sağlamıştır. Diğer yandan Neuman’ın ifade ettiği bağlantılar ağı araştırma örnekleme için de geçerlidir. Örnekleme oluşturan kişiler, Mülteci İletişim Birimi’ne kayıtlı olmaları ve bu birimden destek almaları bağlamında birbirleriyle dolaylı yoldan bağlantılıdırlar.

⁵ 28 şubat 2020 tarihinde Suriye’nin İdlib kentinde 33 asker şehit olmuş, sonrasında ise Avrupa’ya açılan sınır kapılarından Suriyelilerin geçişine izin verilmiştir. Bu olaylar hem sosyal ve politik açıdan hem de yerli halk ile Suriyelilerin ilişkileri açısından hassas bir sürece girilmesine sebep olmuştur.

Örnekleme oluşturacak kişiler belirlenirken, ulaşılan anahtar kişinin de yardımıyla kendini ifade edebilecek ve araştırmaya katkı sağlayabilecek Suriyelilere ulaşmaya çalışılmıştır. Ayrıca örneklem grubunu oluşturan Suriyelilerin kadın ve erkek sayılarının -heterojen bir örneklem grubu olması açısından- birbirine yakın olmasına dikkat edilmiştir. Görüşülen katılımcılardan 6'sı erkek, 4'ü kadındır. Görüşülen katılımcılar Türkmen ve Arap kökenli kişilerdir. Bu noktada dikkat edilen diğer bir konu ise Türkmen ve Arap kökenli Suriyeliler arasında sayısal dengeyi kurmak olmuştur. Örneklem grubunu oluşturan Suriyelilerin 4'ü Türkmen, 6'sı Arap kökenlidir. Araştırmanın örneklemini 20-65 yaş arası kadın ve erkek Suriyeliler oluşturmaktadır. Ayrıca katılımcıların 4-5 yıldır Türkiye'de yaşıyor olması örneklem seçiminde dikkat edilen bir özelliktir. Araştırmacının Türkiye'de kalış süresini 4 veya 5 yıl olarak belirlemesi, Suriyelilerin Türkiye'de farklılıkla bir arada geçirdikleri etkileşim süresi ve deneyimleri göz önünde bulundurularak yeterli görülen bir süre olmuştur. Diğer yandan 2015-2016 yıllarının Suriye'deki çatışmanın şiddetinin arttığı bir süreç olması ve o yıllarda Türkiye'ye gelen Suriyeli nüfusun çok fazla olması da yıl açısından belirleyici olmuştur. Anahtar kişinin uzun zamandan beri Mülteci İletişim Birimi'nde görev alması ve Orhangazi'de bulunan Suriyelilerin birçoğuyla tanışmış olması, araştırmacının belirlediği özelliklerde bir örneklem grubuna ulaşmasını sağlamıştır. Ayrıca örneklem grubundaki 2 kişiyle Türkçeyi konuşamamaları sebebiyle görüşmeler Arapça olarak gerçekleştirilmiştir. Bu noktada Mülteci İletişim Birimi aracılığıyla Arapça bilen bir kişiden tercüman desteği alınmıştır.

Araştırmacının, çalışmanın başında örneklem olarak belirlediği ve görüşmeyi planladığı sayı 30 kişidir. Bu sayı yeterli veri kütesinin elde edilebileceği öngörüsünden hareketle belirlenmiştir. Ancak önce İdlib'de meydana gelen saldırı örneklem grubuna ulaşmayı zorlaştırmış, daha sonra ise tam görüşmelerin gerçekleştirildiği sırada 10 Mart 2020 tarihinde Türkiye'deki ilk Covid-19 vakasının açıklanması, arkasından 15 Mart tarihinde virüse bağlı ilk ölüm vakasının gerçekleşmesi ve önlemlerin artırılmaya başlanması görüşme sürecini tamamen durdurmuştur. Araştırmacı toplamda 10 Suriyeli katılımcı ile görüşmüştür. Bu sayı araştırmacının çalışmanın başında öngördüğü örneklem sayısından farklı olsa da elde edilen verilerin doygunluğu araştırma için yeterli bulunmuş ve bu doğrultuda verilerin analiz aşamasına geçilmiştir.

Bu çalışma, 2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş dolayısıyla ülkemize sığınmış, Türkiye’de sığınmacılığı deneyimleyen 10 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılara araştırmacı tarafından belirlenen yarı-yapılandırılmış açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Ayrıca görüşme yapılan kişilerin özelini korumak amacıyla, katılımcıların gerçek isimlerinden farklı bir isim kullanılmıştır.

3.1.3. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği ve Analiz Süreci

Araştırma verilerinin toplanmasında ve analiz edilmesinde nitel tekniklerden yararlanılmıştır. Bu başlık altında araştırmaya dair veri toplama ve veri analiz süreciyle ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1.3.1. Veri Toplama Tekniği

Bireylerin yaşadıklarına bağlı olarak anlam anlayışları da değişmektedir (Fay, 2017, s. 32). Zamansal boyutta yaşanan deneyimler, edinilen tecrübeler bireylerin anlama ve anlamlandırmalarını etkilemektedir. Nitel araştırmanın en belirleyici özelliği elde edilen verilerin, bireylerin anlam dünyasını yansıtabilmesi ve doğal olmasıdır. Araştırmada toplanan verilerin önceden tanımlanan değişken ve kategoriler çerçevesinde toplanmaması araştırma verilerinin doğallığına işaret etmektedir (Arkonaç, 2014, s. 30). Bu anlamda nitel yöntemin bize açtığı kapılar, olanaklar sosyal bilimler için önemlidir ve gereklidir (Semerci, 2013, s. 103).

Kişilerin yaşamları boyunca edindikleri tecrübeleri, o güne kadar biriktirdikleri hikâyeleri insanları anlamakta bize inanılmaz bir veri kaynağının kapısını aralamakta, anlam dünyaların erişme noktasında yol gösterici olmaktadır. Bu sebeple bu çalışma, veri elde etme yöntemi olarak, kişilerin yaşam hikâyelerine ve onların anlam dünyasını ulaşmayı kolaylaştıran yarı-yapılandırılmış görüşmelerle, Suriyelilerin yaşam hikâyelerine odaklanmıştır. Görüşme, kişilerin toplumsal gerçekliklerine ilişkin anlamlarına, anlamlandırmalarına, hayatlarını ve kimliklerini nasıl kurguladıklarına ulaşma noktasında büyük ölçüde katkı sağlamaktadır (Bakioğlu, Artar, & İzmir, 2018, s. 13). Görüşme katılımcıların perspektifini, yaşantılarını ve zihinsel tutumlarını ortaya çıkarmada kullanılan etkili bir yöntemdir. Görüşme yapılırken süreç sözlü iletişim üzerinden gerçekleşir ve bu süreçte yapılan konuşmalar aracılığıyla bilgi toplamak amaçlanır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 42). Veri toplama yöntemi olarak görüşme, sosyal

bilimlerde ve özellikle sosyolojide sık sık başvuru alan bir araştırma yöntemidir. Patton’a göre, yapılan görüşmenin amacı bireyin iç dünyasına kapı aralamak, onun perspektifini, algılayışını anlamaktır. Görüşme yöntemini kullanarak yaşantılar, fikirler, inançlar, zihinsel tutumlar gibi görünenin arkasındakini görebilme ve anlamlandırabilme imkânı yakalarız (Patton 1987’den akt. Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 130).

Araştırmada, araştırma problemiyle ilgili süreçler ve sorularla ilgili daha kapsamlı cevaplar alabilmek açısından uygun olan “*Görüşme formu yaklaşımı*” benimsenmiş, verileri toplamak için “*yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği*” kullanılmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcılara yarı-yapılandırılmış açık uçlu sorular yöneltilmiş, sorular anlaşılmadığında ya da verilen cevaplar yetersiz kaldığında “Biraz daha açar mısınız?” gibi ek sondaj sorularla daha kapsamlı bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelerde araştırmacı öncelikli olarak kendini tanıtmış ve araştırmanın amacından bahsetmiştir. Göçün politik bir konu olması ve katılımcıların tedirgin olabileceği ihtimalleri göz önünde bulundurularak araştırmanın politik veya haber temelli olmadığı ayrıca belirtilmiştir. Daha sonra bilgilendirilmiş onam formu verilmiş ve çalışmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair yazılı izinleri alınmıştır. Soru sorma aşamasına geçmeden önce konuşmanın ses kaydı olarak alınacağı ve yapılan çalışmada kimliklerinin gizli kalacağı ifade edilmiştir. Bu doğrultuda 08.03.2020- 15.03.2020 tarihleri arasında en az 15 dakika en fazla 1 saat 15 dakika süren görüşmeler yapılarak araştırma verileri toplanmıştır. Ayrıca görüşmeler boyunca araştırmacı ile katılımcının yalnız kalmasına ve bulunulan ortamın dikkat dağıtmayan unsurlar içermesine dikkat edilmiştir.

Görüşme soruları hazırlanırken, katılımcıların sığınmacılık deneyimlerini anlamayı ve inşa ettikleri toplumsal gerçekliklere ulaşmayı sağlayabilecek sorular oluşturulmaya çalışılmıştır. Sorular hazırlanmadan önce araştırmacı tarafından literatür taraması yapılmış, benzer araştırmaların soruları incelenmiştir. Daha sonra ise araştırmacı, araştırmanın temel soruları çerçevesinde 4 ana temadan oluşan çeşitli bağlamlardaki soruları hazırlamıştır. Görüşme soruları hazırlanırken araştırma grubunu oluşturan kişilerin kolay anlayabilecekleri ve yönlendirici olmayan sorular olmasına dikkat edilmiştir. Yarı-yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formunda, katılımcılarla ilgili demografik bilgilere ulaşmayı amaçlayan sorular dışında toplam 29 soru bulunmaktadır. Görüşme formunun ilk aşamasında yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, çalışma durumu

gibi katılımcıların kişisel bilgilerine ulaşmayı amaçlayan sorular yer almıştır. Bu bölümdeki soruların daha kolay cevaplanabilir sorulardan oluşması, araştırmacı ile katılımcının arasındaki iletişimin etkili bir şekilde devam etmesi açısından önemli olmuştur. Görüşme formundaki birinci ana tema olan “*göç süreci*” bölümünde, katılımcıların beraber göç ettikleri kişiler, hangi yıl göç ettikleri ve hangi bölgeden geldiklerine dair daha somut cevapları olan sorular sorulmuştur. Bu soruların devamında katılımcıların göçe karar verme süreçlerini ve göçten sonraki hayatlarını anlamaya yönelik sorular yöneltilmiştir. “*Kimlik ve aidiyet algısı*” başlıklı ikinci bölümde katılımcıların kendilerini nasıl tanımladıklarını, Suriyeli olmanın onlar için ne ifade ettiğini ve Türkiye’deki yaşamı çeşitli yönleriyle ortaya koyabilecek sorulara yer verilmiştir. Bu bölümden sonra ise “*sosyal mesafe düzeyi*” temalı bölüm yer almaktadır. Bu bölümde Suriyelilerin sosyal hayattaki etkileşim süreçlerini, yerli halkla ilişki biçimlerini anlamayı amaçlayan sorular sorulmuştur. Görüşme formunun “*entegrasyon deneyimi*” başlıklı son bölümünde ise katılımcıların yerli halk ile etkileşim düzeylerini ve entegrasyon süreçlerini anlamayı amaçlayan sorular yöneltilmiştir.

3.1.3.2. Veri Analizi

Nitel veri analizi, elde edilen verilerle ilgili anlam üretmek ve veri tabanında neyin yansıtıldığına dair açıklamalar geliştirebilmek için yapılan sınıflandırma ve yorumlama sürecidir (Çelik, Başer Baykal, & Kılıç Memur, 2020, s. 380). Nitel araştırmalarda veriler genellikle kayıt altına alınan konuşmalardır ve burada konuşmaya dair olan her şeydir. Konuşma kayıtları daha sonra birebir çevirisi yapılarak metin haline getirilir, veri, konuşma kayıtları kapsamında metin durumundaki her şeydir (Arkonaç, 2014, s. 30). Nitel veri analizinde, üzerinde yoğunlaşılan alan sözcüklerdir. Ölçülebilir niceliksel ifadelerden ziyade sözcükler üzerine analizler yapılır. Bu sayede kişilerin anlatılarındaki “anlam” ortaya çıkar (Çelik, Başer Baykal, & Kılıç Memur, 2020, s. 400). Araştırmacının, görüşmelerden elde ettiği verileri analiz ederken, bir katılımcının ifadelerinde gerçekten söylemek istediği şeyin ne olduğunu, cümlelerin altında yatan anlamı duyabilmesi, teori ile olan ilişkisini kurabilmesi gerekir. Bu araştırmada yapılan görüşmeler sonunda elde edilen verilerin analizinde “içerik analizi yöntemi” kullanılmıştır.

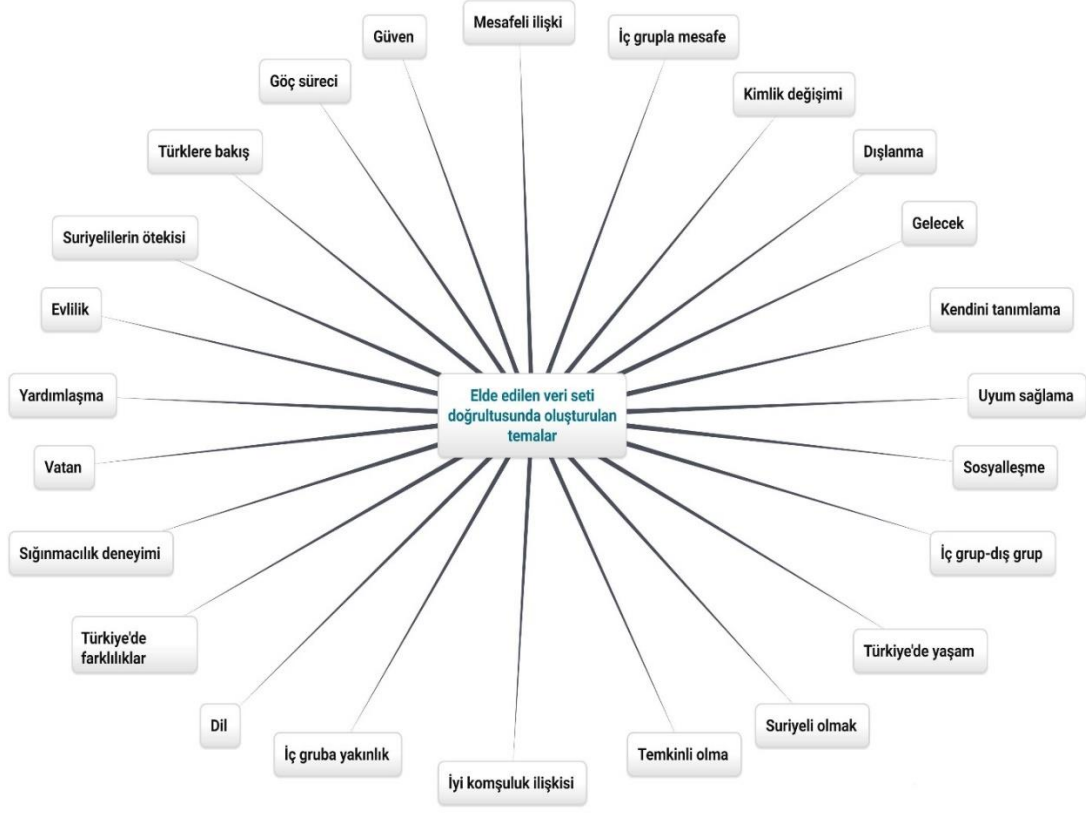
Fenomenolojik yaklaşımı ele alan araştırmalarda veri kaynakları, ele alınan fenomeni (olayı, durumu, deneyimi) yaşayan ve bu fenomeni açık edebilecek kişiler ya da

gruplardır. Verilerin analizi, deneyimleri ve anlamları meydana çıkarmaya yöneliktir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler kavramsallaştırılır ve incelenen olguyu tanımlayabilecek temalar oluşturulur. Sonrasında ise bu temalar üzerinden doğrudan alıntılara da yer vererek açıklama ve yorumlama yapılır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 71-72). Nitel araştırmada nicel araştırmada olduğu gibi, araştırma öncesinden doğruluğu kontrol edilmek üzere belirlenmiş bir hipotez yoktur. Nitel araştırmada tümevarım ilkesi belirleyicidir. Araştırmacı, elde ettiği tanımlayıcı ve detaylı verilerden hareket ederek ele aldığı problemle ilgili ana temaları ortaya çıkarma, elde ettiği verileri açıklama, yorumlama ve anlam kazandırma gayreti içindedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 47). Nitel veriler, detaylardan daha genel olan anlayışlara doğru kodlama, kategorilere ayırma ve temalar altında toplama yoluyla tümevarımsal olarak, ayrıca temalar belirlendikten sonra da kodlamalara geri dönülerek tündengelimsel olarak çalışılarak çözümlenir (Creswell, 2013).

Nitel çalışmalarda elde edilen veriler, derinlemesine bir şekilde ele alındığı için araştırmanın fazla sayıda kişi üzerinden gerçekleşmesi güçtür. Araştırma kapsamına dâhil edilen bireylerin sayısı az olmakla birlikte, araştırma süreci sonunda toplanmış olan verilerin boyutu oldukça fazladır ve detaylıdır (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 46). Bu çalışmada, ses kaydı alınan görüşmelerden elde edilen veri tabanı tamamen taranmıştır. Sonrasında ise kişilerin ifadeleri, anlatılarındaki anlamları yakalanmaya çalışılmıştır. Sığınmacılık deneyimi ile ilgili önemli ifadeler belirlendikten sonra kodlama ve kategorilendirme yapılmıştır. Creswell (2013), kod ve kategori oluşturmanın, nitel çalışmalarda veri analizinin en önemli noktası olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple araştırmanın veri analizleri yapılırken önemli ifadeleri belirleme (kodlama) ve kategorilendirme aşamasında yoğun bir emek verilmiştir. Kodlama ve kategorilendirme yapılan ifadeler daha genel temalar altında gruplandırılmıştır. Daha sonra ise elde edilen bulgular, sığınmacılık deneyimi çerçevesinde ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Braun ve Clarke (2019), tematik analizi hem gerçeği yansıtan hem de “gerçekliğin” üstündeki örtüyü kaldırmayı amaçlayan bir yöntem olarak ifade etmiştir (s. 877). Bu süreç verilerin tekrar tekrar okunup deşifre edildiği, araştırmacının veri setini dikkatli bir şekilde değerlendirip kodlamalar yaptığı ve elde ettiği kodları olası temalar altında sınıflandırıldığı bir süreçtir. Bu araştırma bağlamında yapılan analiz sonucunda 110

önemli ifade belirlenmiş ve bu kodlar 24 tema altında gruplandırılmıştır. Aşağıdaki şekilde araştırma amacı ve soruları doğrultusunda, katılımcıların anlatılarından ulaşılan temalara yer verilmiştir.

Şekil 1: Veri Analizi Sonucunda Oluşturulan Temalar

Yukarıdaki şekilde gösterilen 24 tema çalışmanın bulgular kısmında 19 başlık altında ele alınmış, temalara ilişkin önemli alıntılar ve bakış açıları gösterilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda, Suriyelilerin sığınmacı olma deneyimlerinin anlamını, bu deneyimin etkilendiği süreçleri ve bu deneyimle birlikte Suriyelilerin kimliklerinde/kendilik algılarında meydana gelen/gelmeyen değişim açıklanmaya çalışılmıştır.

3.1.4. Araştırma Sürecinde Yaşanan Zorluklar ve Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın, dünya genelinde insanların hayatlarını tehlikeye atan Covid-19 pandemi sürecine denk gelmesi ve tam görüşmelerin yapılacağı sırada İdlib’de 33 Türk askerinin şehit olması araştırma sürecinde belirli zorlukları beraberinde getirmiştir. Görüşme yapılacak kişilere ulaşmak Türkiye’deki Suriyeli nüfus düşünüldüğünde ulaşılabilir

olarak düşünülse de söz konusu grubun hassas bir grup⁶ olması, ayrıca araştırmacının içeriğinin ve amacının Suriyeliler tarafından sorgulanarak kendilerine tehdit olarak algılayabilecekleri ihtimali araştırmacıyı, araştırmayı bir kurum aracılığıyla gerçekleştirme isteğine yöneltmiştir. Örneklem grubu ile görüşmelere başlamadan önce bu konuda uzman kişilerden de bu yönde bir tavsiye alınmıştır. Bu sebeple görüşme yapılacak olan Suriyelilere ulaşabilmek için çeşitli kurum ve kuruluşlara başvurulmuş, gerekli evraklarla başvurular yapılmış ancak önce 27 Şubat'ta 33 askerin şehit olması ve arkasından pandemi sürecinin patlak vermesiyle beklenen geri dönüşler sağlanmamıştır. Geri dönüşün sağlanamayacağını tahmin eden araştırmacı tekrar kurum arayışına girmiştir. Nihayet Orhangazi Belediyesi'ne bağlı Mülteci İletişim Birimi aracılığıyla görüşmelere başlanmıştır. Ayrıca görüşmelerin yapıldığı sırada araştırmacı Orhangazi İlçe Emniyet Müdürlüğü'ne çağırılmış ve araştırmacının kapsamı ve amacı ile ilgili bilgiler vermiştir. Araştırmacının örnekleme ulaşmaya çalıştığı süreçte, 27 Şubat günü İdlib'de Türk silahlı kuvvetleri hedef alınarak gerçekleştirilen saldırıda 33 Türk askeri hayatını kaybetmiştir. Bu olayın ardından ise Türkiye mültecilerin Avrupa'ya geçişlerini engellememe kararı almıştır (Çoban, 2020). Bu süreç hem Türk toplumu açısından hem de Suriyeliler açısından oldukça hassas bir zamandır. Öyle ki bu süreçte Bursa'da görüşülen birkaç dernek sürecin çok sıkıntılı bir zamana denk geldiğini ve bu sebeple yardımcı olamayacaklarını, kendilerinin de Suriyelilere yönelik faaliyetlere ara verdiklerini belirtmişlerdir. Bu süreçte Suriyeliler sınıra gitme konusunda risk alıp almamayı düşünmüş, gidenler ise insani olmayan muameleler karşısında geri dönmüşlerdir. Ayrıca sınıra gidip Orhangazi'ye geri dönen neredeyse çocuk yaşta kişilerin olduğuna da Orhangazi'deki destek biriminde şahit olunmuştur. Yaşanan bu olayın Türk toplumu tarafından Suriyelilere yönelik bir tepkiye dönüşme ihtimali ve Suriyelilerin Türkiye'deki statülerinin geçici bir statü olmasından kaynaklı siyasi alanda verilen bir karara bağlı olarak geleceklerinin belirsizlik içermesi, görüşme yapılan Suriyelilerin kendilerini ifade etme şekillerini etkileyebilmektedir. Araştırmacı bu varsayımı göçün sosyo-politik bir konu olduğunu göz önünde bulundurarak yapmaktadır.

Görüşmelerin gerçekleştiği sırada araştırmacı şöyle bir olaya şahit olmuştur: Görüşme yapılan Suriyelilerden biri görüşme bittikten sonra çevresindeki Suriyeliler içinde "bir

⁶ Toplumda diğer gruplarla karşılaştırıldığında felaket, afet, çatışma, eşitsizlik gibi durumlar karşısında daha fazla risk altında olan gruplardır (IOM, Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, 2013).

hoca gelmiş, yurtdışına göndermek için sorular soruyor” gibi bir söylentiye mahal vermiştir. Söz konusu kişi görüşme sırasında yurtdışına gitmek istediğini belirtmiş, ve sorulan sorulara kendi açısından bir yorum getirmiştir. Araştırmacının görüşmeye başlamadan önce kendisini tanıtmayı ve araştırmanın ne amaçla yapıldığını belirtmesine rağmen böyle bir durumla karşılaşmıştır. Bu durum görüşme yapılan kişilerin içinde bulundukları belirsizlik içeren süreçlerin ve olmasını umut ettikleri şeylerin gerçekleşmesi yönündeki kurgularının gündelik yaşam pratiklerinde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Özetle 27 Şubat tarihinde yaşanan şehit olayı araştırmacı açısından birçok açıdan zorluk oluşturmuş, bu durum araştırmanın kendisi açısından bir sınırlılık oluşturmuştur.

Araştırmanın başında araştırmanın gerçekleştirileceği yer olarak, araştırmacının yaşadığı yer olan Sakarya ili düşünülmekteydi. Ancak araştırmacının Sakarya ilinden Bursa iline taşınması, araştırmanın yapılma sürecini yer bağlamında etkilemiş, araştırmacı araştırmayı Bursa ilinde yapmak zorunda kalmıştır. Araştırmacının yapmayı planladığı ancak mecburi sebeplerle vazgeçmek zorunda kaldığı bu durum araştırmanın bir sınırlılığını oluşturmuştur. Bu araştırmanın diğer sınırlılıklarını ise görüşmelerin sadece Bursa ili Orhangazi ilçesinde gerçekleştirilmesi ve görüşmelerin gerçekleştirildiği zamana ait bireylerin yarı-yapılandırılmış görüşme sorularına verdikleri cevaplarla aktarmış oldukları deneyimleri oluşturmuştur.

Kısaca çalışılan grubun hassas bir grup olması ve Türkiye’nin sosyo-politik bağlamda hassas bir süreçten geçiyor olması, sonrasında küresel bir salgın olan Covid-19 dönemiyle birlikte gelen pandemi krizinin yaşanması araştırma sürecinde birçok zorluğu beraberinde getirmiştir.

3.1.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliliği

Nitel araştırmada geçerlik, elde edilen sonuçların doğruluğunun değerlendirilmesi amacını taşımaktadır (Creswell, 2013, s. 249). Creswell çalışmasında, nitel araştırmada geçerliliğe ulaştıran stratejiler arasında “üçgenleme” stratejisine yer vermiştir. Üçgenlemede araştırmacı, farklı kaynak ve teorileri araştırmanın bulgularında destekleyici olarak kullanır. (Creswell, 2013, s. 251-252).

Polkinghorne’a göre ise geçerlik, “bir fikrin en iyi şekilde temellenmesi ve desteklenmesidir” (Polkinghorne, 1989’dan akt. Creswell, 2013, s. 259). Bu araştırmada elde edilen bulguları desteklemek amacıyla sığınmacı kimliği ile beraber ortaya çıkan deneyimin özü farklı teoriler ve yaklaşımlarla desteklenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla görüşmeler boyunca katılımcıların konuşmaları yüksek kalitede cihazlarla kaydedilmiş daha sonra bu ses kayıtları dikkatli bir şekilde dinlenerek yazıya aktarılmıştır. Ayrıca bazı katılımcıların kendilerini Türkçe dilinde tam olarak ifade edememesi dolayısıyla veri kaybına uğramamak ve aktarılan bilgilerin güvenilir olmasını sağlamak açısından tercüman desteği alınmıştır. Görüşmeler boyunca mülakat sorularının araştırmanın amacına uygun bir şekilde ifade edilmesine özen gösterilmiştir. Ayrıca ses kayıtlarının deşifre edilmesi sırasında araştırmacı kendi öznel yargılarını katmamaya ve ifade edilen şekliyle yazıya geçirmeye dikkat etmiştir.

3.2. Bulgular ve Yorumlar

3.2.1. Çalışma Grubunu Oluşturan Suriyeli Sığınmacılara İlişkin

Demografik Bilgiler

Bu bölümde, araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin analizine ilişkin sonuçlar yer almaktadır. Sığınmacılık deneyiminin ve ‘sığınmacı olma’ halinin Suriyeliler açısından ifade ettiği anlam, katılımcıların kendi anlatıları üzerinden anlamlandırılmış ve yorumlanmıştır. Görüşmeler Bursa ili Orhangazi ilçesinde bulunan Mülteci İletişim Birimi aracılığıyla gerçekleştirilmiş, araştırmanın amacı kapsamında Suriye’deki savaş dolayısıyla Türkiye’ye gelmiş 10 Suriyeli ile yapılmıştır. Bu bölümde yer alan tablolarda görüşme yapılan katılımcılara ilişkin demografik bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 3: Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Bildiği Diller	Görüşme Yapılan Dil
Ömer	Erkek	36	Evli	Üniversite	Arapça- Türkçe- İngilizce(az)	Türkçe
Meryem	Kadın	40	Evli	7. sınıf	Türkçe - Arapça (az)	Türkçe
Rabia	Kadın	36	Evli	9. sınıf	Arapça -Türkçe	Türkçe
Beşir	Erkek	43	Evli	İlkokul	Arapça-Türkçe	Türkçe
Seyfullah	Erkek	62	Evli	Üniversite	Arapça- İngilizce (az)	Arapça
Hafza	Kadın	39	Boşanmış	6. sınıf	Arapça	Arapça

Abdullah	Erkek	49	Evli	6. sınıf	Arapça- Türkçe	Türkçe
Ahmed	Erkek	36	Evli	Üniversite	İngilizce Arapça- Türkçe	Türkçe
Habil	Erkek	35	Evli	Lise	Arapça- Türkçe- İngilizce(az)	Türkçe
Havva	Kadın	28	Evli	9. sınıf	Arapça- Türkçe- İngilizce(az)	Türkçe

Tablo 1’de katılımcıların demografik bilgilerine yer verilmiştir. Çalışma kapsamında 10 kişi ile görüşülmüş olup, bu kişilerden 4’ü kadın, 6’sı erkek katılımcıdır. Katılımcıların yaş ortalaması 40 olmakla birlikte görüşülen kişilerin geneli (9 kişi) evlidir. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında ise tamamının okuryazar olduğu görülmektedir. Görüşülen kişilerden 3’ü üniversite mezunudur. Diğer katılımcıların ise orta öğretim ve lise düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir. Ahmed adlı katılımcı ise yüksek lisans eğitimini savaş yüzünden bırakmak zorunda kalmıştır.

Görüşme yapılan katılımcılardan 8’iyle Türkçe dilinde görüşmeler yapılırken, 2 katılımcıyla tercüman desteği alınarak kendi ana dillerinde yani Arapça olarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tercüman yardımı alınarak görüşme yapılan kişiler, Türkçe dilini kısmen anlamakta, çok az konuşabilmektedir. Bu kişiler sosyal hayatlarında hastane gibi kurumlara gittiklerinde okula giden ve dolayısıyla Türkçeyi bilen çocuklarından yardım aldıklarını ifade etmişlerdir.

Görüşme yapılan katılımcılardan bazıları Suriyeli Türkmen kişilerdir. Suriye Türkmenlerinden olduklarını söyleyen kişiler, dil bildikleri için Türkiye’de yaşamın daha kolay olduğunu ifade etmişlerdir. Türkmen olan katılımcılardan bazıları Suriye’deyken Arapçayı çok iyi bilmedikleri için zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Suriye’deyken de Türkçe kanalları takip ettiğini söyleyen katılımcı, *“Biz Türkmeniz, Suriye Türkmeninden, orada zorlanırdık fazla Arapça konuşamazdık. Hanımım, çocuklar Arapça bilmezler ben biraz bilirim. Türkiye’ye geldik bence ben şimdi oradan iyiyim.”* (Beşir, 43) şeklinde ifade etmiş, Suriye’deyken dil bilmediği için okulda ilerleyemediğini, derdini fazla anlatamadığını belirtmiştir. Başka bir katılımcı da benzer şekilde ifadelerde bulunmuştur: *“Arapçayı ailemin içinde sadece ben biliyorum, evimizde Arapça konuşmuyoruz yani hiç hatta Suriye’deyken de böyleydik.”* (Abdullah, 49) Türkmen olmayan, Türkçeyi sonradan öğrenen katılımcılar ise televizyon kanallarını Türkçe olarak takip ettiklerini ancak telefonu kullanırken kendi dillerinde kullandıklarını söylemişlerdir. Özellikle kullanılan

sosyal medya dilini kendi dillerinde, Arapça olarak takip etmektedirler. Türkçe ve Arapça dillerinin bir arada kullanılması, katılımcıların günlük yaşamlarında iki dilli bir süreç oluştuğunu göstermektedir. Katılımcıların anlatılarında dikkat çeken bir nokta ise Türkmen olan Suriyelilerin eşlerinin Arapçayı bilmemesidir. Suriye’de doğup büyümelerine rağmen Arapçayı bilmiyor oluşları noktasında şöyle bir değerlendirme yapılabilir. Suriye’de kadınların kamusal alanlarda aktif olmayışları, çoğunlukla evde olmaları onları dil öğrenmeye mecbur bırakmamıştır. Bu yorumlama gazetede köşe yazarlığı yapan Rabia adlı katılımcının Suriye’deki hayatını tarifi üzerinden yapılmıştır. *“Kadınlara Suriye’de hak yok burada daha iyi, hep oturuyorum evde Suriye’deyken, yazdıklarımı veriyordum işe sonra eve geri dönüyorum.”*

Tablo 4: Katılımcıların Göç Ettikleri Bölge, Zaman ve Kişiler

	Suriye'den Geldiği Bölge	Türkiye'ye Gelme Yılı	Göç Ettiği Kişiler
Ömer	Halep	2014	Aile
Meryem	Halep	2014	Eş ve Çocuklar
Rabia	Halep	2015	Çocuklar
Beşir	Halep	2014	Anne- Baba- Kardeşler- Aile
Seyfullah	Halep	2016	Eş ve Çocuklar
Hafza	Halep (Azez)	2015	Çocuklar
Abdullah	Halep (Çobanbey)	2015	Aile
Ahmed	Halep	2012	Eş ve Çocuklar
Habil	Halep	2013	Aile
Havva	Halep	2016	Akrabalar ve Aile

Bu çalışma kapsamında görüşülen Suriyelilerin tamamı Halep’ten gelmiştir. Benzer şekilde yapılan araştırmalarda da İstanbul’da ikamet eden Suriyeli nüfusun %86’sının Halep kökenli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kaya, 2017, s. 55). Halep, Osmanlı döneminde İstanbul ve İzmir’den sonra üçüncü büyük il olarak konumlanmıştır. Halep’in Anadolu topraklarıyla olan ortak tarihsel, kültürel, siyasi ilişkisi, günümüzde ülke sınırları içinde bulunan çoğunluğu Haleplilerin oluşturduğu Suriyelilerin mevcudiyetini anlama noktasında önemli bir faktördür (Kaya, 2017, s. 64).

Görüşme yapılan katılımcılara göç ettiği kişiler sorulduğunda eşleri ve çocuklarıyla, imkânları var ise yakın akrabalarıyla sınırı geçtiklerini ifade etmişlerdir. Öncesinde Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) 2014 sonrasında ise İslam Devleti (DEAŞ) adını veren örgüt hem Suriye’de çatışma alanını genişletmiş hem de birçok aktörün savaşa dâhil olmasına sebep olmuştur. Bütün bu gelişmeler insanların güvenli bir alana ulaşabilmek için

Suriye’den kitleler halinde göç etmesine sebep olmuştur. 2014 yılında Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı 1,5 milyonun üstündeyken, 2015 yılında bu sayı 2,5 milyona, 2016’da ise 2,8 milyona ulaşmıştır (Erdoğan, 2020a). Suriye’den ne zaman ayrıldıkları sorulan katılımcıların çoğunlukla 2014-2016 yılları arasında Türkiye’ye geldikleri görülmüştür. 2014 yılı Suriye iç savaşının en kanlı yılı ilan edilmiş (BBC, 2015), IŞİD’in ve diğer örgütlerin sürece dâhil olmasıyla Türkiye’ye göç eden Suriyelilerin sayısı artmıştır.

Tablo 5: Katılımcıların Suriye’deki Meslekleri ve Türkiye’deki Çalışma Durumları

	Suriye'deki Meslek	Türkiye'deki Çalışma Durumu
Ömer	Matematik Öğretmeni	İşçi- Hamal-Mermerci
Meryem	Ev Hanımı	Ev Hanımı
Rabia	Gazete Yazarı, Köşe Yazarı	Çalışmıyor
Beşir	Çiftçi	Çiftçi
Seyfullah	Emekli Öğretmen	Çalışmıyor
Hafza	Ev Hanımı	Dikiş makinesinde kumaş dikiyor
Abdullah	Tesisat Ustası	Tesisat Ustası
Ahmed	İngilizce Öğretmeni	Çalışmıyor
Habil	İşçi	İşçi (Mobilya malzemesi satıyor)
Havva	Ev Hanımı	Ev Hanımı

Görüşmelerin gerçekleştirildiği katılımcılar öğretmenlik, işçilik, ustalık, çiftçilik, ev hanımlığı, gazete yazarlığı gibi çeşitli mesleklere sahiplerdir. Katılımcıların bazıları Suriye’deki mesleklerini Türkiye’de de devam ettirirken, bazı katılımcılar Suriye’deki meslekleriyle benzer olmayan mesleklerde çalışmaktadırlar. Özellikle bir diploma alarak belirli eğitim yetkinliklerinden geçerek meslek edinmiş kişiler, hukuki alanda yapılan düzenlemeler sebebiyle mesleklerine devam edememektedir Bu durumda katılımcıların da ifadesiyle “meslek bilmek” yani pratikte fayda sağlayan bir mesleğe yatkın olmak Türkiye’de Suriyelilerin daha avantajlı olmasını sağlamaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Etnik Grupları

	Etnik Grup
Ömer	Arap
Meryem	Türkmen
Rabia	Arap
Beşir	Türkmen
Seyfullah	Türkmen
Hafza	Arap
Abdullah	Türkmen

Ahmed	Arap
Habil	Arap
Havva	Arap

Görüşme yapılan Suriyelilerin 6’sı Arap, 4’ü Türkmen kökenlidir. Türkmen kökenli olan Suriyeliler, görüşmeler sırasında sık sık ortak tarihe vurgu yapmışlar, Türkçeyi bildikleri için Türkiye’de daha az zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Suriye’deyken de Türkçe kanalları, Türk dizileri takip ettiklerini Türk toplumuna yabancı olmadıklarını, Türkiye’yi anavatanları olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

3.2.2. Sığınmacılık Deneyiminin Başlangıcı: Göçe Karar Verme ve Zorunlu Göç Süreci

Sirkeci ve Cohen (2015) göç kararını verme sürecinde belirleyici olan en önemli etkenin “güvenlik algısı” olduğunu ifade eder. Ayrıca göç, tek bir olay sonucunda verilen bir karar olmaktan ziyade çeşitli boyutlardaki çatışma ve imkânlar doğrultusunda şekillenen bir sürecin sonunda verilen bir karardır. Bireylerde güvensizlik algısına sebep olan çatışma, bir tarafta dayanışma diğer tarafta savaş ve anlaşmazlığın olduğu iki uç nokta arasında çeşitli derecelerde kendini gösterir. Söz konusu iki nota arasında açık ve gizli gerilimler, anlaşmazlıklar ve çıkar çatışmaları gibi çeşitli boyutlar bulunur. Bu çatışmalar bireysel düzeyde, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde ortaya çıkabilir ve bireyin hareketliliğini etkileyebilir. Bireylerin güvensizlik algısının boyutu göç kararı verme süreçlerinde belirleyicidir. Bu bakış açısından hareketle göç etme hareketi objektif bir karar olmaktan ziyade bireyin veya grubun algıladığı güvensizlik derecesine bağlı bir karardır (s. 10-11).

Savaş sebebiyle ülkesinden ayrılıp Türkiye sınırına gelen Suriyeliler göçe karar verme sürecini anlatmışlardır. Aşağıda verilen anlatılarda da görüldüğü üzere, içinde bulunulan güvensizlik ortamı ve zorlu şartlar çocukları fazlasıyla etkilemektedir.

“Buraya gelmeyi hiç düşünmedik ama uçaktan evime bomba geldi, her şey gitti hiçbir şey kalmadı, düz oldu, orada durum çok bozuk, ne iş var ne para var ne yani evim var. Evim patladı hiçbir şey kalmadı. Nereye gideceksin orada oturamam ev lazım eşya lazım durum yok her şey bitti gitti. O zaman kaldım bir ay, belki bir çare bulurum diye. Bu sürede en büyük olan çocuğum sinir krizi geçirdi, uçağın onu öldürmek için geldiğini anladı. Biraz zaman sonra uçaktan 1 saat içinde 11 bomba

geldi, o zaman çocuğum yani odun nasıl odun gibi oldu. O zaman buraya gelmeye karar aldım.” (Ömer,36)

“Valla orada korku vardı, savaş vardı, biz de o yüzden çocukları alıp gidelim diye düşündük.” (Meryem, 40)

“Büyük kızım bomba sesini duyunca düştü, bayıldı. O zaman çocukların hepsi korkuyordu o zaman karar verdik. Fırının yanında 40 adam öldüler ben gördüm sonra dayanamadım onu görünce, para bulunca çıktık.” (Rabia, 36)

Savaş başladıktan sonra yaşanan yıkımlar ve yoksunluklar karşısında bir çare bulabilmek umuduyla Suriye'nin içinde yer değiştirmek katılımcıların başvurduğu bir yoldur. İnsanlar öncelikle çareyi ülke içinde yer değiştirerek aramışlardır. Ancak savaşın şiddetlenmesi, IŞİD'in bulunulan bölgeye kadar girmesi, çok yakınlarındaki yerlere bombaların düşmesi göçü sınırların dışına taşımıştır. Savaşın yaşanacak ve çalışılacak bir yer bırakmaması, temel insani gereksinimlere ulaşmada zorluk çekme, çocukların yaşanan bu olaylara şahit olması ve yaşadıkları korku ve psikolojik süreçler katılımcıları göç etmeye mecbur bırakan durumlardır.

“Karar verdik, iş yoktu, bir sabah kalktık köyde muhalifler vardı, muhalifler varken iyiydi sonradan DAESH köye saldırınca mecbur kaldık geldik, atıyorlar bomba nereye düştü bilmiyorlar.” (Beşir, 43)

“Savaş yüzünden, DAESH yüzünden, orada DAESH vardı, Esed vardı, Rusya vardı. Çok şey oldu dayanamadık, çıktık, çok geldi.” (Seyfullah, 62)

“Ben Halep'te kaldığım bölgede savaş olduğu için kaçtım köye geldim, 2 yıl da köyde idare etmeye başladım. Herhangi bir örgüte katılmam olmadı yani, baktım ki ben bitmişim. Zorunlu göçtüm yani. Bıçak kemiğe dayanınca nasıl yapayım çocuklarımla beraber geldim.” (Abdullah, 49)

“Allahıma bin kere şükürler olsun yani ben o sınırı geçtim ya... Suriye'de iken ben gelmeye karar verdiğimde, bizim orada köyde de öyle bir zulumatlık olmaya başladı ki ekmeği bulamaz olduk.” (Abdullah, 49)

“İlk savaş başladı, Esed bomba atmaya başladı, Münbiç'e geldik oturduk iki sene. Hemen hemen bir buçuk sene oturduk Münbiç'te sonra yani IŞİD gelince biz kaçtık, sonra da sınıra kadar geldik işte.” (Habil, 35)

“Halep'teydim ders veriyordum, 6 ay yaşadktan sonra ilçeme girdim. Mare'ye döndüm 20 gün oturdum. Esed'in askeri vuruyor, bomba vuruyorlar görüyorum, 5 km yakındı bomba vurduğu zaman görüyordum bombayı ne tarafa attığını. Bir uçak geldi, iki bomba attılar o zamanda 180 şehit olmuş aynı gecede, ikinci bomba 10 dakika sonra, ben koştum benim o zaman iki çocuğum var. Arabamla Kilis sınırının yanında ağaç altında sabah 6'ya kadar oturdum. Benim çocuğum ağlıyordu bir asker beni çağırdı işaret etti. Benim engelli çocuğum ağlıyordu süt kalmamıştı. Askerin sınırı açtığını gördüm.” (Ahmed, 36)

Ahmed adlı görüşmeci, Halep'te bir kolejde çalışırken, savaş başlayınca işini bırakarak Mare'ye sığınmıştır. Çatışmaların devam ettiğini görünce, geçici bir süre için Türkiye'ye gelmeye karar vermiştir. Türkiye'ye gelirken kısa bir süre sonra geri döneceğini düşünmüş, savaşın bu kadar uzun sürmeyeceğini varsayarak gelmiştir.

“Ben nasıl düşündüm o zaman, 1 ay sonra savaş bitecek o zamanda Esed gidecek, dönücem, sadece çocuklar için yaşamak için... 1 ay, 15 gün en fazla 2 ay sonra dönücez böyle düşündük yani hiçbir şey almadım yani hatta benim arabam ağacın altında bıraktım, aldılar yani hiç dönemedim, evimden bir şey getiremedim.” (Ahmed, 36)

Ayrıca çocuklarda veya aile bireylerinde oluşan psikolojik tahribat, daha güvenli bir yere ulaşmalar bile çeşitli süreçlerle devam edebilmektedir. Zorunlu göçe sebep olan olumsuz şartlar sadece ölüm korkusuna sebep olmamakta diğer yandan kişileri zorlu ekonomik şartların içine çekmektedir. Görüşme yapılan kişiler, normalde daha merkezi yerlerde yaşarken savaşın geçici olduğu, bir süre sonra sona ereceği düşüncesiyle daha kırsal bir yere (köylerine) döndüklerini ifade etmişlerdir. Ancak çatışmaların kırsal yerlere de ulaşmasıyla göç kaçınılmaz olmuştur.

Göç etme sanıldığı gibi özgür bir tercih değil, zorlu şartlarda ve karar verilmesi kolay olmayan bir seçimdir. Diğer yandan bu zorlu tercih bireylerin ve ailelerinin güvensizliklerine, kaynaklarına, o güne kadar edindikleri sosyal sermayeye yani gerçekleştirebilecekleri potansiyellerine ve birçok çevresel faktöre bağlı olarak şekillenen bir tercihtir (Sirkeci & Cohen, 2015, s. 11). Katılımcıların ifadelerine bakıldığında, çeşitli boyutlardaki algılanan güvensizlikler sebebiyle göçe karar verdikleri ve evlerini terk ettikleri görülmektedir. Çatışmalar ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan güvensizlik

ortamı göç sürecine zemin hazırlamaktadır. Göç genellikle insanların yaşadıkları yerlerin artık yaşanabilir olmaması durumunda gerçekleşmektedir. Yaşanılan yerdeki çatışma, savaş ve şiddet ortamı, bu ortamlarla beraber kendini gösteren belirsizlik ve güvensizlik süreçleri; bireyleri bulundukları yerleri terk etmek mecburiyetinde bırakmakta, başka ülkelerde sığınmacı/mülteci olarak tanımlandıkları zorlu süreçleri deneyimlemelerine sebep olmaktadır (Türk, 2019, s. 20).

3.2.3. Kendini İfade Biçimleri

Barth, etnik grubu, bireylerin, aidiyet çerçevesinde kendilerini tanımladıkları sosyal gruplar olarak tanımlar. Bu kişiler, ortak bir kültürel kimliği paylaşırlar. Anthony Smith (2002) ise, etnik grubu tanımlarken birden fazla özellik belirtmiştir. Buna göre, etnik gruba dâhil olan, herhangi bir etnik kimliği benimseyen insanlar, ortak ve özel bir kültürü paylaşmanın yanı sıra ortak tarihsel ve sembolik anlamları da paylaşırlar. Ayrıca ortak bir toprak alanına duyulan bağlılık ve ortak bir soydan geldiğine dair duyulan inanç da bireyleri ortak bir kimliğe dâhil kılmaktadır. Son olarak Smith, etnik grubu tanımlarken ortak bir dayanışma duygusunun olması gerektiğine de vurgu yapar (akt. Sağlam, 2019, s. 27-28).

Bu bağlamda katılımcılara hem doğrudan hem dolaylı yoldan sorular sorularak kimlik algıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Görüşmelerde kişilerin sıklıkla etnik grup aidiyetlerini ifade eden cümleler kurdukları söylenebilir.

“Ben Habil, Suriyeliyim, Suriye’den geldim. Altı sene önceden buraya geldim”
(Habil, 35)

“Suriyeliyiz diyoruz, bize diyorlar siz Arapça değilsiniz, biz de diyoruz ki biz Türkmen’iz, Arapça bilmeyiz. İşte biliyorlar bizi Suriyeliyiz diye.” (Meryem, 40)

“Biz Türkmen’iz, Suriye Türkmen’inden, orada zorlanırdık fazla Arapça konuşamazdık. Ben, hanımım, çocuklar Arapça bilmezler, ben biraz bilirim. Türkiye’ye geldik bence ben şimdi oradan iyiyim halim.” (Beşir, 43)

“Ben kendi ülkeme gelmiş gibiyim, ben Türkmen’im ya buraya geldim ülkeme gelmiş oldum.” (Beşir, 43)

“Biz asıl Türk’tük, dedem Suriye’ye gitti evlendi, asıl Türkmen’iz. Biz buraya döndüğümüzde sanki vatana geri dönmüş gibi hissettik.” (Seyfullah, 62)

“Bana oturup da çay molasında soruyorlar, “Nasılsın, iyi misin, ustacım memleket neredir” ben derim hacı amca ben Suriye Türkmenlerindenim, “aa Allahım yoktur öyle zaten, sen oğlum deme öyle ya sen bizdensin” diyorlar.” (Abdullah, 49)

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bağlı bulunan etnik kimlikler ifade edilmiştir. Katılımcıların içinden Türkmen olan bireylerin, kendilerini ifade ederlerken daha çok “Türkmen” kimliğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Bu durum Türklerle paylaştıkları ortak bir tarih anlayışına dayanmaktadır.

Görüşmeler sırasında katılımcılar, “Müslümanlık” gibi daha kapsayıcı olan kimlikleri sık sık dile getirmişlerdir. Ayrıca Suriye ile Türkiye arasındaki Osmanlı’dan gelen ortak tarihe de vurgu yapmışlardır. Zorunlu sebeplerle ve zorlu koşullarda göç eden kişiler bilmedikleri, farklı bir kültürel ortam içerisine girmişlerdir. Bu durum bireylerin “biz”lik tanımlamalarını besleyen kategorilere de özellikle yansımaktadır.

“Fark etmez tüm Müslümanlar kardeşir.” (Seyfullah, 62)

“Suriye’de olan savaştan ben bir şey anlamıyorum ki, Suriye’de olan savaşta biz böyle duyuyoruz. Bir gün geliyor bir tane Esad’ın askerinden ölüyormuş, bir tane Özgür Suriye Ordusu’ndan ölüyormuş. Rusya’nın uçakları gidiyormuş. Türkiye’nin askeri ölüyor, Suriyeli asker ölüyor, Rusya’nın uçağı gidiyor. Niye Rusya’nın askeri ölmüyor?[Ağlıyor] Ölenler bütün Müslümanlar. Ben isterim ki ölen Müslüman olmasın.” (Abdullah, 49)

“Suriyeli olarak yani Müslüman olarak biz buraya geldik.” (Habil, 35)

Katılımcıların ifadelerinde de açıkça görüldüğü üzere bireyler farklılıkları vurgulamaktansa Türk toplumuyla ortak bir özellik belirleyerek bu ortak özellikler çevresinde şekillenen kimliklere vurgu yapmayı tercih etmektedirler. Böylelikle katılımcılar yeni yerleşim mekânına ve yerli halka yönelik aidiyet duygusu geliştirebilmek için “etkileşimsel desteği” (Goffman, 2014) sağlayabilecekleri kimlik söylemi geliştirebilmektedirler.

3.2.4. Sığınmacılık Deneyimi ile Beraber Yeniden Üretilen Kimlikler

Kimlik bir kişinin kendi gerçekliğidir, kendini anlama, kurgulama ve ifade etme biçimidir. Kendimizi tanımlamamızı ve dünya içinde konumlandırmamızı sağlayan kimliklerimiz, hayat boyunca yeniden ve yeniden inşa edilerek kurgulanıp gider. Bireylerin hayatlarında yaşadıkları olumlu veya olumsuz deneyimler, kendilik algısı üzerinde etkili olmaktadır. Aşağıda Suriyeli katılımcıların kendilik algılarına yer verilmiştir. Ömer adlı katılımcı kendisini mülteci gibi gördüğünü bunun sebebinin ise Türklerin onu mülteci olarak görmesi olarak ifade etmiştir. Sosyal hayat içerisinde çeşitli etkileşim süreçlerinden geçen bireyler diğerleri tarafından “*tanımlanma*” ölçütüne göre kendisini “*tanımlama*” sürecine girebilmektedir. Ömer adlı katılımcının ifadeleri buna örnek teşkil etmektedir.

“Yani ben mülteci gibi sayıyorum kendimi, neden böyle çünkü Türkler bize böyle bakıyorlar, yani en iyi en iyi Türk diyor ki “sen mültecisin ama seni seviyoruz”, en iyisi böyle yani bu yüzden böyle sayıyoruz” (Ömer, 36)

Ahmed adlı katılımcı, Suriye’deki sosyal statüsüyle ilgili kimliğini vurgulamış, “*Ben Mare’ de kolejin sahibiydim, ben kurucu müdürdüm, bütün öğrenciler, bütün dersler ben kurucu sahibtim.*” (Ahmed, 36) ve Türkiye’de bulunmaktan konumu itibariyle rahatsız olduğunu, “*Ben yabancı gibi hissediyorum, çok rahatsızım bu yüzden de Türkiye’de kalmak istemiyorum.*” (Ahmed, 36) ifadesiyle dile getirmiştir.

“Yabancı olarak kendimi hissediyorum burada Türkiye’de, kusura bakma bazı Suriyeliler gerçekten var kötü, ben korkuyorum yani, kötü var tabii suçum ne yani o kötü ben kötü değilim, ben hiçbir hata yapmadım hiçbir yanlış yapmadım ben.” (Ahmed, 36)

George Simmel, “yabancı”yı bir yere sonradan gelip bir süre kaldıktan sonra giden bir yolcu olarak değil “bugün gelen ve yarın kalan insan” olarak betimlemiştir (Simmel, 2019, s. 27). Ayrıca yabancı ile kurulan ilişkinin aslında bir ilişkisizlik olduğunu vurgulamıştır. Yabancı, ortaklıkların değil farklılıkların vurgulandığı bir terimdir. Bu farklılık ise yabancıların kişisel özellikleri üzerinden değil dâhil olduğu düşünülen yabancı kökenliler üzerinden yapılır. Bir kişi ‘bizden olmayan’ olarak yabancı grubuna dâhil edildikten sonra onun bireysel özellikleri göz önünde bulundurulmaz. Onunla ilgili

yapılan değerlendirmeler, verilen kararlar yabancı kategorisi üzerinden yapılır (Simmel, 2019, s. 33). Park (2019) da benzer şekilde ‘yabancı’yı, “... her ne kadar daha öteye gitmemiş olsa da, gelme ve gitme özgürlüğünün henüz tam olarak üstesinden gelememiş kişi” olarak ifade etmektedir. Yabancı, yabancılığıyla belirli bir dairenin içinde sıkışıp kalmıştır. Bu konum ise özellikle, bulunduğu yere ait olmadığı, diğerlerinden farklı özellikleri beraberinde getirdiği gerçeği tarafından belirlenmektedir (s. 116). Ahmed adlı katılımcı kendisini “yabancı” olarak gördüğünü dile getirmiştir. Suriyeli olarak kendisini yabancı hisseden Ahmed, kendi şahsının diğer Suriyelilerle (“kötü olan ve hata yapan Suriyelilerle”) aynı kategori altında genelleştirilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Burada katılımcı, Simmel’in belirttiği “yabancı temelinde kategorileştirmeye” bir tepkisel ifadeye bulunmaktadır.

“Ben şimdi yabancıyım burada, her anda ben burada yabancıyım öyle bakıyorum ben.” (Ömer, 36)

Suriyeliler, sonradan geldikleri yerde, o yerin yaşayışı, kültürü, farklılıklarını algılamakta ve kendilerini yabancı olarak niteleyebilmektedirler.

“Suriyeli olarak, burada benim evde öyle bir düzenim var ki, ben burada ana vatanım amma ben burada kendimi misafir hissediyorum.” (Abdullah, 49)

Yukarıda ifade edilen kimliklere bakıldığında “yabancı”, “misafir”, “mülteci” kavramları üzerinden tanımlama yapıldığı görülmektedir. Bu da bize zorunlu göçü deneyimleyen bireylerin kimlik algılarında meydana gelen değişimi göstermektedir. Kimliğin hayat boyunca değişen ve dönüşen bir kavram olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, Türkiye’de yeni bir hayatı deneyimleyen sığınmacı bireylerin kendilerini tanımlama biçimleri de değişmiştir. Manuel De Landa, Öbekleşme teorisi ile çok ölçekli bir toplum anlayışı geliştirmeye çalışmıştır. En küçük toplumsal öbekleşme olarak kişileri ele alan De Landa, kişilerin izlenimler, fikirler, yetkinlikler gibi kişi altı bileşenlerden oluştuğunu söyler. Öbekleşmelerin bir boyutunu oluşturan ve öbekleşmelerin kimlik üzerinde etkili olan iki sürecini tanımlar: yerli-yurtlulaşma ve yersiz- yurtsuzlaşma. Yerli-yurtlulaşma süreci kimlik üzerinde kalıcılığı ve homojen süreçleri artırırken, yersiz- yurtsuzlaştırıcı süreçler, kimliği istikrarsızlaştırır (Landa, 2018). Katılımcıların anlatılarından görüldüğü üzere, zorunlu sebeplerle ülkemize gelen sığınmacıların kimlik örüntülerinde değişimler meydana gelmiştir. Günlük yaşantılarının, alışkanlıklarının ve geliştirmeleri gereken

becerilerin değişmesi kendilerini tanımlama biçimlerini de değiştirmiştir ve bu değişim kimliklerinde istikrarsızlaşmaya sebep olmuştur.

3.2.5. Biz ve Onlar: İç Gruba Bağlılık- Dış Grupla Farklılığı Vurgulama

Bireyler ortak tarihsel ve kültürel özellikleri paylaştıkları gruplara aidiyet duygusuyla bağlanırlar. Birey doğduğu andan itibaren bir sosyal hayatın içerisinde bulur kendini ve aidiyetleri dolayısıyla da kimliğini inşa etmeye başlar. Kişi ortak geçmişle, duygularla, inançla bağlandığı gruba aidiyetini içselleştirir ve bu anlamda bir iç grup oluşturur. Bir de aidiyet hissetmediği bir ‘onlar grubu’ vardır. Grup içi ve gruplar arasındaki ilişkileri, algıları ve davranışları birçok yönden ele alan Sosyal Kimlik Teorisine göre, birey kimliğini inşa ettiği bu süreçte öncelikle kendisini bir sosyal grup içinde sınıflandırır. Sosyal sınıflandırmadan sonraki süreçte ise gruplar arasında bir sosyal karşılaştırma yapar. Bütün bu süreçler bireyin sosyal kimliği üzerinde etkili olan süreçlerdir.

Ömer adlı katılımcı bağlı bulunduğu etnik gruba aidiyetini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bazılarını değiştirebiliriz ama bazıları yok mesela ıı eşim mesela kapalı tamam mı açık olacaksa, Suriye’deki akrabam falan bana kötü bakacaklar, bu yüzden âdetimiz bu, bu âdeti değiştirmek için hiç çare yok, çünkü Suriye’de de var akrabam her gün mesela konuşuyorlar telefonla, internetle. Ama cenaze mesela, yok değiştirebilirim ıı mesela Suriye’deki okulda erkek kız bir yerde değil, burada beraber, değiştirebilirim. Neden anladın mı eski bir adet ya... Bana göre sıkıntı yok ama ıı millete bakmam lazım yani, ne diyecek ne söyleyecek mecburum yani.” (Ömer, 36)

Bu katılımcının anlatısı bize grup aidiyetlerinin bireyin yaşamı üzerinde ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Gruba bağlılığın bireyin yaşamı üzerindeki düzenleyici etkisi, dini kuralların yanı sıra eskiye dayanan gelenek ve görenekler söz konusu olduğunda da belirleyici olmaktadır. Biz grubu olarak ifade edilen “millet” olma düşüncesi ortak dini, sosyal, kültürel kurallarla bireyleri büyük ölçekli bir “biz” grubuna bağlı kılmaktadır. Bu bağlılık bireylerde kurallara ve yaşayışa uyma konusunda zaruriyet algısı oluşturmaktadır.

Havva adlı katılımcı, Türkiye’de olmayı evine benzetmiştir. Bunun sebebi ise Suriye’deki yakınlarının da Türkiye’de olmasıdır.

“Evim gibi hissediyorum, benim zaten Suriye’de kimsem yok, herkes buraya geldi. Annem, babam, kardeşim herkes burada, eşimin annesi, kardeşi burada.” (Havva, 28)

“İşte illa insan kendi milletinden görürse iyi, Türkler de iyi ben bir şey diyemem”. (Meryem, 40)

Zorunlu sebeplerle Türkiye’ye sığınan Suriyeliler, savaşın olduğu bölgeden çıkmak, sınırdan geçmek gibi zorlu süreçler sebebiyle genellikle çekirdek aileleriyle ya da geniş aileleriyle yani akrabalarıyla geçmişlerdir. Aynı anda sınırı geçemeseler de akrabalarıyla daha sonradan mekânsal olarak aynı bölgelerde birleşmişlerdir. Akrabalarla bir arada olmak katılımcılar için “yakın hissettiği” bireylerle “güvende olmayı” ifade etmektedir.

“Suriyeliler, burada akrabalarımız var, benden küçük kız kardeşim var işte akrabamız var biraz onlarla. Daha yakın hissettiğim kişiler de kendi akrabalarım.” (Meryem, 40)

“Biz buraya geldik, başka ülkelere de gidebilirdik ama biz burayı seçtik, buraya geldik. Kendimi güvende hissediyorum, burada akrabalarım vardı ben de buraya geldim.” (Seyfullah, 62)

Akyiğit (2016), bir yere sonradan gelenlerin (göçmen/sığınmacı/mülteci) bulundukları topluma dâhil olabilmek için kullandıkları en önemli faktörlerden birinin aile ve akrabalık bağları olduğunu ifade eder ve bu sosyal ağları açıklayabilmek için Putnam’a (2000) referansla “köprü kurucu” ve “bağlayıcı” sosyal sermaye türlerine yer verir. Bu bağlamda köprü kurucu sosyal sermaye, göçmenlerin yerli toplumla ilişki kurmasını sağlayan toplumsal ağları ifade ederken, bağlayıcı sosyal sermaye göç eden kişilerin bir diğer ifadeyle o yere sonradan dâhil olmaya çalışanların kendi iç gruplarıyla bağlantılarını ve dayanışmasını artıran ağları belirtir. Bu doğrultuda Suriyelilerin akrabalık bağlarının bulunduğu kişilerin yanına göç etmesi, göç ettikten sonra birçok sosyal süreci yeniden deneyimlemek zorunda kaldıkları yaşam içinde uyumlarını kolaylaştırmak açısından “köprü kurucu sosyal sermaye” olarak ifade edilebilir. Diğer yandan bu aile ve akrabalık bağlarının Suriyelilerin kendi “biz grupları” içerisinde birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirmesi ve dayanışmayı artırması açısından “bağlayıcı sosyal sermaye” olarak işlev gördüğü söylenebilir (s. 20).

Gruplar arasında yapılan sosyal karşılaştırma sonucunda bireyler, kendi üyesi oldukları gruplarla benzerliklerini vurgularken, “karşı tarafta” yer alan gruplarla farklılıkları vurgularlar ve bunun üzerinden kimliğin önemli bir parçasını oluşturan sosyal kimliklerini oluştururlar. Gruplar arasında algılanan bu farklılıklar bireyi bağlı bulunduğu grupla birlikte diğer gruplardan ayırır. Katılımcılar, Suriye toplumu ile Türk toplumu arasındaki algılanan farklılıkları şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Yani neden şaşırdık çünkü her şeyi ilk gördüğümde şaşıyorum ama en çok mesela genç kızlar beraber parkta kafede. Bu bize çok yabancı yani bizde Suriye’de hiç yok ne şehirde ne köyde mesela bu dinden geliyor ama adet oldu bizde. Buna şaşırdık ama şimdi yok tamam o kız huzurlu, o erkek huzurlu ikisinin de babası biliyor, dedim sana şimdi her şeye alıştık, yani öncesinde bize göre çok ayıp ediyorlar ama şimdi yok, Türkler böyle yaşıyorlar ne ayıp ne sıkıntı var ıı hayatınız böyle mesela, bu şeye şaşırdık.” (Ömer, 36)

“Yani şimdi sizde nasıl kadın erkek eşit, bizde kadın alt erkek daha yukarda, farklı bir şey. Ben ilk geldiğimde şaşırdım da sonradan alıştım. Suriye’de böyle bir şey görmediğim için. [Sizin aile içi ilişkileriniz nasıl peki?] Suriye’deki gibi.” (Habil, 35)

“Eğer biz nişan yaparsak mesela erkekler ayrı, kadınlar ayrıdır, sadece yüzük takan adam geliyor sonra çıkıyor, bizde sizin gibi değil.” (Rabia, 36)

Bourse’a (2009) göre, artık yeni düzende söz konusu farklılıklar ırkların eşitsizliği üzerinden değil, adetler ve inançlar üzerinden inşa edilmektedir. Kültürler çatışması olarak ifade edilen bu durumda uzlaşılmayan ve kabul edilmeyen şey, mutfaklar, kokular, gelenekler, ibadetlerdir. Aslında ortaya çıkan eşitsizlik toplumların alışkanlıkları üzerinden temellenmektedir (akt Çatak, 2018, s. 106).

Havva ve Meryem adlı katılımcıların ifadeleri ise şu şekildedir:

“Burada mesela kurallı bir hayat var. Çok şeyler değişti mesela. Burada her şey randevu var, her şey kurallı. Suriye’de böyle yok.” (Havva, 28)

“Valla biz geldik, bize böyle yardım edince biz dedik abo aleme her şeye yardım ediyorlar, her şeyi söylüyorlar yani herkes elinden geleni yapıyorlar, bunları gördük valla yardımseverliğe şaşırdık.” (Meryem, 40)

Ahmed, Türk halkıyla farklılığı şu şekilde vurgulamıştır: “*Türk halkı bizle ayrı, biz kardeşiz yani ama ayrı, gerçekten çok zor.*” (Ahmed, 36) Katılımcı her ne kadar “*biz kardeşiz*” söylemine yer verse de iki toplum arasında farklılıkların olduğunu, bu durumun zor olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmanın katılımcıları, Türk toplumu ile algıladıkları farklılıkları *biz* ve *onlar* grup ayrımı bağlamında, daha çok “*kadın-erkek ilişkileri*” üzerinden, “eşitlik anlayışı” ve “sosyal ilişkiler” süreçleriyle ifade etmişlerdir. “*Kurallı hayat*” ve “*yardımseverlik*” ise Türkler ile Suriyeliler arasında vurgulanan diğer farklılıklardır. Bu durumu Bourdieu’nün “habitus” kavramıyla da açıklayabiliriz. Habitus, alışkanlıklara da bağlı olarak yeniden ve yeniden deneyimleyerek edindiğimiz, içinde bulunduğumuz toplumda sadece zihinsel olarak değil fiziksel olarak da aşına olduğumuz, bildiğimiz bir şeydir (Calhoun, 2016, s. 79). Katılımcıların Suriye’de oluşturdukları habitusları, bir diğer ifadeyle onlara yüklenen yatkınlıklar, fikirler, beceriler ve deneyimler Türkiye’dekinden farklıdır. Suriyeliler ile Türklerin habitusları temelinde içselleştirdikleri dışsal ve kurumsal yapılar birbirinden farklıdır. İki farklı çevre, kültür ve işleyişle şekillenmiş grup üyeleri bir araya geldiklerinde aralarındaki farklılıklar da daha fazla algılanan düzeyde olmaktadır.

3.2.6. Çok Bilinmeyenli Bir Hâl: Sığınmacı Olmak

Türkiye’de akademik ve sosyal alanda Suriyelilerin tanımlanmasıyla ilgili bir karmaşıklık hali vardır. Bazı insanlar uluslararası hukuk çerçevesini gözeterek Suriyelileri, mülteci olarak tanımlarken, bir grup da onları mülteci statüsü almayı isteyen sığınmacılar olarak tanımlamaktadır. Misafir olarak tanımlanma ise her statüden insanın yer yer başvurduğu bir tanımlama ifadesidir. Türkiye Devleti, Suriyelileri hukuksal olarak “geçici koruma” statüsünde tanımlamaktadır. Ancak Suriyelilerin, geçiciliğin üzerinde bir zamandan beri Türkiye’de bulunmaları kavram karmaşasının önüne geçememiştir. Mülteci kavramının hukuki bir kavram olması dolayısıyla, bu çalışmada 9 yıldır ülkemizde bulunan Suriyeliler için sığınmacı tanımının kullanılmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür. Haklı sebeplerle korku taşıyarak ülkesinden ayrılıp başka bir ülkeye sığınan ve mülteci statüsüne başvuran kişi olarak ifade edilen sığınmacı olma hali diğer yandan bir bekleyiş ve belirsizlik içermektedir. Suriye’deki savaştan kaçarak ülkemize sığınan insanlar, iki taraflı bir belirsizlik durumuyla karşı karşıyadırlar. Bir yandan 2011 yılından bu yana

Suriye’deki savaşı ve Suriye’nin geleceğinin belirsizliği ile yüzleşmekte diğer yandan Türkiye’deki statü belirsizliği, geçicilik-kalıcılık durumunun netleşmemesi gibi en temel meselelerde bile bir bilinmezlik içerisinde bulunmaktadırlar. Bu bilinmezlik ve belirsizlik hali Suriyeliler üzerinde psikolojik, ekonomik ve sosyal birçok etkiye sahiptir.

Başka bir ülkeye göç eden bireyler, “yeni geldikleri ortamda, bildiklerini düşündükleri her şeyi yeniden öğrenmek ve tecrübe etmek zorunda kalırlar” (Adıgüzel, 2020, s. 157). Sığınmacılar için mücadele etmesi kolay olmayan, alışılmadık bir dünyanın kapıları açılmıştır. Katılımcılardan biri Türkiye’de olmayı, “*Hayatım, her şey değişti her şey, dil başka, adet başka, iş başka, insanları tanımak başka yol başka, hayat başka her şey değişti.*” (Ömer, 36) şeklinde ifade etmiştir.

Türkmen kimliğinden dolayı Türkiye’de olmayı ana vatanı olarak gören ve kolay uyum sağladığını ifade eden Abdullah adlı görüşmeci bile birçok değişiklik olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “*Çok değişiklik oldu yani ister istemez olacak, sen bu vatana gelmişsin, bu başka bir memleket. Benim ana vatanım olsa dahi ben bunun disiplinine uyacağım yani başka bir şey yoktur yani.*” (Abdullah, 49)

“Yani hayatım yüzde yüz, yan, neredeydim neredeyim, şu an ben İngilizce öğretmeni biliyorsunuz yani hayatım eskiden nasıl şimdi nasıl, çok çok yüzde yüz hayatım değişti. Her şey için rahatsızım çok rahatsızım burada, kusura bakmayın gerçekten diyorum. Mesleğim İngilizce öğretmeni değil mi, bir fabrikada çalışmak için olmaz, çalışma izni olmaz. Meslek yok, demircide mi çalışcam, inşaatta mı çalışcam nerede çalışcam, mesleğim yok mesela alüminyum meslek yok, başka meslek yok. 30 yaşına kadar bütün hayatım üniversitede kaldım, bütün hayatım okullarda geçti, hiç çalışmadım.” (Ahmed, 36)

Katılımcıların ifadelerine bakıldığında başka bir ülkenin sınırları içinde oradaki yaşayışı, kültürü yeniden deneyimlemenin, haklar elde etmeye çalışmanın ne kadar zorlu bir süreç olduğu görülmektedir. Göçmen, mülteci veya sığınmacı olmak ama bunlar içerisinde özellikle içerdiği belirsizlik itibarıyla sığınmacı olmak, yeniden yer edinilmeye çalışılan toplumda çok fazla emek ve mücadele isteyen bir süreci beraberinde getirmektedir.

Rabia adlı katılımcı:

“Ben geldiğimden sonra yaşlandım, Suriye’de gençtim, buraya gelince yorgunum, yaşlıyım gibi. Burada hep çalışmak lazım, çalışmak yoksa yaşanmaz.” (Rabia, 36)

Abdullah adlı katılımcı, iletişim halinde bulunduğu Türklerden bazılarının, Suriye’den geldiğini öğrendikten sonra Suriye’deki durumla ilgili sorular sorduklarını ifade etmiştir. Toplumdaki “hâkim kültüre” benzemeyen olarak “sığınmacı olmak”, “kültürü farklı olmak”, hakkında sürekli bir şeyler merak edilendir. Katılımcı, Suriye’de Türklerin düşündüğü gibi bir ortam olmadığını ve Suriye’deki o durumun kendisine başka bir seçenek bırakmadığını ifade etmiştir:

“Diğerleri olduğu zaman “aa Suriyeli misiniz, işte ya Suriye’de böyle mi oldu öyle mi oldu da” diyorlar. Öyle bir şey olmadı Suriye’de, şimdi öyle bir şey oldu ki Suriye’de, hani bir atasözü var ya... Ya bu deveyi güdersin ya bu elden gidersin, bizimki ona döndü.” (Abdullah, 49)

Ahmed adlı katılımcı bu sürecin kendisinde bıraktığı etkiyi, “Eskiden 75- 80 kilodaydım şimdi 60 kiloyum, 20 kilo gitti benden, bak hep rahatsızım devamlı rahatsızım.” (Ahmed, 36) dile getirmiş, sığınmacı olmayı mahcuplukla ve kusurla ilişkilendirmiş ve bu sürecin onun için ne ifade ettiğini dile getirmiştir.

“Nasıl hissediyorum yani hep mahcup mahcup hep mahcup hep kusur hep mahcup, gerçekten mahcup yeter çünkü ben bakıyorum, ne yapıyorsunuz siz burada dersiniz, ben ne yapacağım burada çocuklarım için. Kimse yok 5 çocuk, kim yemek getirecek bunlara kim ekmek getirecek bunlara, kimse yok zaten kimse seni tanımıyor, akraba kardeş kalmadı.” (Ahmed, 36)

“Evde yani çocuklara bakıyorum, evde benim çocuklarla kimse yok hiç kimse yok tek başıma yani yabancı gibi çok zor hayat. Akrabalarım, kardeşlerim, akrabalarım, babam annem yok tek başına hayatım.” (Ahmed, 36)

Adıgüzel (2020), yalnızca göçmen olmanın bile yabancılık, yalnızlık gibi bireyi psikolojik ve sosyal anlamda etkileyecek duygulara sebep olabileceğini ifade etmiştir (s. 156). Kaldı ki göç zorunlu olarak gerçekleştiğinde ve gelinen ülkede bir statü belirsizliği söz konusu olduğunda bu duygular birey üzerinde daha da ezici olmaktadır. Özellikle sığınmacının yaşadığı yerde sosyal ve psikolojik açıdan ona destek olabilecek aile bireylerinin veya yakınlık ilişkisi kurduğu diğer bireylerin olmaması hissedilen yalnızlık ve çaresizlik duygularını arttırabilmektedir.

Ahmed adlı katılımcı, diğer yandan Türkiye’de olmayı minnettarlık ifadeleriyle dile getirmiştir:

“Türklerin bütün halkına ben teşekkür ediyorum, yeter sınırı açtınız, size teşekkür ediyorum yeter yani biz unutmayacağız.” (Ahmed, 36)

Bu katılımcı “sığınmacı olma halini” bir yandan yalnızlık, çaresizlik duygularıyla ifade ederken diğer yandan kusurla, mahcubiyetle, minnetle ilişkilendirmiştir. İkinci, makalesinde hâkim kültür tarafından Suriyelilerden bekleneni şu şekilde ifade etmiştir: Sürekli mahcup olması gereken, yardıma ihtiyacı olan konumunda olan, misafir gibi sürekli onları misafir eden toplumdaki bir şeyler bekleyen (Ekinci, 2015, s. 54). Ahmed adlı katılımcının ifadeleri bize yerleşik kültür tarafından yansıtılan duyguların, sığınmacılar üzerindeki tesirini göstermektedir. Garfinkel’in söylemi, bu anlamda açıklayıcı olmaktadır. Garfinkel, içinde bulunulan alan kadar, o alandaki kişilerin tavır ve davranışlarının da bir kişinin kimliğinin inşasında etkili olduğunu belirtmiştir (Garfinkel, 2019, s. 108). Ahmed, görüşmenin bir yerinde yerli toplum tarafından Suriyeliler aleyhinde konuşmalara şahit olduğunu ifade etmiştir. Yukarıdaki anlatısında da kusur ve mahcupluk üzerinden tarifi, Garfinkel’in ifadesi üzerinden okunabilmektedir.

Abdullah adlı katılımcı, oturduğu binadaki yaşantısını tarif ederken ne kadar temkinli olduğundan bahsetmiştir:

“Burada şimdi komşularla beş yıldır oturduğum var, beş yıl içinde belki beni tanımayan iki üç aile var ki şimdi benim daha Suriyeli olduğumu bilmiyorlar komşularım. Yani bizim öyle bir disiplinimiz var.” (Abdullah, 49)

Farklı bir kültürle yaşam söz konusu olduğunda, azınlıkta kalan nüfusun neredeyse görünmez olması tercih edilir bir şeydir. Yukarıdaki anlatıda katılımcı, Türkleri rahatsız etmemek ve herhangi bir tepki çekmemek için kendini ve ailesini disipline ettiğini ifade etmiştir. Burada sığınmacının “görünmez olması” durumu söz konusudur. Sığınmacının yaşayışıyla, görünüşüyle, konuşmasıyla “ben buradayım”, “sizden farklıyım” dememesi, adeta görünmez olması beklenir.⁷

⁷ Çatak (2018), yerli halk ile Suriyeliler arasındaki ilişkiyi “yabancılaşma” üzerinden ele alan etnografik bir araştırma yapmıştır. Araştırma kapsamında, yerli halktan katılımcılara “Mersin’de yaşayan Suriyeli bir mülteci olsaydınız nasıl davranırdınız?” sorusunu yöneltmiştir. Katılımcılar soru karşısında çoğunlukla kurallara uymaları, çevreye rahatsızlık verecek davranışlarda bulunmamaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu

3.2.7. Suriyeli Sığınmacılar ve Algılanan Sosyal Dışlanma Deneyimleri

“Bazen kendimi, bir Haole’nin beni toplumsal bir dengi olarak kabul etmesini ve bana saygı duymasını isterken buluyorum. Bu duyguyu tahlil ettim. Bu duygunun kaynağı neydi? Haole’lerin önemli kişiler olduğu bir toplumda “birisi” olmak istediğim için mi?”⁸

Kategorilendirme söz konusu olduğunda iyilik, kişinin kendi kimliğiyle veya kendisine benzer olanlarla bağdaştırılırken, kötülük genellikle “dışarıda olan”, “farklı olan” ile birlikte anılmaktadır. Tanınmayan kötü ilan edildikten sonra, onun varlığı kolektif kimliğe yönelik bir tehdit olarak algılanmakta ve bu durum nefret duygularını beraberinde getirmektedir. Kimlik var olabilmek için farklılığa ihtiyaç duyar, kişi kendi kimliğini güvende tutabilmek için ise bu farklılığı ötekiliğe dönüştürür. Kimlik ve farklılığın bu zorunlu birlikteliğinin içine ötekilik kolayca sızar. Ötekilerin çoğunlukla olumsuz nitelikler taşıması ve düzen bozucu olarak düşünülmesi, onları tarafsız bir gözle görme sürecinin önünde engel oluşturur. Farklı olmanın sırtında olumsuz yüklü nitelikler taşıması, biz ve onlar ikililiğini ortaya çıkarır (Çatak, 2018, s. 104-105). Sosyal etkileşim süreçlerinde bilinmeyenle karşılaşmak, sadece fiziksel olarak gerçekleşen bir durum değildir. Farklı olanla karşılaşma süreci beraberinde benimsenen aidiyetlerin, kimliklerin, yaşayışların karşılaşmasını da içerir. Günümüzde küreselleşme, her ne kadar sınırları silerek ve farklılıkların bir arada bulunmasına imkân tanıyarak etkisini gösterse de, ülkeler içerisinde benimsenen toplumsal aidiyetler doğrultusunda önemsenen bütünleşme düşüncesi, farklılıklara karşı toplumsal kabul seviyesini düşürmektedir. Ayrıca hâkim bir kültürün varlığı, ülke sınırları içinde farklı olan gruplara karşı düşünsel, fiziksel ve sosyal anlamda mesafeli olmaya veya olumsuz yargılar barındırmaya sebep olmaktadır.

Park’a göre “etnik grup önyargısı”, gruplar arasındaki dinamik ilişkilerin bir göstergesidir. Etnik grup önyargısı birey temelli bir inşa değil, farklı etnik grupların

noktada, esasında, Suriyelilerin kurallara uyarak ve farklılıklarını göstermeyerek “yerli halk gibi” olması, yerli halk içinde farklılığıyla “görünür olmaması” beklenmektedir (s. 147). Yerli halk tarafından benimsenen bu tutum Suriyelilerin algısında da karşılık bulmaktadır. Abdullah adlı katılımcının “... benim daha Suriyeli olduğumu bilmiyorlar komşularım. Yani bizim öyle bir disiplinimiz var.” ifadesi Çatak’ın yerli halkın gözünden ortaya koyduğu tutumun Suriyelilerin algısında karşılık bulduğunun göstergesidir.

⁸ Everett V. Stonequist, Marjinal İnsan Meselesi, s. 91

ilişkilerinde toplumsal değişme gerçekleştiğinde, tüm sosyolojik anlamını gündelik hayattaki sosyal ilişkilerde kazanan evrensel bir olgudur (akt. Malesevic, 2019, s. 67). Blumer ise Park'ın etnik önyargı kavramını “bir grup ilişkisi biçimi” olarak genişletmiştir. Blumer önyargıyı anlayabilmek için ırkçı kişilerin duygularından ziyade “grup duygusu konumuna” odaklanmak gerektiğini savunmuştur. Blumer'e göre bir etnik gruba karşı nefret ve düşmanlık eğilimleri bir grup duygusu konumunun diğer gruplarla olan ilişkisinde ortaya çıkmaktadır (akt. Malesevic, 2019, s. 68). Allport (2016) ise etnik önyargıyı, hata içeren ve esnek olmayan, genelleştirmeye dayalı hoşlanmama durumu olarak tanımlar. Böyle bir tanımlamada kişi kişisel özelliklerinden bağımsız, grup aidiyetlerine bağlı olarak aşağı bir yere konumlandırılır (s. 38). Böylece farklı kültürlerden olan ve aynı ortamlarda bulunan bireyler önyargılarla şekillenen bir sistematikleştirme içinde etiketlenir. Bunun ortaya çıkan ilk sonucu, bireyi kendi kişisel özellikleri doğrultusunda değerlendirmeyi reddetmektir. Bir kişinin etnik grubuna olan aidiyeti, diğerlerinin gözünde onu, o grubun tipik bir üyesi yapmaktadır. Bu durum genellikle “bizden olmayanlar”, “dışarıdan gelenler” söz konusu olduğunda ortaya çıkmakta, hatalar ve noksanlıklar içeren tanımlamalar toptan grup üyelerine atfedilmeye yönelik olmaktadır (Çatak, 2018, s. 107).

Ömer adlı katılımcı, Suriyeli kimliği bir şekilde belli olduğunda karşı tarafın mimik hareketlerindeki olumsuz değişimi ifade etmiştir. Bunu farklı zamanlarda tecrübe ettiği için en baştan kimliğini belli etmekte ve gelecek tepkiye karşı kendini hazırlamaktadır.

“Hemen ilk önce Suriyeliyim, Ömer ismim, ilk önce bunu diyorum. Çünkü bir tecrübeler var. Bazıları “Nasılsın, iyi misin” diyor, konuşurken bir kelime bilmiyorum mesela söylemek istiyorum bilmiyorum, duruyorum... “Sen Suriyeli misin” diyor, evet ben Suriyeliyim deyince hemen yüzünü değiştiriyor. O yüzden ilk gördüğümde hemen ben Ömer, Suriyeliyim” (Ömer, 36)

Olumsuz yargılar barındıran insanlar için bir yabancının onu görünür kılan farklılıklarının bilinmesi önemlidir. Tanınmayan hakkında yakalanan ipuçları, kendisine yöneltilen dikkatin kenetlenmesine ve kendisi üzerinden birtakım yargılara varılmasına sebep olabilmektedir (Allport, 2016, s. 173). Kişiyi öteki yapan yalnızca fiziksel özellikleri değildir. Yerli halkın dilini nasıl konuştuğu da diğerlerine o kişi hakkında toplumsal mesajlar verir. O yerin dilini aksansız ve iyi bir şekilde konuşmak yabancı olup

olmadığının göstergelerindendir (Çatak, 2018, s. 119). Ömer adlı katılımcının anlatısı, Türkçeyi konuşma aksanına bağlı olarak yerli halk tarafından fark edildiğini ve kategorisinin gün yüzüne çıktığını göstermektedir.

“İş yerinden mermerde çalışıyorum, bir sipariş gidecek onu sahibi geldi yanımda durdu, benimle konuşmaya başladı, “Nasıl çıkıyor nasıl oluyor böyle”, ben biraz dilimi görüyorsun yani hemen beş dakika sonra fark etti. “Sen nerelisin” diye sordu, Suriyeliyim dedim, “Suriyeli mi? Tamam Suriyelisin, ne yapıyorsun burada?” bilmeden önce çok hoşlanır Suriyeli olduğumu anlayınca hemen ters oldu.” (Ömer, 36)

Derida, yabancı kavramını misafirperverlik üzerinden ele almıştır. Buna göre kişi kendi hâkim olduğu alan olan evine kimlerin girebileceğine karar verme hakkına sahiptir. Klasik misafirperverlik anlayışının güç unsurunu da arka planda tutan bir ilişkiyle yanında bulundurması, ev sahibine evine alacağı, sığınma hakkı vereceği misafirlerini seçme hakkı verir. Burada misafirperverlik, egemen olma düşüncesinin kaynaklık ettiği bir eleme ve dışlama durumuyla beraber işlemektedir. Kendisini evin efendisi olarak gören ve diğerlerinin hakkında karar verme yetisini elinde bulunduran ev sahibi, tam da bu sebeple evini istila edecek yabancılardan korkmaya başlar. Böylece ev sahibine verilen içeriye alma veya dışarıda bırakma hakkı diğerlerine karşı yapılan dışlama ve ayrımcılığa yol açar (Çatak, 2018, s. 21). Yabancıların varlığı, her zaman çiğnenip geçilmesi muhtemel sınırları belirginleştirmektedir. Her zaman zarar verme potansiyeli olan yabancıya fiziksel ve kültürel sınırlar koyarak uzaklaştırmak gerekmektedir. Homojen bir toplum yapısı benimsemiş toplumlarda yabancıların varlığı her zaman bir tehlike unsurudur (Göksel, 2019, s. 109). Suriyeli katılımcıların kendilerini Türkiye’de misafir olmak görmeleri durumu, her zaman özne konumunda bulunan bir ev sahibini gerekli kılar. Ulus devletin vatandaşı, yaşadığı ülke topraklarına karşı bir aidiyet ve bağlılık duymaktadır. Bu duygusal bağlılık, o coğrafyayı sahiplenme duygusunu da beraberinde getirmektedir. Bizden olmayanla bize ait sınırlar içinde karşılaştığımızda orada bulunmaması gereken olarak “sığınmacıları” düşünürüz. Bu durum, Bourdieu’cu bakışla yorumlanırsa, vatandaşı olduğumuz yerde oraya ait olmayanla bir araya geldiğimizde, ‘oyun’daki oyuncular olarak ‘çıkart’ elde eden taraf oluruz (Aydın & Oğuz, 2015, s. 337). O güne kadarki *habitusumuz* ve edindiğimiz birtakım *sermayeler* mücadele içinde bulunduğumuz oyun alanında avantajlı bir konumda olmamızı sağlar.

Türk toplumu ile etkileşim süreçlerinde olumsuz karşılıkların alınması, Suriyelilerin hayata karşı motivasyonunda olumsuz bir etkiye sahip olabilmektedir. Olumsuz anlamdaki bu deneyimlere tanıklık eden çocuklar üzerinde ise bu süreç daha yıkıcı etkilere sahip olabilmektedir.

“Yürürken biri geliyor ‘Ne yapıyorsunuz burada, Suriye’ye gidin’ diyor. Çocuklara çok kötü geliyor. Ben anlıyorum neden öyle dediğini onlar anlamıyorlar. Çocuklarım Suriye’yi bilmiyorlar hep Türk gibi sayıyorlar, ‘O beni buradan neden çıkarmak istiyor, ben burada yaşıyorum, okula burada gidiyorum hastane burada komşular burada, neden böyle yapıyor’ diye düşünüyorlar.” (Ömer, 36)

“Meydanda bir yere giderken ailemle bir kadın, o biraz yaşlı 50-55 var. Yürürken hemen önümde durdu küfür etmeye başladı, baktım ona ne diyeceğim ne diyeceğim... Eşim biraz kızdı, eşime dedim çocukları al git ben konuşcam. Aldı gitti. O gittikten sonra bitmedi, o konuşurken tamam abla, tamam. Gidecez burdan gidecez Türkiyeden gidecez... Bir sefer olursa 2-3 ay kafam rahat değil” (Ömer, 36)

“Bu yüzden ben evi seçiyorum, yolda bir sıkıntı olmasın. Emin olsam bu adamla karşılaşmayacağımdan yolda parkta meydanda daha iyi, ama bunların olmaması için evi seçiyorum.” (Ömer, 36)

Çeşitli deyimler, anlatılar, ideolojiler toplumda genelde yabancı, sığınmacı, göçmen düşmanlığına, özelde ise Suriyelilere karşı nefreti tetikleyebilmektedir. Yerleşik halk arasında Suriyeliler karşıtı yayılan genelleyici olumsuz yargılar iki kültür arasında toplumsal mesafeye sebep olabilmektedir (Ekinci, 2015, s. 50). Bu durumda okul iki farklı kültürden çocukların karşılaştığı bir mekân olmakta ve ailelerinde dışlayıcı ve ötekileştirici söylemlere tanıklık etmiş çocuklar, bu önyargıları okul ortamında dolaşıma sokabilmektedir (Çatak, 2018, s. 88). Suriyelilere yönelik bu olumsuz yargılar ailelerin söylemleri aracılığıyla çocuklara geçmekte ve çocukların gündelik yaşamdaki ve okula karşı olan motivasyonlarını etkilemektedir.

“Büyük kızım birinci sınıftan dokuzuncu sınıfa kadar okulun birincisi oldu, oğlum da başarılıydı ama burada gitti okula sonra ‘Anne, gitmek istemiyorum’ diyor, Türk çocuklar sen Suriyelisin git buradan, pissin diyorlarmış. Sonra okulu istemedi bıraktı.” (Rabia, 36)

Ülkeye sonradan göç edenlerle yerleşiklerin çeşitli şekillerde karşılaşmaları ve efsanevi anlatıların da etkisiyle, yerleşik halk sonradan gelenler hakkında çeşitli olumsuz yargılar besleyebilir ve bu durum iki taraf arasında gerilimlere neden olabilir (Ekinci, 2015, s. 48). Havva ve Seyfullah adlı katılımcıların anlatıları ise Suriyelilerin ülkenin güvenliğini tehlikeye attıkları yönündeki görüşlerin varlığını destekler niteliktedir:

“Güvenli hissediyorum ama korkuyorum mesela, Türkler beni görüyor mesela “Siz niye burada oturuyorsunuz, sen burada yaşıyorsun, benim askerim Suriye’ye gitti ölüyor” diyor korkuyorum. Kötü hissediyorum.” (Havva, 28)

“Türkiye’de geçenlerde şehitler olmuştu. Kahramanmaraş’ta duyduğumuz kadariyle, oradaki akrabalarımızın söylediği, fırına gitmişler herhalde, “Size üç gün ekmek yok demişler” görmedik, duyduk.” (Seyfullah, 62)

Türkiye gündeminde meydana gelen siyasi olaylar, Türk toplumu açısından hassasiyet ve duygusallık uyandırırken, Suriyeliler açısından korkuya sebep olmaktadır. Semerci ve Erdoğan’a göre, terör saldırıları, ülkenin siyasi birliğini tehlikeye atacak eylemler yerli halk açısından bir tehdit türü oluşturmaktadır. Varoluşsal tehdit olarak adlandırılan bu durumda, sonradan gelenler ülkenin selametini ve güvenliğini riske atmaktadır. Meydana gelen terör olaylarından genellikle bu duruma sebep olanlar olarak görülen göçmenler/sığınmacılar sorumlu tutulur. Bu durumda ülkenin sınırlarını geçen, düzenini bozan, ülke bütünlüğünü ve dolayısıyla ülkedeki insanların güvenliğini tehlikeye atan olarak sığınmacı, her türlü ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kalmaktadır (Semerci & Erdoğan, 2018, s. 88-89). Esasında bu durum iki taraf açısından da tehdit olarak algılanmakta ve korkuya yol açmaktadır. Ülkenin esenliği ile ilgili tedirginlik yaşayan yerli halk bu durumu genelleştirerek Suriyelilere yansıtmakta ve onlar da kendi varoluşlarına, kişisel güvenliklerine karşı tehdit olarak algılayabilmektedirler.

Abdullah adlı katılımcının ifadesi ise, sığınmacının taktiksel davranışına örnektir:

“Ben şimdi bir ortama girdiğim zaman bakıyorum bu insanlar beni dışlayacaksa... dedikleri zaman memleket nere, ben Antepliyim diyorum çünkü bizim gitmemiz Antep’ten zaten, bizim aşiretimiz belli Antep’ten gitmeyiz, onlar bakıyorum bir başka algıyla benim konuşma tarzımı şey ederlerse Antepliyim diyorum geçiyorum.” (Abdullah, 49)

Bu durum, Certeau'cu anlamda yorumlanabilir. Certeau, bireyin gündelik yaşamda bulunduğu eylemlerin arkasında toplumsal anlamların barınabileceğini, bu eylemlerin görünen yüzlerinin arkasında güce ve egemenliğe karşı gelme biçimleri olabileceğini savunmuştur (Yılmaz G. G., 2018, s. 15). Certeau'ya göre, göçmenler, farklı etnik gruplar gibi hâkim mekanizmanın dışında kalırlar ve iktidar mekanizmasının ortaya koyduğu “stratejilere” karşı, çeşitli eylemler bir diğer deyişle akıl oyunları geliştirebilirler. Certeau'nun kurnazlık anlamına gelen “metis” adını verdiği bu uygulama, hâkim grubun dışında kalanların -zayıfın- mutlak bir silahıdır. Bu kıvrak ve kurnaz bir zekâdır. Akıl oyunlarında bulunabilme, gerektiği zaman çeşitli manevralar yapabilme için gerekli olan bilgiye ve belleğe sahip olabilmelidir, günlük yaşamda herhangi bir tahakküm mekanizmasına karşı geliştirilen eylemlerin/taktiklerin arkasındaki beceridir (Yılmaz G. G., 2018, s. 21-26). Bireyden hareket eden bir yaklaşım ortaya koyan Certeau'ya göre, kültürü üretmeyenler olarak “zayıflar” kendi kıvrak zekâlarını kullanarak, iktidarın günlük yaşamdaki yansımalarına karşı çeşitli taktiksel eylemler geliştirirler. Abdullah adlı katılımcının anlatısını bu anlamda taktik olarak okuyabiliriz. Yerleşik toplumun üyeleri tarafından dışlanacağını, olumsuz bir tavır veya tutumla karşılaşacağını hisseden katılımcı “Antepliyim” derken aslında bir çeşit taktiksel eylem içinde bulunmaktadır. Kişi bu şekilde taktiksel davranışlarla kendini korumanın bir yolunu bulmaktadır.

“İlk geldim şimdi, şu andan daha iyi çok farklı. İlk geldik hemen ev verdiler bize eşya verdiler ihtiyacımızı verdiler sormadan verdiler yani. Şimdi çok olduğumuz için belki çok sıkıntı yaşadıkları için olabilir. Nefret ediyorlar, biraz uzak duruyorlar yani.” (Habil, 35)

Habil, yerli halk ile olan ilişkisini ilk geldiği zamandan farklı olarak yorumlamıştır. Ülke içindeki Suriyeli sayısının fazla olduğunu dile getiren katılımcı, bu durumun yerli kültürün üyelerinde nefret duygularına sebep olduğunu/olabileceğini ifade etmiştir. Bu ifade, “Biz'den olmayanlar” kültürel değerleri, yaşayışı hatta var oluşu yok etmek üzere içimize sızmışlardır (Ekinci, 2015, s. 53,) düşüncesinin sığınmacının zihninde yansıma bulunduğunu gösterir niteliktedir.

Habil'in söylemine benzer olarak Rabia adlı katılımcı da Türk toplumuyla olan ilişkisinin önceki zamanlarda daha iyi olduğunu vurgulamaktadır:

“Önceden iyi, davranış iyi ama şimdi bazıları iyi bazıları kötü oldu yani öyle, bir kere x iş yerine gittim bir şeye soracaktım, oradaki kişi, “Ne oldu gidin buradan” dedi. Sadece bir şey soracaktım, dinlemedi git dedi.” (Rabia, 36)

Daha önce Ahmed adlı katılımcının mahcupluk ve kusur üzerinden tarif ettiği anlatılara yer verilmişti. Ahmed fiziksel olarak Suriyelilere benzemediğinden Türkler tarafından Suriyeli olduğu bilinmediği için şahit olduğu olumsuz konuşmalardan bahsetmiş ve bu durumun onda mahcupluk duygusu oluşturduğunu tekrar dile getirmiştir.

“Yalova’ya İstanbul’a gittiğim zaman oturuyorum, beni bilmiyorlar ben yabancı gibi değilim manzaram yani Suriyeli gibi değil bilmiyorlar beni konuşuyorlar. Duydum yani konuşmak istemiyorum kusura bakma ama duydum ben daha fazla mahcup oluyorum.” (Ahmed, 36)

“Bu yüzden mahcup oluyorum haklısınız ama bittim yani evde kalırsam daha iyi olacak.” (Ahmed, 36)

Diğer yandan Suriyeli Türkmen katılımcılar, Suriye’deyken de Türkmen kimliklerinden dolayı ötekileştirici davranışlarla karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedirler.

“... bir yere giderdik Türkmen dediğimde içeri girerdik, u derim çocuklarımı yazdırcam. “ee sen nereden geldin” derlerdi. Ben Türkmen şuradan geldim derdim. “u tamam bi dakika bekle sen, şimdi senin dilin eğri bir de seninle uğraşamayız” böyle diyorlardı.” (Abdullah, 49)

“Suriye’deyken biz dilden taraf çok şey yapıyorduk, derdimizi yanamıyorduk burada her türlü derdimizi yaşıyoruz. Biz Suriye’deyken bir karakola gitsek gidemezdik, korkardık gitmeye... Orada karakolda çalışan çaycıyla konuşamazdık.” (Beşir, 43)

3.2.8. Farklılıkla Bir Aradalık: Sosyal İlişki Düzeyleri

3.2.8.1. Sosyal Mesafe

Kişilerin zihninde grup aidiyeti bağlamında oluşan “biz ve onlar” sınıflandırması, biz grubuna yakınlık duyarken, onlar grubuna mesafeli kalmaya yol açabilmektedir. Katılımcılar günlük yaşamda bir araya gelmek istemedikleri kişileri ifade etmişlerdir.

“Benim tecrübeme göre x partinin adamları yani bizi hiç sevmiyorlar, iş yerinde bir x partili var, önümde Suriyelilere küfür ediyor ama ne diyor “sen hariç, sen başka,

sen iyi”, ben ona diyorum sen beni gördün iyi, diğerlerini gördün mü, “Yok görmedim ama sosyal medyada gördüm”. Kötü davrananlar hep x partili, bizi saymıyorlar bu yüzden gitmiyorum yanına.” (Ömer, 36)

Ömer adlı katılımcının anlatısından da anlaşılacağı üzere, olumsuz özellikler Suriyeliler toplumunun tamamına genellenmektedir. Burada Ömer, “tanınan ve bilinen” olduğu için istisnai tutulmaktadır. Özellikle etnik gruplar arasında önyargılarla şekillenen geniş mesafeler olabilmektedir. Ancak Simmel’in de ifade ettiği üzere, yapılan bu genellemeler içinde bulunulan an ve koşullarda yeniden değerlendirilebilmektedir. Durumlar özelinde yapılan bu yorumlamalarda öteki, kategorilerin dışındadır (Ünsaldı, 2019, s. 12). Ömer’in anlatısındaki “*sen hariç, sen başka, sen iyi*” ifadesi bu durumlara bir örnektir. Var olan Suriyeli kategorisi varlığını devam ettirmekle birlikte, Ömer adlı katılımcı söz konusu olunca bu kategori Ünsaldı’nın da deyişiyle çatırdamaktadır. Ancak anlık da olsa etkisini azaltan bu kategoriler duruma özgüdür ve varlığını devam ettirir. Allport’un ifadesi de bu anlatıyı açıklar ve Ünsaldı’nın açıklamasını destekler niteliktedir. Allport’un “*yeniden çitleme*” eğilimi adını verdiği şey, daha önceki kabullerin dışında bir durumla karşılaşıldığında bunun istisna kabul edilerek zihinsel alanın zaman kaybetmeden güvenli alan oluşturmak için tekrar çitle çevrilmesidir. Daha önce kabul edilmiş yargıya muhaliflik içeren bir durumla karşılaştığımızda, karşılaştığımız bu durumu genelleştirmeyiz, sadece formalite gereği kabul ederiz (Allport, 2016, s. 54).

Ömer adlı katılımcının anlatısı bize aynı zamanda şunu göstermektedir: Kişi kendi kişiliğiyle var olan olumsuz yargıların ve tutumların dışında tutulsa dahi bu durum onu tatmin etmemektedir. Bu durum, aidiyet bağıyla bağlı bulunduğu kendi grubuna karşı olumsuz tutum takınanlarla arasına mesafe koymasına sebep olmaktadır. Katılımcının “*bizi saymıyorlar, bu yüzden gitmiyorum yanına*” ifadesi onu yok sayanlarla arasına koyduğu mesafeyi gösterir niteliktedir.

Bauman’a göre yabancı, fiziksel olarak yakinken ruhsal olarak uzak kalmasıyla, fiziksel ve ruhsal mesafe arasındaki uyumu bozar. Bizim için uzaklarla sınırlı olan, ilişki içinde olmadığımız farklılık, yakın dairemiz içinde bulunmaya başlar. Yabancı bu yönüyle bizim için onaylamadığımız bir yakınlık ve uzaklık sentezidir (Bauman, 2003, s. 83). Meryem adlı katılımcı, yaşadığı yerdeki insanlarla mesafeli olan ilişkisini şu şekilde ifade etmiştir:

“Valla ne ben yanlarına giderim ne de kendileri benim yanıma gelirler, ee yaşayıp gidiyoruz işte kendilerini gördüğüm yok. Şimdi ben burada oturuyorum kimse gelmez yanıma ben de gidemem, öyle girişte çıkışta görüyoruz birbirimizi gitme gelme yok, gelmezler. Başka bir binada oturdum, orada iki sene oturdum oradan gene kimse gelmezdi, buraya taşınalı üç ay oldu daha kimse gelmedi yanıma.”
(Meryem, 40)

Günlük yaşamında onu dışlayan insanlarla bir arada bulunmak istemediğini ifade eden Abdullah adlı katılımcının söylemi, sosyal süreçte dışlandığını hisseden bireyin de onu dışlayanlara karşı mesafeli olma durumunu açıklamaktadır.

“Birincisi yalancı insanlar ikincisi de beni dışlayan insanlarla hiç yan yana gelmek istemem.” (Abdullah, 49)

Hâkim grup tarafından araya koyulan sosyal mesafe, karşı taraftaki grup üyeleri tarafından algılandığında yeniden üretilerek bu sefer de azınlıkta kalan grup üyesi tarafından yerli grubun üyelerine yöneltilebilmektedir.

Habil, eşinin gün boyunca evde yalnız olduğunu, *“Benim eşim çalışmıyor, evde oturuyor, sabahtan akşama kadar yalnız oturuyor, sıkılıyor tabii ki evde.”* (Habil, 35) ifadesiyle dile getirmiştir. Başka bir katılımcı ise, *“Çocuklarımla başka bir kişiyle oturmak istiyorum, götürmek istiyorum kimse yok, hep evde hep evde...”* (Ahmed, 36) ifadesiyle, çocuklarını başka ailelerin yanına götürmek istediğinde götürecek kimsesini olmadığını belirtmiş, aynı bina içerisindeki yaşayışın mesafeli olduğunu, komşularla olan ilişkilerin asgari düzeyde olduğunu ifade etmiştir: *“Aynı binada karşılaşırsak selamlaşıyoruz ama bu kadar yani.”* (Ahmed, 36)⁹

⁹ Arıcan, yerleşik ve sığınmacıların gündelik hayattaki karşılaşmaları üzerinden yaptığı alan araştırmasında, Suriyelilerle yerli halk arasındaki ilişkilerin niteliğini anlayabilmek amacıyla komşuluk ilişkilerini ele almıştır. Suriyelilerle komşuluk ilişkisi bağlamında gitme-gelme pratiği söz konusu olduğunda genellikle olumsuz cevaplar almış; yerli halktan kişiler Suriyelilerin davet ettiğini ancak kendilerinin gitmediğini ifade etmişlerdir. Arıcan bu durumu sığınmacı olma deneyiminin bilinmezliği üzerinden irdelemekte; temelinde yatan şeyin ise deneyimin görmezden gelinmesi ve deneyimin bilinmek istenmemesi olduğunu ifade etmektedir (Arıcan, 2019, s. 69). Bu noktada ifade edilen “deneyiminin görmezden gelinmesi” iki farklı kültürel grup arasındaki sosyal mesafeyle doğrudan ilişkilidir. Bogardus sosyal mesafeyi, bireylerin veya grupların birbirlerinin deneyimlerini anlayabilme ve hissedebilme düzeyi olarak ifade etmektedir. Arıcan’ın çalışmasında ortaya çıkan anlatılar, Suriyeli sığınmacıların deneyimlerinin yerli halk tarafından görmezden gelindiğinin ve deneyimi anlamamanın reddinin bir ifadesidir. Arıcan’ın yerli halkın gözünden açıklamaya çalıştığı durum bu çalışmadaki Suriyeli katılımcıların anlatılarını desteklemektedir. Yerli halktan kişilerin karşı tarafta yer alan Suriyelileri bilme ve deneyimlerini anlamaya gönüllü olmayışları, bu mesafeli ilişkiye bağlı olarak Suriyelilerde yalnızlık, çaresizlik gibi duygulara sebep olmaktadır.

Mekânsal yaşam içinde, bir bölgede etnik yoğunlaşmanın olması, etnik grup açısından bir yandan olumlu olurken diğer yandan olumsuz etkilere sahip olmaktadır. Etnik grupların mekânsal alanlarda yoğunlaşmaları onları yerleşik kültürden farklılaştırabilir. Oluşan bu fiziksel ayrışma sosyal ve psikolojik anlamda da ayrışmaya sebep olabilir. Diğer yandan bilinmeyen bir toplumsal düzen içinde, aynı etnik grup aidiyetini paylaşan kişilerin aynı mekânsal çevreyi paylaşmaları, kimliklerini korumalarına, dayanışma duygusu içinde olmalarına, yalnızlık ve çaresizlik duygusu ile baş etmelerine yardımcı olmaktadır (Adıgüzel, 2020, s. 159). Orhangazi'deki Suriyelilerin gettolaşan bir yerleşme benimsemedikleri görülmektedir. Ahmed ve Habil adlı katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, çevrelerinde kendi etnik aidiyetlerinden oluşan, dayanışma içeren, benzer duyguların paylaşılacağı birlikteliklerin olmaması sığınmacılarda yalnızlık duygusuna sebep olmaktadır.

3.2.8.2. Türklerle Evliliğe Bakış

Farklı etnik aidiyetlere sahip toplulukların birbirleriyle evlenme düşüncesi toplumsal bütünleşmeye katkı sağlayabilmektedir. Katılımcılara çocuklarının Türk toplumundan biriyle evlenme düşüncesi ile ilgili soru yöneltildiğinde, görüşülen katılımcıların tamamı Türk toplumu ile evliliği onaylar şekilde cevap vermişlerdir.

“ Valla nasip, kızım yok oğlum var, daha yaşları küçük, olursa da niye olmasın, bilmiyorum yani bizi kabul ederlerse.” (Meryem, 40)

Meryem adlı katılımcı, Türk toplumu ile evliliği onaylamaktadır fakat “bizi kabul ederlerse” söylemi dikkat çekmektedir. Bu söylem aslında Türk toplumu tarafından Suriyelilerle evlilik fikrinin kabul edilmeyeceği düşüncesine dayanmaktadır. Bir diğer dikkat çeken nokta ise bu katılımcının kendisini Türkmen olarak nitelemesine rağmen yine de Türkler tarafından kabul edilmesi noktasında tereddüt yaşaması ile ilgilidir. Bu durum bize Suriyeliler açısından Türklerin gözündeki muhtemel olumsuz “Suriyeli imajı”nın farkında olduklarını göstermektedir.

Din, ortak hayatı ve yaşayışı birleştirme söz konusu olduğunda katılımcıların dikkat ettiği bir noktadır. Seyfullah adlı katılımcı, yapılacak olan evlilikte öncelikle İslami esaslara uygunluğun olması gerektiğini dile getirmiştir.

“İlk önce biz Müslümanız Elhamdülillah, İslam ’ın da şartları var evliliğin de şartları var, o konularda bir sorun olmadığı sürece benim kızım da evlenebilir oğlum da evlenebilir, benim için hiç sorun değil.” (Seyfullah, 62)

Habil adlı katılımcı da yine ortak bir dini inanca bağlı olmanın önemini vurgulamış, Türklerin de Müslüman olduğunu gözeterek yapılacak olan evlilikte bir sorun görmediğini ifade etmiştir:

“Tabii ki tabii ki yani benim için bir sıkıntı yok, en önemli olan Müslüman olarak yani.” (Habil, 35)

“Türk gelirse nasip olursa neden vermeyeyim veririm, Suriyeli iyi bir insan gelirse o da en son nasipten yani Allahtan.” (Ahmed, 36)

Suriyeli sığınmacılar, Türk toplumundan biriyle evlilik söz konusu olduğunda genellikle de ortak dinin inancı da göz önünde bulundurarak, kabul edici ifadelerde bulunmaktadır. Ayrıca yine İslam inancıyla bağdaşan nasip-kısmet anlayışı da evliliklerin onaylanması noktasında etkilidir.

3.2.8.3. Birlikte Yaşam: Komşuluk İlişkileri-Yardımlaşma

Birlikte yaşamın bir ilişki biçimi olarak görünümlerinden biri komşuluk ilişkileridir. Görüşme yapılan Suriyelilerin çoğunluğu (8 kişi) Türklerle olan komşuluk ilişkilerini olumlu yönde değerlendirmiştir.

“Bir sorun yaşamıyoruz, onlar bizi gördüğü zaman selamlaşıp birbirimize selam veriyoruz, onlar bize gelir, biz onlara gideriz, kahve içeriz, otururuz Türk komşularımızla.” (Seyfullah, 62)

“Komşularımız bütün hep Türkler, birbirimizin yanına gidip geliyoruz Türklerle.” (Abdullah, 49)

“Benim mahalle çok iyi bir mahalle, komşular çok güzel Allah razı olsun çok iyi insanlar yani şimdiye kadar, garip hissetmedim, yabancı hissetmedim yani aynı mahallede duruyoruz, aynı muhabbeti yapıyoruz.” (Habil, 35)

Komşuluk yaparken ilişkilerin daha çok ‘ihtiyaç temelli’, ‘bir şey alıp verme’ veya ‘yardımcı olma’ üzerinden şekillendiği katılımcıların anlatılarından anlaşılmaktadır.

Ömer adlı katılımcı, komşularıyla günlük hayatta ihtiyaç duyulan şeyleri alıp verme üzerinden şekillenen ilişkisini şu şekilde yorumlamıştır:

“Komşularım bizden çok şey alırlar. Hiç kızmıyorum çok seviyorum, neden bizden alıyorlar çünkü bizi seviyorlar mesela bir bardak yoğurt verir misin bir çay verir misin sarımsak bitti bizde verir misin çok. Biz de ihtiyacımız varsa ondan istiyoruz.”
(Ömer, 36)

Katılımcının, “neden bizden alıyorlar çünkü bizi seviyorlar” ifadesi günlük hayatta etkileşimde olmanın Suriyeliler açısından bir “kabul görme” olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir.

“Biz onlardan istiyoruz veriyorlar, onlar ne zaman isteyince biz de veriyoruz, ben çok verdim, ne zaman ihtiyacım olsa onlar da verdiler.” (Rabia, 36)

Katılımcıların ifadelerine bakılarak Suriyelilerin Türkleri “yardımsever” olarak niteledikleri Türklerle olan komşuluk ilişkilerinin daha çok “yardımlaşma” temelli olduğu görülmüştür. Aşağıda yer verilen anlatılar bu değerlendirmeyi yapabilme açısından açıklayıcı olmaktadır:

“Allah razı olsun hepsinden de bize her şey verdiler, biz oradan neyle geldik ki, hepsinin yardımı oldu.” (Meryem, 40)

“Komşularımdan çok razıyım, Türklerden, her zaman sorarlar bir şeye ihtiyacın var mı?” (Hafza, 39)

Hatice adlı katılımcı, buzdolabı bozulduğu için tamirciye gittiğini, bunu gören Türk komşusunun ise onu merak ederek aradığını ifade etmiştir:

“Bir komşu ‘ben senin annenim’ dedi mesela, bir hafta önce buzdolabı bozulduğu için tamirciye gittim, telefonla beni arıyor, ‘Havva nereye gittin?’ ben de ona yok ben bir yere gitmedim sadece buzdolabı için tamirciye gittim, Suriye’ye gitmedim, buradayım dedim. Çok iyi bir insan komşularım, Allah razı olsun.” (Havva, 28)

Bir diğer katılımcının ifadesinde de yine Türk bir komşusunun kendilerine çok yardımcı olduğunu ifade ettiğini görüyoruz:

“Bir keresinde çocuk hastalandı, o Türk bizden daha çok koşturdu, araç çağırdı hastaneye götürdü, bizden daha çok koşturdu.” (Seyfullah, 62)

Suriyeliler açısından Türklerle komşuluk ilişkisi söz konusu olduğunda genel algının olumlu olduğu söylenebilir. Ancak bu noktada katılımcıların diğer anlatıları dikkate alındığında; komşuluk ilişkilerinin iki farklı kültürel grubun birbirlerinin deneyimlerini anlama üzerinden gelişen mesafesiz ilişkilerden ziyade kısa süreli ve yardımlaşma üzerinden gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Komşuluk ilişkisinin daha çok ihtiyaç temelli ve yardımseverlik üzerinden geliştiği katılımcıların anlatıları üzerinden ulaşılan bir sonuçtur.

3.2.8.4. Sosyalleşilen Ortamlar ve Olumlu İlişkiler

Farklı bir kültürel yaşayış içinde yeniden tecrübe edilen sosyalleşme süreci ile birlikte Suriyeliler tanınmakta ve çeşitli olumlu ilişkiler geliştirebilmektedirler. Hafza, kendi kaldığı apartmandaki ilişkilerini, tanınmaya bağlı olarak gelişen ve iyiye doğru giden bir ilişki biçimi olarak ifade etmiştir.

“İlk geldiğimizde apartmanda kaldığımızda biraz tepkiler vardı bakış açıları farklıydı Suriyelilere Türk komşuların. Ama bizi tanıdıktan sonra birkaç sefer çağırdıktan sonra çocukları tanıdıktan sonra bakış açıları değişti ister istemez.”
(Hafza, 39)

Bir topluma sonradan gelen toplulukla yerli toplum arasında farklılıktan, bilmemekten kaynaklanan önyargılar oluşabilmektedir. Oluşan bu önyargılar zaman içinde “onlar grubu” olarak ifade edilen grup üyelerini yakından tanımaya bağlı olarak kırılabilir veya azaltılabilir. Hafza adlı katılımcının anlatısı bu duruma örnektir.

Abdullah adlı katılımcının anlatısı ise bize deneyimlenen olumlu ilişkilerin, yakınlık duygusunun çeşitli yaralarla ülkesinden kopup gelen ve yaralarını sarmaya çalışan Suriyeliler için ilaç gibi olduğunu göstermektedir:

“Burada bir toplantılara gittiğimiz zaman komutanın bir tanesi benimle konuştuktan bana sorduktan sonra, bana öyle bir şey dedi ki, gittim evde çocuklarıma ben ağlayarak söylüyorum. Bana dedi ki “aa sen Türkmen misin, ya ben de seni Suriyeli sanıyordum. Senin dedenin dedesiyle benim dedemin dedesi galiba kardeşlermiş” dedi. Yani öyle bir insanlar var benim kalbimi rahatlatıyor.”
(Abdullah, 49)

Türk toplumundan olan kişilerle yaşanan olumlu temaslar hem Suriyeliler üzerinde motive edici etkiye sahip olmakta hem de daha sonraki ilişki biçimlerinin de olumlu olması yönünde yol açıcı olmaktadır. Abdullah adlı katılımcı, çalıştığı yerdeki kişilerin kendisine karşı ılımlı yaklaşması ve yardımcı olmaya çalışmasının kendisi üzerindeki etkilerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Beni insan sayanlarla iletişime geçiyorum. Bir yerde iş yaptığımız zaman hanımıyla beyi geliyor. Beyi diyor ki “Bu arkadaş Suriyeliymiş, birkaç tane çocuğu varmış ne güzel okuyorlar”, hanımı, “tamam maşallah iyi, abi sana bir şey lazım mı, sana ne gibi bir yardım edelim”. Beyi diyor ki, “Ver numaranı bize iş lazım olursa seni arayalım”. Ben onlarla fazla iletişime girmek istiyorum. Çünkü onlar benim elimi uzattığımda hangisi ağırıyor onu biliyorlarsa, ben onunla şey etmek istiyorum.” (Abdullah, 49)

Anlatıda ifade edilen “beni insan sayanlarla iletişime geçiyorum” cümlesi, sığınmacı olarak farklı bir sosyal ve kültürel yaşayış içinde bulunan Suriyeliler açısından “insan sayılmanın” farkındalığı içinde olduğunu göstermektedir.

Suriyeliler açısından iş hayatı önemli bir sosyalleşme ortamı oluşturabilmektedir. Katılımcılara Türk toplumu kastedilerek ilişki kurdukları kişiler sorulduğunda iş ortamından kişilerle iletişime geçtikleri görülmektedir:

“Çocuklarımın çalıştığı lokanta var onlara takılıyorum, burada Çakırlı köyünde çalışıyorum, ustamla takılıyorum daha çok Türklerle.” (Beşir, 43)

Habil adlı katılımcı, Türklerle iş yerinde iletişim kurduğunu, işten çıktıktan sonra genellikle evinde zaman geçirdiğini ifade etmiştir.

“İşimiz mobilya, bütün mobilyacılar bize geliyor muhabbet ediyoruz, öyle bir şey sıkıntı yok da ama gene akşam mesela kahveye mahveye gitmiyorum evde kalıyorum.” (Habil, 35)

Ahmed adlı katılımcı ise sadece birkaç Türk arkadaşı olduğunu ifade ederek onlarla görüşme sıklığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Türk arkadaşlarım var sadece Türk arkadaşlarım, her gün her gün değil, haftada bir on günde bir.” (Ahmed, 36)

Türklerle etkileşime geçtiğinde kendisini nasıl hissettiği sorulan Seyfullah adlı katılımcı, daha önceki bir anlatısında da *“tüm Müslümanlar kardeştir”* vurgusunda bulunarak, *“Kardeş gibi hissediyorum, fark yok gibi hissediyorum.”* (Seyfullah, 62) demiştir. Kurulan ilişkilerde ortak bir dini inancı benimseme, aynı kutsal değerlere bağlı olma grupların birbirine bakış açısında olumlu yönde etkide bulunabilmektedir. Ayrıca yine ortak bir kimlik olan Türkmen kimliği de Suriyeli Türkmenlerin, yerli halkla ilişki kurma motivasyonunu arttırmaktadır. Beşir adlı katılımcının söylemi, *“Türklerle daha iyi hissediyorum, bunun sebebi ben Türkmen olduğum için bundan oluyor daha yakın hissediyorum, kendimi kendi ülkemde gibi hissediyorum”* ortak bir kimliği benimsemenin önemini göstermektedir.

3.2.9. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’de Yaşama Üzerine Algıları

Savaş sebebiyle Türkiye’ye sığınan Suriyeliler göç yolunda yaşadıkları problemlerin yanı sıra, ülkeye geldikten sonra da buradaki hayatlarını yeniden inşa etme mücadelesi vermektedirler. Suriye’de iken bir iş alanında tecrübe sahibi olanlar, genel tabirle “meslek bilenler” Türkiye’ye geldikten sonra aynı mesleği devam ettirebilmektedir. Suriye’de özellikle eğitim alarak bir diploma sahibi olanlar, Türkiye’de aynı mesleklerine devam edememektedirler. Asıl mesleği matematik öğretmenliği olan Ömer adlı katılımcı, Türkiye’ye geldikten sonra mesleğini devam ettiremediğini ifade etmiştir:

“Geldiğimden şu ana kadar bozuk çünkü meslek yok, hep işçi olarak çalışıyorum. Yani mesleğim yok. Matematik öğretmeniyim ama meslek yok, ne mesela demirci, işçi, hamal getir götür böyle çalışıyorum. Bu yüzden hep kötü. Arkadaşım var mesela o usta demirci onun durumu çok iyi çünkü meslek var, bu yüzden işime hiç iyi gelmedi.” (Ömer, 36)

Suriye’deki mesleği İngilizce öğretmenliği olan ve aynı zamanda bir kolejın sahibi olan Ahmed, kendi mesleğini yapmak istediğini fakat Türkiye’de çalışma konusunda çeşitli zorluklar yaşadığını ifade etmiştir:

“Çalışmıyorum, çok zor durum çalışmak için. Çalışma izni istiyorlar, çalışmak yasak. Benim pasaport yok tarihi bitmiş, çalışma izni mümkün değil alamam ki... Yaşamak için hiçbir şey istemiyorum sadece bir okul verin” (Ahmed, 36)

Sığınmacıların başka bir ülkeye göç ettikten sonra kendi ülkelerindeki statülerinden düşük bir statüde çalışmaları, benlik algılarına zarar veren bir durum olabilmektedir (Aydın & Oğuz, 2015, s. 328). Ahmed adlı katılımcının asıl mesleği İngilizce öğretmenliği, Ömer adlı katılımcının ise asıl mesleği matematik öğretmenliğidir. İki katılımcı da Suriye’deki mesleklerini yapamamakta, işçilik, hamallık gibi düşük gelir ede ettikleri işlerde çalışmaktadırlar. Bu durum aşağılanma duygularına kapılmalarına yol açabilmektedir.

Türkiye’de yaşamın pahalılığı, elde edilen gelirin yetersiz olduğu ve yaşamın zor olduğu ifade edilmiştir:

“Oranın yaşamasıyla buranın yaşaması arasında çok fark var. Orada her şey ucuz, burada her şey pahalı o yüzden geçim biraz zor.” (Hafza, 39)

“Suriye’de eskiden iyiydi, amcam mühendis, bina mühendisi, benim eşim terziydi çok rahat hayatımız vardı. Burada maaşı çok az, zaman çok mesela.” (Havva, 28)

Habil adlı katılımcı, Suriye’deyken bir mesleğinin olmadığını ifade ederek, Türkiye’deki ekonomik yaşamla ilgili yaygın kanının aksine durumunun iyi olduğunu, bu durumdan memnun olduğunu dile getirmiştir.

“Savaş yok bir şey yok Allaha şükür elhamdülillah, sonra da ee normal çalışıyorum kazanıyorum ne istersem alabilirim yaşayabilirim mesela. Suriye’de biraz zor durum yani maaş ya yetiyor ya yetmiyor.” (Habil, 35)

Bu durum ayrıca Bourdie’nün üç temel kavramı olan, “*habitus, alan ve sermaye*” kavramları üzerinden de değerlendirilebilir. *Habitus*, bir kişinin kuralları olan belirli bir alanda iş yapabilmek, kazanç elde edebilmek için daha önceki hayatında biriktirdiğinde bulundurduğu benliği, özneliğidir (Akşit, 2020). *Kültürel sermaye* ise toplumca değerli bulunan alanlarda bilgi sahibi olmaktır (Palabıyık, 2011, s. 134). Aile aracılığıyla kazanılan değerler ve bilgi birikimi ve eğitim aracılığıyla edinilen kazanımlar bireyin edinmiş olduğu kültürel sermayedir. Bütün bunlarla ilişkisel bir şekilde bağlantılı olan *Alan* ise, içinde bulunan öznelerin, var olan statülerini korumaya veya değiştirmeye çalıştıkları bir mücadele alanıdır (Palabıyık, 2011, s. 136). Kişiler kazanç elde etmek için mücadele bulundukları bu alana habitusları aracılığıyla da edindikleri sermayeleri ile girerler. Alandaki sermaye birikimi, o alanda başarılı olmanın belirleyicisi durumundadır.

Bourdieu'nün kavramlarını Suriyeliler üzerinden okursak eğer; Suriyeliler Türkiye'deki çalışma alanına, Suriye'deki habitusları aracılığıyla ayrıca, Suriye'deyken aldıkları eğitim temelinde, kültürel sermayeleri ile girmektedirler. Ancak bu mücadele alanında Türkler, Türkiye'nin vatandaşı olmaları, birtakım haklara sahip olmaları doğrultusunda bu alanda Suriyelilere karşı avantajlı duruma geçmektedirler. Suriyelilerin kendi içindeyse, Suriye'de eğitim almamış ancak tesisat, marangozluk gibi alanlarda meslek edinmiş kişiler Türkiye'de yine kendi alanlarında çalışabilmekte ve okul okuyan, diploma alan kişilere göre daha yüksek ücretler alabilmektedirler. Suriyelilerin hukuki statüsü itibarıyla da orada alınan diplomaları Türkiye'de aynı meslekleri devam ettirebilmek için yeterli olmamaktadır. Suriyeli sığınmacılar içerisinde de belli sermayeleri edinmiş kişiler Türkiye'de çalışma alanında daha fazla kazanç elde etmektedirler.

Kendisini Türkmen olarak tanımlayan Beşir adlı katılımcı, Suriye'de iken de eşinin ve çocuklarının Türkçe konuştuğunu, Arapça bilmediğini ifade etmiştir. Türkiye'ye geldikten sonra kendisini değişmiş hissettiğini söyleyen katılımcı, Suriye'deyken dil bilmemenin zorluklarını yaşamaktadır, özellikle çocukların Arapça bilmiyor oluşu, Türkiye'deki eğitimin çocuklar açısından daha iyi olduğunu düşündürmektedir.

“Evet çok değişmiş hissediyorum, evvela çocukların eğitimi burada Suriye'den çok iyi, bundan ben çok mutluyum, burada derdimi anlatıyorum, ben şimdi burada seninle konuşuyorum, Türkçe konuşuyorum. Ben Suriye'de olsam mesela çok cevaplayamam, Arapça fazla konuşamam, burası oradan iyi.” (Beşir, 43)

Görüşme yapılan Suriyeliler, Türkiye'deki eğitim sistemini Suriye ile kıyaslamakta ve çocuklarının Türkiye'de daha iyi bir eğitime sahip olduğunu vurgulamaktadır.

“Burada olmak benim için ifade yok, çocuklar için. Şimdi çocuklarım okula gidiyorlar, biri beşinci sınıfa girdi biri üçüncü sınıfa girdi. Onlar çok güzel Türkçe konuşuyorlar, okulda çok güzel gidiyorlar. Hayat oraya gitsen çok kötü oluyor. Yani Arapça sıfır, bilmiyorlar o yüzden hep soruyorum onlara Suriye'ye gitmek istiyor musunuz diye, yok hep burada kalmak istiyorlar. Benim için artık burada daha iyi, benim için değil çocuklarım için yani.” (Habil, 35)

Türkiye'de kalıcılığı çocukları açısından isteyen Habil, özellikle eğitimi göz önünde bulundurarak Türkiye'de kalmayı düşünmektedir. Savaş sebebiyle Türkiye'de büyüyen,

eğitim göre çocuklar Türkçe konuşmakta, Suriye'yi unutmakta belki de hiç bilmemektedir.

Türkiye'yi hak, hukuk, demokrasi ve eğitim açısından Suriye'den daha iyi bir noktada gören Ömer adlı katılımcı da çocukların eğitimini düşünerek Türkiye'de kalmayı düşünmektedir. Ancak bunların yanında asıl mesleği olan matematik öğretmenliğini yapamamak, geçici ve düşük ücretli işlerde çalışmak ona iyi gelmemiştir:

“Hayat burada daha iyi ama bana iyi gelmedi çünkü söylediğim gibi iş, iş bulursam burada hayat tabi daha iyi yani demokrasi, teknoloji falan her şey var, burada iyi bir iş bulursam yani bana göre hayat burada daha iyi. Yani çocuklar ve aileme göre burada daha iyi. Suriye’de savaş olmadan önce eğitim iyi değildi, hiç iyi değildi. Burada eğitim çok iyi. Yani ben burada çocukların eğitimi için kalıyorum.”(Ömer, 36)

Rabia adlı katılımcı da Türkiye’de kadınlara verilen haklara vurgu yapmıştır:

“Kadınlara Suriye’de hak yok, burada daha iyi, hep oturuyordum evde Suriye’deyken, yazdıklarımı veriyordum işe, sonra eve geri dönüyordum.” (Rabia, 36)

Türkiye’de insanların sesini duyurmasının daha kolay olduğunu, özgür bir ortamın olduğunu düşünme de başka bir anlatıda karşımıza çıkmaktadır:

“Türkiye’de gördüğüm özgürlüğü başka bir yerde görmedim, sesinizi duyurmanız daha kolay. Suriye’de iken de biz görüyorduk. Örneğin diyelim sen bana yanlış yaptın, ben çıkıyorum 1 dakikanın içinde videoda bu kadın bana şöyle böyle yaptı diyorum. Öğretmense de bir şeyse de tutup senin elinden alıyorlar, bu iyi bir şey değil mi yani sence?” (Abdullah, 49)

Suriyeliler, Türkiye’nin genel olarak hukuksal açıdan gelişmiş olduğu görüşündedir. Ancak hukuki anlamda tanınan kalıcı bir statünün bulunmaması Türkiye’ye göç eden Suriyeliler açısından çeşitli hak kayıpları oluşturmakta ve dile getirilmektedir. Ahmed, “geçici koruma” statüsü altındaki bir Suriyeli olarak, kendi mesleğini yapma konusunda sıkıntı yaşamaktadır.

“Bittim ben çok zor gerçekten, çalışmak istiyorum çalışmak yasak, ders vermek istiyorum yasak her şey yasak ee nasıl yaşıycam çocuklar var gerçekten olmaz.”
(Ahmed, 36)

Yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere, Türkiye, hak anlamında istenen yeterlilikte olmasa da, Suriye’deki baskıcı ortam düşünüldüğünde ve bir kıyas yapıldığında Türkiye daha iyi bir yerde konumlanmaktadır.

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılabacağı üzere Türkiye’ye geldikten sonra Türk insanının davranışına, kültürüne, yaşayışına alışma söz konusudur. İlk gediklerinde Türkiye’de birçok şeye şaşırdığını ifade eden Ömer, zamanla her şeye alıştığını ifade etmiştir:

“Tabi çok, ilk geldik buraya, her şeye şaşıyoruz ama şimdi adetlerinize her şeye alıştık mesela bir Türk böyle yapıyor tamam bunlar böyle. Şimdi her şeye alıştık hiçbir şey yabancı gelmiyor, yabancı bir şey kalmadı.” (Ömer, 36)

Kendisini Türkmen olarak tanımlayan Meryem de dil bilmenin önemine vurgu yaparak, zamanla Türkiye’deki yaşama alıştığını ifade etmiştir.

“İlk geldiğimizde garip gariptik, illa insan birini görüyor korkuyor, garip garip duruyorsun. Gittikçe alıştık işte her yere gidebiliyorsun tek başına, hastaneye de çıkabilirsin her yere de çıkabilirsin, dilin diline olduktan kerli adam alıyor gittikçe.” (Meryem, 40)

Türkiye’de yaşamı değerlendiren katılımcıların ortak tarihe, kültüre, dini inanca ve adetlere vurgu yaptıkları görülmektedir.¹⁰ Hafza başka bir ülkeye gitmek istemediğini ve aynı dini inancı paylaştığı Türk toplumuyla bir arada kalmak istediğini şu şekilde ifade etmiş, *“Müslüman bir ülkedeyiz, camiler var, minareler var, Müslüman kardeşlerimizle*

¹⁰ Erdoğan’ın (2020b) Suriyeliler ve Türk toplumu arasındaki ilişki ve etkileşimler üzerinden sosyal algıları incelediği çalışmasındaki veriler, kültürel benzerlik söz konusu olduğunda yerli halkla Suriyelilerin bakış açısının farklılaştığını ortaya koymaktadır. Hem nitel hem nicel veriler ortaya koyan araştırmaya göre; yerli halktan olan kişiler %81,9’luk bir oranla Suriyelilerle ortak kültürel benzerliğin olmadığına inanmaktadırlar. Buna karşın Suriyeliler Türk toplumu ile kültürel olarak yakın olduklarını düşünmektedir. Araştırmaya katılan Suriyeliler içinde Türk toplumuyla kültürel benzerliği vurgulayanların oranı %56,8’dir (s. 203). Erdoğan’ın araştırma verileri, bu araştırma kapsamındaki anlatıları desteklemektedir. Suriyeliler ortak geçmiş, ortak din ve kültürel benzerlikler söz konusu olduğunda Türk toplumu ile aralarında birçok benzerlik olduğuna inanmaktadır.

yaşamak istiyoruz, Avrupa’da yaşamak istemiyoruz.” (Hafza, 39) ve yine Türk toplumuyla ortak kültürel yaşayışı vurgulamıştır:

“Hemen hemen kültürlerimiz aynı, bakış açımız öyle, Suriye’de de böyle giyiniyordum burada da aynı, orada çalışmıyordum tek fark burada çalışıyorum. Yiyecek- içeceklerde hemen hemen kültürümüz aynı yani onun ismi farklıdır ama her şey aynıdır.” (Hafza, 39)

Seyfullah adlı katılımcı da yine ortak tarihe ve dini inanca bağlılığı ifade etmiştir:

“Bizim oradaki adetlerimiz aynı yani fark yok, çok az fark var. Türkler ve Suriyeliler 400 sene aynı ülkede kaldı.” (Seyfullah, 62)

“Türkiye’de mutluyuz, Avrupa’ya gitmek istemiyoruz, Avrupa’ya gittiğimiz zaman orada belki cami bile yoktur. Müslüman olduğumuz için burası bizim için en iyisi.” (Seyfullah, 62)

Türkmen olan Abdullah adlı katılımcı da gelenek ve göreneklerin ortaklığını dile getirmiştir.

“Oo tabi bizim gelenek göreneklerimiz sizinki gibidir. Cenazemizde veya düğünümüzde aynı buranın örf âdeti olduğu için. Bizim oradaki buradan daha Osmanlı tarihine tutkundu.” (Abdullah, 49)

“Lübnan’da çok kaldım, insanlara ayak uydurmayı severim, yani madem sen bu ülkeye geldin, bu ülkenin disiplinini bunu şey edeceksin yani. Türklerle benim adetlerim aynı.” (Abdullah, 49)

Katılımcı kendisini Türkmen olarak niteleyip ve Türk yaşayışıyla ortaklığı vurgularken, diğer yandan sonradan geldiği bu toplum içinde yeni düzene, disipline uyum sağlaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu anlatı bize şunu göstermektedir: Her ne kadar ortak bir tarihi anlayış, dini inanç veya kültür benzerliği olsa da, karşılarında ister istemez yaşayışı ve kurallarını benimsemek zorunda olacakları yeni bir toplumsal yaşam vardır.

Göçle birlikte terk edilen sadece fiziksel yaşam olmamıştır aynı zamanda gündelik yaşayış, ilişki biçimleri de geldikleri yollar gibi arkalarında kalmaktadır. Ömer, Suriye’de iken çeşitli sosyal gruplar aracılığıyla sosyalleşirken Türkiye’de bunları terk ettiğini ifade etmiştir.

“Ben kitap okumayı seviyorum, iş bittikten sonra evde çocuklarımın ödevlerini falan yapıyorum sonra kitap okuyorum, başka bir şey yapmıyorum. Suriye’de siyaset falan futbol da takip ettim ama geldikten sonra buraya bıraktım.” (Ömer, 36)

Suriyelilere verilen “Geçici Koruma” statüsünün değişebilirliği veya tamamen ortadan kaldırılabilirliği hükümetin vereceği karara bağlıdır. Statünün ortadan kaldırılması durumunda Suriyeliler, ya ülkelerine geri dönecekler ya da başka bir ülkeye gitmenin yollarını arayacaklardır. O zamana kadar verilen statüyle sınırlı olarak da olsa erişilebildikleri hakların kaybına uğrayacak ve kendilerini tekrar bir bilinmezlik içinde bulacaklardır. (Semerci & Erdoğan, 2018, s. 81). Ömer adlı katılımcının anlatısı bu duruma örnek teşkil etmektedir. Sığınmacı olma hali aynı zamanda bilinmezlik içinde olma halidir. Türkiye’deki Suriyelilere her ne kadar geçici koruma statüsü tanınsa da bu statünün belirsizliği, ayrıca Suriyelilerin Türkiye siyasi gündemi içindeki sürekli değişen konumları Suriyeli sığınmacıların gündelik hayattaki motivasyonlarını ve gelecekle ilgili algılarını olumsuz yönde etkilemektedir

“ İu medyada çok şeyler var mesela Suriyeliler belki bir sene sonra geri gönderilecekler, yok burada kalmayacak Avrupa’ya alacaklar, yok Bursa’da kalmayacaklar bir şehir yapacaklar oraya. Bazıları devletten konuşuyorlar, sınır yanında köyler yapacağız, Suriyelileri oraya göndereceğiz bu yüzden huzur yok, mesela ben burada çalışıyorum ama bu şey ne zaman olacak belli değil, bu yüzden huzur yok.” (Ömer, 36)

3.2.10. Vatan ve Aidiyet

Kaynak ülkenin kültüründen, yaşayışından ayrılmak, bireylerin aidiyet duygularına zarar vermekte, özellikle ilk kuşakta arafta olma, iki yere de tam olarak ait hissetmeme duygusu oluşturmaktadır (Adıgüzel, 2020, s. 155). Araştırmanın öznelerini oluşturan Suriyeli sığınmacılara kendilerini nereye ait hissettikleri ve vatan olarak nereyi gördükleri sorulduğunda vatan-toprak aidiyetleri çeşitli şekillerde ifade edilmiştir.

Kendisini Türkiye’de mülteci olarak gören ve Suriye’ye dönemeyeceğini düşünen Ömer için vatan her ne kadar Suriye olsa da, onun için varamayacağı bir yerdir Suriye. Kendisine dünya üzerinde toprak kalmadığını hisseden katılımcı vatandaşlık almanın umudunu taşıyarak, tehlikenin olmadığı bir toprağın vatandaşı olmayı düşünmektedir.

“Şimdi kimse yok yani, sen Esed’i biliyorsun biz oraya gidersek tamam ya hapis ya öldürmek başka çare yok ne oraya gidebiliriz, burada mülteciyiz. Avrupa’ya yok yani, şu an toprak kalmadı böyle hissediyorum. Ben düşünürken vatanım hangisi diye tabi Suriye’de, ben Suriyeliyim vatanım orada. Ama mesela burada vatandaşlık alırsam oraya gitmem geri gitmem.” (Ömer, 36)

Rabia, aidiyet hissettiği vatanını Suriye olarak ifade ederken oraya dönmek istemediğini de belirtmiştir:

“Bizim vatan Suriye ama Suriye yok, Suriye harap, insan yok, Esed bomba bomba bomba, senin için vatan neyse bizim için de öyle, ben istemiyorum Suriye’ye gitmek, ben konuştum kocamla ne zaman Suriye’ye gidersen ben gitmem, otur burada.” (Rabia, 36)

Hafza, Habil ve Havva adlı katılımcıların aidiyet duygularına ve vatan algılarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Nerede biz iyi hissediyorsak bizim vatanımız orası, Türk askerleri sınırdan aldıkları için bizim vatanımız burası.” (Hafza, 39)

“Türkiye, Suriye’yi hemen hemen unuttum yani altı sene geçti, 2013’te geçtim buraya hemen hemen yedi sene oldu yani. Yani Suriye şey babam annem oradaydı o yüzden ben onlarla konuşuyordum yoksa Suriye’de hiçbir şey kalmadı bize.” (Habil, 35)

“Aynı vatanım gibi zaten fark etmez, ne zaman Allahu ekber var o zaman kalbim rahat, biraz öyle hissediyorum.” (Havva, 28)

Anlatılarına yer verilen katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere vatan-aidiyetlik hissi, “iyi hissedilen yer” olarak , “çok zamanın geçmesine ve Suriye’de kimsenin kalmamasına” bağlı olarak ve “ortak Müslüman kimliğe vurgu” yapılarak Türkiye olarak ifade edilmiştir.

Kendilerini Türkmen olarak tanımlayan Meryem ve Beşir adlı katılımcıların aidiyetlerine ve vatan algılarına yer verilmiştir:

“İşte elbet illa da çekiyor seni Suriye, hep oradaydık, böyle oldu buraya geçtik, yani doğumumuz oyuz.” (Meryem, 40)

“Vatan benim için ıı ben Suriyeliyim önce, dilimi şey edersen vatan Türkiye, Suriye doğuşum, doğma büyüme Suriye.” (Beşir, 43)

Kendilerini Türkmen olarak tanımlayan Seyfullah ve Abdullah adlı katılımcılar, vatani anne ile özdeşleştirmiş ve Türkiye’ye gelerek aslında ana vatanlarına döndüklerini ifade etmişlerdir:

“Vatan anne gibidir. Biz sanki vatanımıza dönmüş gibi hissettik, sanki benim için vatan Türkiye.” (Seyfullah, 62)

“Vatan benim için ana demek, [gözleri doluyor] Vatan demek, şimdi ben sana nasıl diyeyim biliyor musun kardeşim, vatan; nasıl bir çocuğa oyuncak verirsın onun elinden oyuncuğı alırsın, tekrar kendine başka bir oyuncak verirsın. Onun elinden o oyuncuğı zorla alırsın, tekrar kendine bu oyuncuğı verdiğı zaman dersin ki bunu da aldığı zaman sen öleceksın, benim için vatan aynen böyle bir şey. Bizim ana vatanımız Türkiye, ama biz nerede kalmışız Suriye.” (Abdullah, 49)

Abdullah adlı katılımcı, görüşme sırasında sık sık duygulanmış ve Suriye’deyken hem kendisinin hem de ailesinin Türkiye’ye olan hasretini ifade etmiştir. Suriye’de iken sınırın yakınındaki Çobanbey kasabasında yaşadığını, rahmetli olan anne ve babasının uzaktan Türk bayrağına bakıp ağladıklarını görüşme sırasında anlatmıştır. Türkiye’ye olan aidiyetini ise, *“Türkiye benim ana vatanım, Türkiye’de ölmek bile benim için şereftir.” (Abdullah, 49)* şeklinde dile getirmiştir.

3.2.11. Entegrasyon ve Uyum

Uyum, bir toplumsal yaşayışa sonradan gelenlerin -göçmenlerin, sığınmacıların, mültecilerin- mücadele etmesi gereken problemler arasında yer almaktadır. Göçmenlerin yaşayışını, düzenini, kültürünü bilmedikleri topluma dâhil olma sürecin ifade eden uyum, bu yeni düzen içinde “yeniden toplumsallaşma”yı ifade etmektedir (Adıgüzel, 2020, s. 157). Sokağa çıkmak, farklılıkların gündeme gelmesi ve gözlerin üzerine çevrilmesi riskiyle karşı karşıya kalmaktır. Kişi kendisi farkında olmasa dahi dışarıda sergilediğı hal ve hareketler, giyim kuşam gibi unsurlar diğerlerine birtakım toplumsal mesajların verilmesinde destekleyici olmaktadır. Dışarıda diğer insanlarla bir arada bulunan kişinin görünüşü olabildiğı kadar az bilgi içermeli, toplumda onaylanan kişilere göre olabildiğince az sapma göstermelidir. Bu kişi diğerleri gibi görünme ve davranma

yolunda mümkün olan en yüksek başarıyı sağlamalıdır. Diğerleriyle uyum içinde olumlu ilişkiler geliştirebilmek için kendisini “görünür” kılan, farklılığını belli eden davranışlarda bulunmaması gerekir. Burada özellikle kişinin giyim kuşamında, saç ve sakalında görünür bir sapma simgesel bütünlüğü tehlikeye atabilir ve bunun sonucunda alınan tepkinin derecesi artabilir (Çatak, 2018, s. 116). Aşağıdaki ifadeler Suriyeli katılımcıların da uyum sağlamak, “göze batmamak” adına olabildiğince dikkat ettiklerini göstermektedir.

Türk toplumu içinde herhangi bir sorunla karşılaşmamak için elinde geldiğince dikkat ettiğini ifade eden Ömer adlı katılımcı, bu şekilde dikkat ettiği için herhangi bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir:

“Çok iyi, şimdiye kadar bir sıkıntı olmadı, üç ev değiştirdim bir sıkıntı olmadı ama neden yani ben içinde hiçbir sıkıntı yapmıyorum, ses falan çöpler falan yok, çok dikkat ediyorum bu yüzden kimseden bana bir şey yok.” (Ömer, 36)

Meryem adlı katılımcı, genellikle evde olduğunu fazla bir yere gidip gelmediğini sohbet esnasında belirtmiştir: *“En rahat evdeyim, içerdeyim, işimle yemeğimle uğraşıyorum.”*

Hafza, her şeyin farkında olduğunu ve Türk toplumuna uyum sağlaması gerektiğini bildiğini ifade etmiştir.

“Yani biz burada sadece her şeyin farkındayız, savaştan geldiğimizi biliyoruz, burada sokağa çıktığımızda nasıl yürüneceğini de nasıl hareket edeceğimizi de biliyoruz.” (Hafza, 39)

Havva adlı katılımcı, dışarıya çıkıp gezmekten, alışveriş yapmaktan hoşlandığını ifade etmiş, *“Yok, çok seviyorum, gitmeyi seviyorum, alışveriş yapıyorum, pazara gidiyorum.” (Havva, 28)* sosyal yaşam içinde herhangi bir yere girerken çekinmediğini dile getirmiştir.

Göçmenler sonradan yerleştikleri toplumların maddi yaşayışına daha kolay uyum sağlayabiliyorken, menevi, kültürel yaşayışa uyum sağlamak, o kültürün değerlerini benimsemek zaman isteyen bir süreçtir (Adıgüzel, 2020, s. 162). Ancak bu durum Suriye’den gelen Türkmen kökenli sığınmacılar için daha kolay olmaktadır.

“Bizim gelenek göreneklere uyuyor, Suriye’deyken Türk televizyon kanallarını izlerdik, hepsini biliyorduk. [yaşayışı kastediyor]” (Beşir, 43)

“Tabi öyle bir kolay oldu ki yani ne diyim sana kusura bakma biraz duygusalım ben.[Ağlıyor]Burası bizim ana vatanımız yani bir şey demeye gerek yok yani.”
(Abdullah, 49)

Habitus, bireylerin dış dünyanın işleyişini ve kurumlarını içselleştirmeleri sonucunda edindikleri algılama, hissetme, yapma ve düşünme eğilimleridir. Farklı toplumsal koşulları deneyimleyen bireyler farklı yatkınlıklar kazanmaktadırlar (Ünal, 2016, s. 175-176). Bourdieu’cü bakışla, Türkmenlerin Türkiye’deki uyum sürecini değerlendirebiliriz. Suriye’den gelen Türkmenler, Suriye’deyken de Türk gelenek ve göreneklerini, yaşayışını devam ettirdiklerini ifade etmişlerdir. Türkmenlerin Suriye’deyken içinde bulundukları maddi ve manevi koşulların Türk yaşayışına benziyor oluşu, geliştirilen alışkanlıklar ve yatkınlıklar, Türkiye’ye geldikten sonra kültürel sermayeye dönüşmüş ve uyum sağlamalarına yardımcı olmuştur. Yatkınlıkları dolayısıyla belli sermayeler edinen Türkmenler, Türkmen olmayan Suriyelilere kıyasla “alanda” avantajlı konuma geçebilmektedirler. Özellikle katılımcıların dilsel habitusları bağlamında Suriye’deyken de Türkçe konuşuyor olması, Türkiye’deki yaşayışı kolaylaştırmaktadır.

Her toplum kendi kurallarını yaratır ve üyelerinin de bu kurallara eksiksiz bir şekilde uymasını bekler. Bu kurallara uymayanlar ise toplumdan sapma göstermiş kişiler olarak kurallarla birlikte yaşama konusunda güvenilirmezler olarak mimlenirler. Toplum kuralları o toplumda bulunan üyelerin tamamını kapsadığı kadar yeni gelenleri de kapsamaktadır. O yere sonradan gelenler ilk önce yeni gelen rolüne alışmalı sonrasında ise toplumsal ilişkilere dâhil olmalı ve benimsemeye çalıştıkları yeni rolleriyle birçok problemin üstesinden gelmeyi öğrenmelidirler (Çatak, 2018, s. 147). Yabancıyı yabancı olmadığını kanıtlaması, belli başlı özellikleri kazanması gerekmektedir. Yabancı her ne kadar farklı kültürel özelliklere ve yaşayışa sahip olsa da yerli halka benzediği, onlar gibi olduğu oranda onu görünür yapan yabancılik unsurları da kaybolacaktır (Göker, 2015, s. 112). Abdullah adlı katılımcı Türkiye’de kendisine bir yaşantı şekli benimsediğini, benimsediği bu yaşantıyı, çocuklarının ve çevresinde tanışık olduğu Suriyelilerin davranışlarını ve görünüşlerini de kontrol ederek devam ettirdiğini, bu yaşantı şeklinin birçok dikkati barındırdığını ifade etmiştir:

“Ben şimdi burada kendime bir yol çizmişim kardeşim, saat 8 olur olmasın, 7 buçuk olur olmasın kapım kapanır. Bitti olay kapanmıştır. Çocuklarıma, onlara öyle, evden

çıkarken hanıma demişim bugün Ali nasıl gitti işe, Ali'nin saçının tıraşı nasıldı, kıyafeti nasıldı, gittiği zaman yabanda kulaklık istemiyorum, çocuklarımın saçının tıraşına kadar. Ben özellikle berbere giderim, büyüklere derim saçınızı şöyle şöyle kestireceksiniz. Yani biz burada misafiriz.” (Abdullah, 49)

“Tabi yani hem tepki almamak için hem de biz burada sonuçta misafiriz yani.”
(Abdullah, 49)

Gleason’a (2014) göre, kimlik esasında bir isim tarafından betimlenme, yapılan bu betimlemeyi onaylama ve beraberinde getirdiği rolleri, kuralları benimseme meselesidir (s. 34). Kendisini “misafir” olarak tanımlayan katılımcı, bu tanımın beraberinde getirdiği kuralları ve yaşam tarzını benimsemiş; kendisine kurallar ve roller çerçevesi belirlemiştir. Anlatılardan da görüldüğü üzere her ne kadar ortak bir geçmişten ve kültürel yasayıştan bahsedilse de sonradan gelen Türk toplumu “dikkatli”, “temkinli” olmayı gerektiren bir toplumdur. Bir yandan Türkiye “ana vatan” olarak değerlendirilip, ortak geleneklere vurgu yapılırken diğer yandan kendisini bu “ana vatan” içinde “misafir” olarak görmektedir. Yukarıdaki ifadeler kamusal alanda mümkün olduğu kadar Suriyeli imajından vazgeçmeleri, yerli halkın gözüne batmamaları gerektiği düşünülen ve kendilerine ve yaşantılarına çekidüzen vermeyi ifade eden anlatılardır.¹¹

Bir toplumsal düzende en fazla uyum sağlaması beklenen kişiler, çoğunlukla sonradan gelenler- hâkim kültürün dışında kalanlar- daha alt bir statüde yer alanlardır. Hâkim kültürün üyelerinin azınlıkta kalan grup üyelerine uyum sağlanması genellikle beklenen bir şey değildir. Dikkat etmesi, uyum için çabalaması, ayak uydurması istenen kişiler azınlıkta kalan gruptur. Bazı durumlarda uyum sağlaması beklenen bu grup üyeleri baskın grup tarafından çok fazla baskılanmayabilir. Bu durumda geldikleri toplumda bir yer

¹¹ Sığınmacıların “misafir” olarak tanımlanmaları, bir “ev” ortamını gerekli kılar ve aynı zamanda bu evdeki hiyerarşik ilişkileri belirler. Bu noktada “misafir”, sınırları çizilmiş bir alanda uygun hareketlerde bulunması gereken kişi olarak karşımıza çıkar (Arıcan, 2019, s. 70). Arıcan tarafından yapılan alan araştırmasında; Suriyelilerin “misafirliğinin” uzamış olduğu ve misafirliğe ilişkin sınırları aştıkları, yerli halk tarafından en çok vurgulanan konulardan birisi olmuştur. Alandaki anlatılarda Suriyelilerin “ev”in kurallarına göre davranmadıkları ve “ev sahipleri”ni rahatsız ettikleri, artık uzaklaştırılmaları gerektiğine ilişkin ifadeler ağırlıktadır. Arıcan, yerli halk tarafından “ev”i tehdit eden ve “sınırları aşan” olarak görülen Suriyeli sığınmacıların ise çoğunlukla kendilerine çizilen bu sınırların farkında olduğunu belirtir. Yapılan görüşmelerde Suriyeli sığınmacıların çoğunlukla “misafirlik” tanımını benimsedikleri ve “ev sahibi”nin huzurunu kaçırma suçunu içselleştirdikleri dikkat çekmektedir (Arıcan, 2019, s. 71-73) Bu bağlamda ortaya çıkan ifadeler bu çalışma açısından da oldukça destekleyicidir. “Misafir” kimliği; sınırları belirli bir alan içinde, “ev sahibi”ne karşı eşğin aşılmaması gerektiği dolayısıyla da birçok dikkat isteyen bir süreci ifade etmektedir.

edinmeye çalışan bu kişiler iki kültür arasında yaşayışlarını devam ettirmekte, kimliklerini oluşturmaktadırlar (Stonequist, 2019, s. 84). Robert E. Park'ın “*marjinal insan*” adını verdiği kişilik tipi, “iki ayrı halkın farklı kültürel hayatı ve gelenekleri içinde samimiyetle yaşayan ve bu yaşamı paylaşan bir insan; kendisine müsaade edilse bile geçmişinden ve geleneklerinden kopmaya pek istekli olmayan, kendine bir yer bulmaya çalıştığı yeni toplum içinde ırksal önyargılar nedeniyle tam olarak da kabul edilmemiş bir insan”dır (Park, 2019, s. 81). Suriyeli sığınmacılar da uzun bir süredir Türkiye sınırları içinde yaşamakta, her ne kadar geçici oldukları her fırsatta vurgulansa da büyük bir kısmının kalıcı olduğu düşünülmektedir. Türkiye’deki toplumsal yaşayışı ve kültürü geçiciliğin üstünde bir süredir deneyimleyen Suriyeliler, bir yandan kendi kültürel özelliklerini devam ettirmekte diğer yandan temkinli davranarak, ellerinden de geldiğince Türkiye’deki yaşayışa uyum göstermeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda Park’ın tipleştirdiği marjinal insan Türkiye’deki Suriyeli sığınmacıları da niteleyebilmektedir.

3.2.12. Suriyeli Sığınmacılar İçin Gelecek

Geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin statüsündeki geçicilik gibi geleceklerinin de geçici konumlar ve haklar üzerine kurulu olması sürekli yolda olma ve nereye varılacağının bilinmemesi halini oluşturmaktadır. Bu durum belirsiz bir gelecek tahayyülünü ve müphem durumları kendi içerisinde besleyen bir etkileşim sürecinin açığa çıkmasına neden olmaktadır

Türkiye’de gelecek düşünüldüğünde çocuklar için iyi bir gelecek tahayyül edilmektedir. Ancak bunun yanında tanınan hakların sınırlı olması ve verilen hakların geçici bir statü kapsamında tanınması ve buna bağlı olarak Türkiye’deki geleceklerinin belirsiz olması, aynı zamanda Suriye’deki savaş ortamının da ne olacağının belli olmaması, yakın zaman için Suriye’nin geleceği ile ilgili kestirim yapılamaması Suriyelileri tamamıyla bilinmez bir hal içinde bırakmaktadır.

“O belli değil, hiç belli değil, ama çocuklara iyi gelecek burada kalırsak ama biz gerçekten belli değil. Gelecekte ne olacak belli değil, ne kimlik var bizde, kimlik yok hesap bankası açamam çünkü kimlik yok. İu taksitli bir şey alacağım kimlik yok, yabancı kimlik sadece hastanede.” (Ömer, 36)

“Valla sonumuz ne olacak bilmiyorum yani işte gelecekte ne olacak bilmem, inşallah iyiye gider bilmiyoruz.” (Meryem, 40)

Görüşme sırasında engelli bir çocuğu olduğunu ve onun için Türkiye’de çok fazla hastaneye gittiğini ama bir çözüm bulmadığını ifade eden Ahmed, Türkiye’deki hayatını ve geleceğini sıfır olarak nitelendirmiş ve hep rahatsızlık hissiyle yaşadığını ifade etmiştir:

“Bilmiyorum, benim için benim çocuk engelli, çocuk için tedavi istiyorum, zaten hayatım bitti sıfır hayat kalmadı. Dönersem kolay mı daha zor olacak, başka bir ülkeye gidersem kolay mı başka bir hayat olacak, burada kalırsam hep rahatsız kalıcam çok kötü. Kanada’ya gidersem İngilizce konuşuyorlar ben de İngilizce konuşuyorum ama bir şans gelirse oraya gitmek istiyorum.” (Ahmed, 36)

Sığınmacı olma hali başlı başına birçok mücadele alanını beraberinde getiriyorken buna bir de çocukların engelli olması durumu veya sağlık problemleri gibi durumlar eklendiğinde içinde bulundukları durum iyice içinden çıkılmaz bir hal almaktadır. Kabul edilirse başka bir ülkeye gitmek istediğini ifade eden Ahmed için kaldığı yer olarak Türkiye, kendi mesleğini yapabilmek için çalışma hakkının verilmediği buna bağlı olarak çeşitli sorunların devam ettiği bir yerdir, gideceği yerde ise yeni mücadele alanlarının oluşacağı, hayatını yeniden-sıfırdan başlatacağı yeni bir hayat vardır. Erbaş, geri dönüşlerin genellikle hayata “sıfır noktasında yeniden başlama” anlamını taşıdığını ifade etmiştir. Bu süreç tekrardan bir mağduriyet alanı oluşturabilmektedir (Erbaş, 2019, s. 16).

Türkiye’de gelecek söz konusu olduğunda “kalıcılık” Suriyelilerin sahip olduğu bir eğilimdir. Türkiye’de kalma ihtimali var olan bütün umutsuzluk ve belirsizliklere rağmen yine de varlığını devam ettirmektedir.

Diğer anlatılarda da ifade edildiği gibi çocukların eğitimi söz konusu olduğunda Türkiye’de kalma fikri ağır basmaktadır.

“Şimdi Suriye’ye geri dönmeyi düşünmüyorum, çocuklar burada okuyacak, burada büyüyecek. Burada kalırsak bizim için daha iyi.” (Hafza, 39)

Havva adlı katılımcı ise kendi eğitim alma imkânını değerlendirerek Türkiye’de kalmayı düşünmektedir.

“Dersimi tamamlamak istiyorum, okula devam etmek istiyorum, üniversiteye gitmek istiyorum, burada kalmayı düşünüyorum. Öğretmen olmak istiyorum, eşimin terzi alanı olsun istiyorum.” (Havva, 28)

Katılımcıların anlatılarından da anlaşılacağı üzere eğitim söz konusu olduğunda Türkiye’de kalmak daha iyi bir ihtimal olarak akıllarda yer etmiştir. Türkmenlerde ise Türkiye’de kalıcı olma fikri “vatan” ve “aidiyet” ile anlam kazanmaktadır. Abdullah adlı katılımcının bu konudaki ifadesi şöyledir:

“Yaklaşık üç buçuk yıl önce Göç İdaresi’ne gittim, öyle bir şey varmış ben bilmiyorum. Çocuklarım sporcu evrak gerekmiş. Arkadan biri geldi, “Abi yardımcı olayım mı” dedi. Altı çocuğum var okuyorlar sporcular dedim. “Gerçek mi? Gitmek ister misin Hollanda’ya” dedi. “Sadece buraya bir ismini yaz sana dilekçe yazayım, 15 gün içinde uçak alır” dedi. Bura benim ana vatanım, ben burayı bulana kadar... Ben gitmek istemiyorum.” (Abdullah, 49)

“Türkiye’de yaşarım, Türklerle yaşayıp gitcez, Allah Türkiye’yi korusun, biz de bu şekilde buradayız.” (Seyfullah, 62)

“Ben Suriye’ye olmaz bir daha, ne zaman gidersem hapis, ne zaman geldim ben karar verdim burda aynı vatan, mecburum oturmaya, iş burada yemek burada.” (Rabia, 36)

Yaşanmış bütün acılara ve var olan bütün belirsizliklere rağmen Beşir adlı katılımcının da ifade ettiği gibi “insan umutla yaşar”. Bütün olan bitenin içinde yine de dünya üzerinde kendisi ve ailesi için iyi bir hayat edinmeyi hayal eder.

“Ev almak isterim çocuklarımın geleceği için, öyle düşünüyorum, iyi düşünüyorum.” (Rabia, 36)

“Türk vatandaşı olursam çok sevinirim, çocuklarım burada eğitim alıyorlar, şimdi bilemezsin ne olacağını, insanın başına ne geleceğini bilmiyorsun ama insan bir umutla yaşar. Ben şimdi daha Türk vatandaşı olmamışım, Türk vatandaşı olsam ona göre ben de işimi yaparım.” (Beşir, 43)

“Ben çok iyi bir şey düşünüyorum Allah’ın izniyle inşallah. Bulut olmayan yerde umut olmaz derler, bir insanın kalbinde daima bulut olacak, ben kendimi çok iyi yerlerde görmek istiyorum. Çocuklarım inşallah okurlar, her biri güzel yerlere

gelirler. İleriki günlerde kısmet olursa küçük bir tarla alıp bağ evi gibi yapabilirsem, çocuklarımı güzel bir yere getirirsem. Çok bir şey istediğim yoktur.” (Abdullah, 49)

Castles ve Miller (2008), çocukların yeni gelinen ülkede okula devam etmeleri, dil öğrenmeleri, arkadaşlık ilişkileri oluşturmaları ve artık iki kültürlü bir kimlik inşa etmeye başlamaları gibi süreçlerin etkisiyle ebeveynlerin kendi ülkelerine geri dönme ihtimallerinin azalacağını vurgulamaktadır (s. 39). Yapılan görüşmelerde katılımcılar da Türkiye’de kalmak söz konusu olduğunda kendilerinden önce çocuklarının eğitimi ve geleceğini düşündüklerini ve Türkiye’de kalmanın çocuklar için iyi olacağı yönündeki görüşlerini dile getirmişlerdir.

“Şimdi valla önemli bir şey, kalmak istiyoruz tabii ki güvenlik için normal hayat için sonra yavaş yavaş biraz para topluyoruz ev almak için mesela daha iyi hayat yaşamak için. Öyle düşünüyoruz, her gün bile yani belki düşünüyoruz elimizde ne varsa yapıyoruz yani o yüzden fazla masraf yapmıyoruz mesela. Mesela maaş alıyorum, bu iki yüz kenara koyduk birkaç yıl sonra ev almamız lazım. Daha iyi hayat yaşamamız lazım öyle düşünüyoruz.” (Habil, 35)

Katılımcıların gelecekle ilgili planları arasında “ev almak”, “Türk vatandaşı olmak”, “çocukların okuyup iyi yerlere gelmesi”, “daha iyi bir yaşam için para biriktirmek” vardır. Kalıcılık fikri Türkiye’de geçirilen süreye bağlı olarak Suriyelilerin benimsediği bir eğilim olmakla birlikte diğer yandan Suriye’nin geleceğinin belirsizliği durumu da kalıcılık eğilimini arttırmaktadır (Erdoğan, 2018a, s. 135). Dönülecek bir yaşamın, bir evin, bir okulun olmaması durumu; içten içe hissedilen bütün umutsuzluk, bilinmezlik duygularının yanı sıra yine de Türkiye’de kalıcı olma fikrini ayakta tutmaktadır.

3.2.13. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’deki Güvenlik Algıları

Habil adlı katılımcının da anlatısında ifade ettiği gibi insan ne zaman ki bombaların düştüğü, ölümün, işkencenin olduğu bir ortamda kalır o zaman güvenliğin ne demek olduğunu anlar. Bütün bunları yaşayan olarak katılımcı, Türkiye’de kendisini güvende hissettiğini ifade etmiştir:

“Bizim için şimdi savaştan kaçtığımız için en önemli bu güvenlik. Savaş geldikten sonra biz fark ettik yani ne demek güvenlik. Şey yani burada güvenlik ne demek, biz

güvensiz kaldık anlıyoruz yani hissediyoruz, farklı bir şey. Yani elhamdüllillah Allaha şükür burada yüzde 90 güvenli hissediyorum” (Habil, 35)

Seyfullah adlı katılımcı da savaş ortamının güvensizliğine karşı Türkiye’yi güvenli bir yer olarak görmektedir: *“Burada daha rahat, daha iyi orada bomba geliyordu, korkuyorduk, daha güvenli burası.” (Seyfullah, 62)*

Katılımcılar, Türkiye’yi sadece savaş ve şiddet ortamından uzak kaldıkları için güvenli bulmamaktadırlar. Türkiye’deki kurumlara, polise, eğitime, Türk halkına genel olarak Türkiye Cumhuriyetine karşı güvenli olduklarını ifade etmişlerdir.

“Çok güveniyorum her yerde güveniyorum. Burada hem demokrasi hem huzur sizin için her şey iyi, polis kameralar falan çok güvenli.” (Ömer, 36)

“Devlet burada iyi, Suriye’de bu kararlar yok, okul çok iyi. Suriye’de banka zengin için yapılmış gibi fakirler gitmiyor.” (Rabia, 36)

“Güveniyorum yani gerçekten güveniyorum her yerde Türk halkına, emniyete, polise güveniyorum.” (Ahmed, 36)

“Güvenimiz iyi, çocuklarımız okulda, güvenimiz iyi iyi, Allah’a şükür yani.” (Meryem, 40)

“Bir tedirginliğim yok, Allah razı olsun.” (Beşir, 43)

“Türkiye Cumhuriyeti’ne güveniyorum, bugüne kadar bir sorun yaşamadım.” (Hafza, 39)

3.2.14. Suriyeli Sığınmacılara Göre “Öteki” Kim?

“Öteki”yi bizden olmayan, bizim gibi olmayan olarak kurguladığımızda kendi kimliğimizin tamamlayıcı olarak varlığını devam ettirir. Kişinin kendi kimliğini kurabilmesi için bir öteki’ye ihtiyacı vardır. Öteki ile kurulan bu ilişki ise genellikle önyargılarla ve mesafelerle şekillenmektedir. Görüşme sırasında Suriyelilere bir arada olmak istemeyecekleri, kendilerini yan yana görmek istemeyecekleri kişiler veya gruplar sorularak “öteki”leri ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu şekilde toplum içinde hangi gruplara karşı mesafeli veya önyargılı olduklarına ulaşmak amaçlanmıştır.

Ömer adlı katılımcı kendisine yabancı hissettiği grubu Afganlar olarak belirtmiştir:

“Kim yabancı, mesela ben yolda yürürken mesela Afgan görüyorum onları yabancı hissediyorum, Irak bize biraz yakın, Türkler bize daha yakın oldu, Afgan daha uzak dili başka, adetleri başka yabancı bakıyorum.” (Ömer, 36)

Katılımcının anlatısındaki *“Türkler bize daha yakın oldu, Afgan daha uzak dili başka, adetleri başka yabancı bakıyorum”* ifadesi kişinin bilmediğine karşı mesafeli olduğu, onu yabancı ilan ettiği ve bir araya gelmek istemediğini gösterir bir ifadedir.

Kendisini Türkmen olarak niteleyen Beşir ise, Suriye’de iken Türkmen olduğu için çeşitli sıkıntılar yaşadığını *“Biz Türkmeniz, Suriye Türkmeninden. Orada zorlanırdık fazla Arapça konuşamazdık ...Türkmen’iz ya bir yere gidiyoruz Arapça fazla konuşamıyoruz illa sıkıntı oluyor orada illa biraz şey oluyor”* olarak ifade etmiş ve mesafeli gruplar veya kişiler sorulduğunda ise, *“Suriye’de iken bazı Araplar yabancı gibi oluyordu.” (Beşir, 43)* cevabını vermiştir.

Havva adlı katılımcı kendisine Türk kökenli çingeneleri uzak bulduğunu ifade etmiştir:

“Türk çingeneler. Çingenelerle, kötü insanlarla konuşmayı sevmiyorum”(Havva, 28)

Allport (2016), kişinin maruz kaldığı önyargıyı başkalarına yansıtma yöneliminden bahseder. Sosyal düzen içinde aşağıda konumlandırıldığını hisseden birey, kendisinin de altında birilerinin olduğunu bilmek, o gücü kendisinde hissetmek ister. Gagalamanın olduğu bir kümes ortamında güçlü olanlar daha zayıf gördüğü hayvanları gagalayabilir. Allport ezilen rolündeki kişinin bu tavrının altında kendi engellenmesinin ve öfkesinin yattığını söyler. Ayrıca birey, daha alt grupta bulunanın üstünde yer aldığını düşünerek bu şekilde kendini rahatlamış hissedebilir (s. 193-194).

“Bize göre yabancı yoktur yeter ki insan olsun ama yabancı, bize sahip çıkmayan bizim yabancımızdır yani. Bakarım ki ondan bana ziyan geliyor ben sınırımı çizerim yani o adamdan bana ziyanlık gelmesi fazla şey olmasındansa sınırımı çizerim daha iyi. Bize ziyan eden adam, o benim düşmandır yani.” (Abdullah, 49)

Abdullah adlı katılımcının anlatısındaki *“bize sahip çıkmayan adam bizim yabancımızdır”* ifadesi onlara sahip çıkmayan devlet liderlerini ötekileştirmesi olarak değerlendirilebilir. Katılımcı burada bir isim vermemiştir ancak *“bize sahip çıkmayan”*, *“bize ziyan eden adam”* olarak ifade ettiklerini “düşman” olarak nitelendirmesi, onlara

fazlasıyla zulmeden ve gidecek bir yer bırakmayan devlet liderleri üzerinden değerlendirilebilir.

Habil adlı katılımcı kendisini Türklere yakın hissettiğini ifade etmiştir: *“Türklere alıştığım için daha yakın hissediyorum, Suriyelileri daha uzak hissediyorum, neden bilmiyorum.”* (Habil, 35). Bu anlatı bize farklı bir yaşayışa tanıklık ederek, o toplumla temas kurarak etkileşime geçerek uzağın yakın olabileceğini gösterir niteliktedir.

3.2.15. Türkiye ve Türk Toplumuna Yönelik Algılar

Görüşmeler boyunca Suriyelilerin Türklerle ilgili çoğunlukla olumlu bahsettikleri görülmektedir. Buna karşılık yer yer kendi toplumlarından insanları nitelerken olumsuz bir şekilde bahsetmişlerdir.

Emekli öğretmen olan Seyfullah adlı katılımcı, Türkiye’de daha rahat olduğunu, Türkmen olduğu için Suriye’de rahat hissetmediğini dile getirmiştir:

“Burada istediğin gibi yapabilirsin, orada çok yalancı, münaфіk var, burada böyle bir şey yok, burası daha güvenli. İçimden değiştiğimi hissediyorum, burada daha rahat, ben Suriye’de Türkmen olduğum için kendimi rahat hissetmiyordum.”
(Seyfullah, 62)

Suriye Türkmenlerinden olan başka bir katılımcı ise Türk toplumundan şu şekilde bahsetmiştir: *“Türk toplumu öyle bir toplum ki, saygı duyulacak bir toplum. Türkü seviyorum yani...”* (Abdullah, 49)

Türk halkını ve Türkiye’yi çok sevdiğini vurgulayan Ahmed, bir yandan Türk halkına teşekkürlerini ifade ederken diğer yandan Türkiye’de kalmak istemediğini dile getirmiştir:

“Türkiye’de kalmak istemiyorum, Türkiye’yi çok seviyorum, Türk halkını çok seviyorum size çok teşekkür ediyorum ama Türkiye’de kalmak hiç istemiyorum Suriye’ye dönmeyi çok düşünüyorum hep düşünüyorum, her zaman her gün.”
(Ahmed, 36)

Bir diğerk anlatısında ise, Türk halkını “güçlü”, “yardımsever”, “temiz” olarak nitelemiştir:

“Türk halkı gerçekten güçlü Allah sizi korusun, Allah size hayır versin yani biliyor musun Türk halkı bütün dünyadaki Müslümanlara yardım ediyorsunuz, bu yüzden Allah sizi korur. Hem çocuklar hem yaşlılar hem gençler gerçekten temizsiniz. Kürt Türk fark etmez temizsiniz, biz kötü kusura bakmayın gerçekten özür dilerim.”
(Ahmed, 36)

Suriyeli katılımcıların ifadelerine bakıldığında olumlu özellikleri etnisiteyle birlikte yorumladıkları ve Türk halkına “saygı duyulacak, güçlü, temiz, yardımsever” gibi olumlu özellikler atfettikleri görülmektedir. Sidanius ve Pratto, sosyal baskınlık kuramını ele alırken, gruplar arasında davranışsal asimetrinin bir şekli olarak ortaya çıkan “asimetrik iç-grup yanlılığı”ndan bahsetmektedir. Bu örüntü, dış grup yanlılığının özel bir şekli olarak yorumlanmaktadır. Buna göre baskın olan grupların gösterdiği iç grup yanlılık düzeyi daha yüksekken, düşük statülü grupların iç grup yanlılık seviyesi daha düşüktür. Bu model, sosyal baskınlık kuramının öne sürdüğü, toplumda var olan egemen grupta düşük statülü grup ikiliğinde, hiyerarşik olarak daha aşağıda konumlanmış grupların dış gruba olan yanlılığını ifade etmektedir (Bozoğlan, 2019, s. 22). Bu çerçevede değerlendirme yaparak, katılımcıların kendi iç gruplarından olumsuz bahsederken, onlar için bir dış grup olan Türk toplumuna yönelik olumlu ifadelerini asimetrik iç grup yanlılığı olarak ifade edebiliriz.

3.2.16. Suriyelilerin Birbirlerine Bakış Açısı

Suriyelilerin diğerk Suriyelilere karşı yer yer olumsuz olan tutumları dikkat çekicidir. Suriyelilerle ilgili olumsuz duyumlar aldığını, *“İlla ki bizim içimizde de farklı insanlar var, he duyumlar alıyoruz o şekilde ama duyuyoruz ben sadece duyuyorum.”* (Seyfullah, 62) olarak ifade eden Seyfullah adlı katılımcı Türkiye’de olan Suriye kökenli çingene ve dilencileri istemediğini ifade etmiştir:

“Eğer çingene tarzı bizim içimizde de varsa illaki bunlar istenmiyor olabilir. Bazıları bunları istemiyor, Türkiye’de dilenenleri, mesela ben dahi kabullenemiyorum çünkü bizde öyle bir şey kesinlikle yok, bu sadece bizli bir şey değil insan kim olursa olsun bunu kabul etmez.” (Seyfullah, 62)

Erdoğan (2018b), Suriyeli dilencilerin Türk halkı kadar Suriyelilerden de tepki aldığını, bunun sebebinin ise kendi imajlarına zarar verdikleri düşüncesi olduğunu ifade etmiştir (s. 38).

Yaşadığı yerde bulunan bazı Suriyelileri nasıl davranmaları gerektiği konusunda uyardığını söyleyen katılımcı, bazı Suriyelilerin Türkiye’de uygun davranmayarak kendi imajlarına da zarar verdiğini dile getirmiştir.

“Burada Suriyelilerin markete gidiyorum çok var onlardan da bizim adımızı kötileyen var. Ben istiyorum ki ayak uyduruyorsan da güzel bir disiplinde ayak uydur, ayak uyduramıyorsan... Şimdi Suriye’de öyle insanlar var ki... Örneğin ben kendimi kendimce iyi bir insan biliyorum ama komşularım bilir benden iyi. Ama ben oradan Suriyelileri biliyorum var bir bölgeden gelenler, isimlerini zikretmek istemiyorum, adamlar ömürlerinde böyle telefon görmemişler, adamlar kot pantolon böyle kıyafet giymemişler, adamlar sabahdan akşama kadar koyunların arkasında, geliyorlar burada bir hayat görüyor adam ne yaptığını bilmiyor” (Abdullah, 49)

Abdullah adlı katılımcının, Suriyeliler yardım istediği zamandaki tavrı, yardım isteyen kişinin Suriye’den hangi bölgeden geldiğine göre değişiklik göstermektedir.

“Suriyeliler diyor ki, “ya bize yardım eder misin?” ben o adama bakıyorum yani nereden gelme, Suriye’den nereden hangi bölgeden gelmiş, kimi bölgenin insanını ben biliyorum, hiç onlarla muhatap dahi olmak istemiyorum.” (Abdullah, 49)

Ahmed ise, *“Biz kötü biz de gerçekten var, Suriye’de hainler var.” (Ahmed, 36)* söylemiyle Suriyelileri olumsuz olarak nitelendirmiş, ayrıca ‘cahil’ olduklarını vurgulamıştır:

“Suriye’de çok cahiller var, eğitim olarak her şey için cahiller çok.” (Ahmed, 36)

Bireyler, karşı tarafta yer alan gruba karşı olumsuz özellikler atfederlerken, kendilerini ait hissettikleri ve ortak bir bağ oluşturdukları gruplara karşı olumlu ve üstün özellikler atfederler ve böylece olumlu bir benlik algısı geliştirirler. Ancak bazı katılımcıların anlatıları, kendi gruplarına olumsuz özellikler atfederken Türklere olumlu özellikler atfettiklerini göstermektedir. Nuri Bilgin, *Kimlik İnşası* kitabında “uyuz keçi etkisi” terimine yer vermiştir. Uyuz keçi etkisi, aidiyet hissedilen iç grupta, sosyal anlamda istenen ve onaylanan üyeler yüceltilirken, yine sosyal anlamda hoşlanılmayan ve

istenmeyen üyelerin aşağılanması ifade etmektedir. Grup içindeki istenmeyen grup üyeleri, dış gruptakilere benzer şekilde iç grup üyelerinin kimliğini, imajını olumsuz etkilemektedir (Bilgin, 2007, s. 125).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada göç bir yer değişikliği olmasının ötesinde devam eden, göçü gerçekleştiren kişilerin anlam dünyalarını ve kendiliklerini etkileyen bir süreç olarak ele alınmıştır. “Sığınmacı olma” halinin Suriyeliler için ne ifade ettiği araştırmanın çıkış noktasını oluşturan sorudur. Ayrıca kişilerin içinde bulundukları sosyal süreçlerin değişmesiyle birlikte zaman içinde yeniden şekillenebilen kimliklerinde de değişiklik olması beklenir. Göçle beraber yeni bir toplumsal yaşayışla karşılaşan bireyin kendi öznel anlamlarının da değişeceği varsayımından hareketle araştırmanın ikinci sorusu ortaya çıkmıştır: “Sığınmacı olmak” Suriyelilerin kimlik algılarında ne şekilde karşılık buluyor?/ Kimlik örüntülerinde bir değişiklik meydana getiriyor mu? Araştırmanın üçüncü temel sorusunu oluşturan, Suriyelilerin sığınmacılık deneyimlerinin hangi süreçlerle şekillendiği, ötekileştirme süreçlerinin etkili olup olmadığı sorusu ise kimliğin bütünleşme ve farklılaşma süreçleriyle kendini var etmesinden ve bir “öteki”yi zorunlu kılmasından hareketle oluşturulmuştur.

İnsanlar göç ettiklerinde yalnızca sınırların ötesine geçmezler, kültürel yaşayışlarını ve aidiyetlerini de arkalarında bırakarak, kendilerini onlar için birçok boyutuyla yeni ve çeşitli güçlükler içeren bir hayatta bulurlar. Bu yeni hayat onlar için birçok bilinmezliği ve mücadeleyi beraberinde getirmektedir. Toplumsal yaşayışta birçok şeyi baştan başlayarak öğrenmek zorunda kaldıkları bu yeni toplum, onlara yeni kültürel özellikler sunmakta ve karşılığında uygun davranış kalıpları ve rutinler geliştirmesini beklemektedir. Türkiye’de Suriyeli sığınmacı sayısının 3 buçuk milyonu geçmesi, Suriyelilerin birçok başlıkta tartışılması sonucunu doğurmuştur. Bu çalışmada Suriyelileri sayısallaştırmadan onların öznelliklerini ve anlam dünyalarını anlayabilmek ve açıklayabilmek amaçlanmıştır. “Sığınmacı olma” deneyiminin özünü anlamak, bu deneyimin kimlik örüntülerini ne ölçüde etkilediği ve bütün bunların hangi süreçlerle şekillendiği, görüşme yapılan katılımcıların anlatıları üzerinden ele alınmıştır.

Göç etmeye karar vermek, bilinmeyen bir hayata doğru atılan ilk adımdır ve sığınmacı olma deneyiminin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Katılımcılar tarafından bu kararı vermenin zor olduğu, artık bıçak kemiğe dayanınca mecburi olarak verildiği dile getirilmiştir. Katılımcıların hiç düşünmedikleri bir anda verdikleri göç kararı; bombaların evlerine, iş yerlerine düşmesi, IŞİD’in bulundukları bölgeye kadar gelmesi sonucunda

oluşturmuştur. Sığınmacı olma deneyiminin ilk aşaması olan göçe karar verme süreci, umudun kalmadığı, bombaların ve savaşın ortasında ölüm korkusuyla hiç düşünülmeyen bir anda verilen bir karardır. Özellikle çocukların bu şiddet ve tahribat ortamına şahit olması, yaşananlar karşısında fiziksel ve psikolojik tepkiler vermeleri göç etmeye karar vermede önemli bir etkidir. Katılımcılar Türkiye'ye göç etmeden, önce Suriye içinde bulundukları yerleri değiştirmişler, savaşın biteceği ümidiyle daha güvenli yerlere geçmişlerdir. Ancak savaşın elinin gittikleri yere de uzanmasıyla göç etmekten başka bir seçeneklerini kalmamıştır. Göçmenlerin yaşam mücadelesini anlatan bir şiirin “*kimse terk etmez yurdunu, yurdu bir köpek balığının ağzı olmadıkça*” sözleri Suriye'deki savaştan kaçan insanların yurtlarını terk etme sebeplerini anlatır niteliktedir. Zorunlu göçle sınırların ötesine geçen insanların önce yurdu kalmasına izin vermemektedir.

Göç eden kişi, göç ettikten sonraki süreçte de mücadelesi kolay olmayan farklı bir dünya ile karşılaşmaktadır. Katılımcıların alışmaya çalıştıkları bu yeni dünya, onların da ifadesiyle dilin, insanların, adetlerin, yolların farklılaştığı bir süreçtir. Diğer yandan “sığınmacı olmak”, hakkında sürekli bir şey merak edilen olmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca içinde birçok bilinmeyen barındıran sığınmacı olma haline çeşitli duygular eşlik etmektedir. Sığınmacı olmak; *rahatsızlık duyma, yalnızlık, çaresizlik, mahcubiyet hissetme, kusurlu hissetme* duygularının eşlik ettiği bir deneyimdir. Diğer yandan Türkiye sınırı açtığı için *minnettar olma* da ifade edilen duygular arasındadır. Türkmen katılımcılar, Türkiye'yi anavatanları olarak gördüklerini söyleseler de *toplumun disiplinine ayak uydurma, dikkat çekmemek için temkinli olma* onların sığınmacı olma deneyimlerine eşlik eden durumlardandır.

Bir arada yaşayan ve birbirinden farklı olan gruplar arasındaki sosyal mesafe, bir arada huzur içinde yaşayabilmenin sınırlarını anlama noktasında yol gösterici olabilmektedir. Bir toplumda gruplar arasındaki ilişkilerin niteliğini anlayabilmek için ilişki biçimlerine bakmak gerektiğini söyleyen Sosyal Mesafe Kuramına göre, gruplar arasında sosyal mesafe düzeyi yüksekse yakınlık düzeyleri düşüktür. Suriyelilerle yerli halkın sosyal ilişkileri, aralarında sosyal mesafenin olduğunu göstermektedir. Bu mesafe yeri geldiğinde kendini iş ortamında göstermekte yeri geldiğinde ise aynı apartmanda oturan kişiler arasında komşuluk ilişkileriyle göstermektedir. Bir katılımcı iş yerinde bir siyasi partiden olan kişinin Suriyelileri hiç sevmediğini, kendisi bu durumun dışında tutulsa

bile, kendisinin de onların yanına gitmediğini ifade etmiştir. Suriyeliler çevrelerinde kendilerine yönelik bir dışlanma veya ötekileştirme algıladıklarında kendileri de dışlayanlara karşı mesafelenmektedir. Ancak komşuluk söz konusu olduğunda iki yönlü işleyen bir süreç söz konusudur. Komşularından çok yardım gördüklerini ifade eden Suriyeliler olduğu gibi, iş ortamında veya oturulan yerde yerli halktan kişilerle mesafeli olan ilişkiler de mevcuttur. Suriyelilerle yerli halkın komşuluk ilişkilerinin daha çok *yardımlaşma* üzerinden şekillendiği görülmektedir. Yardımsever olarak nitelenen Türk halkı ile günlük ihtiyaçlar doğrultusunda ilişkiler kurulmaktadır. Yerli halktan kişilerle evlilik söz konusu olduğunda ise daha çok ortak dini inanç ve nasip-kismet anlayışı ile birlikte onaylandığı görülmektedir. Bu noktada bir katılımcının ifadesi dikkat çekmektedir. Evlilik söz konusu olduğunda “*bizi kabul ederlerse*” söylemi, Türk toplumu tarafından olumsuz imajın ve istenmeme düşüncesinin farkındalığına dayanmaktadır.

Suriyelilerin Türk toplumundan insanlarla kurdukları sosyal ilişkiler tanınma süreçlerine bağlı olarak olumlu yönde ilerleyebilmektedir. Zaman içerisinde önyargılı tutumların kırılabilmesi ve ilişkilerin olumlu yönde ilerlediği görülmektedir. “Türkiye’de Göçmen Karşıtı Tutumların Belirleyicileri” araştırmasının önemli bulgularından biri göçmenlerle temasın, yerli halk tarafından algılanan tehdit algısını kırabileceği ve önyargılı tutumları azaltabileceğidir. Özellikle kurulan samimi temaslar, “bizden olmayanın” hikâyelerini dinleyebilmek, ortak bir deneyim yaşayabilmek var olan önyargıların aşılmasını sağlamaktadır (Semerci, 2020). Diğer yandan özellikle erkek katılımcıların yerli halktan kişilerle sosyalleştiği ortamlar genellikle iş ortamlarıdır. İş ortamları dışında yerli halktan insanlarla sosyal ilişkileri kısıtlıdır. Kurulan bu olumlu ilişkiler Suriyelilerin kabul edildiğini hissetmesi ve hayata karşı olan motivasyonlarına olumlu etkisi bakımından önemlidir. Türkmen katılımcılar ise yerli halka kendisini daha yakın hissetmekte, ortak bir tarihe sahip olma ve ortak dili bilme sosyal ilişkiler üzerinde etkili olmaktadır.

Barth (2001), gruplar arasındaki nesnel ayırt edici özelliklerin değil, bireylerin kendi kimliklerini hangi unsurları kullanarak tanımladıklarının ele alınması gereken nokta olarak ifade etmiştir (s. 18). Etnisite bireyin kimliğinin vazgeçilemeyen mecburi bileşeni olmasının yanında, cinsiyet, mevki gibi bireyi toplum içinde konumlayan önemli bir toplumsal statüdür (Barth, 2001, s. 20). Türkiye’ye gelen Suriyeliler çeşitli etnik grup aidiyetlerine sahiptirler. Suriye’den gelen Arap kökenli Suriyelilerle, kendilerini

Türkmen olarak adlandıran Suriyeliler arasında sosyal yaşamda karşılaşılan sorunlarla başa çıkma yolları da değişiklik göstermektedir. Katılımcılar kendilerini ifade ederken sık sık etnik kimliklerini dile getirmişlerdir. Tanımadıkları bir ortama girdiklerinde ‘Suriyeliyim’, ‘Suriyeliyiz’, ‘Türkmenim’, ‘Türkmeniz’ gibi etnik kimliklerini belirterek kendilerini tanıttıklarını ifade etmişlerdir. Suriye’den gelen Türkmenler ise Suriyeli kimliğinin yanında Türkmen kimliğini de ön plana çıkarmakta, bazen ikisini bir arada kullanmakta bazen ise kendilerini sadece Türkmen olarak tanıtmaktadır. Akyiğit’in (2016) de vurguladığı gibi, göç eden kişiler kimliklerini, bulundukları yerin koşullarına göre işlevsel olarak düzenleyebilmektedir. Bu bağlamda bireylerin vurgulayacakları ve rafa kaldıracakları kimlikleri bulunulan ülkenin koşulları ve grupların sosyo-kültürel özellikleri doğrultusunda belirlenmektedir (s. 154). Türkmenler söz konusu olduğunda vurgulanan kimliklerin daha çok Türkmen oldukları üzerinden yapıldığı görülmektedir. Barth, sınırlarla içli dışlı olan insanın her zaman değişmeye açık olduğundan, söz konusu sınırların statik değil dinamik olduğundan bahseder (Barth, 2001, s. 24). Böylece insanın kendini tanımladığı, ön plana koyduğu kimlikleri de değişebilmektedir. Kendilerini Türkmen olarak tanıtan katılımcılar, Türkiye ile ortak tarih vurgusu ve Türkmen kimliğinin onların toplumdaki kabullerini kolaylaştırması ile birlikte sosyal yaşamda çıkar elde edebilmek amacıyla Türkmen kimliklerini vurgulayabilmektedirler. Suriyeli Türkmen bir katılımcı, yerli halktan bir kişi karşısında memleketini Suriye olarak ifade ettikten sonra “*sen oğlum deme öyle ya sen bizdensin*” cevabını almıştır. Suriyeli Türkmenlerin Türkmen kimlikleri, onlara “biz grubu”na dâhil olabilecekleri bir fırsat sunmaktadır. Ayrıca daha kapsayıcı, üst bir kimlik olan “*Müslümanlık*” sık sık dile getirilen bir kimlik olmuştur. Ortak tarihe vurgu yapmak, ortak bir dini benimsemek, farklılıkların ötesinde birleştirici vurgular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Başka bir yerde yaşamak, ona yakıştırılan farklı kimliklerle de karşı karşıya gelmek demektir. Farklılaşan deneyimler sonucunda kişinin kendilik algısı da değişebilmektedir. Özellikle başka bir yerde olmak kişinin kendi isteği ve iradesi dışındaki sebeplerden kaynaklandıysa, ona yansıtılan çeşitli kimlikler bireyin kimlik örüntüleri üzerinde etkili olabilmekte, birey diğerleri tarafından tanımlanma ölçütüne göre kendisini tanımlama yoluna gidebilmektedir. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin kimlik algılarında ve kimlik örüntülerinde farklılaşmaların olduğu görülmüştür. “*Yabancı*”, “*mülteci*”, “*misafir*” kavramları katılımcıların kendilerini tanımlarken kullandıkları kimliklerdir. Suriyeliler,

sonradan geldikleri bu toplumda farklılıklarla karşılamakta ve kendilerini bu toplumun yabancıları olarak görmekteyiz. Bu durum Jenkins'in (2016) bireylerin kendilerinin ve diğerlerinin kimliklerinin kolektif şekilde belirlendiğini ve günlük yaşamda bu kimlikler üzerinden yürütüldüğünü bu nedenle pratik sonuçları olduğuna yönelik açıklamalarıyla örtüşmektedir (s. 123). Yansıtılan kimliklerin kişinin kendi algısında karşılık bulduğu bir katılımcının *"Yani ben mülteci gibi sayıyorum kendimi, neden böyle çünkü Türkler bize böyle bakıyorlar"* sözünden anlaşılabilmektedir. Yabancı gibi hissetmek, diğer Suriyelilerin hepsiyle bir kategoriye hapsedilip o şekilde değerlendirilmek, Suriyelilerin rahatsız olduğu bir durumdur ve bu durum Türkiye'de kalmak istememelerine yol açmaktadır. Suriyeli Türkmenler ise, Türkiye'yi anavatanı olarak gördüklerini belirttiklerinde Türkiye'de kendilerini misafir olarak görmektedir. Kendilerini misafir olarak görmelerinin sebebi, hem siyasi kanallar hem de yerel halk yoluyla bu kimliğin onlara yansıtılmasıdır. Anavatan olarak görülen Türkiye, içinde *"misafir"* olarak bulundukları, bu sebeple kurallarına dikkat etmeleri gereken bir yerdir.

Manuel De Landa (2018) öbeleşme kuramıyla, kimlik üzerinde etkili olduğunu öne sürdüğü iki süreç tanımlar: yerli-yurtlulaşma ve yersiz-yurtsuzlaşma. Kurama göre, istikrarlı bir kimlik oluşturmaya yarayan yerli-yurtlulaştırıcı temel süreç, alışkanlığa bağlı tekrarlardır. Alışkanlığa bağlı oluşan çağrışımlar korunduğu sürece kimlik de istikrarlı olmakta, günlük deneyimlerin sekteye uğradığı yerde ise kimlik yersiz yersiz-yurtsuzlaşma sürecine girmektedir (s. 91-92). Landa, kişinin alışkanlıklar, tutumlar, beceriler gibi kişi altı bileşenlerden oluşmakta olduğunu ve bunların değişmesinin kimlik üzerinde yersiz-yurtsuzlaştırıcı etkiye sahip olduğunu vurgulamaktadır (s. 95). Göç kültürel yaşayışla beraber günlük yaşayışı da farklılaştıran ve kesintiye uğratan bir süreçtir. Dolayısıyla göç eden kişilerin kimlikleri gittikleri yeni yerde yersiz-yurtsuzlaştırıcı bir sürece girmektedir. Kişilerin kimlikleri istikrarsızlaştırıcı unsurlar sonucunda yersiz yurtsuzlaşmakta, 'yabancı', 'misafir', 'mülteci' kimlikleri ortaya çıkmaktadır.

Toplumda aidiyet hissettiğimiz ve ortak kültürel özellikleri paylaştığımız "biz" ve "onlar" grubu üzerinden birey sosyal sınıflandırma ve sosyal karşılaştırma yoluyla kendi sosyal kimliğini inşa etmektedir. Sosyal Kimlik Teorisine göre, birey bunu olumlu bir sosyal kimlik ihtiyacı geliştirmek amacıyla yapmaktadır. Özellikle birbirinden farklı kültürel

grupların bir arada yaşadıkları toplumlarda ‘biz grubu’ ve ‘onlar grubu’ arasındaki farklılıklar görünür olmaktadır. Bu durumda bireyler iç gruba bağlılığı vurgularken dış grupla farklılıkları gün yüzüne çıkarmaktadır. Katılımcılar da kendi grup aidiyetlerini etnik grupları bağlamında dile getirmişlerdir. Bağlılık duydukları etnik gruplar, gelenek-görenekler ve dini inançları bağlamında hayatlarını düzenlemektedir. “*Millet*” olarak ifade edilen iç grup, kişileri büyük bir ‘biz grubu’na bağlı kılmakta ve uygulanmasını beklediği kurallarla kişilerin hayatına yön vermektedir. Diğer taraftan kendi milletlerinden olan insanlarla bir arada olmak “*güvende olmayı*” ifade etmektedir. İki farklı kültürel grup bir arada bulunduğunda dış grupla farklılıkların gün yüzüne çıkması diğer bir süreçtir. Suriyeliler Türk toplumu ile algılanan farklılıkları *kadın ve erkek ilişkileri* üzerinden dile getirmişlerdir. Türkiye’deki kadın ve erkek ilişkilerini ilk gördüklerinde şaşırılmışlar ancak zamanla alışmışlardır. Ayrıca kadın ve erkek ilişkileri söz konusu olduğunda kadın ve erkeğin hiyerarşik konumlanması da iki grup arasındaki algılanan farklılıklardandır. Suriyelilerde kadın hiyerarşik olarak daha alt bir statüdedir, Türk toplumu ile bu durum farklılık olarak görülmüştür. Türkiye’de *kurallı bir hayatın* olması ve Türk halkının çok *yardımsever* olması da iki grup arasında algılanan farklar arasındadır.

Kimlik, kendini var edebilmek için farklılığa gereksinim duymakta, kendi mevcudiyetini koruyabilmek için ise farklılığı ‘öteki’liğe dönüştürmektedir. Suriyeliler, yerli halk tarafından etnik kimlikleri belli olduğu zaman çeşitli dışlayıcı davranışlarla karşılaşmışlardır. Özellikle “*dil*” onlar için bir damga konumundadır. Kişinin dili konuşma biçimi, eksik veya aksanlı konuşması etnik kimliğini görünür kılmaktadır. “Sınırları aşan”, “bizden olmayan”, “normalde yaşaması gereken yer burası olmayan” olarak sığınmacı, yerli halkın gözünde “yabancı”dır. Böylece “yabancı” kültürel olanın dışında kalan toplumsal varlıklardır. “Yabancı” algılanırken öncelikle ortak kültürü paylaşmayan olarak, reddedilir. Bu ise, yabancıların kültürel özellikler üzerinden değerlendirildiği bir tanımlama biçimi olduğunu göstermektedir (Göker, 2015, s. 109). Suriyelilerin etnik kimlikleri ortaya çıktığında, yani Suriyeli oldukları belli olduğunda yerli halk tarafından değişen tavırlar ve ötekileştirici tutumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Cohen’e (1993) göre, yabancı düşmanlıklarının tamamında “*güvenli bir ev*” algısı vardır. Bu güvenli ev, “evin dışı”nı tehlikelerin ve güvenilir olmayan insanların olabileceği bir alana dönüştürmektedir. Bu sebeple evin dışında yaşayanlar

uzaklaştırılması gereken varlıklar olarak görülmektedir. Burada ev, kişi için sahiplenebileceği ve kontrol edebileceği bir alana indirgenmektedir. Böylece “yabancı”, “savunulabilir mekân” kurgusuyla düşmanlaştırılmaktadır (akt. Bauman, 2018, s. 188-189). Suriyeliler iş yerlerinde veya yolda yürürken Suriyeli oldukları belli olduğunda yerli halk tarafından bulunulan alanın sahiplenildiği bir tavırla, “*Ne yapıyorsunuz burada, Suriye’ye gidin*” gibi söylemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu gibi durumlara şahit olan ve olumsuz etkilenen çocuklar ise önyargılı tutumlara ve istenmeyen olma durumlarına anlam verememektedir. Bu şekilde dışlayıcı davranışlarla karşılaşan katılımcı, benzer bir olayı tekrar yaşama ihtimalinden ve böyle bir olay sonrasında kafasının 2-3 ay rahat olmadığından bahsetmiş, bu sebeple evde kalmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca bu ötekileştirici tutumlar aileler aracılığıyla çocuklara geçebilmekte ve okul ortamında Suriyeli öğrencilere yansıtılabilmektedir.

Dış görünüşünün “Suriyeli” gibi olmadığını ifade eden bir katılımcı, etnik kimliği belli olmadığına yerli halktan insanların Suriyelilerle ilgili olumsuz konuşmalarına şahit olmuştur. Günlük yaşamda şahit olunan bu deneyimler Suriyelilerde *mahcubiyet* duygusu oluşturmakta ve *evde olmak* onlar için daha güvenilir bir alan olmaktadır. Ayrıca günlük yaşamda meydana gelen ve halka yansıyan politik olaylar da yerli halkın Suriyelilere yönelik tepkilerini arttırmaktadır. Özellikle şehit haberleri yerli halkın “bu durumun sorumluları” ve “ülkenin güvenliğini tehlikeye atanlar” olarak Suriyelileri görmelerine ve ülkelerine dönmelerini istemelerine yol açmaktadır. Gündelik hayatın akışı içinde meydana gelen siyasi veya toplumsal bir olay, toplumsal grupların hafızalarına ve davranışlarına çok kolay bir şekilde yansıyabilmekte ve gruplar arasındaki ilişkileri doğrudan etkileyebilmektedir.

Diğer yandan Suriyeliler günlük hayatlarında, ötekileştirme süreçleri karşısında taktikler geliştirebilmektedirler. Certeau (2009), hâkim gruptan kişilerin davranışlarına karşı, gücü elinde bulundurmayanların akıl oyunları ile geliştirdikleri davranışa *taktik* adını vermektedir. Certeau’nun ‘metis’ adını verdiği kurnaz bir zekâ anlamına gelen bu uygulama, zayıfın güçlüye karşı silahıdır (akt. Yılmaz G. G., 2018, s. 89). Suriyeliler yerli halk karşısında taktiksel eylemler gerçekleştirebilmektedirler. Ötekileştirme süreciyle karşılaşacağını öncesinde kestiren bir katılımcının “*onlar bakıyorum bir başka algıyla*

benim konuşma tarzımı şey ederlerse Antepliğim diyorum geçiyorum.” ifadesi Suriyelilerin yerli halka karşı taktiksel eylemlerde bulunulabileceklerini göstermektedir.

Kaya'ya (2017) göre, misafir kelimesinin ifade ettiği anlam itibarıyla kalıcılık değil geçicilik içermesi, Suriyelilerin ülkede kalma süreleri uzadıkça vatandaşlar açısından tahammülsüzlüğe yol açmış, sosyal mesafelenmeye ve nefret odaklı duygulara ve davranışlara sebep olmuştur (s. 65). Bu tespite paralel şekilde görüşülen Suriyeliler de ülkeye ilk geldikleri zaman ile şimdiki zaman arasında bir kıyaslama yapmaktadır. İlk geldikleri zaman çok fazla iyilik ve yardım görmüşlerdir ancak artık kendilerine karşı olan olumsuz tavırların ve mesafenin farkındadırlar. Suriyelilerin Türkiye’de bulundukları süreç iki aşamada değerlendirilebilir. İlk aşama, onların savaş mağdurları ve yardım edilmesi gereken Müslümanlar olarak gördükleri süreçtir. İkinci aşama ise “artık gitmesi gereken” olarak görüldükleri, “ülkenin düzenini bozan” olarak algılanmaya başladıkları bir süreç olmaktadır. Ayrıca Suriyelilerin Türkiye Devleti’nin “*ev sahipliği*” karşısında “*misafir*” olması algısı topluma da yansiyarak ülke vatandaşları açısından benimsenen bir düşünce olmuştur.

Suriyeliler, Türkiye’de hayatlarını yeniden inşa etme mücadelesi vermekte ve bu süreçte birçok zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların başında ise ekonomik sorunlar gelmektedir. Suriye’deyken okul okumuş ve diploması olan kişiler, Türkiye’de mesleklerini yapamamakta, daha düşük statülü işlerde çalışmaktadırlar. Katılımcılara göre Türkiye’de yaşam pahalıdır ve maaş yetersizdir. Öte yandan Suriye’de ustalık kazanan kişiler diğer Suriyelilere göre kendi alanlarında iş bulabilmekte ve daha iyi kazanabilmektedirler. Türkiye’de Suriyelilere verilen geçici koruma statüsünün belirsiz olması ve gelecekleri konusunda yaşadıkları belirsizlik onları huzursuz eden bir faktördür. Buna karşın bazı Suriyeliler zamanla Türk kültürüne ve yaşayışına alıştıklarını ifade etmiş ve sık sık ortak tarihe ve ortak dine vurgu yaparak Türkiye’de kalmak istediklerini vurgulamışlardır. Türkiye ile Suriye arasında yapılan kıyaslamada Türkiye *eğitim* açısından, *haklar ve hukuk* açısından daha iyi durumda görülmektedir. Ayrıca katılımcıların ifadelerinde Türkiye, *özgür ve kadınlara haklar veren* bir ülke olarak konumlanmıştır. Diğer yandan göçle beraber sığınmacıları birçok gündelik rutini de geride kalmıştır. Suriye’deyken sosyalleştikleri gruplar ve zaman ayırdıkları sosyal etkinlikler artık varlığını devam ettirmemektedir.

Suriyeliler yerli halkla uyumlu ilişkiler geliştirebilmek için kendilerini “görünür” kılan yaşayış tarzlarına, giyim kuşam, saç sakal gibi toplumsal mesajlar içerebilecek unsurlara dikkat etmektedir. Sonradan dâhil oldukları bu toplum onlar için, “*çok dikkat edilen*”, “*sokakta nasıl yürünmesi gerektiğinin bilinmesi gereken*”, “*kılık kıyafete dikkat edilmesi ve bir misafir gibi yaşanması gereken*” bir yerdir. Bu bağlamda Park’ın “*marjinal insan*” tiplemesi Suriyeliler için de kullanılabilir. “Suriyeli”, dikkat ve tepki çekmeyeceğinden emin olduğu alanda kendi kültürel yaşayışını sürdüren, kamusal alanda ise yerli halkın yaşayışına uyum sağlamaya çalışan ve bu süreçte etnik önyargılarla da karşılaşan yeni bir kişilik tipi olmaktadır.

Uyum süreci Türkmenler özelinde değerlendirildiğinde ise, Suriye’deyken geliştirdikleri alışkanlıklar, yatkınlıklar ve dilsel habitusları onlar için bir sosyal sermayeye dönüşmekte ve Türkiye toplumunda avantajlı bir konumda olmalarını sağlamaktadır. Ortak tarih ve ortak dil anlayışı, Suriye’deyken Türk dizilerinin izlenmesi gibi unsurlar Türkiye’deki hayata uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Ayrıca Suriye’deyken Türkmen kimliğinden dolayı dışlanan kişilerin Türkiye’de uyum sağlamaya daha çok gayret ettikleri söylenebilir.

Araştırmanın öznelere olan Suriyeliler, Suriye’de her yerin harap olduğunu, onlara geriye dönülecek bir vatan kalmadığını, kendilerine dünya üzerinde toprak kalmamış gibi hissettiklerini ifade etmişlerdir. Türkiye sınırlardan içeri aldığı için ve çok uzun zamandan beri Türkiye’de yaşadıkları için artık Türkiye’yi vatan olarak görmektedirler. Diğer yandan Türkiye’nin vatan olarak görülmesinde vurgulanan ortak Müslüman kimliği de etkilidir. Türkmenler tarafından ise vatan, “ana” olarak ifade edilmiştir ve Türkiye’ye dönüş onlar için hasretini çektikleri vatanlarına geri dönmek anlamına gelmektedir.

Suriyelilerin Türkiye’deki gelecek algıları üç tema altında ele alınmıştır: belirsizlik, kalıcılık ve umutlu gelecek. Geleceklerinin geçici statü ve haklar üzerinden belirsizlik içinde konumlanması, yorgunluğun devam ettiği sürekli “yolda” olma hali olarak düşünülebilir. Şu anda Türkiye’de ikamet etseler de yine de varış noktaları belli değildir. Herhangi bir politik gelişme geleceklerini tamamen değiştirebilir. Türkiye’de kalma konusunda ikinci eğilim kalıcılıktır. Çocukların iyi bir eğitim alması, Suriye’ye dönmeleri durumunda ölüm veya hapisle karşılaşma ihtimalleri Türkiye’de kalmayı düşünme

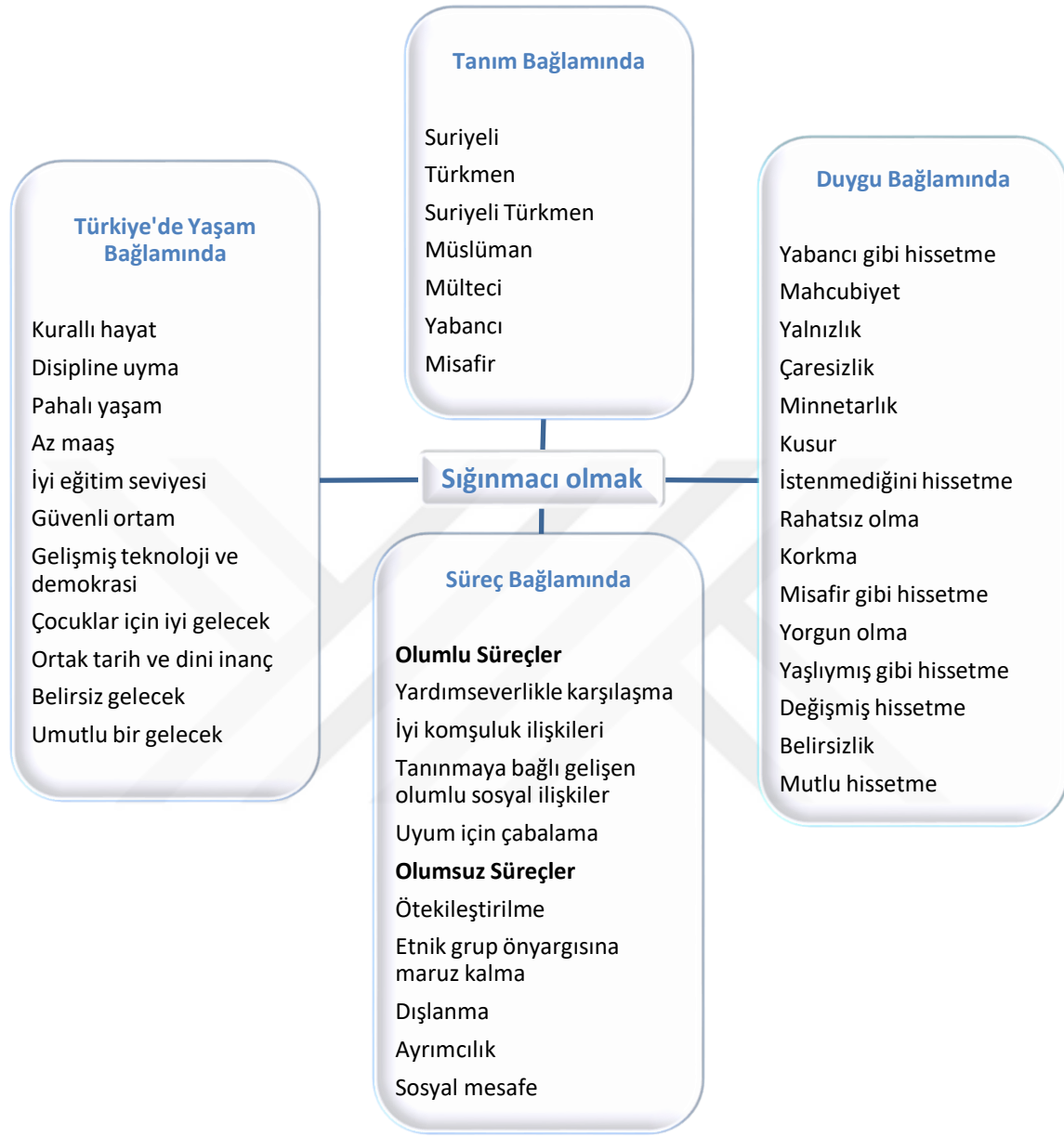
sebeplerindendir. Suriye'nin geleceğinin belirsiz olması ise hem bilinmez bir gelecek algısına hem de Türkiye'de kalıcılık fikrinin yerleşmesine sebep olmaktadır. Diğer yandan umudu kaybetmeme bütün zorluklar karşısında Suriyelileri güçlü kılmakta; çocuklarının okuyacağı, vatandaş olacakları ve daha rahat bir hayat sürecekları umudu mücadeleye imkân tanımaktadır.

Araştırmada, Suriyelilerin “öteki”lerini, mesafeli oldukları grupları anlayabilmek amacıyla sorular sorulmuştur. Suriyelilerin bir arada olmak istemedikleri gruplar: *Afganlar, Türk çingeneler* ve *“onlara ziyan edenler”*dir. Bu bağlamda dikkat çeken nokta, bir katılımcının *“Türkler bize daha yakın oldu, Afgan daha uzak, dil başka adetler başka yabancı sayıyorum”* ifadesidir. Zamana bağlı olarak dilin de öğrenilmesiyle kültürel yaşayışa alışma gerçekleşmekte ve yabancılık algısında değişiklik olabilmektedir. Türkmenler ise Suriye'deyken Arapların yabancı gibi olduğunu ifade etmiştir.

Çalışmada, Suriyelilerin Türk toplumuna olumlu nitelikler atfederken, Suriyelileri olumsuz olarak nitelemeleri şaşırtıcı bir sonuç olmuştur. Görüşme yapılan Suriyeliler, Türk toplumunu *“saygı duyulacak bir toplum”*, Türkleri ise, *“yardımsever”* ve *“temiz”* olarak nitelemişlerdir. Buna karşın *“münafık”*, *“yabancı”*, *“kötü”* ve *“cahil”* kendi gruplarına yöneltilen özelliklerdir.

Benzer şekilde Suriyelilerin birbirlerine bakış açısının olumsuz tutumlar içermesi dikkat çekicidir. *“Suriyeli çingeneler”* varlıkları hoşla gitmeyen gruplar olmakla birlikte *“Türk toplumunun disiplinine ayak uyduramayanlar”* da Suriyelilerin imajını zedeledikleri düşüncesinden hareketle iç grupta dışlayıcı tutumlara maruz kalabilmektedirler. Ayrıca Suriyeli kişilerin Suriye'nin hangi bölgesinden geldikleri de kurulan ilişkilerde belirleyici olabilmektedir.

Ayrıca yapılan araştırmada katılımcıların ifadelerinden yola çıkılarak aşağıdaki şema hazırlanmıştır. Katılımcıların *“sığınmacı olma”* ya dair algılarını özet bir şekilde gösteren şema; Suriyelilerin deneyimlerine dair önemli görülen ifadelerin çeşitli bağlamlarda ele alınmasını ve gruplandırılmasını içermektedir.

Şekil 2: Katılımcıların “Sığınmacı Olma”ya İlişkin Algılarının Gruplandırılması

Birbirleriyle iç içe geçen çeşitli süreçler ve kavramlarla ilişkili olan “sığınmacı olma” hali bir yandan kişiye bilmediği bir dünyanın kapısını aralamakta ona yeni deneyimler yaşama fırsatı sunmakta, diğer yandan bu deneyimler içinde onu değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bu değişim ise bireylerin habitusları, o zamana kadar edindikleri sermayeler ve çeşitli toplumsal süreçler itibarıyla gerçekleşmektedir. Özetle ev bildikleri yurtlarını terk etmek zorunda kalan katılımcılar için “sığınmacı olmak”; kendilik

algılarının değiştiği ve farklı kültürel örüntüler geliştirdikleri, deneyimlerine çoğunlukla olumsuz duyguların ve süreçlerin eşlik ettiği bir deneyim anlamına gelmektedir.

Pınar Uyan Semerci'nin sorduğu "Nasıl bir toplum hayal ediyor, nasıl bir toplumda yaşamak istiyoruz?", "Farklılıklara ne kadar tahammül edebiliyoruz?" soruları, farklılıkla bir arada yaşamda bizi de ilgilendiren boyutuyla samimi olarak ne kadar gayretli olduğumuzu irdelemektedir. Bu noktada empati tek başına yeterli değildir. Her birimiz bir birey olarak birbirimize aynı seviyeden bakabilmeli; saygı, kabul ve "bizden olmayanları" anlama noktasından hareketle farklılıklarla bir arada barış içinde yaşayabilmenin yollarını bulmalıyız. Erbaş'ın (2019) da ifade ettiği gibi sürece kendimizi de dâhil ederek, "kendimizle başlayan bu sorgulamada "görünmeyen sınırlarımızı" keşfedip onları yıkmak durumundayız."(s. 341).

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa* (3. b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. P. D. Esen, & M. Duman (Ed.). içinde, *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler ve Öneriler* (s. 170-194). Wald Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Adıgüzel, Y. (2017). Göç Alan Toplumlarda Mültecilik Algısı. UMHD, İNSAMER, MEMUR-SEN. içinde, *İnsan Hakları Perspektifinden Mültecilik* (s. 108-121). Ankara:
- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç Sosyolojisi* (4 b.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Akşit, B. (2020, Mayıs 24). Bourdieu Üzerine Bahattin Akşit: Bourdieu'nun İlişkisel ve Düşünsel Sosyolojisine Giriş. <https://www.youtube.com/watch?v=V-ymQy4QfnE> adresinden alındı
- Akyiğit, H. (2016). Etnik Toplumsal Ağların İşgücü Piyasasına Geçişlerdeki Etkisi: Suriyeli Mülteciler Örneği. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 8, 149-159.
- Allport, G. W. (2016). *Önyargının Doğası* (1. b.). (N. Nirven, Çev.) Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Alpman, P. S. (2015, Kasım). Kentin Tereddüdü, Kürt'ün Cazibesi: Sınıf Konusunda Susanlar, Kimlik Hakkında Konuşabilir mi? *İlişkisel Sosyal Bilimler Dergisi: Modus Operandi*(3), 45-75.
- Arendt, H. (2017, Nisan 29). *Biz Mülteciler*. (Erdem Üngür, çev.) Gazate Duvar: <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya-forum/2017/04/29/biz-multeciler> adresinden alındı
- Arıcan, E. (2019). *Gündelik Hayat Bağlamında Suriyeli Sığınmacıları Şeytanlaştırma Pratikleri: Önder Mahallesi Örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi
- Arkonaç, S. A. (2014). *Psikolojide Söz ve Anlam Analizi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aydın, S., & Oğuz, H. Ş. (2015). Şeytanlaştırılan Gruplar: Ulus-Devlet Pratiğinde Ötekileştirmenin ve Etnik Kurtulmanın Mültecilik Bağlamında Zihinsel İnşası. İ. Parlak (Ed.). içinde, *Öteki'nin Var Olma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri* (s. 301-348). Bursa: Dora Yayınları.
- Bakioğlu, A., Artar, F., & İzmir, H. (2018). *Ankara'daki Suriyelilerin Mültecilik Deneyimleri: Göç, Gündelik Yaşam, Geçim Deneyimleri ve Sosyal Dışlanma*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayını.

- Bal, H. (2014). *Sosyolojide Yöntem ve Araştırma Teknikleri*. Ankara: Sentez Yayınları.
- Balibar, E., & Wallerstein, I. (2007). *İrk Ulus Sınıf: Belirsiz Kimlikler* (4. b.). (N. Ökten, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Barth, F. (2001). *Etnik Gruplar ve Sınırları*. (A. Kaya, & S. Gürkan, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik Düşünmek* (7. b.). (A. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2018). *Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri* (3. b.). (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2019). *Kimlik* (3. b.). (M. Hazır, Çev.) Ankara: Heretik Yayınları.
- BBC. (2015, Ocak 1). *2014 Suriye'de iç savaşın 'en kanlı yılı' oldu*. Kasım 22, 2020 tarihinde BBC News Türkçe: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150101_suriye_2015 adresinden alındı
- Belediyesi, B. B. (2017). *Orhangazi*. 03 10, 2020 tarihinde Bursa.com.tr : Tüm Zamanların En Güzel Şehri: <http://www.bursa.com.tr/orhangazi-1664.html> adresinden alındı
- Belediyesi, B. B. (2018). *2018 Bursa Büyükşehir Belediyesi Faaliyet Raporu*. Bursa. https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/190430085758_2018_faaliyet_RAPO RU-web.pdf adresinden alındı
- Bezirgan Arar, Y. (2009). *Sosyo-Politik Bağlama Göre Türk Basınının "Öteki"leri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, N. (1996). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: Aşina Kitaplar Yayıncılık.
- Biner, Ö., & Soykan, C. (2016, Nisan). Suriyeli Mültecilerin Perspektifinden Türkiye'de Yaşam.
- Bozoğlu, M. (2019). *Sosyal Mesafenin Önyargı ve Ayrımcılık Üzerine Etkisi: Türkiye'deki Türk, Kürt ve Arap Etnik Grupları Üzerine Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı. (S. N. Şad, N. Özer, & A. Atli, Çev.) *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898.

- Calhoun, C. (2016). Bourdieu Sosyolojinin Ana Hatları. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Der.). içinde, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (s. 77-131). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Castles, S., & Miller, M. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (1. b.). (B. U. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chambers, I. (2019). *Göç, Kültür, Kimlik* (3. b.). (İ. Türkmen, & M. Beşikçi, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ciğerci, N. (2012). Bursa- Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği. S. G. Öner, & N. Öner (Der.). içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 107-135). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Connolly, W. E. (2020). *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri* (2. b.). (F. Lekesizalın, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (3. b.). (M. Bütün, & S. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlar, A., & Onay, A. (2015). Entegrasyon/Uyum: Kavramsal ve Yapısal Bir Analiz. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. Yüceşahin (Der.). içinde, *Göç ve Uyum* (s. 39-77). Birleşik Krallık(United Kingdom): Transnational Press London.
- Çatak, B. D. (2018). *Gündelik Yaşamda "Yerleşikler ve Dışarlıklar": Suriyeliler ve Yerli Halkın Karşılaşmaları*. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Çayır, K. (2018). Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık. K. Çayır, & M. Ayan (Der.). içinde, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (3. b., s. 5-15). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çelik, H., Başer Baykal, N., & Kılıç Memur, H. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406. doi:10.14689
- Çoban, F. (2020). *Türkiye-Yunanistan Sınırında Neler Oldu? Göç Araştırmaları Derneği*. Temmuz 09, 2020 tarihinde <https://www.gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/160-turkiye-yunanistan-sinirinda-neler-oldu> adresinden alındı
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144. <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/123456789/62971/8472.pdf?sequence=1> adresinden alındı
- Derneği, M. (2020, Mayıs 15). *Türkiye'deki Suriyeli Sayısı*. <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi-mayis-2020/> adresinden alındı

- Derneği, M. (2020, Kasım 18). *Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Kasım 2020*. Mülteciler Derneği: <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> adresinden alındı
- Douzinias, C. (2014). Kimlik, Tanınma, Haklar: Hegel Bize İnsan Haklarıyla İlgili Ne Öğretebilir? F. Mollaer (Ed.). içinde, *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (N. Erkul, & F. Mollaer, Çev., s. 206-241). Ankara: Doğu- Batı Yayınları.
- Ekinci, Y. (2015, Mart). "Misafir Dediğin Üç Gün Olur!": Suriyeli Sığınmacılar ve Sosyal Dışlanma. *Birikim Dergisi*(311), 48-54.
- Erbaş, H. (2019). *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler: Kuram, Yöntem ve Alan Yazıları*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Erdoğan, M. M. (2015). Türkiye'ye Kitlesel Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler. M. M. Erdoğan, & A. Kaya (Der.). içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 315-348). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018a). *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2018b). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum* (2. b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2020a), Şubat 28). *Türkiye'deki Suriyeliler: 9 Yılın Kısa Muhasebesi*. Perspektif: <https://www.perspektif.online/turkiyedeki-suriyeliler-9-yilin-kisa-muhasebesi/> adresinden alındı
- Erdoğan, M. M. (2020b). *Suriyeliler Barometresi 2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Fay, B. (2017). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi : Çokkültürlü Bir Yaklaşım* (4. b.). (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fraser, N. (2014). Tanınma Politikasını Yeniden Düşünmek. F. Mollaer (Ed.). içinde, *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (F. Mollaer, Çev., s. 259-277). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Garfinkel, H. (2019). Başarılı Bir İtibarsızlaştırma Töreninin Koşulları. L. Ünsaldı (Der.). içinde, *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (B. Mengü, Çev., s. 107-117). Ankara: Heretik Yayınları.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (1. b.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- GİGM. (2020). İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: "Uyum Bize Umut Veriyor". *Kırlangıç*(1).

- GİGM, (. İ. (tarih yok). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme*. Temmuz 7, 2020 tarihinde
<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Iliskin-Sozlesme.pdf> adresinden alındı
- Gleason, P. (2014). Kimliği Tanımlamak: Semantik Bir Tarih. F. Mollaer (Ed.). içinde, *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (F. Mollaer, Çev., s. 21-52). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (L. Ünsaldı, (Yay. haz.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Göker, G. (2015). *Göç, Kimlik, Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*. Konya: Literatürk Academia.
- Göksel, G. U. (2019). *Göçmen Entegrasyonu ve Tanınma Teorisi*. (M. Kızıltuğ, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Göregenli, M. (2018). Temel Kavramlar: Önyargı, Kalıpyargı ve Ayrımcılık. K. Çayır, & M. Ayan (Der.). içinde, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (3 b., s. 17-27). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gürbilek, N. (2020). *İkinci Hayat: Kaçmak, Kovulmak, Dönmek Üzerine Denemeler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Habermas, J. (2005). *"Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları* (3. b.). (İ. Aka, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hall, S. (2014). 'Kimliğe' İhtiyaç Duyan Kim? F. Mollaer (Ed.). içinde, *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (F. B. Helvacıoğlu, Çev., s. 277-301). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Harmoni. (2017, Ağustos 7). *"Orhangazi Lojistik Merkezi Olacak"*. Harmoni: <https://www.harmonigd.com.tr/tr/>
- İçduygu, A. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar: Siyasallaşan Bir Sürecin Anaizi. *Toplum ve Bilim*(140), 27-41.
- İnce, C. (2019, Haziran). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme. *OPUS- Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2579-2615.
- İnce, H. O. (2011). Almanya'da Farklı Olmak: Entegrasyon ve Hoşgörü Kavramına Eleştirel Bir Bakış. *Bilig*(58), 173-202.
- IOM. (2013). *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü* (2. b.). R. Perruchoud, & J. Redpath- Cross (Der.). https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden alındı

- IOM. (2019). *MCOF: Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi IOM Türkiye: 2018-2019*. https://turkey.iom.int/sites/default/files/sitreps/MCOF_TR.pdf adresinden alındı
- Jenkins, R. (2016). *Sosyal Kimlik*. (G. Bostancı, Çev.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar* (16. b.). İstanbul: Evrim Yayınları.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal of Yasar University*, 17(5), 2886-2899.
- Kaya, A. (2017). İstanbul, Suriyeliler İçin Cennet mi Cehennem mi? Suriyeli Mültecilerin Kentsel Alandaki Halleri. *Toplum ve Bilim*(140), 42-68.
- Kaya, A. (2020). *Türkiye'de Suriyeli Göçü ve Belediye Deneyimleri: Kapsayıcı Sosyal Hizmet Uygulamaları*. (E. Dakdevir, M. Erarslan , P. Feymi, Y. Gündoğdu, E. Kılınç, & C. Mirzanlı, Dü) Ankara: RESLOG.
- Kaya, A., & Kırac, A. (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirmesi Raporu*. Diakonie Katastrophenhilfe ve İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Ajansı. Hayata Destek Derneği.
- Kirişçi, K., & Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları. M. M. Erdoğan, & A. Kaya (Der.). içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (s. 295-315). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kirişçi, K. (2014). *Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye'nin "Suriyeli Mülteciler" Sınavı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Kolukırık, S., & Özcan, N. (2019). Farklılık ve Farkındalık Ekseninde Suriyeli Göçmen Nüfusun Sosyolojik Özellikleri: Payas İlçesi Örneği. *Göç Dergisi*, 6(2), 191-212.
- Kümbetoğlu, B. (2012). Göç Çalışmalarında "Nasıl" Sorusu. S. G. Öner, & N. Şirin Öner (Der.). içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 49-89). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Landa, M. D. (2018). *Yeni Bir Toplum Felsefesi: Öbekleşme Teorisi ve Toplumsal Karmaşıklık*. (S. Çalcı, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Maalouf, A. (2019). *Ölümcül Kimlikler* (50. b.). (A. Bora, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Madran, H. A. (2018a). Temel Beklenti Etkisi: Kendini Gerçekleştiren Kehanet. K. Çayır, & M. Ayan (Der.). içinde, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (3. b., s. 29-41). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Madran, H. A. (2018b). Sosyal Kimlik ve Ayrımcılık. K. Çayır, & M. Ayan (Der.). içinde, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (3. b., s. 73-86). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Malesevic, S. (2019). *Etnik Sosyoloji*. (T. P. Tacoğlu, & A. Güler, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Mollaer, F. (2014). Kimlik: Can Alıcı Bir Mesele ve Banalleşen Bir Kelime. F. Mollaer (Ed.). içinde, *Kimlik Politikaları : Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (s. 7-17). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Mollaer, F. (2019). *Kimlik, Tanınma Mücadelesi ve Şarkiyatçılık*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (7. b., Cilt 1). (S. Özge, Çev.) Ankara: Yayınodası Yayınları.
- Öner, N. A. (2012). Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar. S. G. Öner, & N. Şirin Öner (Der.). içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 13-29). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, E. (2017, Mayıs). Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Algıları. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(1), 115-137.
- Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine. *Liberal Düşünce*, 121-141.
- Parekh, B. (2014). Kimliğin Mantığı. F. Mollaer (Ed.). içinde, *Kimlik Politikaları: Tanınma, Özdeşlik ve Farklılık* (S. Aksoy, Çev., s. 53-76). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Park, R. E. (2019). İnsan Göçü ve Marjinal İnsan. L. Ünsaldı (Der.). içinde, *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (K. Eren, Çev., s. 68-83). Ankara: Heretik Yayınları.
- Park, R. E. (2019). *Yalıtım ve Sosyal Temaslar: Sosyoloji Bilimine Giriş- V.* (G. İ. Yağlı, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Parlak, İ. (2015). Kimliğin İnşası, Ötekinin İcadı ve Şeytanlaştırma. İ. Parlak (Ed.). içinde, *Öteki'nin Var Olma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri* (s. 25-121). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Parlak, İ., & Tunçer, Ç. P. (2015). 'Söylemsel Hapishane'de Damgalı Bir Kimlik: Yazılı Basında Aleviler. İ. Parlak (Ed.). içinde, *Öteki'nin Var Olma Sancısı: Türk Politik Kültüründe Şeytanlaştırma Eğilimleri* (s. 367-436). Bursa: Dora Yayınları.
- Sağlam, N. A. (2019). *Post- Sovyet Süreçte Gagauz Kimliğinin Yeniden Üretilmesi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki* (1. b.). (A. Sönmezay, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Selçuk, S. S. (2011). *Küresel Dönüşümün Kimlik Boyutu: "Öteki'nin İnşası*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Semerci, P. U. (2013). Nitel Yöntem Nedir? Ne Değildir? Sosyal Bilimlerde Derinlemesine Analizin Gerekliliği. P. U. Semerci, & E. Erdoğan (Der.). içinde, *Farklı Pencereleler, Farklı Manzaralar: Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları* (s. 87-107). İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Semerci, P. U. (2020, Şubat 24). 'Göçmen Karşıtlığının Temelinde Tehdit Algısı Var'. *BilgiMag*. <https://mag.bilgi.edu.tr/tr/haber/gocmen-karsitliginin-temelinde-tehdit-algisi-var/> adresinden alındı
- Semerci, P. U., & Erdoğan, E. (2018, Mart). Türkiye'deki Suriyelileri Düşünürken Sınırları Sorgulamak. *Teorik Bakış*(10).
- Simmel, G. (2019). Yabancı. L. Ünsaldı (Der.). içinde, *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (K. Eren, Çev., s. 26-35). Ankara: Heretik Yayınları.
- Sirkeci, İ., & Cohen, C. (2015, Ocak). Hareketlilik, Göç, Güvensizlik. *İdeal Kent Araştırmaları Dergisi*(15), 8-21.
- Somersan, S. (2018). Irkların Olmadığı Bir Dünyada Irkçılık. K. Çayır, & M. Ayan (Der.). içinde, *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (3. b., s. 198-212). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Stonequist, E. V. (2019). Marjinal İnsan Meselesi. L. Ünsaldı (Der.). içinde, *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (E. Arıcan, Çev., s. 82-97). Ankara: Heretik Yayınları.
- Şen, E. (2014). *Etnik Gruplarda Sosyal Kimlik ve Algılanan Ayrımcılık: Türk ve Kürt Etnik Grupları Üzerine Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Şimşek, D. (2017). Göç Politikaları ve "İnsan Güvenliği": Türkiye'deki Suriyeliler Örneği. *Toplum ve Bilim*(140), 11-27.
- TDK. (2020, Kasım 20). *Asimilasyon*. Türk Dil Kurumu Sözlüğü: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (2020, Kasım 21). *Entegrasyon*. Türk Dil Kurumu Sözlüğü: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- TDK. (2020, Mart 15). *Kimlik*. Türk Dil Kurumu Sözlüğü: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tekeli, İ. (1996). Tarih Yazıcılığı ve Öteki Kavramı Üzerine Düşünceler. *Defter*(26), 105-110.
- TÜİK. (2019). *Bölgesel İstatistikler*. Türkiye İstatistik Kurumu: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> adresinden alındı

- Türk, E. (2019, Mart). Türk Basınında Suriyeli Göçmenlere İlişkin Haberlere Yapılan Yorumların İncelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 17-30.
- Türker, D., & Yıldız, A. (2015). Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi. B. D. Şeker, İ. Sirkeci, & M. Yüceşahin (Der.). içinde, *Göç ve Uyum* (s. 27-39). Birleşik Krallık (United Kingdom): Transnational Press London.
- UNCHR. (2019, Mart 11). *Mülteciler Yüksek Komiseri Suriye Ziyaretinde İnsani İhtiyaçları Değerlendirdi*. 02 17, 2020 tarihinde UNCHR Türkiye: <https://www.unhcr.org/tr/21702-high-commissioner-for-refugees-visits-syria-assesses-humanitarian-needs.html> adresinden alındı
- UNHCR. (2014, July). The Integration of Refugees: A Discussion Paper. https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/integration_discussion_paper_July_2014_EN.pdf adresinden alındı
- UNHCR. (2020). *Global Trends Report: Forced Displacement in 2019*. UNHCR. <https://www.unhcr.org/5ee200e37/> adresinden alındı
- Unutulmaz, K. O. (2012). Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu"- Avrupa'daki Gelişimi ve Britanya Örneği. S. G. Öner, & N. Şiir Öner (Der.). içinde, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar* (s. 135-161). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uyan Semerci, P., Erdoğan, E., & Sandal Önal, E. (2017). *"Biz"liğin Aynasından Yansıyanlar: Türkiye Gençliğinde Kimlikler ve Ötekileştirme*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünal, A. Z. (2016). Rahatsız Eden Bir Adamın Bilimi: Sosyoloji. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Der.). içinde, *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (s. 161-187). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ünsaldı, L. (2019). *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik* (2. b.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Vikipedi. (2020, Aralık 17). *Bursa*. Vikipedi Özgür Ansiklopedi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bursa> adresinden alındı
- Vikipedi. (2020, 01 24). *Orhangazi*. Vikipedi: Özgür Ansiklopedi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Orhangazi> adresinden alındı
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, G. G. (2018). *Michel De Certeau'nun Gündelik Hayat Sosyolojisiyle Bir Analiz: Almanya'daki Türklerin Gündelik Hayat Pratikleri ve Taktikler*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yılmaz, H. (2010). *"Biz"lik, "Öteki"lik, Ötekileştirme ve Ayrımcılık: Kamuoyundaki Algılar ve Eğilimler*.

YUKK. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf> adresinden alındı

EKLER

EK 1: Görüşme Formu

Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Farklılıkla Bir Arada Yaşama Deneyimi **(Bursa-Orhangazi Örneği)**

Mülakat Soruları

Tarih:

Saat:

Olgusal Durum

Yaş:

Cinsiyet:

Eğitim Durumu:

Medeni Durumu:

Mezun Olduğu Okul ve Ülke:

Bildiği Dil(ler):

Çalışma Durumu:

Göç Süreci

1. Ne zaman göç ettiniz?
2. Hangi Bölgeden Göç ettiniz?
3. Kimlerle göç ettiniz?
4. Göç kararınız ve göç sürecinizi açıkla mısınız?
5. Göç öncesi ve göç sonrası hayatınızı sosyal, ekonomik ve iş hayatı açısından karşılaştırır mısınız?

Kimlik ve Aidiyet Algısı

6. Kendinizi nasıl tanımlarsınız? Suriyeli olmak ne ifade ediyor?
7. Türkiye’de olmak sizin için ne ifade ediyor?
8. Tanımadığınız bir ortama girdiğinizde kendinizi öncelikli olarak nasıl tanıtmayı tercih edersiniz?
9. Gündelik yaşantınızda takip ettiğiniz basın yayın organlarının veya sosyal medya hesaplarının, dinlediğiniz müziğin dili ağırlıklı olarak nedir?
10. İkamet ettiğiniz bölgede ağırlıklı olarak kimler oturuyor? (Yerel Halk mı, Suriyeli sığınmacılar mı, göçmenler mi?)
11. Suriyeli olmayan insanlarla etkileşime girdiğinizde kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
12. Gelenek ve göreneklerinizi rahatça yaşayabiliyor musunuz?
13. Kendinizi nereye ait hissediyorsunuz? Vatan sizin için neresidir?
14. Türkiye’ye geldiğiniz zamandan günümüze kadar geçen zamanı düşündüğünüzde kendinizi değişmiş hissediyor musunuz? Örnek vererek anlatır mısınız?
15. Size göre yabancı/öteki kimdir?
16. Türkiye’de yaşamaktan memnun musunuz? Farklı bir ülkede ya da şehirde yaşamak ister miydiniz?

Sosyal Mesafe Düzeyi

17. Sosyal hayatta kimlerle daha çok etkileşime geçiyorsunuz? Bulunduğunuz yerleşim alanında kendinize yakın hissettiğiniz kişiler var mı? Anlatır mısınız?
18. Kızınız ya da oğlunuz (olsa) Türk toplumundan birisiyle evlenmek isterse ne düşünürsünüz?
19. Yerel halkla arkadaşlık, komşuluk ilişkinizi tarif eder misiniz? Kişilerin dini inancı, siyasi görüşü, ahlaki veya değer yargıları gibi konular sizin için ne kadar önemlidir?
20. Yerel halkın gelenek, görenekleriyle, ahlaki durumlarıyla ilgili olarak dikkatiniz çeken size farklı gelen davranışlar oldu mu? Örnek vererek anlatır mısınız?
21. Türkiye’de hangi gruplara katılıyorsunuz? Sıklıkları nelerdir? (Sosyal, ailevi, spor vs. Gündelik hayatınız, aile ve arkadaş ilişkileriniz nasıldır?
22. Komşularınız kimlerdir? Komşuluk İlişkileriniz, ihtiyaç halinde yardım isteme durumunuz karşılıklı olarak nasıldır?

23. Komşulara, (varsa) iş ortaklarına, yabancılara, hükümet çalışanlarına, mahkemeye, polise, yerel yönetime güven durumunuz nedir?

Entegrasyon Deneyimi

24. Kendinizi nerede daha rahat hissediyorsunuz? (ev, sosyal yaşam, iş ortamı)

25. Türkiye’de kendinize yönelik olumlu hissettiğiniz tavırlar var mı? (kurumlar, karşılaştığınız insanlar)

26. Sizin ve çevrenizin sosyal ve ekonomik hayat içerisinde Türkiye’de dışlanma ve ayrımcılığa ilişkin herhangi algı ve deneyiminiz oldu mu? Örnek vererek anlatır mısınız?

27. Dükkân veya kafe, alışveriş merkezleri gibi toplu sosyal yaşam alanlarının olduğu yerlere gitmekten kaçınır mısınız?

28. Kendinizi asla yan yana göremediğiniz kişiler/ gruplar kimler?

29. Gelecekle ilgili planlarınız neler? Hayatınızın nasıl olacağını düşünüyorsunuz?

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Ayşegül ZOR	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Sosyoloji
Mezuniyet Tarihi	24.06.2015
Makale ve Bildiriler	
1. Zor, A . (2020). İnsani Gelişme Endeksi Ve Türkiye. <i>IBAD Sosyal Bilimler Dergisi</i> , (7), 38-52. DOI: 10.21733/ibad.665335	